ΠΡΑΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Γ. ΠΑΠΠΑΔΑΤΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΠΑΛΑΙΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1948

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σελίδα 88
10
58

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1948 ΠΑΠ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Γ. ΠΑΠΠΑΔΑΤΟΥ

Πραωσιωσόγρα Θέφη.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΠΑΛΑΙΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1948

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁρισμὸς καὶ πηγαὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

Ἐκκλησία καλεῖται τὸ σύνολον τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἀναγνωριζόντων αὐτὸν ὡς σωτῆρα τοῦ κόσμου καὶ ἀρχηγὸν τῆς θρησκείας των. Πλὴν τῆς γενικῆς ταύτης σημασίας ἡ λέξις «Ἐκκλησία» ἔχει καὶ μερικωτέραν σημασίαν, δηλοῦσα τὸ σύνολον τῶν χριστιανῶν μιᾶς πόλεως ἢ ἑνὸς κράτους, π. χ. Ἐκκλησία Ἀθηνῶν, Ἀλεξανδρείας, Κωνσταντινουπόλεως, Ρωσικὴ Ἐκκλησία, Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία κ.λ.π.

Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία καλεῖται ἡ ἔκθεσις περὶ τῆς ἱδρύσεως, ἐξαπλώσεως καὶ ἀναπτύξεως ἐν γένει τοῦ βίου τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της μέχρι σήμερον.

Αἱ κυριώτεραι πηγαὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας εἶναι αἱ ἰδιωτικαὶ μαρτυρίαι, τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ τὰ μνημεῖα.

Αἱ ἰδιωτικαὶ μαρτυρίαι περιέχονται εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν ἱστορικῶν συγγραφέων, ἐφ' ὅσον ταῦτα σχετίζονται πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν.

Τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα εἶναι αἱ διάφοροι διατάξεις τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ νόμοι τῶν Κρατῶν οἱ σχετιζόμενοι μὲ τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὰ δὲ μνημεῖα εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ Ἁγία Γραφὴ (Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη) καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ χριστιανικοὶ ναοί, τάφοι, εἰκόνες, νομίσματα καὶ ἐπιγραφαὶ τῶν διαφόρων χριστιανικῶν λαῶν.

Διαίρεσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

Τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τέσσαρας περιόδους. Ἡ πρώτη περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἱδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, (1—313 μ.Χ.). Ἡ δευτέρα περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ φθάνει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ χωρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν (σχίσμα, 313—867). Ἡ τρίτη περίοδος ἀρχίζουσα ἀπὸ τὸ σχίσμα φθάνει μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (867—1453). Ἡ τετάρτη περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453) καὶ φθάνει μέχρι σήμερον*.

---

* Νεώτεροι ἱστορικοὶ διαιροῦν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν εἰς τέσσαρας μὲν περιόδους, ἀλλὰ κατὰ διάφορον χρονολογικὴν τάξιν, ἤτοι:

Περίοδος Α΄ Ἀπὸ τοῦ 1ου μέχρι τέλους τοῦ 7ου αἰῶνος.
» Β΄ Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 7ου μέχρι τῶν μέσων τοῦ 15ου αἰῶνος.
» Γ΄ Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 15ου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος.
» Δ΄ Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος μέχρι σήμερον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ (1-313 μ. Χ.)

0777
14-10-30

1. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ. ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σωτῆρος κύριοι παντὸς σχεδὸν τοῦ πολιτισμένου κόσμου ἦσαν οἱ Ρωμαῖοι. Οὗτοι ὑπέταξαν τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἑστίαν τότε πάσης προόδου καὶ πάσης σοφίας, καὶ παρέλαβον ἐξ αὐτῆς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν θρησκείαν. Ἡ θρησκεία λοιπὸν τῶν κατοίκων τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ πλεῖστον παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἦτο ἡ πολυθεΐα. Οἱ Ἕλληνες, ὡς γνωστόν, εἶχον θεοποιήσει τὰς δυνάμεις καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως. Τοῦτο ἔπραξαν, διότι ᾐσθάνοντο τὴν ἐπίδρασιν τούτων εἰς τὴν ζωήν των, ἔβλεπον δέ, ὅτι δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν φυσικῶν φαινομένων ἢ νὰ μεταβάλουν τὴν ἐνέργειάν των.

Τοὺς θεοὺς τούτους, οἱ ὁποῖοι ἀντιπροσώπευον τὰς δυνάμεις καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, τοὺς ἐφαντάσθησαν ὡς ἀνθρώπους, μὲ τὴν διακρίνουσαν δὲ αὐτοὺς φαντασίαν, ἔπλασαν καὶ διαφόρους μύθους, διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὰς σχέσεις τῶν θεῶν καὶ ἀναμεταξύ των καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων ἦσαν ὅμοιοι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, εἶχον καὶ ὅλα τὰ πάθη καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀνθρώπων. Μὲ τοιούτους θεοὺς βέβαια δὲν ἦτο δυνατὸν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἔχουν ὀρθὰς ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ νὰ ζοῦν ὀρθὸν ἠθικὸν βίον. Οἱ θεοί των δὲν παρεῖχον εἰς αὐτοὺς τὸ καλὸν παράδειγμα, διὰ νὰ τὸ μιμηθοῦν.

Ἡ ἰδέα ὅμως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ὑπάρχει ἐκ φύσεως εἰς τὸν ἄνθρωπον· εἶναι δῶρον τὸ ὁποῖον τοῦ ἐχάρισεν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁ Δημιουργός του. Διὰ τοῦτο πολλοὶ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔβλεπον τὴν κατάστασιν αὐτὴν καὶ προσεπάθησαν νὰ ἀποκαθάρουν τὰς ὑπαρχούσας θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀρχάς, (Πυθαγόρας, Σωκράτης, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Παναίτιος, Ποσειδώνιος κτλ.).

Ἀλλ' αἱ διδασκαλίαι τῶν σοφῶν δὲν παρεῖχον πλήρεις θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας, συχνὰ δὲ συνεκρούοντο πρὸς ἀλλήλας. Διὰ τοῦτο οἱ σοφοὶ δὲν κατώρθωσαν τίποτε περισσότερον, παρὰ νὰ μεταδώσουν εἰς πολλοὺς τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ νὰ τοὺς καταστήσουν ἐν μέρει ἀθρήσκους. Οἱ περισσότεροι τῶν σοφῶν κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη θείας ἐπεμβάσεως, διὰ νὰ διδαχθῇ ὁ κόσμος τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἀληθινὴν ἠθικήν.

Πλὴν τῶν εἰδωλολατρῶν ὑπῆρχε καὶ εἷς λαός, ἔχων τὰς ὀρθοτέρας περὶ Θεοῦ ἰδέας, ὁ Ἰουδαϊκός. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐλάτρευον τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Ὁ θεόπνευστος Μωσαϊκὸς νόμος περιεῖχε θαυμασίας ἠθικὰς ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι ὡδήγουν εἰς τὴν εὐτυχῆ συμβίωσιν τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα προετοιμάσῃ μόνον τὸν κόσμον, διὰ τὴν Ἀποκάλυψιν εἰς αὐτὸν τῆς ἀληθινῆς θρησκείας καὶ τῆς ἀληθινῆς ἠθικῆς. Διὰ τοῦτο εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν Ἰουδαίων ἐπροφητεύετο, ὅτι θὰ παρουσιάζετο ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, Μεσσίας εἰς αὐτὰ ὀνομαζόμενος.

Αἱ σκέψεις καὶ αἱ ἐλπίδες τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων ἔγιναν πραγματικὰ γεγονόνα. Κατὰ τὸ ἔτος 754 ἀπὸ ἱδρύσεως Ρώμης, ἐπὶ αὐτοκράτορος Ὀκταβιανοῦ Αὐγούστου (30 π. Χ.—14 μ. Χ.), ἐγεννήθη εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ τῆς Παρθένου Μαρίας. Ὁ Ἰησοῦς ἔζησεν εἰς τὸν κόσμον ἐπὶ τριάκοντα τρία περίπου ἔτη ὡς ἄνθρωπος, διδάξας τὴν ὑψίστην καὶ τελείαν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν. Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος τόσην ἐπίδρασιν εἶχεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων, ὥστε ἠναγκάζοντο οὗτοι νὰ ὁμολογοῦν ὅτι «οὐδέποτε ἄνθρωπος ἐλάλησεν, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος».

Περὶ τοῦ Θεοῦ ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ ὅτι εἶναι πατὴρ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὄχι μόνον τῶν Ἰουδαίων καὶ ὅτι πάντες οἱ εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αὐτὸν πιστεύοντες ἀποτελοῦν τὴν βασιλείαν Του, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ γλώσσης. Ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεὸν ἐδίδαξεν ὅτι ἀληθὴς εὐσέβεια εἶναι, οὐχὶ ἡ ἐκτέλεσις μόνον ἐξωτερικῶν τύπων, ὅπως ἐπίστευον οἱ Ἐθνικοὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' ἡ πρόθυμος καὶ υἱϊκὴ ὑποταγὴ καὶ ἀγάπη πρὸς Αὐτόν. «Οὐχ ὁ λέγων μοι Κύριε, Κύριε εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς» (Ματθ. Ζ' 21). Ὡς πρὸς δὲ τὴν σχέσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους ἐδίδαξεν, ὅτι πρέπει νὰ βασιλεύῃ εἰς τὰς καρδίας των ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, οὐχὶ φαινομενική, ἀλλὰ πραγματικὴ δι' ἔργων ἀγαθῶν ἀποδεικνυομένη καὶ ἐπεκτεινομένη καὶ μέχρι τῶν ἐχθρῶν μας.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὄχι μόνον ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν κόσμον τὴν τελείαν θρησκείαν, ἀλλὰ καὶ ἔδωσε τὸ πρότυπον παράδειγμα τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ζωῆς. Καθ' ὅλον τὸν ἐπὶ γῆς βίον του ἔζησε σύμφωνα μὲ τὰς ὑπ' αὐτοῦ διδαχθείσας ἠθικὰς ἀρχάς· ἁμαρτίαν οὐδέποτε ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, περιήρχετο δὲ συνεχῶς διδάσκων καὶ εὐεργετῶν καὶ ἐπὶ τέλους προσέφερεν ἑαυτὸν εἰς τὸν θάνατον χάριν τῶν ἀνθρώπων. Τοιουτοτρόπως ἵδρυσεν ὁ Σωτὴρ τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐκάλεσε τοὺς πάντας εἰς ἠθικὴν ἀναγέννησιν.

Διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας μετὰ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου ἀναχώρησίν του, ἐξέλεξεν ὁ Ἰησοῦς δώδεκα μαθητάς, ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτοὺς ὅτι θὰ ἀποστείλῃ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἵνα ὁδηγήσῃ καὶ ἐνισχύσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ ἔργον των. Τὰ ὀνόματα τῶν δώδεκα μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, τοὺς ὁποίους καλοῦμεν Ἀποστόλους, ὡς ὑπ' αὐτοῦ σταλέντας πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι τὰ ἑξῆς: Σίμων ἢ Πέτρος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀνδρέας· Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου· Θωμᾶς καὶ Ματθαῖος· Φίλιππος καὶ Ναθαναὴλ ἢ Βαρθολομαῖος· Ἰάκωβος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλφαίου καὶ Ἰούδας ἢ Θαδαῖος· Σίμων ὁ Ζηλωτὴς καὶ ὁ προδόσας τὸν Σωτῆρα Ἰούδας. Τὸν προδότην Ἰούδαν ἀντικατέστησαν οἱ Ἀπόστολοι μετὰ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Ματθίου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2. ΕΠΙΦΟΙΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥΣ. ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Πραξ. Β 1—42)

Μετὰ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, γενομένην τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεώς του, ὅπως ἀναφέρει ἡ Κ. Διαθήκη, οἱ Ἀπόστολοι εὑρίσκοντο εἰς Ἱεροσόλυμα ὅλοι μαζὶ εἴς τινα οἰκίαν καὶ περιέμενον τὴν ὑποσχεθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δέκα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, πολλοὶ Ἰουδαῖοι εἶχον συρρεύσει εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, διὰ νὰ ἑορτάσουν τὴν Πεντηκοστήν, ἥτις ἦτο μία ἀπὸ τὰς μεγάλας των ἑορτάς Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, τὴν πεντηκοστὴν δηλ. ἡμέραν ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεώς του, ὁ Σωτὴρ ἐξεπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσίν του. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐπεφοίτησεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους μὲ μορφὴν πυρίνων γλωσσῶν καὶ μετέδωκεν εἰς αὐτοὺς σοφίαν καὶ θάρρος πρὸς διάδοσιν τῆς νέας πίστεως. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης ἐπεδόθησαν οἱ Ἀπόστολοι μὲ ζῆλον καὶ αὐταπάρνησιν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, ἥτις ἐκλήθη εὐαγγέλιον, ὡς περιέχουσα τὴν ἀγαθὴν ἀγγελίαν τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου.

Κατόπιν θαυμασίας ὁμιλίας τοῦ Πέτρου τρεῖς χιλιάδες ἐκ τῶν ἀκροατῶν του ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν. Οὕτως ἱδρύθη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἡ πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὸ 33 μ.Χ. Τὰ συμβάντα ταῦτα ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τὴν πεντηκοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τοῦ Πάσχα, περιγράφουν δὲ λεπτομερῶς αἱ κάτωθι περικοπαὶ ἐκ τοῦ βιβλίου τῆς Καινῆς Διαθήκης «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων».

(Πραξ. Β' 1—14 22—24, 32—34, 37—42)

Α. Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἦσαν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό. Καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον, οὗ ἦσαν καθήμενοι· καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός, ἐκάθισέ τε ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος Ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι.

Β. Ἦσαν δὲ ἐν Ἱερουσαλὴμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι ἄνδρες εὐλα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βεῖς, ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν. Γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης, συνῆλθε τὸ πλῆθος καὶ συνεχύθη, ὅτι ἤκουον εἷς ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν. Ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ ἐθαύμαζον λέγοντες πρὸς ἀλλήλους. Οὐκ ἰδοὺ πάντες οὗτοι εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι; καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν, Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἐλαμῖται, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυρήνην, καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ρωμαῖοι, Ἰουδαῖοί τε καὶ προσήλυτοι, Κρῆτες καὶ Ἄραβες, ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ διηπόρουν, ἄλλος πρὸς ἄλλον, λέγοντες, τί ἄν θέλοι τοῦτο εἶναι; ἕτεροι δὲ χλευάζοντες ἔλεγον, ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσί.

Γ. Σταθεὶς δὲ Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπεφθέγξατο αὐτοῖς... Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτους. Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδεδειγμένον εἰς ὑμᾶς δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἴδατε, τοῦτον τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες, διὰ χειρῶν ἀνόμων προσπήξαντες ἀνείλετε. Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός, οὗ πάντες ἡμεῖς ἐσμὲν μάρτυρες. Τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθείς, τήν τε ἐπαγγελίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρός, ἐξέχεε τοῦτο, ὃ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε.

Δ. Ἀκούσαντες δὲ κατενύγησαν τῇ καρδίᾳ, εἶπόν τε πρὸς τὸν Πετρον καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀποστόλους. Τί ποιήσωμεν, ἄνδρες ἀδελφοί; Πέτρος δὲ ἔφη πρὸς αὐτούς. Μετανοήσατε, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ λήψεσθε τὴν δωρεὰν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὑμῖν γάρ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν, καὶ πᾶσι τοῖς εἰς μακράν, ὅσους ἂν προσκαλέσηται Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν. Ἑτέροις τε λόγοις πλείοσι διεμαρτύρετο καὶ παρεκάλει λέγων. Σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης. Οἱ μὲν οὖν ἀσμένως ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ ἐβαπτίσθησαν· καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχίλιαι.

Α. **Ἐν τῷ συμπληροῦσθαι** = ἐνῷ συνεπληροῦτο ἡ πεντηκοστὴ ἡμέρα. **Ὁμοθυμαδὸν** = ἐκ συμφώνου. **Ὥσπερ φερομένης** = ὡσὰν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νὰ ἤρχετο. **Ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι** = ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν νὰ ἐκφράζωνται.

Β. **Συνεχύθη** = ἐταράχθη. **Ἐξίσταμαι** = ἐκπλήσσομαι. **Προσήλυτοι** = οἱ νεωστὶ ἀσπασθέντες τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον εἰδωλολάτραι. **Τὰ μεγαλεῖα** = τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ἔργα. **Γλεύκους μεμεστωμένοι** = μεθυσμένοι.

Γ. **Ἐπῆρε** = ὕψωσε. **Δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις** = μὲ διάφορα θαύματα. **Ἔκδοτον** = παραδοθέντα εἰς τὴν διάθεσίν σας. **Προσπήξαντες** = σταυρώσαντες. **Τῇ δεξιᾷ** = διὰ τῆς δυνάμεως. **Ὑψωθεὶς** = ἀναληφθείς. **Ἐπαγγελία** = ὑπόσχεσις.

Δ. **Κατενύγησαν** = ἠσθάνθησαν συντριβήν. **Εἰς ἄφεσιν** = διὰ νὰ συγχωρηθοῦν. **Διεμαρτύρετο** = ἐξώρκιζεν. **Σκολιὸς** = δόλιος. **Προσετέθησαν** ἐνν. εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Χριστοῦ.

Ἀπολυτίκιον τῆς Πεντηκοστῆς. Εὐλογητὸς εἶ [1], Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πανσόφους τοὺς ἁλιεῖς ἀναδείξας [2], καταπέμψας [3] αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην σαγηνεύσας [4], φιλάνθρωπε δόξα σοι.

24-10-50

3. ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΧΩΛΟΥ.

Ο ΠΕΤΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ (Πραξ. Γ'—Δ' 32)

Μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης ἐπήγαιναν μίαν ἡμέραν εἰς τὸ Ἱερὸν τῶν Ἱεροσολύμων, διὰ νὰ προσευχηθοῦν. Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πύλην τοῦ ναοῦ βλέπουν ἕνα χωλόν, ὅστις τοὺς ἐζήτει ἐλεημοσύνην. Τότε ὁ Πέτρος λέγει εἰς αὐτόν: «Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι· ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι. Ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου ἔγειραι καὶ περιπάτει». Τὸν ἔλαβε τότε ἐκ τῆς χειρὸς καὶ τὸν ἐσήκωσε. Ὁ χωλός, ὅταν εἶδεν ὅτι ἐθεραπεύθη, εἰσῆλθε μαζὶ μὲ τοὺς Ἀποστόλους εἰς τὸ Ἱερὸν χαίρων καὶ δοξολογῶν τὸν Θεόν.

Ὁ λαὸς ὁ εὑρισκόμενος εἰς τὸ Ἱερόν, ὅταν ἔμαθε τοῦτο,

1. Νὰ εἶσαι εὐλογημένος. 2. Ὁ ὁποῖος ἔκαμες πανσόφους τοὺς ἁλιεῖς. 3. Ἀποστείλας. 4. Καὶ διὰ μέσου αὐτῶν προσελκύσας τὴν οἰκουμένην.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔτρεξε πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἦσαν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀκόμη πλησίον των τὸν θεραπευθέντα χωλόν, διὰ νὰ τοὺς ἰδῇ καὶ νὰ τοὺς θαυμάσῃ. Τότε ὁ Πέτρος λέγει πρὸς αὐτούς: «Διατί, ἄνδρες Ἰσραηλῖται, θαυμάζετε ἡμᾶς διὰ τὸ θαῦμα τοῦτο, ὡς νὰ τὸν ἐθεραπεύσαμεν μὲ ἰδικήν μας δύναμιν; Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων μας ἐδόξασε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰησοῦν, τὸν ὁποῖον ἐσταυρώσατε καὶ τὸν ἀνέστησεν. Μὲ τὴν πίστιν εἰς τὸ ὄνομα τούτου ὁ χωλὸς ἐθεραπεύθη. Γνωρίζω ὅτι καὶ σεῖς καὶ οἱ ἄρχοντές σας ἀπὸ ἄγνοιαν τὸν ἐσταυρώσατε. Μετανοήσατε λοιπὸν καὶ πιστεύσατε εἰς αὐτόν, διὰ νὰ συγχωρηθῆτε». Μεταξὺ τῶν παρευρισκομένων ἐκεῖ ἦσαν πολλοὶ Ἰουδαῖοι ἱερεῖς καὶ Σαδδουκαῖοι καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ μὲ τοὺς στρατιώτας του. Οἱ Σαδδουκαῖοι ἦσαν Ἰουδαῖοι αἱρετικοί, οἱ ὁποῖοι ἐφρόνουν, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀποθνήσκει μετὰ τοῦ σώματος καὶ ἑπομένως ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάστασις νεκρῶν καὶ μέλλουσα κρίσις. Ὅταν λοιπὸν ἤκουσαν τὸν Πέτρον νὰ ὁμιλῇ περὶ ἀναστάσεως, ἐξηγέρθησαν καὶ οὗτοι καὶ ὥρμησαν μαζὶ μὲ τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸν στρατηγὸν πρὸς τοὺς δύο Ἀποστόλους, τοὺς συνέλαβον καὶ τοὺς ἐφυλάκισαν, διὰ νὰ τοὺς παρουσιάσουν τὴν ἑπομένην ἡμέραν εἰς τὸ Συνέδριον νὰ δικασθοῦν, δι' αὐτὰ ποὺ ἐδίδασκον. Τὴν ἑπομένην ἡμέραν συνηθροίσθη ὅλον τὸ Συνέδριον, οἱ ἀρχιερεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ Ἄννας καὶ ὁ Καϊάφας, οἱ γραμματεῖς καὶ ἄλλοι ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων. Ἐκάλεσαν τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ τοὺς ἐρωτοῦν, πῶς ἐθεράπευσαν τὸν χωλόν. Τότε ὁ Πέτρος λέγει πρὸς αὐτούς:

«Ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραήλ· εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος σέσωσται· γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν καὶ παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής». (Πραξ. Δ' 8—11).

Τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου δὲν ἐτόλμησαν νὰ καταδικάσουν τοὺς Ἀποστόλους, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀρνηθοῦν τὸ θαῦμα, τὸ ὁποῖον ἐτέλεσαν καὶ τὸ ὁποῖον ἦτο πλέον γνωστὸν εἰς πάντα τὸν λαόν. Διὰ τοῦτο τοὺς διέταξαν νὰ μὴ κάμουν λόγον πλέον περὶ τοῦ Ἰησοῦ, διότι θὰ τοὺς τιμωρήσουν αὐστη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρότατα. Οἱ ἀπόστολοι ὅμως, χωρὶς νὰ φοβηθοῦν ἀπήντησαν: «Εἰ δίκαιόν ἐστι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε. Οὐ δυνάμεθα γὰρ ἡμεῖς ἃ εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν μὴ λαλεῖν». (Πραξ. Δ' 19). Τὸ Συνέδριον καὶ μὲ τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν δὲν τοὺς ἐτιμώρησε, διότι ἐφοβήθη τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐδόξαζε τὸν Θεὸν διὰ τὸ θαῦμα. Διὰ τοῦτο τοὺς ἀφῆκεν ἐλευθέρους, ἀφοῦ καὶ πάλιν ἠπείλησεν αὐτοὺς ἀκόμη αὐστηρότερον, ἐὰν ἐξηκολούθουν νὰ κηρύττουν τὴν πίστιν πρὸς τὸν Χριστόν.

Οἱ ἐλευθερωθέντες Ἀπόστολοι συνήντησαν τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους καὶ διηγήθησαν πάντα ὅσα συνέβησαν. Πάντες τότε προσηυχήθησαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ τοὺς δίδῃ θάρρος νὰ διδάσκουν καὶ δύναμιν νὰ κάμνουν θαύματα ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ.

25-10-50

4. Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ.

ΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΥΛΑΚΗΝ (Πραξ. Δ' 32-37, Ε' 12-42)

Πάντες οἱ πιστεύσαντες εἰς τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων ἔζων ὡς ἀδελφοὶ καὶ συνηθροίζοντο ὅλοι μαζὶ καθ' ἡμέραν εἰς τὸ Ἱερόν, ὅπου προσηύχοντο καὶ ἐδοξολόγουν τὸν Θεόν. Ἰδικήν του περιουσίαν οὐδεὶς ἤθελε νὰ ἔχῃ, ὅσοι δὲ εἶχον οἰκίας ἢ κτήματα ἐπώλουν ταῦτα καὶ κατέθετον τὸ ἀντίτιμον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι διένειμον ταῦτα εἰς τοὺς πτωχούς. Μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπώλησαν τὰ κτήματά των καὶ παρέδωσαν τὸ ἀντίτιμον εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ἦτο καὶ ὁ ἐκ Κύπρου Βαρνάβας, ἀνήκων εἰς τὸ ἱερατικὸν γένος τῶν Ἰουδαίων. Οὕτω παρατηροῦμεν, ὅτι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ δώσαντες εἰς ἡμᾶς τὸν τύπον τοῦ τελείου χριστιανοῦ, ἐφήρμοσαν μεταξύ των τὴν κοινοκτημοσύνην, οὐχὶ βιασθέντες εἰς τοῦτο, ἀλλὰ ἑκουσίως, ἀκολουθήσαντες πιστῶς τὴν διδαχὴν τοῦ Ἰησοῦ «ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν».

Ἐπειδὴ οἱ Ἀπόστολοι, ὄχι μόνον ἐδίδασκον, ἀλλὰ καὶ ἐτέλουν πολλὰ θαύματα, πολλοὶ Ἰουδαῖοι ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῶν πέριξ μερῶν, ἔφερον εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀσθενεῖς των, τοὺς ὁποίους ἐθεράπευον. Διὰ τοῦτο πλήθη ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καθ' ἡμέραν ἐπίστευον εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ηὔξανον τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἀρχιε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρεῖς τότε τῶν Ἰουδαίων μὲ τοὺς φίλους των, βλέποντες ταῦτα, συνέλαβον τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ἐφυλάκισαν, διὰ νὰ δικασθοῦν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Συνεδρίου. Ὅταν ὅμως τὴν ἑπομένην ἡμέραν μετέβησαν οἱ στρατιῶται εἰς τὴν φυλακήν, διὰ νὰ παραλάβουν τοὺς Ἀποστόλους καὶ νὰ μεταφέρουν αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου, δὲν εὗρον αὐτοὺς ἐκεῖ, διότι κατὰ τὴν νύκτα ἄγγελος Κυρίου ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς φυλακῆς καὶ ἠλευθέρωσεν αὐτούς, χωρὶς νὰ ἀντιληφθοῦν τίποτε οἱ φύλακες. Οἱ στρατιῶται ἐπιστρέψαντες ἐκ τῆς φυλακῆς ἀνήγγειλαν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς ὅτι, ἐνῷ τὸ δεσμωτήριον ἦτο ἀσφαλῶς κεκλεισμένον καὶ οἱ φύλακες εἰς τὰς θέσεις των, δὲν εὗρον μέσα τοὺς Ἀποστόλους. Μετ᾽ ὀλίγον οἱ ἔκπληκτοι ἀρχιερεῖς πληροφοροῦνται ὅτι οἱ Ἀπόστολοι εὑρίσκονται καὶ διδάσκουν εἰς τὸ Ἱερόν.

Ὁ ἀξιωματικὸς τῆς φρουρᾶς τοῦ Ἱεροῦ μετέβη μὲ τοὺς στρατιώτας του καὶ παρέλαβε τοὺς Ἀποστόλους, τοὺς ὁποίους ὡδήγησεν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου. Ὁ ἀρχιερεὺς τότε τοὺς ἐρωτᾶ, διατὶ ἐπιμένουν νὰ διδάσκουν, προκαλοῦντες οὕτω τὴν καταδίκην των. Ὁ Πέτρος ὁμιλήσας ἐξ ὀνόματος καὶ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων λέγει πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς: «Πρέπει εἰς τὸν Θεὸν νὰ πειθαρχῶμεν καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων μας ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦν, τὸν ὁποῖον σεῖς ἐφονεύσατε, κρεμάσαντες ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Τοῦτον ὁ Θεὸς διὰ τῆς δυνάμεώς του ἀνύψωσεν εἰς τὸν οὐρανὸν καταστήσας ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν Ἰσραηλιτῶν τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας καὶ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν». Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ σύνεδροι ἐξεμάνησαν καὶ ἐσκέπτοντο νὰ καταδικάσουν τοὺς Ἀποστόλους εἰς θάνατον· ἀλλ᾽ εἷς ἐξ αὐτῶν ὁ Γαμαλιήλ, ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ μὴ λάβωσι τὴν ἀπόφασιν ταύτην καὶ διὰ τοῦτο ἀπέλυσαν αὐτούς, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς ἔδειραν καὶ τοὺς παρήγγειλαν νὰ παύσουν νὰ διδάσκουν περὶ τοῦ Ἰησοῦ.

Ἰδοὺ διὰ τίνων λόγων ὁ Γαμαλιὴλ ἔπεισε τὸ συνέδριον νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Ἀποστόλους.

(Πραξ. Ε΄ 33—41)

Οἱ δὲ ἀκούσαντες διεπρίοντο καὶ ἐβουλεύοντο ἀνελεῖν αὐτούς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀναστὰς δέ τις ἐν τῷ συνεδρίῳ Φαρισαῖος, ὀνόματι Γαμαλιήλ, νομοδιδάσκαλος, τίμιος παντὶ τῷ λαῷ, ἐκέλευσεν ἔξω βραχύ τι τοὺς Ἀποστόλους ποιῆσαι, εἶπέ τε πρὸς αὐτούς. Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, προσέχετε ἑαυτοῖς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, τί μέλλετε πράσσειν. Πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θευδᾶς, λέγων εἶναί τινα ἑαυτόν, ᾧ προσεκολλήθη ἀριθμὸς ἀνδρῶν ὡσεὶ τετρακοσίων· ὃς ἀνῃρέθη, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ διελύθησαν καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν. Μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, καὶ ἀπέστησε λαὸν ἱκανὸν ὀπίσω αὐτοῦ· κἀκεῖνος ἀπώλετο, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ, διεσκορπίσθησαν. Καὶ τανῦν λέγω ὑμῖν, ἀπόστητε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων καὶ ἐάσατε αὐτούς· ὅτι, ἐὰν ᾖ ἐξ ἀνθρώπων ἡ βουλὴ αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται· εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἐστίν, οὐ δύνασθε καταλῦσαι αὐτό, μήποτε καὶ θεομάχοι εὑρεθῆτε. Ἐπείσθησαν δὲ αὐτῷ καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς Ἀποστόλους, δείραντες παρήγγειλαν μὴ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀπέλυσαν αὐτούς. Οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι· πᾶσάν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἶκον οὐκ ἐπαύοντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι Ἰησοῦν τὸν Χριστόν.

Διεπρίοντο=ὑπερβολικὰ ἐθύμωσαν. **Ἀνελεῖν**=νὰ φονεύσουν. **Τίμιος**=εὐυπόληπτος. **Ἔξω ποιῆσαι**=νὰ ἐκβάλλουν ἔξω. **Ἀνέστη**=ἐνεφανίσθη. **Θευδᾶς**=ἐπαναστάτης Ἰουδαῖος ἐξολοθρευθεὶς μετὰ τῶν ὀπαδῶν του ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος. **Προσεκολλήθη**=ἡνώθη. **Ἀπόστητε**=μὴ ἀποφασίσετε ἐναντίον . . . **Ἐάσατε**=ἐλευθερώσατε. **Ἀτιμασθῆναι**=νὰ ὑβρισθοῦν.

31-10-50 · ἡ χειροθεσία

5. Η ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΔΙΑΚΟΝΩΝ ΚΑΙ Ο ΛΙΘΟΒΟΛΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ (Πραξ. Ϛ' 1—14, Ζ' 52, Θ' 4)

Ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην, ηὔξανε καταπληκτικῶς, οἱ δὲ Ἀπόστολοι, ἐπειδὴ ἦσαν ἀπησχολημένοι μὲ τὸ Εὐαγγελικὸν κήρυγμα, δὲν ηὐκαίρουν νὰ διανέμουν κανονικῶς τὰ ἐλέη εἰς πτωχούς. Διὰ τοῦτο παρεπονοῦντο οἱ ἑλληνιστὶ ὁμιλοῦντες Ἰουδαῖοι χριστιανοὶ (Ἑλληνισταί), ὅτι δὲν διενέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μοντο ἐλέη εἰς τὰς χήρας αὐτῶν. Κατὰ παράκλησιν τότε τῶν Ἀποστόλων ἐξέλεξαν μεταξύ των οἱ χριστιανοὶ ἑπτὰ ἀπὸ τοὺς διακρινομένους διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σοφίαν των, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέθεσαν οἱ Ἀπόστολοι τὰ ἔργα τῆς φιλανθρωπίας, ἀφοῦ προηγουμένως προσηυχήθησαν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἔθεσαν τὰς χεῖρας εἰς τὰς κεφαλάς των, ἵνα κατέλθῃ ἐπ' αὐτοὺς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Καθώρισαν τοιουτοτρόπως οἱ Ἀπόστολοι τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς χειροτονίας τῶν κληρικῶν, δηλ. τῆς ἰδιαιτέρας τάξεως τῶν χριστιανῶν, οἵτινες ἐτέθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον χειροτονηθέντες χριστιανοί, τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν διακόνους, δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὸ ἔργον τῆς φιλανθρωπίας, ἀλλ' ἐβοήθουν ἐν γένει εἰς τὸ ἔργον των τοὺς Ἀποστόλους, οἵτινες ἀπετέλεσαν τὴν ἀνωτάτην τάξιν τῶν κληρικῶν. Οἱ ἑπτὰ διάκονοι ἦσαν οἱ ἑξῆς: Στέφανος, Φίλιππος, Πρόχορος, Νικάνωρ, Τίμων, Παρμενᾶς καὶ Νικόλαος.

Ἐκ τῶν ἐκλεγέντων ἑπτὰ διακόνων ὁ Στέφανος ἤρχισε νὰ κηρύττῃ μὲ ζῆλον τὸν θεῖον λόγον καὶ νὰ τελῇ πολλὰ θαύματα. Οἱ πλέον μορφωμένοι τότε ἐκ τῶν διαφόρων συναγωγῶν τῶν Ἱεροσολύμων, ἔκαμαν δημοσίαν συζήτησιν μετ' αὐτοῦ, ὑπερασπίζοντες τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποκρούσουν τὰ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα τοῦ Στεφάνου, ἐξήγειραν ἐναντίον του τοὺς παρόντας Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι συνέλαβον αὐτὸν καὶ τὸν ὡδήγησαν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου, κατηγοροῦντες αὐτόν, ὅτι βλασφημεῖ κατὰ τοῦ Μωυσέως καὶ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Στέφανος ἀπολογούμενος, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξιστόρησε τὴν θρησκευτικὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων, ἐτελείωσε τὴν ἀπολογίαν του μὲ τοὺς ἑξῆς λόγους: «Σκληροτράχηλοι· σεῖς πάντοτε ἐναντιοῦσθε εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς καὶ οἱ πατέρες σας. Τίνα ἐκ τῶν προφητῶν δὲν κατεδίωξαν οἱ πατέρες σας; Αὐτοὶ ἐθανάτωσαν τοὺς προφήτας, οἵτινες προεῖπον τὴν ἔλευσιν τούτου τοῦ Δικαίου, τοῦ ὁποίου προδόται καὶ φονεῖς ἐγίνατε σεῖς οἱ ἴδιοι· σεῖς ἐλάβατε τὸν νόμον διὰ χειρὸς ἀγγέλων, καὶ ὅμως δὲν τὸν ἐφυλάξατε». (Πραξ. Ζ'. 51—54).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ Ἰουδαῖοι ἐξεγερθέντες ἐξήγαγον τὸν Στέφανον ἐκ τοῦ συνεδρίου καὶ τὸν ἐλιθοβόλησαν. Οὕτω ὁ Στέφανος ἔγινεν ὁ πρῶτος μάρτυς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, καλούμενος διὰ τοῦτο «πρωτομάρτυς», τελοῦμεν δὲ τὴν μνήμην του τὴν 27ην Δεκεμβρίου.

Ἰδοὺ πῶς περιγράφουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων τὰ περὶ τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου.

(Πραξ. Ζ', 54—Η', 3)

Ἀκούοντες δὲ ταῦτα, διεπρίοντο ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτόν. Ὑπάρχων δὲ πλήρης Πνεύματος Ἁγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανόν, εἶδε δόξαν Θεοῦ, καὶ Ἰησοῦν ἑστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεῳγμένους, καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἑστῶτα τοῦ Θεοῦ. Κράξαντες δὲ φωνῇ μεγάλῃ, συνέσχον τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ ὥρμησαν ὁμαθυμαδὸν ἐπ' αὐτὸν καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως, ἐλιθοβόλουν. Καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου, καλουμένου Σαύλου, καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν Στέφανον, ἐπικαλούμενον καὶ λέγοντα· Κύριε Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου. Θεὶς δὲ τὰ γόνατα, ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ· Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμήθη. Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ.

Ἐγένετο δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις, πάντες τε διεσπάρησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας, πλὴν τῶν Ἀποστόλων. Συνεκόμισαν δὲ τὸν Στέφανον, ἄνδρες εὐλαβεῖς, καὶ ἐποιήσαντο κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ.

Διεπρίοντο=ὑπερβολικὰ ἐθύμωσαν. **Ἔβρυχον**=ἔτριζον. **Δόξαν Θεοῦ** = τὴν θείαν λαμπρότητα. **Συνέσχον** = ἔκλεισαν. **Ὁμοθυμαδὸν** = ὅλοι μὲ μίαν γνώμην. **Ἐπικαλούμενον** = προσευχόμενον. **Μὴ στήσῃς** = μὴ λάβῃς ὑπ' ὄψιν σου. **Ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ**=ἦτο σύμφωνος εἰς τὸν φόνον αὐτοῦ. Ὁ διωγμὸς ἐστρέφετο κυρίως κατὰ τῶν Ἑλληνιστῶν. **Συνεκόμισαν** = ἐκήδευσαν. **Κοπετὸς**=θρῆνος.

Ἀπολυτίκιον τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου.

Βασίλειον διάδημα ἐστέφθη σὴ κορυφή [1], ἐξ ἄθλων [2], ὧν ὑπέμει-

1. Μὲ βασιλικὸν στέμμα ἐστέφθη ἡ κεφαλή σου. 2. Διὰ τὰ μαρτύρια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νας ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, μαρτύρων Πρωτόαθλε [3]· σὺ γὰρ τὴν Ἰουδαίων ἀπελέγξας μανίαν, εἶδες σοῦ τὸν Σωτῆρα τοῦ Πατρὸς δεξιόθεν. Αὐτὸν οὖν ἐκδυσώπει ἀεί [4], ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

---

6. ΚΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΑΞΙΩΜΑ

(Πραξ. Θ΄, 1—30)

Μεταξὺ τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου ἦτο καὶ νεανίας τις καλούμενος Σαούλ, ὅστις ἐκράτει τὰ ἐνδύματα τῶν λιθοβολούντων. Ὁ Σαούλ, ὅστις ἐκλήθη Σαῦλος ἢ Παῦλος, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας, ἐδιδάχθη τὸν Μωσαϊκὸν νόμον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὑπὸ τοῦ περιφήμου νομοδιδασκάλου Γαμαλιήλ, προοριζόμενος νὰ γίνῃ διδάσκαλος αὐτοῦ. Γενόμενος φανατικὸς λάτρης καὶ ὑπερασπιστὴς τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, εὑρέθη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅταν ἤρχισε νὰ διδάσκεται ἡ νέα θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ, τὴν ὁποίαν μὲ πάθος κατεδίωκεν.

Περὶ τὸ ἔτος 33 πληροφορηθεὶς ὁ Παῦλος ὅτι τὸ Εὐαγγελικὸν κήρυγμα προώδευε μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴν πολυάνθρωπον συριακὴν πόλιν Δαμασκόν, ἐζήτησε καὶ ἔλαβε συστατικὰς ἐπιστολὰς ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἱεροσολύμων, ἵνα μεταβαίνων εἰς τὴν Δαμασκόν, συλλάβῃ καὶ μεταφέρῃ δεσμίους εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τοὺς ἀσπασθέντας τὸν Χριστιανισμὸν Ἰουδαίους. Καθ' ὁδὸν ὅμως προσεκάλεσεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ὡς Ἀπόστολόν του καὶ οὕτω ὁ διώκτης τοῦ Εὐαγγελίου κατέστη ὁ σπουδαιότατος κῆρυξ αὐτοῦ, ἀναλαβὼν τὸ δύσκολον ἔργον τῆς διαδόσεώς του εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας, ὀνομασθεὶς δὲ διὰ τοῦτο «Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν».

Ὁ Παῦλος φθάσας εἰς τὴν Δαμασκόν, ἀφοῦ ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς χριστιανοῦ Ἀνανίου τὸ Εὐαγγέλιον, περιήρχετο τὰς συναγωγὰς κηρύττων τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Δαμασκοῦ ἰδόντες τὴν μεταβολὴν ταύτην τοῦ Παύλου ἔλαβον ἀπόφασιν νὰ φονεύσουν αὐτόν, ὅταν θὰ ἐξήρχετο ἀπὸ τὰ τείχη διὰ νὰ ἀναχωρήσῃ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρεφύ-

---

1. Ὦ πρωτομάρτυς. 4. Παρακάλει πάντοτε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λαττον τὰς πύλας τῆς πόλεως νύκτα καὶ ἡμέραν. Τοῦτο πληροφορηθέντες οἱ χριστιανοί, κατεβίβασαν τὸν Παῦλον ἐντὸς καλάθου ἀπὸ ἔρημόν τι μέρος τῶν τειχῶν καὶ οὕτω διασῳθεὶς ἐπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ ὅμως οἱ χριστιανοὶ τὸν ἀπέφευγον, ἀμφιβάλλοντες εἰς τὴν τόσον ταχεῖαν μεταβολήν του. Τότε ὁ Βαρνάβας ἐσύστησεν αὐτὸν εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ λοιποὺς χριστιανούς, ἐνώπιον τῶν ὁποίων διηγήθη ὁ Παῦλος, πῶς ἐγένετο ἡ κλῆσις αὐτοῦ εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα. Ὁ Βαρνάβας πιθανώτατα ἐγνωρίζετο μὲ τὸν Παῦλον, διότι κατήγετο ἀπὸ τὴν Κύπρον, ἥτις ἔκειτο πλησίον τῆς Ταρσοῦ, τῆς πατρίδος τοῦ Παύλου. Ἀπὸ τότε ἤρχισε τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ μάλιστα οἱ Ἑλληνισταὶ ζητοῦν εὐκαιρίαν, διὰ νὰ τὸν φονεύσουν καὶ διὰ τοῦτο οἱ χριστιανοὶ ὡδήγησαν αὐτὸν εἰς τὴν Καισάρειαν, ὁπόθεν μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του Ταρσόν.

Ἡ κάτωθι περικοπὴ περιγράφει πῶς ἐγένετο ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Παύλου εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

(Πραξ. Θ΄, 1—10)

Ὁ Σαῦλος, ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου, προσελθὼν τῷ ἀρχιερεῖ, ᾐτήσατο παρ᾽ αὐτοῦ ἐπιστολὰς εἰς Δαμασκὸν πρὸς τὰς συναγωγάς, ὅπως ἐάν τινας εὕρῃ τῆς ὁδοῦ ὄντας ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδεμένους ἀγάγῃ εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι, ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίζειν τῇ Δαμασκῷ· καὶ ἐξαίφνης αὐτόν τε περιήστραψε φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν, ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν αὐτῷ· Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις; Εἶπε δέ· τίς εἶ, Κύριε; Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν· ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις· σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν. Τρέμων τε καὶ θαμβῶν εἶπε· Κύριε, τί με θέλεις ποιῆσαι; καὶ ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν· Ἀνάστηθι καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ λαληθήσεταί σοι τί σε δεῖ ποιεῖν. Οἱ δὲ ἄνδρες οἱ συνοδεύοντες αὐτῷ, εἱστήκεισαν ἐνεοί, ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μηδένα δὲ θεωροῦντες. Ἠγέρθη δὲ ὁ Σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς· ἀνεῳγμένων δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, οὐδένα ἔβλεπε, χειραγωγοῦντες δὲ αὐτόν, εἰσήγαγον εἰς Δαμασκόν. Καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων καὶ οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ ἔπιεν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐμπνέων ἔτι = ἀποπνέων· γεμᾶτος ἀκόμη. Τῆς ὁδοῦ ὄντας ἐνν. τοῦ Χριστοῦ = χριστιανούς. Περιήστραψεν = περιέβαλεν αὐτὸν ὡς ἀστραπή. Πρὸς κέντρα λακτίζειν = νὰ κλωτσᾷς εἰς καρφιά. Παροιμία δηλοῦσα τὴν ματαίαν ἀντίστασιν. Θαμβῶν = ἔκπληκτος. Ἔνεοί = ἄφρονοι, ἔκπληκτοι.

7-11-50

7. Η ΠΡΩΤΗ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

(Πραξ. ΙΓ', 2 — 14, ΙΓ', 50 — ΙΕ')

Ὁ Παῦλος ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰησοῦ κληθεὶς εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα, ἀνέλαβεν, ὅπως εἴπομεν, τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν. Τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τοὺς ἐθνικοὺς εἶχον ἀρχίσει οἱ Ἀπόστολοι πολὺ πρὸ τοῦ Παύλου, ἀλλ' ὁ Παῦλος ἀνέλαβεν ἀποκλειστικῶς τοῦτο τὸ ἔργον, ἔχων πλὴν τῆς θερμῆς εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως καὶ τὴν μόρφωσιν, ἥτις ἐχρειάζετο διὰ νὰ ἐπιτύχῃ. Ὢν Ἰουδαῖος Ἑλληνιστὴς ἐκέκτητο καὶ ἰουδαϊκὴν μόρφωσιν, ἥτις κατέστησε τοῦτον ἱκανὸν νὰ κατανοήσῃ τάχιστα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἑλληνικήν, ἥτις τῷ ἦτο ἀπαραίτητος, ἵνα κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλληνικὴν μόρφωσιν εἶχον καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡμίλουν.

Τοιαῦτα προσόντα ἔχων ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἠκολούθησε κατὰ τὸ κήρυγμά του εἰς τὰ ἔθνη ὡρισμένην μέθοδον, ἵνα ἀποτελεσματικώτερον διεξαγάγῃ τὸ μέγα ἔργον του. Ἐπισκεπτόμενος κατὰ προτίμησιν τὰς κεντρικωτέρας ἐθνικὰς πόλεις, αἵτινες εἶχον ἰουδαϊκὸν πληθυσμόν, ἀπηυθύνετο πρῶτον πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ κατόπιν πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρας. Τοῦτο ἔπραττε διότι εἰς τὰς συναγωγὰς ὑπῆρχον καὶ οἱ ἐξ Ἐθνῶν Ἰουδαῖοι (προσήλυτοι), διὰ τῶν ὁποίων ἦτο εὐκολωτέρα ἡ ἐπίδρασίς του εἰς τοὺς ἐθνικούς. Εἰς τὰς ἱδρυομένας Ἐκκλησίας ὁ Παῦλος ἐφρόντιζε νὰ κατηχήσῃ καλῶς τοὺς πιστεύσαντας, ἀναχωρῶν δέ, ἐχειροτόνει ἐκ τῶν ἱκανωτέρων χριστιανῶν ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέθετε νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργον του καὶ νὰ ποιμαίνουν τοὺς χριστιανούς. Παρηκολούθει ὅμως ἀγρύπνως τὴν πρόοδόν των καὶ ἐφρόντιζε νὰ λύῃ ὁτιδήποτε ζήτημα παρουσιάζετο μεταξὺ τῶν χριστιανῶν,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄλλοτε μὲν προσωπικῶς μεταβαίνων, ἄλλοτε δὲ δι᾽ ἐπιστολῶν. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων διεσώθησαν δεκατέσσαρες, περιλαμβανόμεναι εἰς τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης, αἵτινες τὰ μέγιστα ὠφέλησαν, ὄχι μόνον τοὺς χριστιανοὺς πρὸς τοὺς ὁποίους τότε ἀπεστάλησαν, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς κατόπιν χριστιανικὰς γενεάς. Πρὸς ἵδρυσιν τῶν εἰς τὰ ἔθνη πολυαρίθμων Ἐκκλησιῶν ὁ Παῦλος ἐξετέλεσε τέσσαρας ἀποστολικὰς πορείας.

Κατὰ τὴν πρώτην ἀποστολικὴν πορείαν του, ἀναχωρήσας ἐξ Ἀντιοχείας τῆς Συρίας πιθανῶς κατὰ τὸ ἔτος 46 μετὰ τοῦ

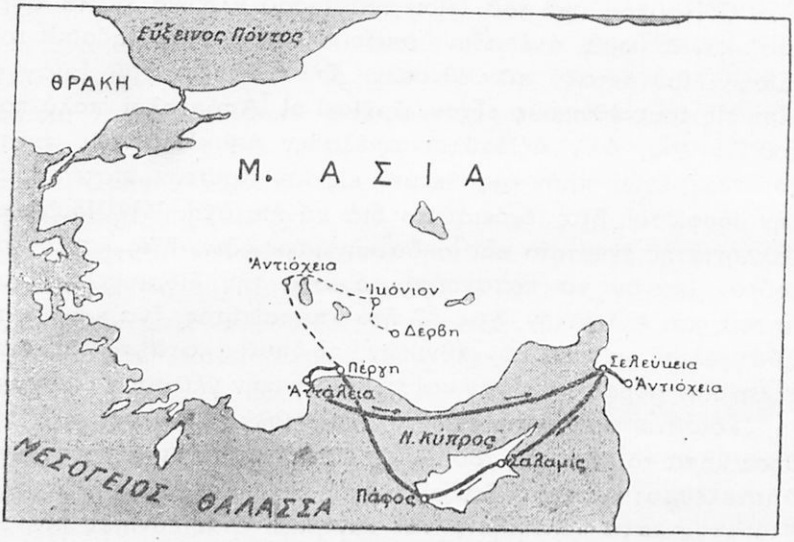

Πρώτη πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου

χριστιανοῦ Βαρνάβα καὶ τοῦ νεανίου τότε Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, μετέβη πρῶτον εἰς τὴν Κύπρον, ἱδρύσας δὲ Ἐκκλησίας εἰς τὰς μεγαλειτέρας πόλεις αὐτῆς Σαλαμῖνα καὶ Πάφον, ἔπλευσεν εἰς Πέργην τῆς Παμφυλίας. Ἐδῶ ὁ Μάρκος ἐκουράσθη φαίνεται ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας τῆς περιοδείας καὶ ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Τότε ὁ Παῦλος συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Βαρνάβαν, διέβη τὸ ὄρος Ταῦρον καὶ μετέβη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας. Ἐκεῖ πολλοὶ ἔγιναν χριστιανοί, ἀλλ᾽ οἱ φανατικοὶ Ἰουδαῖοι ἤγειραν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διωγμὸν κατὰ τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Βαρνάβα καὶ ἐξεδίωξαν αὐτούς. Τότε μετέβη εἰς τὸ Ἰκόνιον. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἐκεῖ συνέβη τὸ ἴδιον, ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὸ Ἰκόνιον καὶ περάσαντες ἀπὸ διαφόρους πόλεις τῆς Λυκαονίας, ἔφθασαν εἰς Λύστραν (τὴν σημερινὴν Λίτναν).

Εἰς τὴν Λύστραν ὁ Παῦλος ἐθεράπευσεν ἕνα χωλὸν ἐκ γενετῆς. Οἱ κάτοικοι τότε τῆς Λύστρας ἐξέλαβον τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν ὡς θεοὺς καὶ ἡτοίμασαν νὰ τοὺς προσφέρουν θυσίας. Ὅταν ἐπληροφορήθησαν τοῦτο οἱ Ἀπόστολοι, ἔτρεξαν πρὸς αὐτοὺς καὶ μὲ πολὺν κόπον τοὺς ἔπεισαν νὰ μὴ τοὺς προσφέρουν θυσίαν. Τοὺς εἶπον ὅτι δὲν εἶναι θεοί, ἀλλὰ ἄνθρωποι, ὅπως ἦσαν καὶ αὐτοὶ καὶ ὅτι κηρύττουν τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ὅστις ἐχάρισεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους πᾶν ἀγαθὸν καὶ καλοῦν αὐτοὺς εἰς τοῦτον τὸν Θεὸν νὰ πιστεύσουν.

Ἐνῷ ἐγίνοντο ταῦτα, ἔφθασαν οἱ ἄπιστοι Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὸ Ἰκόνιον, παρέσυραν τοὺς πρὸ ὀλίγου θαυμαστὰς τῶν Ἀποστόλων καὶ τοὺς ἐλιθοβόλησαν. Κατόπιν ἔσυραν ἔξω τῆς πόλεως ἀναίσθητον τὸν Παῦλον, νομίσαντες ὅτι ἦτο νεκρός. Οἱ χριστιανοὶ συνηθροίσθησαν θρηνοῦντες πέριξ τοῦ ἀναισθήτου σώματος τοῦ Παύλου, ὁ ὁποῖος ὅμως ἀνέλαβε τὰς αἰσθήσεις του καὶ ἐπανῆλθε μετ' αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν. Τὴν ἑπομένην ἡμέραν ὁ Παῦλος ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Λύστρας καὶ διῆλθεν ἀπὸ διαφόρους πόλεις, ὅπου ἵδρυσεν Ἐκκλησίας καὶ ἐχειροτόνησε πρεσβυτέρους, τοὺς ὁποίους ἀφῆκεν ὡς ἀντιπροσώπους του, διὰ νὰ διευθύνουν ταύτας. Τέλος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας κατὰ τὸ ἔτος 48 μ. Χ., τελειώσας τὴν πρώτην ἀποστολικὴν πορείαν του, ἡ ὁποία διήρκεσε πλέον τῶν δύο ἐτῶν.

8-11-50

8. Η ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ

(Πραξ. ΙΕ', 1—35)

Ἐνῷ ὁ Παῦλος εὑρίσκετο εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, σπουδαία φιλονικία παρουσιάσθη μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Τινὲς ἐξ Ἰουδαίων χριστιανοὶ ἦλθον ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἐκήρυττον, ὅτι ἐὰν οἱ χριστιανοὶ δὲν περιτέμνωνται καὶ δὲν φυλάττουν ὅλας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰς διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, δὲν δύνανται νὰ σωθοῦν. Διὰ νὰ παύσῃ ἡ φιλονικία αὕτη, ἀπεφασίσθη νὰ μεταβοῦν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὁ Παῦλος, ὁ Βαρνάβας καὶ ἄλλοι χριστιανοί, διὰ νὰ ἐρωτήσουν περὶ τούτου τοὺς Ἀποστόλους. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, τοὺς ἐδέχθησαν μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι. Ἡ μετάβασίς των ὅμως εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔγινεν αἰτία νὰ ἀρχίσῃ καὶ ἐκεῖ ὁμοία φιλονικία μεταξὺ τῶν χριστιανῶν.

Τότε οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνηθροίσθησαν ὅλοι μαζί, διὰ νὰ συζητήσουν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Οὕτω συνεκροτήθη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἡ πρώτη χριστιανικὴ σύνοδος τὸ ἔτος 48 μ. Χ. Τὴν σύνοδον ταύτην λέγομεν Ἀποστολικήν, κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ αὐτῆς ἔγιναν ἀργότερα αἱ τοπικαὶ καὶ Οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, αἱ ὁποῖαι πολλὰς θεμελιώδεις διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ διετύπωσαν σαφῶς καὶ ἐτακτοποίησαν πολλὰ ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὰς τελετὰς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Πρόεδρος τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου ἔγινεν ὁ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος, τὸν ὁποῖον οἱ Ἀπόστολοι εἶχον χειροτονήσει ἐπίσκοπον δηλ. ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Ὁ Ἰάκωβος οὗτος, ὅστις ἔγινεν ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων, λέγεται ἀδελφόθεος, διότι ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, γεννηθεὶς ἐκ τῆς συζύγου τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Ἰωσήφ, πρὶν μνηστευθῇ τὴν Θεοτόκον.

Εἰς τὴν Ἀποστολικὴν αὐτὴν σύνοδον ὡμίλησαν ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος, ὁ Βαρνάβας καὶ ὁ Ἰάκωβος καὶ ὑπεστήριξαν, ὅτι ὅλα τὰ ἔθνη θὰ γίνουν μίαν ἡμέραν χριστιανοὶ καὶ δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ φυλάττουν τὰς διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, παρὰ μόνον τὰς διατάξεις τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἀποστολικῆς συνόδου παρεδέχθησαν τὴν γνώμην ταύτην.

Τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἀποστολικῆς συνόδου ἔγραψαν καὶ περέδωσαν εἰς τὸν Παῦλον, τὸν Βαρνάβαν καὶ τοὺς ἄλλους χριστιανούς, οἵτινες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὴν ἀνέγνωσαν εἰς τοὺς ἐξ ἐθνῶν χριστιανούς. Οὕτω ἔπαυσεν ἡ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου συζήτησις. Ἡ ἀπόφασις τῆς συνόδου ταύτης ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοί, τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς τοῖς ἐξ ἐθνῶν, χαίρειν. Ἐπειδὴ ἠκούσαμεν, ὅτι τινὲς ἐξ ἡμῶν ἐξελθόντες ἐτάραξαν ὑμᾶς λόγοις, ἀνασκευάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέγοντες περιτέμνεσθαι, καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, οἷς οὐ διεστειλάμεθα, ἔδοξεν ἡμῖν γενομένοις ὁμοθυμαδόν, ἐκλεξαμένους ἄνδρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν Βαρνάβᾳ καὶ Παύλῳ, ἀνθρώποις παραδεδωκόσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀπεστάλκαμεν οὖν Ἰούδαν καὶ Σίλαν καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου ἀπαγγέλλοντας τὰ αὐτά. Ἔδοξε γὰρ τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος, πλὴν τούτων τῶν ἐπάναγκες, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας, ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε. Ἔρρωσθε. (Πραξ. ΙΕ', 23—30).

Ἐξελθόντες ἐξ ἡμῶν = ἀναχωρήσαντες ἀπὸ ἡμᾶς (ἀπὸ ἐδῶ). **Ἀνασκευάζοντες** = συγχίζοντες. **Τὸν νόμον** = τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. **Οἷς οὐ διεστειλάμεθα** = εἰς τοὺς ὁποίους ἡμεῖς δὲν παρηγγείλαμεν τοῦτο. **Γενομένοις ὁμοθυμαδὸν** = οἱ ὁποῖοι συνηθροίσθησαν ὅλοι μαζί. **Μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος** = νὰ μὴ ἐπιβάλλωμεν εἰς σᾶς καμμίαν ἄλλην ὑποχρέωσιν. **Τὰ ἐπάναγκες** = τὰ ἀπαραίτητα. **Εἰδωλόθυτα** = τὸ κρέας τῶν θυσιασθέντων εἰς τὰ εἴδωλα ζῴων. **Ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς** = ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐὰν προφυλαχθῆτε. **Ἔρρωσθε** = νὰ ἔχετε ὑγείαν (ῥώννυμι).

14-11-50

9. ΔΕΥΤΕΡΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ. ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ (Πραξ. ΙΕ', 36 — ΙΣΤ', 12. ΙΖ', 1 — ΙΗ', 22)

Μετὰ τὴν Ἀποστολικὴν Σύνοδον ὁ Παῦλος μετὰ τοῦ Βαρνάβα παρέμειναν ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος 48-49 ἐπεχείρησαν τὴν δευτέραν ἀποστολικὴν πορείαν των. Κατὰ ταύτην ἔχων ὁ Παῦλος ὡς συνεργὸν τὸν Σίλαν[1], διῆλθεν ἀπὸ τὴν Συρίαν, Κιλικίαν καὶ Λυκαονίαν, ἐπισκεφθεὶς τὰς ἱδρυθείσας ὑπ' αὐτοῦ Ἐκκλησίας καὶ συστήσας καὶ νέας τοιαύ-

1. Ἦτο Ἰουδαῖος Ἑλληνιστής· ὁ Παῦλος παρέλαβεν αὐτὸν ὡς συνοδοιπόρον, ὅτε ἀπεχωρίσθη ἀπ' αὐτοῦ ὁ Βαρνάβας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τας. Παραλαβὼν ἐκ τῆς Λύστρας τῆς Λυκαονίας καὶ νέον βοηθὸν τὸν Τιμόθεον, διῆλθε τὴν Φρυγίαν καὶ Γαλατίαν ἱδρύσας πολλὰς Ἐκκλησίας καὶ εἶτα κατέβη εἰς τὴν Τρῳάδα. Ἐκεῖ νύκτα τινὰ εἶδεν ὅραμα, κατὰ τὸ ὁποῖον παρουσιάσθη εἷς Μακεδὼν καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν: «Διαβὰς εἰς Μακεδονίαν, βοήθησον ἡμῖν». Ἐξηγήσας τὸ ὅραμα τοῦτο ὡς θείαν διαταγήν, ἀνεχώρησεν ἐκ Τρῳάδος, ἔχων πλησίον του, πλὴν τοῦ Σίλα καὶ Τιμοθέου καὶ τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν, καὶ ἔφθασεν εἰς τοὺς Φιλίππους τῆς

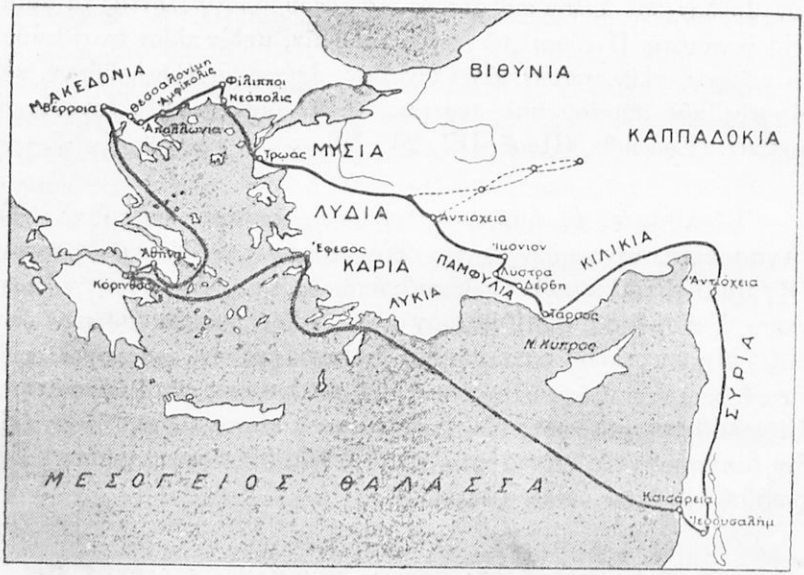

Δευτέρα πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου

Μακεδονίας, πόλιν κειμένην πλησίον τῆς σημερινῆς Καβάλλας. Ἐκεῖ ἐπίστευσαν πολλοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ γυνὴ πλουσία, ἔμπορος πορφυρῶν. Αὕτη παρεκάλεσε τοὺς Ἀποστόλους νὰ μείνουν εἰς τὴν οἰκίαν της καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς των εἰς Φιλίππους. Καὶ οὕτως ἱδρύθη κατὰ τὸ 49—50 μ. Χ. ἡ πρώτη ἐν Εὐρώπῃ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.

Ἐκ Φιλίππων ὁ Παῦλος μετέβη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἔνθα πολλοὺς προσείλκυσεν εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν κηρύττων εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν. Οὕτως ἱδρύθη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐκεῖ ἡ μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Μακεδονικῆς πρωτευούσης. Ἀλλὰ διωχθεὶς ὑπὸ τῶν μὴ πιστευσάντων μετέβη εἰς τὴν Βέρροιαν, πλεῖστοι ἐκ τῶν κατοίκων τῆς ὁποίας ἐδέχθησαν προθύμως τὴν νέαν θρησκείαν. Ἀφιχθέντες ὅμως οἱ ἐκ Θεσσαλονίκης διῶκταί του, ἐξήγειραν κατὰ τοῦ Παύλου τὸν λαόν, κατηγοροῦντες αὐτόν, ὅτι ἐκήρυττε βασιλέα τὸν Ἰησοῦν. Τοῦτο ἰδόντες οἱ χριστιανοὶ τῆς Βερροίας, ἀπέστειλαν τὸν Παῦλον εἰς Ἀθήνας κρατήσαντες πλησίον των τοὺς συνεργούς του, εἰς τοὺς ὁποίους παρήγγειλεν ὁ Παῦλος, νὰ ἔλθουν ἀργότερα πρὸς συνάντησίν του.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Παῦλος ἐκήρυξε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν συναγωγήν, ἔπειτα εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ μετὰ ταῦτα ὡδηγήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐκεῖ ἀπήγγειλε θαυμάσιον λόγον ὑπὲρ τῆς νέας θρησκείας, καὶ ἐδίδαξεν αὐτοὺς περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον. Μερικοὶ τότε ἐπίστευσαν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος. Οὗτος κατόπιν ἐγένετο ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῶν Ἀθηνῶν, θεωρεῖται δὲ μέχρι σήμερον ὁ πολιοῦχος τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ἀργότερα συνήθειαν τῶν χριστιανῶν, νὰ ἔχῃ ἑκάστη πόλις ἰδιαίτερον ἅγιον προστάτην, πολιοῦχον καλούμενον.

Ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Παῦλος ἦλθεν εἰς τὴν Κόρινθον, (50 μ. Χ.) παρέμεινε δὲ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰουδαίου σκηνοποιοῦ Ἀκύλα, ἐργαζόμενος μαζί του, διὰ νὰ κερδίζῃ τὰ πρὸς συντήρησίν του, διότι εἶχε μάθει τὴν τέχνην τοῦ σκηνοποιοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ἰουδαϊκὴν συνήθειαν, νὰ μανθάνουν καὶ τέχνην τινὰ οἱ εἰς τὰ γράμματα ἀσχολούμενοι. Ἐκεῖ διδάσκων κατ' ἀρχὰς μόνος, κατόπιν δὲ βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Σίλαν καὶ Τιμόθεον, ἐλθόντας ἐκ Μακεδονίας, παρέμεινεν ἐπὶ ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος, ἱδρύσας τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κορίνθου, τῆς ὁποίας τὰ περισσότερα μέλη ἦσαν Ἕλληνες, διότι ὀλίγοι ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐπίστευσαν. Ἐκ Κορίνθου ὁ Παῦλος ἔπλευσεν εἰς τὴν Ἔφεσον, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Ἀκύλαν καὶ τὴν σύζυγόν του Πρίσκιλλαν, ἔνθα καταλιπὼν τοὺς συνοδούς του μετὰ διαμονὴν ὀλίγων ἡμερῶν, μετέβη διὰ Καισαρείας εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἐκεῖθεν ἐπέστρεψε τὸ 52 εἰς τὴν Ἀντιόχειαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ λόγος τοῦ Παύλου εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου περιεχόμενος εἰς τὰς «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων», εἶναι ὁ ἑξῆς :

Α. Σταθεὶς δὲ ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἔφη· Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ. Διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὗρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο. Ἀγνώστῳ Θεῷ. Ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.

Β. Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν καὶ τὰ πάντα· ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὁρίσας προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν, ζητεῖν τὸν Κύριον, εἰ ἄραγε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὕροιεν, καίτοι γε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα. Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν, ὡς καί τινες τῶν καθ᾽ ἡμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· «τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν». Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον.

Γ. Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς τανῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν, διότι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. Ἀκούσαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν, οἱ μὲν ἐχλεύαζον, οἱ δὲ εἶπον· Ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου. Πραξ. ΙΖ΄, 22—33).

Α. **Ἄρειος Πάγος**· εἶναι ὁ γνωστὸς λόφος δυτικῶς τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου συνεδρίαζε τὸ ἀνώτατον δικαστήριον τῶν Ἀθηναίων. **Κατὰ πάντα** = καθ᾽ ὁλοκληρίαν. **Δεισιδαίμων** = ὁ φοβούμενος τὸν Θεόν, ὁ εὐσεβής. **Σεβάσματα** = τὰ ἀντικείμενα τῆς λατρείας. **Ἀναθεωρῶν** = μετὰ προσοχῆς παρατηρῶν. **Ἀγνώστῳ Θεῷ.** Βωμὸς εἰς τὸν ἄγνωστον Θεὸν ὑπῆρχε κατὰ τὸν Παυσανίαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μουνυχίας, διότι ἐφοβοῦντο μήπως ὑπῆρχε καὶ ἄλλος Θεός, πλὴν τῶν γνωστῶν,ὁ ὁποῖος θὰ διέκειτο ἐχθρικῶς, ἐὰν δὲν ἐθυσίαζον καὶ εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦτον. **Εὐσεβῶ**=εἶμαι θεοφοβούμενος, λατρεύω. **Καταγγέλλω**=κηρύττω, φανερώνω.

Β. **Θεραπεύεται**=τυγχάνει περιποιήσεως, λατρεύεται. **Προσδεόμενός τινος**=ὡς ἔχων ἀνάγκην τινός. **Αὐτὸς διδοὺς**=αὐτὸς ὁ ὁποῖος δίδει. **Ἐξ ἑνὸς αἵματος**=ἐκ μιᾶς σαρκός, ἐξ ἑνὸς ἀνθρώπου. **Πρόσωπον**=ἐπὶ ἀψύχων σημαίνει τὴν ὄψιν, τὴν ἐπιφάνειαν. **Προστεταγμένους καιροὺς**=ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένας ἐποχάς. **Ζητεῖν** ἐνν. ὁρίσας=καὶ νὰ ζητοῦν οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεόν. **Εἰ ἄρα γε**=μήπως τυχὸν συνέβαινε νὰ... **Ψηλαφῶ**=ἐγγίζω, ἐνν. διὰ τῆς σκέψεως ἀνακαλύπτω τὰ ἴχνη. **Καί γε οὐχ ὑπάρχοντα**=καὶ ὁ ὁποῖος βέβαια δὲν ὑπάρχει. **Ἐν αὐτῷ**=διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. **Τοῦ γὰρ**=τούτου βεβαίως. **Χάραγμα τέχνης**=καλλιτέχνημα. **Ἐνθύμησις**=σκέψις φαντασία.

Γ. **Ὑπεριδὼν**=παραβλέπων, μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν. **Ἔστησεν ἡμέραν**=καθώρισε χρόνον. **Ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισε**=δι' ἀνδρὸς τὸν ὁποῖον ὥρισεν. Ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία «ᾧ» τίθεται κατὰ δοτικήν, ἀντὶ νὰ τεθῇ κατ' αἰτιατικὴν (ἕλξις). **Πίστιν παρασχὼν**—καταστήσας αὐτὸν ἄξιον ἐμπιστοσύνης. **Ἀναστήσας** μετοχ. αἰτιολ.=ἐπειδὴ ἀνέστησεν.

---

10. Η ΤΡΙΤΗ ΚΑΙ Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ. ΦΥΛΑΚΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ ΑΥΤΟΥ

(Πραξ. ΙΗ', 23—24. ΙΘ', 1—4. ΚΓ', 12—35. ΚΔ', 27—ΚΕ', 12. ΚΖ', 1—ΚΗ', 31)

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μείνας ὀλίγον χρόνον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἐξετέλεσε τὴν τρίτην ἀποστολικὴν πορείαν του. Ἀναχωρήσας τὸ ἔτος 52 μ.Χ. διῆλθε καὶ πάλιν τὴν Γαλατικὴν χώραν καὶ τὴν Φρυγίαν στηρίζων τὰς ἐκεῖ χριστιανικὰς Ἐκκλησίας, καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὴν Ἔφεσον, ὅπου παρέμεινε σχεδὸν ἐπὶ τριετίαν. Ἐκεῖ ἐκινδύνευσε νὰ φονευθῇ ὑπὸ τῶν ἐξεγερθέντων ἐναντίον του κατασκευαστῶν ἀγαλμάτων τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος, τῶν ὁποίων παρεβλάπτοντο τὰ συμφέροντα, ἐκ τῆς διαδόσεως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἀναχωρήσας ἐκ τῆς Ἐφέσου, ἐπεσκέφθη τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπιστρέψας πάλιν εἰς Μακεδονίαν, ἀνεχώρησεν ἐκ Φιλίππων διὰ τὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἱεροσόλυμα, διελθὼν πλείστας παραλιακὰς πόλεις καὶ νήσους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ὅταν διῆλθεν ἐκ τῆς Μιλήτου, ἥτις ἔκειτο πλησίον τῆς Ἐφέσου, μὴ ἔχων καιρὸν νὰ μεταβῇ αὐτοπροσώπως ἐκεῖ, ἐκάλεσε τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου καὶ τοὺς συνεβούλευσε νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τοὺς ψευδοδιδασκάλους, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὴν Ἔφεσον, διὰ τῶν ἑξῆς περίπου λόγων: «Γνωρίζετε πόσα δάκρυα ἔχυσα καὶ πόσα κακὰ ὑπέστην ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν Ἰουδαίων, ὅταν σᾶς ἐδίδαξα τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Ποτὲ δὲν ἐζήτησα ἀμοιβήν, διὰ τὸ καλὸν τὸ ὁποῖον σᾶς ἔκαμα· αἱ χεῖρές μου μὲ ὑπηρέτησαν, διὰ νὰ ζῶ καὶ ἐγὼ καὶ οἱ συνεργοί μου. Ἤδη τὸ Ἅγιον πνεῦμα μοῦ λέγει νὰ ὑπάγω εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅπου πολλὰ βασανιστήρια μὲ περιμένουν, ἀλλ' οὐδὲν θὰ μὲ ἐμποδίσῃ νὰ τελειώσω τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον μοῦ ἀνέθεσεν ὁ Χριστός. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι δὲν θὰ μὲ ἴδητε ἄλλην φοράν. Προσέχετε τοὺς χριστιανούς σας, διότι μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου θὰ παρουσιασθοῦν ψευδοδιδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι θὰ προσπαθοῦν νὰ σᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ σᾶς κάμουν ἁμαρτωλούς».

Ὁ Παῦλος φθάσας εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπεσκέφθη τὸν Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου συνηθροίζοντο οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἐνώπιον αὐτῶν διηγήθη ἅπαν τὸ ὑπ' αὐτοῦ συντελεσθὲν ἔργον τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τοὺς ἐθνικούς, πάντες δὲ ἐδόξασαν τὸν Θεόν. Ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι τῶν Ἱεροσολύμων διέκειντο δυσμενῶς πρὸς τὸν Παῦλον, διότι ὄντες ζηλωταὶ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, εἶχον μάθει ὅτι ὁ Παῦλος ἐδίδασκε νὰ μὴ ἀκολουθοῦν οἱ χριστιανοὶ τὰ ἰουδαϊκὰ ἔθιμα. Διὰ τοῦτο ἰδόντες αὐτὸν ἡμέραν τινὰ εἰς τὸ ἱερόν, ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ, ἔσυραν αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ καὶ θὰ τὸν ἐφόνευον, ἐὰν ὁ Ρωμαῖος χιλίαρχος (ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ρωμαϊκῆς φρουρᾶς τῶν Ἱεροσολύμων) δὲν ἔσῳζεν αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν των. Πληροφορηθεὶς κατόπιν ὅτι πολλοὶ Ἰουδαῖοι εἶχον ὁρκισθῇ νὰ φονεύσουν τὸν Παῦλον, ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν ἐν Καισαρείᾳ διαμένοντα ἔπαρχον Φήλικα, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς εὐθύνης διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Παύλου, τὴν ὁποίαν εἶχε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

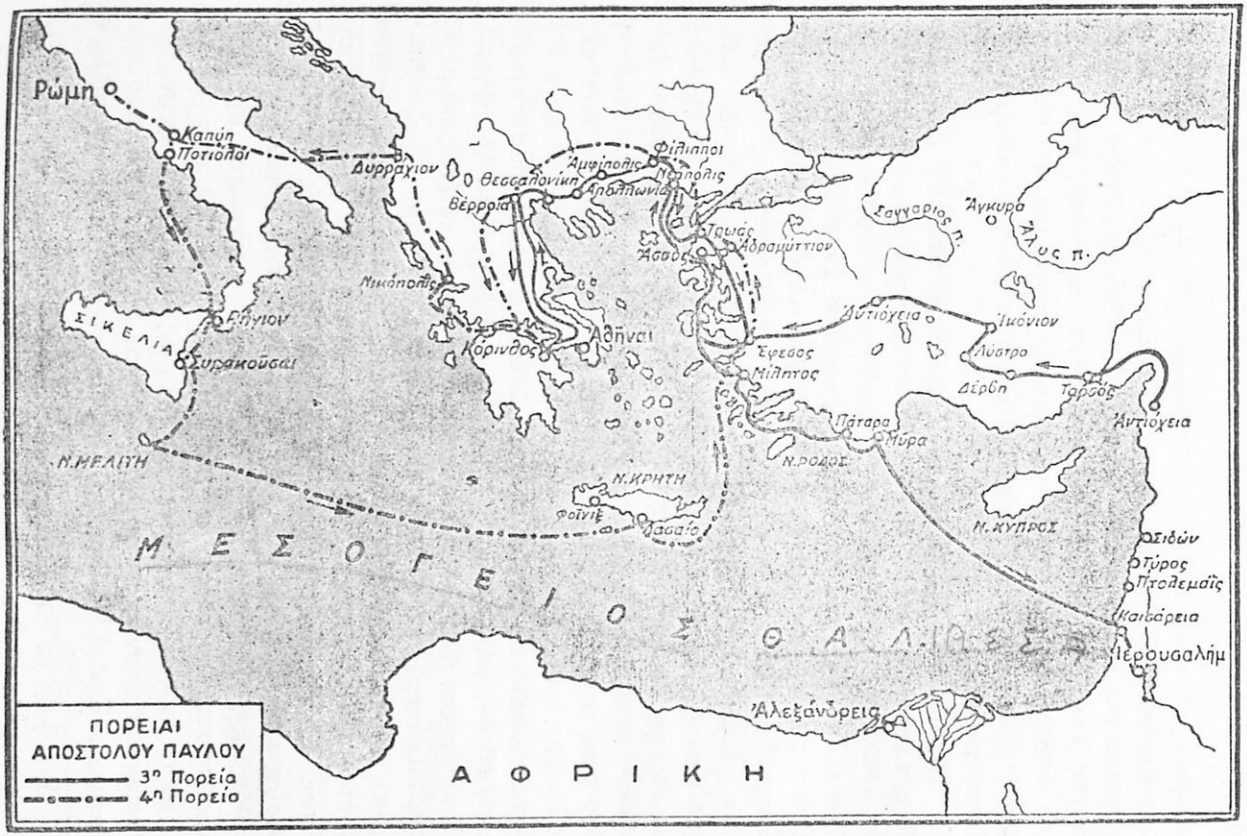

Τρίτη καὶ Τετάρτη πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καθῆκον νὰ προφυλάξῃ, διότι ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν ὁ Παῦλος, ὅτι ἦτο Ρωμαῖος πολίτης [1]. Ὁ Φῆλιξ ἐλπίζων ὅτι θὰ λάβῃ χρήματα ἐκράτησεν αὐτὸν δέσμιον ἐπὶ διετίαν, ὁπότε ἐπαύθη ἐκ τῆς ὑπηρεσίας του, ὁ δὲ ἀντικαταστήσας αὐτὸν νέος ἔπαρχος Φῆστος ἀπέστειλε μὲ στρατιωτικὴν συνοδείαν τὸν Παῦλον, ἵνα δικασθῇ εἰς τὴν Ρώμην, διότι ἐπεκαλέσθη τὸ ὄνομα τοῦ Καίσαρος (57 μ. Χ.).

Τὸ ταξείδιον ἦτο ἀπαίσιον, ἐγερθείσης σφοδρᾶς τρικυμίας. Τὸ μεταφέρον τὸν Παῦλον πλοῖον ἐναυάγησε παρὰ τὴν Μελίτην (Μάλταν), οἱ δὲ ναυαγοὶ διεσώθησαν κολυμβῶντες εἰς τὴν νῆσον, ὁπόθεν, μετὰ τρίμηνον παραμονήν, ἔπλευσαν δι' ἄλλου πλοίου εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ ἐν Ρώμῃ χριστιανοί, διδαχθέντες τὸ Εὐαγγέλιον ἀπὸ τοὺς μεταβαίνοντας ἐκεῖ ἐμπόρους χριστιανούς, διότι οὐδεὶς Ἀπόστολος μέχρι τότε εἶχε μεταβῆ ἐκεῖ, ὑπεδέχθησαν μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν τὸν Παῦλον. Ὁ Παῦλος εἰς Ρώμην ἐφυλακίσθη εἰς ἰδίαν οἰκίαν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐμίσθωσε, κατόπιν ἀδείας τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχῆς, φυλασσόμενος ὑπὸ ἑνὸς στρατιώτου, μὴ θεωρηθείσης σπουδαίας τῆς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας. Παραμείνας οὕτω δέσμιος εἰς τὴν Ρώμην ἐπὶ δύο ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐδέχετο ἀκωλύτως τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτόν, τοὺς ὁποίους ἐδίδασκε τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰησοῦ, ἐδικάσθη καὶ ἠθωώθη, ἀναχωρήσας ἐκ Ρώμης τὸ ἔτος 60 μ. Χ.

Μετὰ ταῦτα ὁ Παῦλος ἐπεχείρησε τὴν τετάρτην καὶ τελευταίαν ἀποστολικὴν πορείαν του. Κατὰ πρῶτον μετέβη εἰς τὴν Κρήτην, ἔνθα χειροτονεῖ ἐπίσκοπον αὐτῆς τὸν συνεργόν του Τίτον. Ἐκ τῆς Κρήτης, ἐπισκεφθεὶς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ καταλιπὼν εἰς τὴν Ἔφεσον ὡς ἐπίσκοπον τὸν συνεργόν του Τιμόθεον, πρὸς τελειοτέραν ὀργάνωσιν τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας, πορεύεται εἰς Μακεδονίαν καὶ Ἑλλάδα. Τέλος κατὰ τὸ ἔτος 64 μεταβαίνει εἰς Ρώμην, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Νέρων εἶχεν ἀρχίσει σφοδρὸν διωγμὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ἐκεῖ ὁ Παῦλος συλληφθεὶς ἐφονεύθη κατόπιν πολλῶν

1. Πολλοὶ ἐκ τῶν ὑπηκόων τῶν Ρωμαίων, παρέχοντες σπουδαίαν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἢ πληρώνοντες, ἐγίνοντο Ρωμαῖοι πολῖται καὶ συνεπῶς αἱ ὑποθέσεις αὐτῶν ἐκανονίζοντο ἀπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν νομοθεσίαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βασανιστηρίων, τὴν 29ην Ἰουνίου, ἡμέραν καθ' ἣν ἑορτάζομεν τὴν μνήμην του, μαζὶ μὲ τὴν μνήμην τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου. Οὕτως ἐθυσιάσθη διὰ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ ὁ μέγας τῶν ἐθνῶν Ἀπόστολος, ἀφοῦ τόσους κόπους καὶ τόσα βάσανα ὑπέστη διὰ τὴν διάδοσιν αὐτῆς. Ὁ ἴδιος εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν του, ὡς ἑξῆς περιγράφει τί ὑπέφερεν ἐκτελῶν τὸ μέγα ἔργον του :

«Ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον· τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα· ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις ληστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι» (Κορ. β' ΙΑ. 24—28).

Ἀπολυτίκιον τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Οἱ τῶν Ἀποστόλων πρωτόθρονοι[1] καὶ τῆς Οἰκουμένης διδάσκαλοι, τῷ Δεσπότῃ τῶν ὅλων πρεσβεύσατε[2] εἰρήνην τῇ Οἰκουμένῃ δωρήσασθαι καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

Κοντάκιον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Τὰς οὐρανίους διαβὰς πύλας ἐν πνεύματι μαθητευθεὶς[3] τῷ ὑπὲρ τρεῖς οὐρανοὺς φθάσαντι Ἀποστόλῳ, Διονύσιε, τῶν ἀρρήτων ἐπλουτίσθης πᾶσαν γνῶσιν[4] καὶ κατηύγασας[5] τοὺς ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας ἐγκαθεύδοντας, δι' ὃ κράζομεν, Χαίροις, Πάτερ ἐγκόσμιε.

---

11. ΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΙ ΠΕΤΡΟΣ

Μετὰ τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου, οὐδόλως ἐδειλίασαν οἱ Ἀπόστολοι, ἀλλὰ ἐξηκολούθησαν τὸ ἔργον των εἰς Ἱεροσόλυμα μὲ ζῆλον καὶ αὐταπάρνησιν, διδάσκοντες τὴν νέαν θρησκείαν καὶ αὐξάνοντες τὸν ἀριθμὸν τῶν χριστιανῶν. Ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων διηυθύνθησαν εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, ὅπου ἐκήρυττον τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἵδρυον χρι-

1. Ἔχοντες τὴν πρώτην θέσιν. 2. Παρακαλέσατε. 3. Διδαχθείς. 4. Ἀπέκτησες πᾶσαν γνῶσιν τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας. 5. Ἐφώτισες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στιανικὰς κοινότητας, συμμορφωθέντες μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ, «πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει» (Λουκ. ΙΣΤ΄, 15). Ἐκ τῶν ἀρχαίων παραδόσεων γνωρίζομεν τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ βίου τῶν Ἀποστόλων.

21-11-50

α) Ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας.

Ὁ Ἀνδρέας ὀνομάζεται πρωτόκλητος, διότι ἐκλήθη πρῶτος ἀπὸ τὸν Σωτῆρα καὶ ἔγινε μαθητής του. Ὁ Ἀνδρέας ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Πέτρου καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν Βησθαϊδὰ τῆς Γαλιλαίας. Οἱ δύο ἀδελφοὶ εἶχον φύγει ἀπὸ τὴν Βησθαϊδὰ καὶ ἔμενον εἰς τὴν Καπερναούμ, ὅπου εἶχον ὡς ἐπάγγελμα τὴν ἁλιείαν. Ἐκεῖ ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, νὰ γίνουν μαθηταί του, ἐνῷ ἡλίευον εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας. «Δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων», εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, οὗτοι δὲ ἀφήσαντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτὸν (Μαρκ. Α΄ 16—19).

Ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Σκυθίαν (Ρωσίαν), ὅπου ἵδρυσε πολλὰς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὰς παραλιακὰς πόλεις τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Κατόπιν ἐπῆγεν εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ ἐχειροτόνησε τὸν πρῶτον ἐπίσκοπον τοῦ Βυζαντίου Στάχυν. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον εἰς τὰς Πάτρας, θεωρεῖται δὲ ὁ πολιοῦχος τῶν Πατρῶν. Ἡ μνήμη τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου ἑορτάζεται τὴν 30ὴν Νοεμβρίου.

Ἀπολυτίκιον τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ὡς τῶν Ἀποστόλων Πρωτόκλητος[1] καὶ τοῦ κορυφαίου αὐτάδελφος, τῷ Δεσπότῃ τῶν ὅλων Ἀνδρέα ἱκέτευε, εἰρήνην τῇ οἰκουμένῃ δωρήσασθαι καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος[2].

22-11-50

β) Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος.

Ὁ Πέτρος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρέου, ἦτο εἷς ἐκ τῶν τριῶν μαθητῶν, τοὺς ὁποίους περισσότερον ἠγάπα ὁ Σωτήρ. Οὗτοι

1. Πρῶτος κληθεὶς ἐκ τῶν Ἀποστόλων. 2. Τὴν μεγάλην αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἦσαν ὁ Πέτρος, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης. Ὠνομάζετο προηγουμένως Σίμων, ὅταν δὲ ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ ἔγινε μαθητής του, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸ ὄνομα Κηφᾶς, (=πέτρα, βράχος) τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μεταφράζεται «Πέτρος». Τὸν ὠνόμασε Πέτρον ὁ Σωτήρ, διότι προέβλεπεν, ὅτι ἡ πίστις του θὰ εἶναι ἀκλόνητος ὅπως ὁ βράχος.

Ἀπὸ τὴν Πεντηκοστήν, διεκρίθη διὰ τὸν ζῆλον του. Μὲ τὸ θεόπνευστον κήρυγμά του πολλαὶ χιλιάδες Ἰουδαίων ἔγιναν χριστιανοί. Ἦτο θερμὸς καὶ ὁρμητικός, κατεῖχε δὲ πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων. Ὁ Πέτρος ἐκήρυξεν εἰς τὴν Αἴγυπτον συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ἐκ δὲ τῆς Αἰγυπτιακῆς πόλεως Βαβυλῶνος [1] ἔγραψε τὴν πρώτην καθολικὴν ἐπιστολήν του πρὸς τοὺς χριστιανοὺς διαφόρων πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὸ ἔτος 61 μ. Χ. Ἐξ Αἰγύπτου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας, ὁπόθεν ἔγραψε τὴν δευτέραν ἐπιστολήν του, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 64 μ. Χ. μετέβη εἰς Ρώμην. Ἐκεῖ συνεργασθεὶς πιθανώτατα μετὰ τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν Παύλου, ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ Νέρωνος, κατὰ τὸ ἔτος 64 μ. Χ. Καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δράσεώς του ὁ Πέτρος ἐκινδύνευσε νὰ ὑποστῇ μαρτυρικὸν θάνατον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐσώθη δὲ διὰ τῆς θείας ἐπεμβάσεως.

Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων περιγράφουν τοῦτο ὡς ἑξῆς:

(Πραξ. ΙΒ', 1—12)

Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἐπέβαλεν Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς τὰς χεῖρας κακῶσαί τινας τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἀνεῖλε δὲ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου μαχαίρᾳ καὶ ἰδὼν ὅτι ἀρεστόν ἐστι τοῖς Ἰουδαίοις, προσέθετο συλλαβεῖν καὶ Πέτρον, (ἦσαν δὲ ἡμέραι τῶν ἀζύμων) ὃν καὶ πιάσας ἔθετο εἰς φυλακήν, παραδοὺς τέσσαρσι τετραδίοις στρατιωτῶν φυλάσσειν αὐτόν, βουλόμενος μετὰ τὸ Πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ. Ὁ μὲν οὖν Πέτρος ἐτηρεῖτο ἐν τῇ φυλακῇ· προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενὴς γινομένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ὅτε δὲ ἔμελλεν αὐτὸν προάγειν ὁ Ἡρώδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦν

1. Πολλοὶ φρονοῦν, ὅτι Βαβυλῶνα, ἐκ τῆς ὁποίας ἀναφέρει ὁ Πέτρος ὅτι ἔστειλε τὴν ἐπιστολήν, ἐννοεῖ τὴν Ρώμην.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁ Πέτρος κοιμώμενος μεταξὺ δύο στρατιωτῶν, δεδεμένος ἁλύσεσι δυσί, φύλακές τε πρὸ τῆς θύρας ἐτήρουν τὴν φυλακήν. Καὶ ἰδού, ἄγγελος Κυρίου, ἐπέστη καὶ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι· πατάξας δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ Πέτρου, ἤγειρεν αὐτὸν λέγων, ἀνάστα ἐν τάχει. Καὶ ἐξέπεσον αὐτοῦ αἱ ἁλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν. Εἶπέ τε ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν. Περίζωσαι, καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. Ἐποίησε δὲ οὕτω. Καὶ λέγει αὐτῷ· Περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι. Καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθει αὐτῷ· καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι ἀληθές ἐστι τὸ γινόμενον διὰ τοῦ ἀγγέλου, ἐδόκει δὲ ὅραμα βλέπειν. Διελθόντες δὲ πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν, τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἥτις αὐτομάτη ἠνοίχθη αὐτοῖς· καὶ ἐξελθόντες προῆλθον ῥύμην μίαν, καὶ εὐθέως ἀπέστη ὁ ἄγγελος ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ ὁ Πέτρος γενόμενος ἐν ἑαυτῷ εἶπε. Νῦν οἶδα ἀληθῶς, ὅτι ἐξαπέστειλε Κύριος τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ ἐξείλετό με ἐκ χειρὸς Ἡρώδου καὶ πάσης τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων.

Ἐπέβαλε τὰς χεῖρας=ἐπεχείρησε. **Ἡρώδης**· ἦτο ὁ ἔγγονος τοῦ Ἡρώδου τοῦ Μεγάλου καὶ ἐλέγετο Ἡρώδης Ἀγρίπας Α΄. Ἐπέτυχεν ἐπὶ αὐτοκράτορος Κλαυδίου νὰ ἀναγνωρισθῇ βασιλεὺς ὅλης τῆς Παλαιστίνης (41 μ.Χ.). Τὸ ἔτος 44 ἐφόνευσε τὸν Ἰάκωβον καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. **Κακῶσαι**=νὰ κακοποιήσῃ. **Προσέθετο συλλαβεῖν**=συνέλαβεν ἀκόμη. **Τέσσαρσι τετραδίοις** = εἰς τέσσαρας τετράδας· εἰς δεκαέξ. **Ἀναγαγεῖν**=νὰ παρουσιάσῃ αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ· νὰ δικάσῃ αὐτόν. **Ἐκτενὴς**=διαρκής. **Ἐπέστη**= ἦλθεν αἰφνιδίως. **Πατάξας**=κτυπήσας. **Φυλακὴν**=φρουράν. **Αὐτομάτη**=μόνη της. **Γενόμενος ἐν ἑαυτῷ**=συνελθών. **Καὶ πάσης προσδοκίας**=καὶ ἀπὸ πᾶν κακὸν τὸ ὁποῖον ἐπερίμενεν.

---

12. ΟΙ ΛΟΙΠΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ

Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης.

Οἱ δύο οὗτοι Ἀπόστολοι ἦσαν υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ τῆς Σαλώμης καὶ κατήγοντο ἀπὸ τὴν Βησθαϊδά. Ὄντες κατὰ πρῶτον μαθηταὶ καὶ οὗτοι τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ἠκολούθησαν τὸν Ἰησοῦν, κληθέντες ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀπετέλεσαν μὲ τὸν Πέτρον τοὺς τρεῖς ἠγαπημένους μαθητάς του. Ὁ Ἰωάννης μά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λιστα εὑρισκόμενος πλησίον τοῦ διδασκάλου του, ὅταν ἐσταυροῦτο, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν τιμητικὴν ἐντολὴν νὰ προστατεύσῃ τὴν Θεοτόκον. Ὁ Ἰάκωβος μετὰ τὸν πρῶτον διωγμὸν τῶν χριστιανῶν παρέμεινε διδάσκων εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ τελειώσῃ τὴν ἀποστολήν του ἐπεκτείνων τὴν δρᾶσιν του καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Ὁ βασιλεὺς Ἀγρίππας ὁ Α' θέλων, ὡς ἐμάθομεν, νὰ περιποιηθῇ τοὺς Ἰουδαίους, διέταξε τὴν σύλληψιν καὶ σφαγὴν τοῦ Ἰακώβου τὸ 44 μ. Χ. Τὴν μνήμην του ἑορτάζομεν τὴν 30ὴν Ἀπριλίου.

Ὁ δὲ Ἰωάννης σταλεὶς κατὰ πρῶτον μετὰ τοῦ Πέτρου, ἵνα ἐνισχύσῃ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Σαμαρείας, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, θεωρούμενος εἷς ἐκ τῶν τριῶν στύλων τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων (Πέτρος, Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου), ὅπου παρέμεινε μέχρι τῆς κατὰ τὸ ἔτος 48 γενομένης ἐκεῖ συνόδου τῶν Ἀποστόλων. Ἐκεῖθεν ὁρμώμενος περιῆλθε πολλὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅταν δὲ ἐθανατώθη ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἐκλήθη εἰς τὴν Ἔφεσον, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (100 μ. Χ.) διοικῶν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἐφέσου καὶ τὰς ἄλλας πλησίον κειμένας Ἐκκλησίας. Φθάσας εἰς ἔσχατον γῆρας, μετέβαινε βασταζόμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, εἰς τὰς ἱερὰς συναθροίσεις τῶν χριστιανῶν, ὅπου μὴ ἔχων δυνάμεις νὰ ὁμιλήσῃ διὰ πολλῶν ἔλεγε: «τεκνία μου, ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Ὁ Ἰωάννης ἔγραψε πέντε βιβλία, περιλαμβανόμενα εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ταῦτα εἶναι τὸ φέρον τὸ ὄνομά του Εὐαγγέλιον, ἡ Ἀποκάλυψις, ἐν ᾗ προφητεύει περὶ τῶν διωγμῶν κατ' ἀρχὰς καὶ τοῦ κατόπιν θριάμβου τῆς Ἐκκλησίας καὶ αἱ τρεῖς καθολικαὶ ἐπιστολαί του, ἀναφερόμεναι εἰς τοὺς χριστιανοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὴν μνήμην του ἑορτάζομεν τὴν 8ην Μαΐου.

Κοντάκιον τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου. Φωνῆς θεϊκῆς ἀκούσας προκαλούσης σε, ἀγάπην πατρὸς παρεῖδες[1] καὶ προσέδραμες[2] τῷ Χριστῷ, Ἰάκωβε, μετὰ τοῦ συγγόνου σου[3] ἔνδοξε· μεθ' οὗ ἠξιώθης ἰδεῖν Κυρίου τὴν θείαν μεταμόρφωσιν.

1. Ἔθεσες κατὰ μέρος. 2. Προσῆλθες. 3. Τοῦ ἀδελφοῦ σου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀπολυτίκιον τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου. Ἀπόστολε Χριστῷ τῷ Θεῷ ἠγαπημένε, ἐπιτάχυνον ῥῦσαι λαὸν ἀναπολόγητον[1]· δέχεταί σε προσπίπτοντα[2] ὁ ἐπιπεσόντα τῷ στήθει καταδεξάμενος[3]· ὃν ἱκέτευε, Θεολόγε, καὶ ἐπίμονον νέφος ἐθνῶν διασκεδάσαι[4], αἰτούμενος ἡμῖν εἰρήνην καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

29-11-50

Φίλιππος καὶ Ναθαναήλ.

Ὁ Φίλιππος κατήγετο καὶ οὗτος ἐκ Βησθαϊδὰ τῆς Γαλιλαίας. Κέντρον τῆς ἀποστολικῆς του δράσεως ἦτο ἡ Φρυγία. Εἰς τὴν Ἱεράπολιν τῆς Φρυγίας συνηντήθη μετὰ τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ὅστις εὑρίσκετο ἐκεῖ, διὰ νὰ κηρύξῃ καὶ οὗτος τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Ὁ Φίλιππος συνελήφθη ἀπὸ τοὺς ἐξεγερθέντας ἐναντίον του εἰδωλολάτρας καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον, τὸ ἔτος 87, κρεμασθεὶς ἐπὶ ξύλου.

Ὁ Ναθαναὴλ ἐλέγετο καὶ Βαρθολομαῖος καὶ κατήγετο ἐκ τῆς Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας. Ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Ἀραβίαν καὶ κατόπιν εἰς τὰς Ἰνδίας, ὑπέστη δὲ μαρτυρικὸν θάνατον, ἀποκεφαλισθεὶς εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ὑπὸ τοῦ Αστυάγου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας.

29-11-50

Θωμᾶς καὶ Ματθαῖος.

Ὁ Θωμᾶς κατήγετο καὶ οὗτος πιθανώτατα ἐκ τῆς Γαλιλαίας. Ἀπουσιάζων, ὅταν μετὰ τὴν Ἀνάστασίν του παρουσιάσθη ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ἐπίστευσε τοῦτο ὅταν καὶ δευτέραν φορὰν παρουσιάσθη καὶ τοῦ εἶπε νὰ θέσῃ τὸν δάκτυλόν του εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων καὶ τὴν χεῖρα του εἰς τὴν πλευράν του. Πράξας τοῦτο εἶπεν: «ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου». Ὁ Θωμᾶς ἐδίδαξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Περσίαν καὶ εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Εἰς τὴν Ἔδεσσαν ὑπῆρχε μεγαλοπρεπὴς ναὸς πρὸς τιμήν του καὶ ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος του. Οἱ εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους κατοι-

1. Σπεῦσε νὰ σώσῃς λαὸν ἀναπολόγητον (τὸν χριστιανικὸν λαόν, ὅστις κατεδιώκετο ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν καὶ κατεδικάζετο χωρὶς νὰ ἀπολογηθῇ). 2. Παρακαλοῦντα. 3. Ὁ καταδεχθεὶς νὰ πέσῃς σὺ εἰς τὸ στῆθος του. 4. Νὰ διασκορπίσῃ τὸ νέφος τῶν εἰδωλολατρῶν, τὸ ὁποῖον ἐπιμένει νὰ ὑπάρχῃ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κοῦντες Πέρσαι χριστιανοί, ὀνομάζουν ἑαυτοὺς «χριστιανοὺς τοῦ Θωμᾶ».

Ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἦτο Γαλιλαῖος καὶ τελώνης τὸ ἐπάγγελμα, πρὶν δὲ γίνῃ μαθητὴς τοῦ Σωτῆρος ἐλέγετο Λευΐς. Ὁ Ματθαῖος ἔμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη διδάσκων τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ κατόπιν μετέβη καὶ ἐκήρυξεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, ὅπου ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον. Ὁ Ματθαῖος λέγεται καὶ Εὐαγγελιστής, διότι ἔγραψε τὸ φέρον τὸ ὄνομά του Εὐαγγέλιον.

24.11.50

Ἰάκωβος ὁ μικρὸς καὶ Ἰούδας ὁ Ἰακώβου.

Ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος, ὀνομάζεται «Ἰάκωβος ὁ μικρὸς» διὰ νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὸν Ἰάκωβον τὸν υἱὸν τοῦ Ζεβεδαίου. Ἦτο καὶ οὗτος Γαλιλαῖος καὶ υἱὸς τοῦ Ἀλφαίου καὶ τῆς Μαρίας. Ὁ Ἰάκωβος ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Νοτιοδυτικὴν Παλαιστίνην καὶ κατόπιν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὑπέστη δὲ μαρτυρικὸν θάνατον πιθανῶς εἰς τὴν Ὀστρακινὴν τῆς Κάτω Αἰγύπτου.

Ὁ Ἀπόστολος Ἰούδας ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰακώβου, ὀνομάζεται δὲ ἀπὸ τοὺς Εὐαγγελιστὰς Λεββαῖος καὶ Θαδδαῖος. Ὁ Ἰούδας ἐδίδαξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Συρίαν, Ἀρμενίαν, Μεσοποταμίαν καὶ Περσίαν.

Σίμων ὁ ζηλωτὴς καὶ Ματθίας.

Ὁ Ἀπόστολος Σίμων ὁ ζηλωτὴς λέγεται καὶ Κανανίτης. Τὰ δύο αὐτὰ ἐπώνυμα τοῦ Σίμωνος ἔχουν τὴν ἰδίαν σημασίαν, διότι ἡ λέξις Κανανίτης εἶναι ἑβραϊκὴ καὶ σημαίνει ζηλωτής. Ἐλέγετο ζηλωτής, διότι πρὶν γίνῃ μαθητὴς τοῦ Σωτῆρος ἀνῆκεν εἰς τὴν μερίδα τῶν πολὺ φανατικῶν Φαρισαίων. Ὁ Σίμων ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Αἴγυπτον τὴν Μαυριτανίαν (εἰς Βορ. Ἀφρικὴν) καὶ τέλος εἰς τὴν Βρεττανίαν, ὅπου ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον.

Ὁ Ἀπόστολος Ματθίας εἶναι ὁ διὰ κλήρου ἀντικαταστήσας τὸν προδότην Ἰούδαν. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκήρυξε καὶ οὗτος εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Αἰγύπτου καὶ κατόπιν ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, ὅπου καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον.

Ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ ἰδιαιτέρως τὸν καθένα ἐκ τῶν Ἀπό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στόλων εἰς ὡρισμένην ἡμέραν τοῦ ἔτους, ἑορτάζει ὅμως καὶ ὅλους μαζὶ τοὺς Ἀποστόλους τὴν 30ὴν Ἰουνίου ἑκάστου ἔτους.

Ἀπολυτίκιον τῶν δώδεκα Ἀποστόλων. Ἀπόστολοι Ἅγιοι, πρεσβεύσατε[1] τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ἵνα πταισμάτων ἄφεσιν παρέχῃ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

---

13. ΟΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΑΙ ΜΑΡΚΟΣ ΚΑΙ ΛΟΥΚΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΘΕΟΙ

Μαζὶ μὲ τοὺς Ἀποστόλους καὶ πολλοὶ ἄλλοι χριστιανοὶ εἰργάσθησαν βοηθοῦντες αὐτοὺς καὶ φροντίζοντες διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Σπουδαιότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν οἱ ἑξῆς.

α) Ὁ Εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος.

Οὗτος ἦτο υἱὸς χήρας τινός, Μαρίας ὀνομαζομένης, καὶ κατῴκει εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐλέγετο δὲ καὶ Ἰωάννης. Εἰς τὴν οἰκίαν του συχνὰ συνηθροίζοντο οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἄλλοι χριστιανοὶ καὶ προσηύχοντο. Εἶναι πολὺ πιθανόν, ὅτι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μάρκου εὑρίσκοντο οἱ Ἀπόστολοι, ὅταν ἐπεφοίτησεν εἰς αὐτοὺς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ Μᾶρκος ἦτο βοηθὸς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐκήρυξε δὲ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ θεωρεῖται ὡς ὀργανωτὴς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς ὁποίας ἔγινε πρῶτος ἐπίσκοπος. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἀπὸ τοὺς ἐξεγερθέντας ἐναντίον του εἰδωλολάτρας, κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ ἔτους 63. Ὁ Μᾶρκος ἔγραψε τὸ φέρον τὸ ὄνομά του Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον Πέτρον.

Κοντάκιον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου. Ἐξ ὕψους λαβὼν τὴν χάριν τὴν τοῦ Πνεύματος, ῥητόρων πλοκὰς διέλυσας[2], Ἀπόστολε, καὶ τὰ ἔθνη ἅπαντα σαγηνεύσας[3], Μάρκε παναοίδιμε[4], τῷ σῷ Δεσπότῃ προσήγαγες[5] τὸ θεῖον κηρύξας Εὐαγγέλιον.

---

1. Παρακαλέσατε. 2. Τὰ τεχνάσματα (τὰ ψεύδη) τῶν ῥητόρων διέλυσες. 3. Προσελκύσας εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. 4. Ὅστις ὑπὸ πάντων ἐπαινεῖσαι. 5. Ὡδήγησες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

5-12-50

β) Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς.

Ὁ Λουκᾶς ἦτο ἐθνικός, ἑλληνικῆς καταγωγῆς, εἶχε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας. Γενόμενος χριστιανὸς ἠκολούθησε τὸν Ἀπόστολον Παῦλον μέχρι τοῦ θανάτου του, βοηθῶν αὐτὸν εἰς τὸ ἔργον του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παύλου (64 μ.Χ.), ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπέστη εἰς τὰς Θήβας μαρτυρικὸν θάνατον κρεμασθεὶς ἀπὸ μίαν ἐλαίαν, εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν. Ὁ Λουκᾶς ἔγραψε τὸ φέρον τὸ ὄνομά του Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον. Πλὴν τούτου ἔγραψε καὶ ἄλλο βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης «Πράξεις Ἀποστόλων», τὸ ὁποῖον εἶναι σπουδαιότατον, διότι ἀπὸ αὐτὸ μανθάνομεν πῶς εἰργάσθησαν οἱ Ἀπόστολοι, διὰ νὰ διαδόσουν τὸ Εὐαγγέλιον μετὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος.

Κοντάκιον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Μαθητὴς γενόμενος τοῦ θείου Λόγου, σὺν τῷ Παύλῳ ἅπασαν ἐφωταγώγησας[1] τὴν γῆν καὶ τὴν ἀχλὺν[2] ἀπεδίωξας, τὸ θεῖον γράψας Χριστοῦ Εὐαγγέλιον.

6-12-50

γ) Οἱ Ἀδελφόθεοι.

Ὁ μνηστευθεὶς τὴν Θεοτόκον Ἰωσὴφ ἦτο πρὶν ἔγγαμος. Ἀπὸ τὴν ἀποθανοῦσαν σύζυγόν του ἀπέκτησε τέσσαρα τέκνα, τὸν Ἰάκωβον, τὸν Ἰούδαν, τὸν Σίμωνα καὶ τὸν Ἰωσῆν. Οὗτοι ἐλέγοντο ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου ἢ ἀδελφόθεοι. Οἱ ἀδελφόθεοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Σωτῆρα μετὰ τὴν Ἀνάστασίν του.

Ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης πληροφορούμεθα ὅτι εἰργάσθησαν πολὺ διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Εὐαγγελίου οἱ ἀδελφόθεοι Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας. Ἔγραψε δὲ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν μίαν καθολικὴν ἐπιστολήν. Ἐκ τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν ὁ Ἰάκωβος, ὁ ὀνομασθεὶς δίκαιος, ἔγινε πρῶτος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων καὶ ἐθεωρεῖτο στύλος τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ὅπως καὶ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ υἱὸς τοῦ Ζεβεδαίου. Ἀπέθανε λιθοβοληθεὶς ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὸ ἔτος 62, λιθοβολούμενος δὲ ἐπανέλαβε τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ὅτε ἐσταυροῦτο, «πάτερ συγ-

1. Ἐδίδαξες. 2. Τὸ σκότος, τὴν ἄγνοιαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χώρησον αὐτούς, διότι δὲν γνωρίζουν τὶ κάμνουν». Ὁ Ἰάκωβος θεωρεῖται συγγραφεὺς καὶ τῆς φερούσης τὸ ὄνομά του θείας λειτουργίας, τὴν ὁποίαν κατόπιν ἐσυντόμευσαν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας Βασίλειος ὁ Μέγας καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

---

14. ΕΜΠΟΔΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΞΑΠΛΩΣΙΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ. ΑΙΡΕΣΕΙΣ

Ὅταν ἤρχισε νὰ ἐξαπλοῦται ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, πάντα σχεδὸν τὰ πολιτισμένα ἔθνη διετέλουν ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν. Ἑπομένως τὰ σύνορα τῶν ἐθνῶν εἶχον καταργηθῆ καὶ ἡ ἐπικοινωνία τῶν κατοίκων των δὲν συνήντα καμμίαν δυσκολίαν. Διὰ τοῦτο ἠδύναντο εὐκόλως οἱ κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου νὰ περιέρχωνται πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν καὶ νὰ διδάσκουν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ μάλιστα ἀφοῦ τὸ Εὐαγγέλιον ἐδιδάσκετο εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἥτις, ὡς γνωστόν, ἠννοεῖτο καὶ ὡμιλεῖτο εἰς ὁλόκληρον τὸ ἀπέραντον Ρωμαϊκὸν κράτος. Ἐκτὸς τούτου κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους, οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἔδιδον σημασίαν εἰς κάθε νέαν ἰδέαν διαδιδομένην εἰς τὸ κράτος των, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντέκειτο εἰς τοὺς Ρωμαϊκοὺς νόμους. Ἦσαν εὐχαριστημένοι, ὅταν οἱ ὑπήκοοί των ὑπετάσσοντο εἰς τοὺς νόμους καὶ ἐπλήρωνον τακτικὰ τοὺς φόρους των.

Ἀλλ' αἱ εὐκολίαι αὗται ἦσαν μηδαμιναὶ ἀπέναντι τῶν φοβερῶν ἐμποδίων, τὰ ὁποῖα πολὺ ταχέως παρουσιάσθησαν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἐμποδίων τούτων ἦσαν τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ ἰδέα ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν ἄθεοι καὶ ἐπαναστάται. Οἱ χριστιανοὶ δὲν μετεχειρίζοντο εἴδωλα καὶ δὲν ἔκαμνον θυσίας καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους δὲν εἶχον οὔτε ναούς. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι καλοὶ ἄνθρωποι οἱ χριστιανοί, ἐσκέπτοντο οἱ εἰδωλολάτραι, ἀφοῦ δὲν ἔχουν ναούς, ἀγάλματα καὶ θυσίας; Συνεπῶς διὰ τοὺς εἰδωλολάτρας οἱ χριστιανοὶ ἦσαν ἄθεοι. Οἱ χριστιανοί, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐνοχλοῦν οἱ διῶκται τῆς πίστεώς των, συνηθροίζοντο κρυφίως εἰς διάφορα ἀπόκρυφα μέρη, ἔνθα προσηύχοντο, ὕμνουν τὸν Θεὸν καὶ μετελάμβανον τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Οἱ εἰδω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λολάτραι, καταλλήλως διδασκόμενοι ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς των, ἐνόμιζον ὅτι συνηθροίζοντο καὶ ἔκαμνον συνωμοσίας κατὰ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

2. **Τὰ συμφέροντα τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐθνικῶν ἱερέων καὶ τῶν τεχνιτῶν καὶ ἀγαλματοποιῶν.** Οἱ ἱερεῖς ἔβλεπον ὅτι, ἐὰν ἐπικρατήσῃ ὁ Χριστιανισμός, θὰ ἔχανον τὰ κέρδη των καὶ τὸν σεβασμὸν ἀπὸ τὸν λαόν, οἱ δὲ τεχνῖται καὶ ἀγαλματοποιοὶ θὰ ἔχανον τὰς ἐργασίας των. Διὰ τοῦτο μετεχειρίζοντο πᾶν ψεῦδος καὶ πᾶσαν συκοφαντίαν, διὰ νὰ καταστήσουν μισητοὺς τοὺς χριστιανοὺς καὶ εἰς τοὺς λαοὺς καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντάς των.

3. **Αἱ κακαὶ συνήθειαι τῶν εἰδωλολατρῶν.** Οἱ εἰδωλολάτραι ἦσαν συνηθισμένοι εἰς τὴν πολυτέλειαν, εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἑορτάς. Διὰ τοῦτο ἦτο πολὺ δύσκολον νὰ μεταβάλουν τὴν ζωήν των καὶ νὰ προτιμήσουν τὴν ἁπλῆν καὶ ἐνάρετον ζωὴν τῶν χριστιανῶν καὶ τὰς σεμνὰς τελετάς των.

4. **Ἡ ὑπερηφάνεια τῶν φιλοσόφων.** Πολλοὶ ἐκ τούτων ἐνόμιζον ὅτι κατέχουν πᾶσαν γνῶσιν καὶ πᾶσαν σοφίαν. Δὲν κατεδέχοντο νὰ ἀκούσουν ἢ νὰ μελετήσουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν τοῦτον ὡς διδάσκαλόν των. Διὰ τοῦτο ἐνόμιζον τὴν νέαν θρησκείαν μωρίαν καὶ ἐθεώρουν ἐξευτελιστικὸν διὰ τὴν ἀξίαν των νὰ ἀσχολοῦνται μὲ αὐτήν.

5. **Ἡ διδασκαλία τῶν χριστιανῶν περὶ ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων.** Οἱ εἰδωλολατρικοὶ λαοὶ εἶχον συνειθίσει νὰ βλέπουν ἄλλους ἐκ τῶν ἀνθρώπων κυρίους καὶ ἄλλους δούλους. Δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν πῶς ἦτο δυνατὸν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ἴσοι καὶ διὰ τοῦτο ἐπεριφρόνουν τὸν Χριστιανισμόν, ὅστις ἐδίδασκε τοῦτο. Τὴν διδασκαλίαν περὶ ἰσότητος ἐμίσουν πρὸ πάντων οἱ ἄρχοντες τῶν εἰδωλολατρῶν, οἱ ὁποῖοι οὔτε νὰ ἀκούσουν ἤθελον, ὅτι εἶναι ὀρθὸν καὶ δίκαιον νὰ γίνουν ἴσοι μὲ τοὺς δούλους των. Καίτοι πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ στωικὴ φιλοσοφία ἐπέδρασεν εἰς τὰ πνεύματα πολλῶν καὶ προέβησαν εἰς ἀπελευθερώσεις δούλων.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, μέγιστον ἐμπόδιον διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἦσαν αἱ **αἱρέσεις.** Ἀπὸ τοὺς πρώ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τους χρόνους τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ παρουσιάσθησαν χριστιανοί, οἵτινες διέδιδον διδασκαλίας μὴ συμφωνούσας πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ παρέσυρον μὲ τὸ μέρος των πολλούς. Αἱ διδασκαλίαι αὗται καλοῦνται αἱρέσεις, οἱ δὲ ἀκολουθοῦντες ταύτας **αἱρετικοί.** Οἱ αἱρετικοὶ ἦσαν πολὺ ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, διότι προήρχοντο ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἔφεραν μεγάλην ἀνωμαλίαν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς εἰς Χριστὸν ὀρθῆς πίστεως.

Αἱ αἱρέσεις τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς τὰς δύο τάξεις· εἰς τὰς **Ἰουδαϊζούσας** καὶ εἰς τὰς **Γνωστικάς.** Αἱ Ἰουδαΐζουσαι αἱρέσεις ἀνεμίγνυον τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸν Ἰουδαϊσμόν. Οἱ ὀπαδοὶ τῶν αἱρέσεων τούτων ἀνεγνώριζον μὲν ὡς ὀρθὴν τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὑπεστήριζον, ὅτι ἔπρεπεν οἱ χριστιανοὶ νὰ τηροῦν καὶ τὰς διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. Αἱ Ἰουδαΐζουσαι αἱρέσεις ἀνεφάνησαν κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχήν, ἀπέκτησαν ἀρκετοὺς ὀπαδοὺς καὶ πολὺ διετάραξαν τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν.

Αἱ αἱρέσεις ὅμως, αἱ ὁποῖαι συνετάραξαν τὴν νεοσύστατον Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καθ' ὅλον τὸν δεύτερον καὶ τρίτον αἰῶνα μετὰ Χριστόν, ἦσαν αἱ Γνωστικαί. Αἱ αἱρέσεις αὗται προήρχοντο ἀπὸ τοὺς ἐξ ἐθνῶν χριστιανούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπετελέσθη κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία καὶ ἑπομένως ἠδύναντο νὰ ἀποκτήσουν πολλοὺς ὀπαδούς. Μερικοὶ ἐξ ἐθνῶν χριστιανοί, οἵτινες εἶχον μελετήσει τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐνόμισαν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναμίξουν τὰς διδασκαλίας τούτων μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος. Ἐπειδὴ δὲ ἐνόμιζον ὅτι αὐτοὶ μόνον ἔχουν τὴν ἀληθῆ γνῶσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἐκαλοῦντο «γνωστικοί», αἱ δὲ αἱρέσεις των «γνωστικαί». Σπουδαιότεροι ἐκ τῶν γνωστικῶν αἱρετικῶν ἦσαν ὁ Βασιλείδης, ὁ Σατουρνῖνος ὁ Οὐαλεντῖνος κτλ. Βασικὴ διδασκαλία τούτων ἦτο, ὅτι ὁ ὑλικὸς κόσμος εἶναι ἀτελὴς καὶ δὲν ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ **Ὑψίστου Θεοῦ,** ἀλλ' ὑπὸ ἑτέρου κατωτέρου θεοῦ, τοῦ **δημιουργοῦ.** Ὥστε κατὰ τοὺς γνωστικοὺς ὑπῆρχον δύο θεοί, ὁ Ὕψιστος Θεός, ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁποῖος εἶναι ἀγαθὸς καὶ ὁ δημιουργός, ὁ δημιουργήσας τὸν ὑλικὸν κόσμον, ὅστις εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ.

Μεγάλην ἀνωμαλίαν εἰς τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν ἐπέφερε καὶ ἡ αἵρεσις τῶν «Μοντανιστῶν», ὀνομασθεῖσα οὕτω ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν ταύτης Μοντανόν, ὅστις πρὶν γίνῃ χριστιανὸς ἦτο ἱερεὺς τῶν εἰδώλων. Οἱ Μοντανισταὶ ἐκήρυττον ὅτι διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν ἔγινε πλήρης ἡ θεία ἀποκάλυψις καὶ συνεπλήρωσε ταύτην ὁ Μοντανός, διὰ τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου ὡμίλει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Τέλος πολὺ ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ὑπῆρξεν ὁ αἱρετικὸς Μαρκίων. Οὗτος ἔδρασεν εἰς τὴν Ρώμην. Ὁ Μαρκίων ἐδημιούργησεν ἰδικήν του Ἐκκλησίαν περιέχουσαν ἀντιχριστιανικὰς διδασκαλίας, μὲ ἰδικούς του ἐπισκόπους καὶ ἱερεῖς.

Ὅλας αὐτὰς τὰς αἱρέσεις καθὼς καὶ τὰς κατηγορίας τῶν διαφόρων λογίων εἰδωλολατρῶν, κατεπολέμησαν διὰ τῶν σοφῶν συγγραμμάτων των οἱ λόγιοι χριστιανοί. Πολλάκις ὅμως οἱ αἱρετικοί, διὰ νὰ ὑποστηρίξουν καὶ νὰ διαδόσουν τὰς αἱρέσεις των, ἔγραφον βιβλία μὲ ἐπιγραφὰς ὡς συγγραφέων διαφόρων ἱερῶν προσώπων. Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ δευτέρου αἰῶνος, συνεκέντρωσε τὰ ἱερά της βιβλία καὶ ἀπετέλεσε τὸν **Κανόνα** τῆς Καινῆς Διαθήκης. Οὕτως ἐχώρισε τὰ γνήσια βιβλία της, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο ἀκινδύνως νὰ μελετοῦν οἱ χριστιανοί, ἀπὸ τὰ ψευδεπίγραφα καὶ νόθα βιβλία τῶν αἱρετικῶν, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται **ἀπόκρυφα.**

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχήν, διὰ νὰ προφυλάξῃ ἡ Ἐκκλησία τὴν γνησίαν χριστιανικὴν πίστιν της, διετύπωνε μὲ ὀλίγας φράσεις τὰς θεμελιώδεις διδασκαλίας της καὶ οὕτω ἐδημιούργησε τὰς ὁμολογίας τῆς πίστεώς της (Σύμβολα). Τὰ σύμβολα ταῦτα ἀπήγγελλον συνήθως οἱ βαπτιζόμενοι, οἱ ὁποῖοι ὑπεχρεοῦντο, πρὶν νὰ βαπτισθοῦν, νὰ ὁμολογήσουν τὴν πίστιν των. Ἐκ τούτων προέκυψε κατόπιν τὸ **Σύμβολον τῆς Πίστεως.**

Πλὴν τούτων, ὅταν παρουσιάζοντο σπουδαῖα ζητήματα οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν συνεννοοῦντο καὶ συνεσκέπτοντο μεταξύ των, ὅπως ἔπραττον καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Βραδύτερον οἱ ἐπίσκοποι τῆς πρωτευούσης τῶν ἐπαρχιῶν ἐκά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λουν τοὺς ἐπισκόπους πάσης τῆς ἐπαρχίας καὶ συνεζήτουν καὶ ἔλυον τὰ παρουσιαζόμενα ζητήματα τῆς πίστεως, συνεκάλουν δηλαδὴ τὰς λεγομένας **Ἐπαρχιακὰς συνόδους.** Ὅταν δὲ παρουσιάζοντο σπουδαιότερα ζητήματα ἐνδιαφέροντα πολλὰς ἐπαρχίας, συνεκαλοῦντο αἱ **Τοπικαὶ σύνοδοι** εἰς τὰς ὁποίας ἐλάμβανον μέρος οἱ ἐπίσκοποι πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων.

13-12-50

15. ΟΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΔΙΩΓΜΟΙ. ΜΑΡΤΥΡΕΣ

Τὰ ἐμπόδια πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὑπερενίκα ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν περιεῖχεν ἡ εἰς Χριστὸν πίστις. Ἤδη ὅμως παρουσιάζεται φοβερὰ ἀντίδρασις κατὰ τῶν χριστιανῶν, **οἱ διωγμοί.** Οἱ χριστιανοὶ δὲν καταδιώκονται τώρα διὰ λόγων καὶ συκοφαντιῶν, ἀλλὰ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν προήρχοντο καὶ ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας καὶ ἀπὸ τὸν λαόν.

Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐλατρεύοντο ὡς θεοί Ἡ θεοποίησις τῶν αὐτοκρατόρων, λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν ἐξ Ἀνατολῆς, διεδόθη εἰς πάντας τοὺς ὑποδούλους πρὸς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος λαούς. Ἕκαστος ἐκ τῶν λαῶν τούτων ὑπεχρεοῦτο νὰ λατρεύῃ πλὴν τῶν ἰδικῶν του θεῶν καὶ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας. Ἡ τοιαύτη λατρεία, ἀφ' ἑνὸς μὲν συνέδεε τοὺς διαφόρους ὑποτεταγμένους εἰς τοὺς Ρωμαίους λαούς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπεδείκνυε τὸν πρὸς αὐτοὺς σεβασμόν των. Οἱ ἀρνούμενοι νὰ θυσιάσουν εἰς τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας, ἐθεωροῦντο ἐπαναστάται καὶ ἐχθροὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον οἱ αὐτοκράτορες ἀντιπροσώπευον. Εἰς τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην οἱ χριστιανοὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπακούσουν. Διὰ τοῦτο οἱ αὐτοκράτορες ἐμίσουν τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἐπεδίωξαν νὰ τοὺς ἐξαφανίσουν, ἐγείροντες κατ' αὐτῶν σκληροὺς διωγμούς.

Πλὴν τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ὁ λαὸς κατεδίωκε μὲ φανατισμὸν τοὺς χριστιανούς. Ὁ λαὸς ἐπίστευεν εἰς τὰς διαφόρους κατὰ τῶν χριστιανῶν συκοφαντίας (§ 14) καὶ ἐθεώρει τούτους ἐπικινδύνους καὶ ἀσεβεῖς. Πολλοὶ ἐσχημάτισαν τὴν ἰδέαν, ὅτι τὰ διάφορα δυστυχήματα ποὺ συνέβαινον (σεισμοί, πυρκαϊαί,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀσθένειαι, πλημμύραι κτλ.), τὰ ἔστελλον οἱ θεοί των, διότι ἦσαν ὠργισμένοι διὰ τὴν ἀσέβειαν! τῶν χριστιανῶν.

Οἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμοὶ ἐκ μέρους τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τοῦ λαοῦ διήρκεσαν ἀπὸ τὸ ἔτος 64 μέχρι τοῦ 313. Κατὰ τούτους αἱ Ἅγιαι Γραφαὶ ἐκαίοντο, οἱ δὲ χριστιανοὶ συνελαμβάνοντο καὶ ἀπέθνησκον, ἀγρίως βασανιζόμενοι.

Εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς διωγμοὺς οἱ χριστιανοὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἔδειξαν θάρρος καὶ ὑπομονὴν ἀφάνταστον. Ὑφίσταντο μὲ ἀπάθειαν ὅλα τὰ εἴδη τῶν μαρτυρίων, εἰς τὰ ὁποῖα τοὺς ὑπέβαλλον, διὰ νὰ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστόν. Πλεῖστοι βασανισταί των βλέποντες τὴν πίστιν των καὶ τὴν περιφρόνησιν εἰς τὰ μαρτύρια, ἐγίνοντο καὶ αὐτοὶ χριστιανοὶ καὶ ἀπέθνησκον μαζί των. Ἡ Ἐκκλησία μας καθ' ἑκάστην ὑμνεῖ καὶ τιμᾷ τούτους, διότι μὲ τὸ αἷμά των τὴν ἐστερέωσαν, τοὺς ὀνομάζει δὲ **μάρτυρας**.

Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν διωγμῶν τούτων ἦσαν οἱ ἑξῆς:

20-12-50

α) Διωγμὸς ἐπὶ Νέρωνος.

Ὁ αἱμοβόρος οὗτος αὐτοκράτωρ (64—68) ἠσθάνετο εὐχαρίστησιν νὰ χύνῃ ἀνθρώπινον αἷμα. Τοῦ παρουσιάσθη λοιπὸν μία καλὴ εὐκαιρία μὲ τοὺς χριστιανούς. Ἡ κακοῦργος ψυχή του, τοῦ ἐνέπνευσε νὰ πυρπολήσῃ τὴν Ρώμην, διὰ νὰ τὴν ἐπανακτίσῃ ὡραιοτέραν καὶ διὰ νὰ μεταχειρισθῇ μεγάλην ἔκτασιν, διὰ εὐρύχωρα καὶ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα. Τινὲς λέγουν ὅτι ἔκαυσε τὴν Ρώμην, διὰ νὰ σχηματίσῃ ἰδέαν τῆς καιομένης Τροίας καὶ νὰ συνθέσῃ ποίημα, ὅπως ὁ Ὅμηρος, διότι εἶχε τὴν μωρίαν νὰ νομίζῃ, ὅτι εἶναι καὶ καλλιτέχνης. Ἐνῷ ὅμως ἡ πόλις ἐκαίετο, ἔγινε γνωστόν, ὅτι ὁ αἴτιος τῆς καταστροφῆς ταύτης ἦτο ὁ Νέρων καὶ ὁ λαὸς ἐξηγέρθη ἐναντίον του. Διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τότε κάθε ὑποψίαν, διέδωσεν ὅτι τὴν κακοῦργον ταύτην πρᾶξιν ἔκαμαν οἱ χριστιανοί, διὰ νὰ καταστρέψουν τοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς καὶ νὰ κτίσουν ἰδικούς των. Ἡ κατηγορία αὐτὴ ἐπιστεύθη εὔκολα ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους εἰδωλολάτρας, οἱ ὁποῖοι ἐμίσουν τοὺς χριστιανούς. Ἐξέδωσε τότε ὁ Νέρων ἰδιαιτέρους νόμους κατὰ τῶν χριστιανῶν καὶ διέταξε φοβερὸν ἐναντίον των διωγμόν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ διωγμὸς οὗτος τῶν χριστιανῶν ἦτο ἐκ τῶν φοβερωτέρων μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (313). Μεταξὺ τῶν μαρτυρησάντων κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Νέρωνος ἦσαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος.

β) Διωγμὸς ἐπὶ Δομιτιανοῦ.

Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἐβασίλευσε ἀπὸ τὸ ἔτος 81 μέχρι τοῦ 96 μ. Χ. Ἦτο διεφθαρμένος καὶ αἱμοχαρής, διαρκῶς δὲ εὕρισκεν ἀφορμάς, διὰ νὰ φονεύῃ τοὺς ὑπηκόους του καὶ νὰ δημεύῃ τὴν περιουσίαν των. Κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐκίνησε διωγμὸν κατηγορῶν αὐτοὺς ὅτι ἦσαν ἄθεοι καὶ ἐχθροὶ τοῦ Κράτους. Ὁ Δομιτιανὸς κατεδίωξε τοὺς χριστιανούς, ὄχι μόνον εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλὰ καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ρώμην, εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀπὸ τοὺς καταγγελλομένους ὡς χριστιανούς, ἄλλους μὲν ἐξώριζε καὶ ἄλλους ἐθανάτωνε. Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δομιτιανοῦ ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Τιμόθεος καὶ Ὀνήσιμος, ἐξωρίσθη δὲ εἰς τὴν Πάτμον ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης.

γ) Διωγμὸς ἐπὶ Τραϊανοῦ (Μαρτύριον τοῦ Ἰγνατίου).

Ὁ Τραϊανὸς ἦτο αὐτοκράτωρ ἀπὸ τὸ ἔτος 98 μέχρι τοῦ 117 μ. Χ. Οὗτος ἐξέδωσε νόμον καὶ ἀπηγόρευσεν εἰς τὸ κράτος νὰ ὑπάρχουν σωματεῖα. Οἱ χριστιανοὶ συνηθροίζοντο εἰς ἰδιαίτερα μέρη καὶ προσηύχοντο καὶ ἑπομένως παρέβαινον τὸν νόμον κατὰ τῶν σωματείων. Ἐπὶ τοῦ Τραϊανοῦ οἱ χριστιανοὶ κατεδικάζοντο ἀπὸ τὸ δικαστήριον. Ἐνῷ εἰς τοὺς προηγουμένους διωγμοὺς ἠρεύνων, διὰ νὰ εὕρουν τίς εἶναι χριστιανὸς καὶ νὰ τὸν καταδικάσουν, τώρα ἔπρεπε νὰ γίνῃ καταγγελία καὶ νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸ δικαστήριον. Ἐκεῖ τοὺς ἐπέβαλλον νὰ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστὸν καὶ νὰ θυσιάσουν εἰς τὰ εἴδωλα. Ἐὰν ἔπραττον τοῦτο ἠθῴωνοντο, ἐὰν ὅμως ἐπέμενον, κατεδικάζοντο εἰς θάνατον. Πολλάκις ὅμως ὁ ἐθνικὸς λαὸς ἐξηγείρετο καὶ κατεδίωκε καὶ ἐφόνευε τοὺς χριστιανούς, χωρὶς νὰ δικασθοῦν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐπὶ Τραϊανοῦ ἐμαρτύρησε καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Ἰγνάτιος. Ἐπειδὴ μὲ πολὺ μέγαν ἐνθουσιασμὸν ὑπεστήριζε τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, συνελήφθη καὶ ἐστάλη δέσμιος εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ ριφθῇ εἰς τὰ ἄγρια θηρία. Κατὰ τὴν μεταφοράν του ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν εἰς τὴν Ρώμην ὑπέστη πολλὰ βασανιστήρια ἀπὸ τοὺς σκληροὺς στρατιώτας ποὺ τὸν μετέφερον.

Ὁ Ἰγνάτιος ἀπέθανε κατασπαραχθεὶς ἀπὸ τὰ θηρία τοῦ ἀμφιθεάτρου τῆς Ρώμης, πιθανῶς τὸ ἔτος 107 μ. Χ. Τὸ μαρτύριόν του ὑπέστη χωρὶς νὰ δείξῃ καμμίαν δειλίαν. Ὅταν τὸν μετέφερον εἰς τὴν Ρώμην οἱ στρατιῶται, ἔγραφεν εἰς μίαν ἐπιστολήν του πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ρώμης. «Εὔχομαι νὰ φθάσω τὸ ταχύτερον εἰς τὰ θηρία, ποὺ θὰ μὲ ρίψουν καὶ θὰ τὰ κολακεύσω, διὰ νὰ μὲ καταφάγουν ταχέως καὶ ὄχι ὅπως συμβαίνει ἐνίοτε ποὺ δειλιάζουν καὶ δὲν ἐγγίζουν τοὺς ριπτομένους εἰς αὐτά. Ἐὰν δὲν θελήσουν νὰ μὲ καταφάγουν, ἐγὼ θὰ τὰ ἀναγκάσω νὰ τὸ πράξουν».

10-1-50

δ) Διωγμὸς ἐπὶ Ἀντωνίνου Πίου (Μαρτύριον Πολυκάρπου).

Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος (138 — 161), μολονότι δὲν ἐνέκρινε τοὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμούς, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τούτους τελείως καὶ νὰ καταπαύσῃ τὴν ἐναντίον των μανίαν τοῦ ὄχλου. Ἐπὶ Ἀντωνίνου ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ὁ Ἐπίσκοπος Σμύρνης Πολύκαρπος.

Ὁ Πολύκαρπος ἦτο πιθανώτατα μαθητὴς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ εἶχε γίνει ἐπίσκοπος Σμύρνης. Μὲ πολὺ θάρρος ἐκήρυττε τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκάλει τοὺς εἰδωλολάτρας νὰ γίνουν χριστιανοί. Συνελήφθη τότε καὶ ὡδηγήθη ἐνώπιον τοῦ Ρωμαίου ἀνθυπάτου Κορδάτου. Οὗτος προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν σεβάσμιον γέροντα Πολύκαρπον νὰ ἀρνηθῇ τὸν Χριστὸν καὶ νὰ ὁρκισθῇ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Καίσαρος. «Ὄμοσον καὶ ἀπολύσω σε· λοιδόρησον τὸν Χριστὸν» τοῦ ἔλεγε. Ὁ Πολύκαρπος ἀπήντησεν· «ὀγδοήκοντα καὶ ἓξ ἔτη δουλεύω αὐτῷ καὶ οὐδὲν μὲ ἠδίκησε, καὶ πῶς δύναμαι βλασφημῆσαι τὸν βασιλέα μου τὸν σώσαντά με». Τότε ὁ Πολύκαρπος κατεδικάσθη εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν διὰ τῆς πυρᾶς θάνατον (155-156 μ.Χ.). Ἐπειδὴ ὅμως αἱ φλόγες ἐσεβάσθησαν τὸ ἅγιον σῶμά του, ἐφονεύθη διὰ τοῦ ξίφους.

ε) Διωγμὸς ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου (Μαρτύριον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς).

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου (161—180 μ.Χ.) οἱ χριστιανοὶ ἀνεζητοῦντο πανταχοῦ καὶ πρὶν τοὺς θανατώσουν ἐζήτουν νὰ τοὺς ἀναγκάσουν μὲ μαρτύρια νὰ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστὸν καὶ νὰ θυσιάσουν εἰς τὰ εἴδωλα. Ἐμαρτύρησαν τότε μεταξὺ ἄλλων καὶ ἡ μάρτυς Ἁγία Παρασκευή.

Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ ἐγεννήθη εἰς Ρώμην περὶ τὸ 138. Εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν ἔχασε τοὺς χριστιανοὺς γονεῖς της, τῶν ὁποίων ἦτο τὸ μόνον τέκνον. Ἐπώλησε τότε τὰ ὑπάρχοντά της, τὰ ἐμοίρασεν εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ περιήρχετο πόλεις καὶ χωρία διδάσκουσα τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, διότι εἶχε λάβει ἀπὸ τοὺς γονεῖς της λαμπρὰν μόρφωσιν. Συλληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου ὑπέστη πολλὰ μαρτύρια, διὰ νὰ ἀρνηθῇ τὸν Χριστόν. Τὸ θάρρος καὶ ἡ αὐταπάρνησίς της ἐκίνησαν τὸν θαυμασμὸν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις τὴν ἠλευθέρωσεν. Ἡ Ἁγ. Παρασκευὴ ἐξηκολούθησε τὸ ἀποστολικὸν ἔργον της. Συνελήφθη τότε ἐπὶ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου καὶ ἀφοῦ ποικιλοτρόπως ἐβασανίσθη, ἐκαρατομήθη. Τὴν μνήμην της ἑορτάζομεν τὴν 26ην Ἰουλίου.

στ) Διωγμὸς ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου (Μαρτύριον τῆς Ἁγίας Περπέτουας).

Ὁ Σεπτίμιος Σεβῆρος (193—211 μ. Χ.) ἐξέδωσε κατὰ τὸ 202 διάταγμα διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύετο νὰ προσέλθῃ κανεὶς εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ διωγμὸς κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου ἐξηπλώθη εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν. Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον ἐμαρτύρησαν ὁ Λεωνίδας ὁ πατὴρ τοῦ μεγαλειτέρου ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως Ὠριγένους εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁ σοφὸς ἐπίσκοπος τῆς Γαλλικῆς πόλεως Λουγδούνου (Λυῶνος) Εἰρηναῖος καὶ ἡ ἔνδοξος μάρτυς Περπέτουα εἰς τὴν Καρχηδόνα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ Περπέτουα κατήγετο ἀπὸ ἐπιφανῆ οἰκογένειαν τῆς Καρχηδόνος. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου συνελήφθη ὡς χριστιανὴ καὶ ἐφυλακίσθη (203). Μόλις εἶχε χάσει τὸν σύζυγόν της. Ἦτο ἡλικίας 22 ἐτῶν ἔχουσα καὶ τέκνον, τὸ ὁποῖον ἐθήλαζεν. Ὅταν ἔγινεν ἡ δίκη της, ἦτο παρὼν ὁ πατήρ της κρατῶν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸ βρέφος της καὶ τὴν παρεκάλει νὰ λυπηθῇ τὸ τέκνον της καὶ νὰ θυσιάσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἡ Περπέτουσα ὅμως ἐθεώρησε ἀνωτέραν τὴν ἀγάπην εἰς τὴν πίστιν της ἀπὸ τὴν μητρικὴν ἀγάπην πρὸς τὸ τέκνον της καὶ ἠρνήθη. Διὰ τοῦτο κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ὡδηγήθη εἰς τὸ ἀμφιθέατρον καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς κερατισμοὺς ἀγρίας ἀγελάδος. Οὕτω κακωθεῖσα, ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ δημίου. Τὴν μνήμην της ἑορτάζομεν τὴν 1ην Φεβρουαρίου.

16-1-50

ζ) Διωγμὸς ἐπὶ Διοκλητιανοῦ. (Οἱ μεγαλομάρτυρες Γεώργιος καὶ Δημήτριος).

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου (284—305 μ. Χ.) ὑπάρχει πληροφορία ὅτι ἐσφάγησαν ἐντὸς μηνὸς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν 15.000 χριστιανοί. Εἰς δὲ τὴν Αἴγυπτον ἐφονεύθησαν 140.000, ἐκτὸς πολλῶν χιλιάδων χριστιανῶν, οἵτινες ἀπέθανον εἰς τὰς φυλακὰς ἐκ τῶν πολλῶν βασανιστηρίων. Ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ τούτου ἐμαρτύρησαν οἱ δύο μεγαλομάρτυρες Γεώργιος καὶ Δημήτριος.

Ὁ Μεγαλομάρτυς Γεώργιος κατήγετο ἐκ Καππαδοκίας ἀπὸ γονεῖς ἐπιφανεῖς, ἦτο δὲ ἀξιωματικὸς εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν στρατὸν καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας. Ἐπειδὴ ἦτο χριστιανός, ἄφηνεν ἐλευθέρους τοὺς δούλους καὶ αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου καὶ εἰργάζετο νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἄλλους ἀξιωματικοὺς τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ.

Ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ Διοκλητιανὸς ἐκήρυξε διωγμὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν, ὁ Γεώργιος, ὄχι μόνον ἠρνήθη νὰ συλλάβῃ χριστιανούς, ἀλλὰ ὡμολόγησεν ὅτι ἦτο καὶ αὐτὸς χριστιανὸς καὶ κατηγόρει σφοδρῶς τὸν κατ' αὐτῶν διωγμόν. Οὔτε αἱ κολακεῖαι οὔτε αἱ ὑποσχέσεις οὔτε αἱ ἀπειλαὶ τὸν ἔπεισαν νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ὁμολογίαν του. Διὰ τοῦτο κατὰ διαταγὴν τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Διοκλητιανοῦ ἐδέθη ἐπὶ ξύλου καὶ ἐδάρη ἀνηλεῶς. Κατόπιν ἐσύρθη δεδεμένος ἐπὶ τροχοῦ καὶ τέλος ἀπεκεφαλίσθη περὶ τὸ ἔτος 303 μ. Χ. Ἡ παράδοσις ἀποδίδει εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα Γεώργιον τὴν διὰ θαυμάτων ἀπελευθέρωσιν παίδων αἰχμαλωτισθέντων ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς εἰκόνας ζωγραφίζεται ἔφιππος καὶ μὲ παιδίον εἰς τὰ νῶτα τοῦ ἵππου του. Ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ τὴν μνήμην του τὴν 23ην Ἀπριλίου.

Ὁ Μεγαλομάρτυς Δημήτριος ἐγεννήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατήγετο ἀπὸ ἐπιφανῆ οἰκογένειαν. Καταταχθεὶς εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν στρατόν, διεκρίθη ὡς ἀξιωματικὸς διὰ τὴν γενναιότητά του. Ὅταν ἐξεδόθη τότε αὐτοκρατορικὸν διάταγμα (303 μ. Χ.) καὶ διέτασσε τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν συναθροίσεων τῶν χριστιανῶν καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν χριστιανικῶν ναῶν, ὁ Δημήτριος οὐδεμίαν ἔδωσε προσοχὴν καὶ ἐξηκολούθησε τὸν χριστιανικὸν βίον του. Διὰ τοῦτο ἐφυλακίσθη μὲ πολλοὺς ἄλλους χριστιανούς. Συνέβη τότε, εἷς νεανίας χριστιανὸς ὁ Νέστωρ, νὰ μεταβῇ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν εὐλογίαν του, διὰ νὰ παλαίσῃ εἰς τὸ θέατρον πρός τινα εἰδωλολάτρην παλαιστήν, Λυαῖον ὀνομαζόμενον. Ὁ Νέστωρ ἐπάλαισε καὶ τὸν ἐνίκησε. Ὅταν ἐγνώσθη τοῦτο, ἐφονεύθη καὶ ὁ Νέστωρ καὶ ὁ εὑρισκόμενος εἰς τὴν φυλακὴν Δημήτριος.

Ὁ Μεγαλομάρτυς Δημήτριος εἶναι ὁ πολιοῦχος τῆς Θεσσαλονίκης, ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου του ἐκτίσθη ἀργότερα μεγαλοπρεπέστατος ναός. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι ἐκ τοῦ τάφου του ἀνέβλυζε μύρον καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη μυροβλήτης, ἡ δὲ πίστις τῶν χριστιανῶν τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, πολλάκις ἔδωσε θάρρος εἰς αὐτοὺς καὶ ἔσωσε τὴν πόλιν των ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς διαφόρους ἐπιδρομεῖς. Τὴν μνήμην τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἑορτάζομεν τὴν 26ην Ὀκτωβρίου.

Μὲ ὅλα τὰ ἐμπόδια, τὰς αἱρέσεις καὶ τοὺς διωγμοὺς ὁ Χριστιανισμὸς ἐπεκράτησε, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει ὅτι ἀληθῶς προέρχεται ἐκ Θεοῦ. Κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης εἶχεν ἐξαπλωθῆ ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὰς πλείστας τῶν πόλεων τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Εἰς τὴν Εὐρώπην, Ἀφρικὴν καὶ Ἀσίαν,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅπου εἶχε διαδοθῇ ὁ Ἑλληνορωμαϊκὸς πολιτισμός, ὑπῆρχον ὠργανωμέναι χριστιανικαὶ κοινότητες ἢ Ἐκκλησίαι, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμοὺς εἶχεν ἀνέλθει εἰς τέσσαρα ἑκατομμύρια.

---

16. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Μετὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους, μαζὶ μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀνεπτύχθη καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία. Οἱ λόγιοι χριστιανοὶ γράφουν βιβλία, διὰ νὰ διδάξουν καὶ νὰ διατυπώσουν σαφῶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτηρος καὶ τῶν Ἀποστόλων. Γράφουν ἐπίσης βιβλία, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τοὺς χριστιανοὺς ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τοὺς κατεδίωκον. Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου αἰῶνος ἡ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία ἔλαβεν ἀνάπτυξιν σπουδαιοτάτην.

Κέντρον τότε πάσης σοφίας καὶ πόλις τῶν γραμμάτων ἦτο ἡ Ἀλεξάνδρεια. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ σοφοὶ εἶχον τὴν ἀρχήν, κάθε νέαν διδασκαλίαν νὰ τὴν μελετοῦν καλῶς, νὰ ἐξετάζουν ἐὰν συμφωνῇ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν καὶ κατόπιν νὰ τὴν παραδέχωνται. Καὶ οἱ χριστιανοὶ λοιπὸν ἔπρεπε νὰ συμπληρώσουν τὴν βεβαιότητα ποὺ εἶχον περὶ τῶν ἀληθειῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν. Ἔπρεπε νὰ ὑποστηρίξουν τὴν χριστιανικὴν πίστιν μὲ ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν, καὶ νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε ἀνθρωπίνην σοφίαν.

Διὰ νὰ λαμβάνουν τὴν μόρφωσιν ταύτην οἱ λόγιοι χριστιανοί, τὴν καλουμένην «θεωρητικὴν μόρφωσιν», ἱδρύθησαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν πολλαὶ Ἑλληνικαὶ σχολαί. Οἱ φοιτῶντες εἰς τὰς σχολὰς ταύτας ἐμελέτων καὶ ἐμάνθανον, ὄχι μόνον τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ τὰς διδασκαλίας τῶν φιλοσόφων. Προσεπάθουν δὲ νὰ συνδυάσουν τὸν Χριστιανισμὸν μὲ τὴν Φιλοσοφίαν καὶ μὲ αὐτὴν νὰ ὑποστηρίξουν τὰ διδάγματά του. Ἡ σπουδαιοτάτη ἐκ τῶν ἱδρυθεισῶν σχολῶν ἦτο τῆς Ἀλεξανδρείας. Οὕτως οἱ Ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι ἔγιναν θεμελιωταὶ τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης καὶ ἠσχολοῦντο εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐξέτασιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι δὲν ἐθεώρουν ἀρκετὴν τὴν ἁπλῆν πίστιν εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας ἄνευ ἐξετάσεως, ἀλλὰ ἐπεδίωκον τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ βαθυτέραν ἔρευναν τούτων. Διὰ τῆς ἐρεύνης ταύτης ἐφρόνουν, ὅτι αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις στερεώνονται καὶ γίνονται ἀκλόνητοι, ἐνῷ ἡ ἄνευ βαθυτέρας ἐξετάσεως πίστις εὔκολα κλονίζεται καὶ χάνεται.

Οἱ θεολόγοι ὅμως τῆς Δύσεως δὲν ἠκολούθησαν τὸν ἴδιον τρόπον τῆς θεολογικῆς μορφώσεως, ποὺ ἠκολούθησαν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Οἱ θεολόγοι τῆς Δύσεως ἠκολούθησαν τὴν Ἀφρικανικὴν λεγομένην μόρφωσιν, ὀνομαζομένην οὕτω, διότι ἐκαλλιεργήθη εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Καρχηδόνος, πρωτευούσης τῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Ἡ Ἀφρικανικὴ σχολὴ ἦτο ἐχθρὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ παρεῖχε τὴν λεγομένην «πρακτικὴν μόρφωσιν». Οἱ θεολόγοι τῆς Δύσεως ἐδίδασκον, ὅτι ὁ χριστιανὸς πρέπει νὰ πιστεύῃ τυφλῶς τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ νὰ μὴ τὰς ἐρευνᾷ, διότι εἶναι ἀνίκανος ὁ ἀνθρώπινος νοῦς νὰ τὰς κατανοήσῃ. Ἐδίδασκον δηλαδὴ τὸ «πίστευε καὶ μὴ ἐρεύνα», ἐνῷ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι ἐδίδασκον τὸ «ἐρεύνα καὶ πίστευε». Ὁ ἱδρυτὴς τῆς Ἀφρικανικῆς θεολογικῆς σχολῆς, Τερτυλλιανὸς ἔγραφεν· «ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀπέθανεν· εἶναι πιστευτὸν τοῦτο, διότι εἶναι ἄτοπον· ταφεὶς δὲ ἀνέστη· εἶναι βέβαιον τοῦτο, διότι εἶναι ἀδύνατον».

Οἱ χριστιανοὶ λόγιοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ κήρυγμά των καὶ μὲ τὰ συγγράμματά των διετύπωσαν ὀρθῶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ κατεπολέμησαν τοὺς ἐχθροὺς ταύτης, δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς τρεῖς τάξεις: εἰς τοὺς Ἀποστολικοὺς πατέρας, εἰς τοὺς Ἀπολογητὰς καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς Ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς.

Ἀποστολικοὶ πατέρες λέγονται οἱ χριστιανοὶ λόγιοι οἱ ὁποῖοι ἔζησαν ἀμέσως μετὰ τοὺς Ἀποστόλους. **Ἀπολογηταὶ** λέγονται οἱ λόγιοι χριστιανοί, οἵτινες ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν διωγμῶν ἀπεδείκνυον τὴν ἀλήθειαν τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος καὶ τὸ ἄδικον τῶν διωγμῶν. Πάντες οἱ λοιποὶ χριστιανοὶ λόγιοι καλοῦνται **Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς**.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Α') ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

Οἱ Ἀποστολικοὶ πατέρες ἔγραψαν πρὸ πάντων ἐπιστολὰς μιμούμενοι τοὺς Ἀποστόλους. Εἰς ταύτας διετύπωσαν τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ συνεβούλευον τοὺς χριστιανοὺς νὰ μὴ δίδουν προσοχὴν εἰς τοὺς αἱρετικούς, νὰ ἔχουν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, ἀγάπην μεταξύ των καὶ ὑπομονὴν εἰς τοὺς διωγμούς. Σπουδαιότεροι ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν πατέρων, οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν εὐθὺς μετὰ τοὺς Ἀποστόλους, ἦσαν οἱ ἑξῆς :

1) Κλήμης, Ἐπίσκοπος Ρώμης.

Ὁ πατὴρ οὗτος τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ρωμαῖος. Πιστεύσας εἰς τὸν Σωτῆρα παρηκολούθησε τὰ κηρύγματα τῶν Ἀποστόλων καὶ ἔγινε βαθὺς γνώστης τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν. Κατόπιν οἱ Ἀπόστολοι τὸν ἐχειροτόνησαν ἐπίσκοπον Ρώμης. Οὕτως ὁ Κλήμης ἔγινε τρίτος ἐπίσκοπος Ρώμης [1] ἐπισκοπεύσας ἀπὸ τὸ 92 μέχρι τοῦ 101. Ὁ Κλήμης εἰργάσθη μὲ μεγάλον ζῆλον, διὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης.

Ἀπὸ τὰς πολλὰς ἐπιστολὰς ποὺ ἔγραψε, διεσώθη μία, τὴν ὁποίαν ἔστειλε πρὸς τοὺς Κορινθίους. Εἰς τὴν Κόρινθον τότε συνέβη φιλονικία τις καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐξεδίωξαν τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας των. Ὁ Κλήμης τοὺς ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν καὶ τοὺς συνιστᾷ νὰ ἔχουν πειθαρχίαν. Ὅπως οἱ στρατιῶται πρέπει νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς ἀνωτέρους των, τοὺς ἔγραφεν, οὕτω καὶ οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι ἐκτελοῦν τὰς διαταγὰς τοῦ Θεοῦ. Ὅλοι οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ εἶναι ἡνωμένοι καὶ νὰ μὴ ὑπάρχουν μεταξύ των φθόνοι καὶ ζηλοτυπίαι. Ἐπειδὴ εἶχε πληροφορηθῆ ἀκόμη, ὅτι μερικοὶ χριστιανοὶ τῆς Κορίνθου δὲν ἔζων βίον εὐσεβῆ καὶ ἠθικόν, τοὺς συμβουλεύει μὲ τὴν ἐπιστολήν του νὰ ἀπέχουν ἀπὸ πᾶσαν κακὴν πρᾶξιν καὶ τοὺς διδάσκει, ὅτι κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν θὰ εὐλογηθοῦν καὶ θὰ δοξασθοῦν

1) Ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος Ρώμης ἐλέγετο Λῖνος, ὁ δεύτερος Κλητὸς καὶ ὁ τρίτος ἦτο ὁ Κλήμης.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅσοι ἔδειξαν πίστιν εἰς αὐτὸν καὶ ἔπραξαν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ζωήν των ἔργα ἀγαθά.

2) Ἰγνάτιος, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας.

Ὁ Ἰγνάτιος ἦτο μαθητὴς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, διὰ δὲ τὴν μεγάλην εὐσέβειάν του καὶ τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἀφοσίωσιν ὠνομάσθη «Θεοφόρος». Ὁ Ἰγνάτιος ἔγινε δεύτερος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, διαδεχθεὶς τὸν πρῶτον ἐπίσκοπον ταύτης Εὐόδιον. Κατὰ τὸν διωγμὸν τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων Τραϊανοῦ (98—117 μ. Χ.), συνελήφθη καὶ μετεφέρθη δέσμιος εἰς τὴν Ρώμην. Ἐκεῖ, ἀφοῦ ὑπέστη πολλὰ βασανιστήρια, ἀπέθανε κατασπαραχθεὶς ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία τοῦ ἀμφιθεάτρου πιθανῶς κατὰ τὸ 107 μ. Χ. Τὴν μνήμην αὐτοῦ ἑορτάζομεν τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου.

Ὁ Ἰγνάτιος ἔγραψε πολλὰς ἐπιστολὰς εἰς τοὺς χριστιανοὺς διαφόρων Ἐκκλησιῶν. Ἐξ αὐτῶν διεσῴθησαν ἑπτά. Αὗται εἶναι ἡ πρὸς Ἐφεσίους, πρὸς Μαγνησιεῖς, πρὸς Τραλλιανούς, πρὸς Ρωμαίους, πρὸς Φιλαδελφεῖς, πρὸς Σμυρναίους καὶ πρὸς Πολύκαρπον. Εἰς τὰς ἐπιστολάς του ταύτας ὁ Ἰγνάτιος συμβουλεύει τοὺς χριστιανοὺς νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τοὺς ψευδοδιδασκάλους, νὰ ἀκολουθοῦν ὅσα ἐδίδαξαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς ἄρχοντας τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες ἦσαν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι (ἱερεῖς) καὶ οἱ διάκονοι.

Κατάπληξιν προξενεῖ ἡ ἀφορμή, διὰ τὴν ὁποίαν ἔστειλε μίαν ἐπιστολήν του πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Ὅταν τὸν μετέφερον εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ τὸν ρίψουν εἰς τὰ θηρία, ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῆς Ρώμης ἐνήργουν νὰ τὸν σώσουν ἀπὸ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον. Τοὺς ἔγραψε λοιπόν, διὰ νὰ τοὺς παρακαλέσῃ νὰ μὴ ἐμποδίσουν τὸν μαρτυρικὸν θάνατόν του, διότι ἐπόθει νὰ μαρτυρήσῃ διὰ τὸν Χριστόν. (Περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἰγνατίου ἴδε § 15).

Κοντάκιον Ἰγνατίου Ἱερομάρτυρος τοῦ Θεοφόρου. Τῶν λαμπρῶν ἀγώνων σου ἡ φωτοφόρος ἡμέρα προκηρύττει ἅπασι τὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐν σπηλαίῳ τεχθέντα· τούτου γὰρ διψῶν ἐκ πόθου κατατροφῆσαι [1], ἔσπευσας ὑπὸ θηρίων ἀναλωθῆναι [2]· διὰ τοῦτο θεοφόρος προσηγορεύθης, Ἰγνάτιε ἔνδοξε.

3) Πολύκαρπος, ἐπίσκοπος Σμύρνης.

Ὁ πατὴρ οὗτος τῆς Ἐκκλησίας ἐδιδάχθη τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἐχειροτονήθη δὲ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἐπίσκοπος Σμύρνης. Ὁ Πολύκαρπος ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον τὸ ἔτος 155, τὴν 23ην Φεβρουαρίου, καθ' ἣν ἑορτάζομεν τὴν μνήμην του. (Περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Πολυκάρπου ἴδε § 15).

Ἀπὸ τὰ συγγράμματα τοῦ Πολυκάρπου σῴζεται μία ἐπιστολή του πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῶν Φιλίππων τῆς Μακεδονίας. Εἰς ταύτην ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ θείου ἔργου του καὶ συμβουλεύει τοὺς χριστιανοὺς νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς ἄρχοντάς των καὶ νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ πάντων τῶν χριστιανῶν, ὑπὲρ τῶν βασιλέων, ἀκόμη δὲ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν των καὶ ὑπὲρ τῶν διωκόντων αὐτούς.

Ἀπολυτίκιον τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος Πολυκάρπου. Καὶ τρόπων μέτοχος καὶ θρόνων διάδοχος τῶν Ἀποστόλων γενόμενος, τὴν πρᾶξιν εὗρες θεόπνευστε, εἰς θεωρίας ἐπίβασιν [3]· διὰ τοῦτο τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθοτομῶν καὶ τῇ πίστει ἐνήθλησας [4] μέχρις αἵματος, Ἱερομάρτυς Πολύκαρπε. Πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

4) Ἑρμᾶς.

Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ σῴζεται βιβλίον φέρον τὸν τίτλον «Ποιμήν». Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία βιβλία. Εἰς τὸ πρῶτον παρουσιάζεται ἡ Ἐκκλησία ὡς γυνὴ διδάσκουσα τὸν Ἑρμᾶν. Εἰς τὸ δεύτερον ἄγγελος μὲ μορφὴν ποιμένος δίδει διαφόρους συμβουλὰς εἰς τὸν Ἑρμᾶν καὶ εἰς τὸ τρίτον περιέχονται 20 παραβολαί. Ὁ Ἑρμᾶς πιθανώτατα ἦτο μαθητὴς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

---

1) Νὰ ζήσῃς εὐχαρίστως μετὰ τούτου. 2) Νὰ καταφαγωθῇς. 3) Διὰ νὰ στηρίξῃς τὴν θεωρίαν. 4) Ὑπέμεινας ὡς ἀθλητής.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

5) Παπίας, ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως τῆς Φρυγίας.

Ὁ πατὴρ οὗτος τῆς Ἐκκλησίας ἦτο σύγχρονος καὶ φίλος τοῦ ἐπισκόπου Σμύρνης Πολυκάρπου. Τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἐδιδάχθη πιθανώτατα ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ὅπως καὶ ὁ Πολύκαρπος. Εἰς ἕνα βιβλίον του λέγει, ὅτι γράφει εἰς αὐτὸ ἐκεῖνα ποὺ καλῶς ἔμαθε καὶ καλῶς ἐνθυμεῖται ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων.

Ὁ Παπίας ἔγραψε βιβλίον «Λογίων Κυριακῶν ἐξηγήσεις», ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔχομεν σήμερον μόνον μερικὰ μέρη. Ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτὸ φαίνεται ὅτι εἶχε σπουδαίαν χριστιανικὴν μόρφωσιν, ἔγραφε δὲ εἰς αὐτὸ διδασκαλίας περὶ τοῦ Κυρίου, τὰς ὁποίας ἔκαμνον οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ βοηθοί των.

Διδαχὴ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Νικομηδείας Φιλοθέου Βρυεννίου καὶ ἐξεδόθη ὑπ' αὐτοῦ τὸ 1883. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ συγγράμματος τούτου εἶναι ἄγνωστος, ἐγράφη δὲ πιθανώτατα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου αἰῶνος.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου εἶναι πολυτιμώτατον. Ἐξ αὐτοῦ, πλὴν ἄλλων σπουδαίων χριστιανικῶν διδασκαλιῶν, πληροφορούμεθα πῶς ἐλάτρευον τὸν Θεὸν τότε οἱ χριστιανοὶ καὶ ποίαν διοίκησιν εἶχον. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν λατρείαν ἡ Διδαχὴ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων ὁμιλεῖ περὶ βαπτίσματος, νηστείας, προσευχῆς καὶ θείας εὐχαριστίας, ὡς πρὸς δὲ τὴν διοίκησιν ὁμιλεῖ περὶ ἀποστόλων, προφητῶν, διδασκάλων, ἐπισκόπων καὶ διακόνων.

ΤΕΥΧΟΣ Α'. ΕΞΑΜΗΝΟΥ

Β'. ΕΞΑΜΗΝΟΝ.

Β') ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

Οἱ Ἀπολογηταὶ τὰ περισσότερα ἐκ τῶν συγγραμμάτων των, τὰ ὁποῖα λέγονται «Ἀπολογίαι», τὰ ἔγραφον διὰ τοὺς αὐτοκράτορας ἢ διὰ τὸν λαὸν καὶ ὑπερήσπιζον τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τὰς ἐναντίον των συκοφαντίας τῶν ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνικῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀπολογητῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ Ἰουστῖνος, ὀνομαζόμενος φιλόσοφος καὶ μάρτυς. Ὁ Ἰουστῖνος κατήγετο ἐκ τῆς Σαμαρειτικῆς πόλεως Φλαβίας (κτισθείσης πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος Φλαβίου Βεσπασιανοῦ, παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Συχὲμ) καὶ ἦτο εἰδωλολάτρης. Ποθῶν νὰ εὕρῃ μίαν ἀληθινὴν θεωρίαν περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου, παρηκολούθει διαρκῶς τὰ κηρύγματα τῶν φιλοσόφων καὶ ἐμελέτα τὰ συγγράμματά των.

Ἀπὸ τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα, τὰ ὁποῖα ἐμελέτησε, τοῦ ἔκαμε καλὴν ἐντύπωσιν ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος. Ἀπεχώρησε τότε εἰς ἥσυχον καὶ ἔρημον τόπον, διὰ νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν θεωριῶν τοῦ Πλάτωνος. Ἐκεῖ ὅμως τὸν συνήντησεν εἷς σεμνὸς καὶ πρᾶος γέρων χριστιανός, ὅστις τὸν ἔπεισε νὰ ἀσχοληθῇ εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς, εἰς ἣν θὰ εὕρισκε τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Ἰουστῖνος μελετήσας τὴν διδασκαλίαν τῶν χριστιανῶν, ταύτην καὶ μόνην εὗρε «φιλοσοφίαν ἀσφαλῆ τε καὶ σύμφορον» ὅπως γράφει ὁ ἴδιος, καὶ οὕτω ἔγινε χριστιανός.

Ὁ Ἰουστῖνος ἔχων τὴν πεποίθησιν ὅτι «πᾶς ὁ δυνάμενος λέγειν τὸ ἀληθὲς καὶ μὴ λέγων, κριθήσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ», περιῆλθε διαφόρους χώρας κηρύττων καὶ ὑπερασπίζων τὸν Χριστιανισμὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν του Ἰουδαίων, ἐθνικῶν καὶ αἱρετικῶν. Ἐπισκεφθεὶς τὴν Ρώμην, ἔμεινεν ἐκεῖ ἀρκετὸν χρόνον, ὅπου ἔσχε πολλοὺς μαθητάς. Ὁ Ἰουστῖνος ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου (161—180), ἀποκεφαλισθεὶς τὴν 1ην Ἰουνίου, καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία μας ἑορτάζει τὴν μνήμην του.

Τοῦ Ἰουστίνου διεσώθησαν δύο ἀπολογίαι καὶ εἷς ἀπολογητικὸς διάλογος πρός τινα Ἰουδαῖον, ὀνομαζόμενον Τρύφωνα. Τὰς ἀπολογίας του ἐνεχείρισε πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας Ἀντωνῖνον καὶ Μᾶρκον Αὐρήλιον. Εἰς ταύτας ἀποδεικνύει ψευδεῖς τὰς κατὰ τῶν χριστιανῶν κατηγορίας, ὅτι εἶναι αἰσχροί, ἄθεοι καὶ ἐπαναστάται καὶ ὑποστηρίζει, ὅτι οἱ χριστιανοὶ εἶναι τίμιοι, ἐνάρετοι καὶ εὐπειθεῖς εἰς τοὺς ἄρχοντας. Εἰς δὲ τὸν διάλογόν του ἀποδεικνύει πρὸς τὸν Ἰουδαῖον Τρύφωνα τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θεότητα τοῦ Σωτῆρος, μεταχειριζόμενος τὰ περὶ αὐτοῦ ὁμιλοῦντα χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Γ') ΟΙ ΛΟΙΠΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι τῆς Ἐκκλησίας εἰργάσθησαν διὰ τὴν ὀρθὴν ἑρμηνείαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἀνέπτυξαν τὰς διδασκαλίας αὐτῆς, κατεπολέμησαν δὲ προσέτι τὰς παρουσιασθείσας αἱρέσεις, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Οἱ περισσότεροι καὶ σπουδαιότεροι Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς τῆς περιόδου ταύτης ἠκολούθησαν τὸ σύστημα τῆς θεωρητικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκαλλιεργεῖτο, ὅπως ἐμάθομεν, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Κατωτέρω θὰ ἐξετάσωμεν τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τινῶν ἐξ αὐτῶν.

1) Εἰρηναῖος, ἐπίσκοπος Λουγδούνου (Λυῶνος).

Ὁ Εἰρηναῖος ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην. Τὸν Χριστιανισμὸν ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Σμύρνης Πολύκαρπον, κατόπιν δὲ ἐμελέτησε τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ φιλοσόφους καὶ οὕτως ἀπέκτησεν εὐρυτάτην μόρφωσιν χριστιανικὴν καὶ φιλοσοφικήν. Οἱ χριστιανοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐθεώρησαν τὸν Εἰρηναῖον κατάλληλον, διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς χριστιανοὺς τῆς τότε ἀπολιτίστου Γαλλίας. Οἱ χριστιανοὶ τῆς Γαλλίας, ἐκτὸς τῶν διωγμῶν, ἐταράσσοντο καὶ ἀπὸ διαφόρους γνωστικὰς αἱρέσεις. Ὁ Εἰρηναῖος μεταβὰς εἰς τὴν Γαλλίαν ἔγινεν ἐπίσκοπος Λουγδούνου τὸ 178. Ἐπὶ 24 ἔτη εἰργάσθη μὲ ζῆλον, δίδων θάρρος εἰς τοὺς διωκομένους χριστιανοὺς τῆς Γαλλίας καὶ προφυλάττων τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰς γνωστικὰς αἱρέσεις. Μεταγενέστεραι εἰδήσεις ἀναφέρουν, ὅτι ὁ Εἰρηναῖος ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου (193—211).

Ὁ Εἰρηναῖος ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα, ἀλλ' ἐκ τούτων σῴζεται μόνον ἕν, εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, φέρον τὸν τίτλον «ἔλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως». Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἀποτελεῖται ἐκ πέντε βιβλίων, ἔχει δὲ μεγάλην ἀξίαν, διότι μᾶς πληροφορεῖ περὶ τῶν διαφόρων τότε αἱρέσεων,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰς ὁποίας καταπολεμεῖ μὲ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα. Εἰς τὰς αἱρετικὰς διδασκαλίας, αἵτινες τότε διεδίδοντο μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, ἀντιτάσσει τὴν Ἀποστολικὴν παράδοσιν, ποὺ διέσωσαν οἱ Ἀποστολικοὶ Πατέρες.

2) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς.

Ὁ πατὴρ οὗτος τῆς Ἐκκλησίας κατήγετο ἐξ Ἀθηνῶν, ὀνομάζεται δὲ Ἀλεξανδρεύς, διότι ἔδρασεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ Κλήμης κατήγετο ἐκ γονέων ἐθνικῶν, πολὺ ἐνωρὶς ὅμως ἐγκατέλειψε τὴν ἐθνικὴν πλάνην καὶ ἔγινε χριστιανός. Ἦτο ἀπὸ τοὺς χριστιανούς, οἵτινες, πρὶν γίνουν χριστιανοὶ ἐμελέτησαν καὶ κατενόησαν καλῶς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ προσῆλθον μετὰ γνώσεως εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ Κλήμης ἐπεσκέφθη πολλοὺς τόπους ἀκούων τὰ κηρύγματα διαφόρων σοφῶν χριστιανῶν καὶ τέλος μετέβη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἐκεῖ φοιτήσας εἰς τὴν χριστιανικὴν σχολήν, ἔγινεν ἄριστος καὶ διαπρεπὴς θεολόγος καὶ ἐχειροτονήθη ἱερεύς. Τέλος ἔγινε καὶ διευθυντὴς τῆς σχολῆς ταύτης. Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου, ὁ Κλήμης ἐγκατέλειψε τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἄγνωστον ποῦ καταφυγών, διότι εἶχε τὴν γνώμην, ὅτι δὲν πρέπει ὁ χριστιανὸς νὰ παραδίδεται ἑκουσίως εἰς τὸν θάνατον, ἀλλὰ νὰ προφυλάσσεται. Περὶ τὸ 211 εὑρίσκομεν αὐτὸν πλησίον τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης Ἀλεξάνδρου, καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του συμβάντος πιθανώτατα τῷ 215.

Ἐκ τῶν πολλῶν βιβλίων τοῦ Κλήμεντος μόνον τέσσαρα σῴζονται. Ταῦτα εἶναι: «Λόγος προτρεπτικὸς πρὸς Ἕλληνας», ὁ «Παιδαγωγός», οἱ «Στρωμματεῖς» καὶ «Τίς ὁ σῳζόμενος πλούσιος». Ὁ Κλήμης εἰς τὰ συγγράμματά του ἀναπτύσσει τὴν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος διδασκαλίαν. Ὡς πρὸς τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας γράφει, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἀποτελοῦν ἀληθῆ Ἐκκλησίαν, ὅταν ζοῦν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ δὲν μεταβάλλουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ὅπως ἔπραττον οἱ αἱρετικοί. Οἱ διοικηταὶ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Κλήμεντα εἶναι οἱ **ἐπίσκοποι**, οἱ **πρεσβύτεροι** καὶ οἱ **διάκονοι**. Οὗτοι πρέπει νὰ διδάσκουν ταύτην καὶ νὰ ζοῦν κατ' αὐτήν. Δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται κανεὶς δίκαιος, διότι εἶναι κληρικός, ἀλλὰ διότι εἶναι δίκαιος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ Κλήμης εἰς τὰ συγγράμματά του ἐξηγεῖ τὰ μυστήρια τοῦ βαπτίσματος, τῆς μετανοίας, τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ τοῦ γάμου. Ὁμιλεῖ ὡσαύτως περὶ πίστεως καὶ γνώσεως. Πίστις, λέγει, εἶναι ἡ ἁπλῆ παραδοχὴ τῶν παραδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, γνῶσις δὲ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἐξήγησις καὶ κατανόησις αὐτῶν. Ἡ γνῶσις ὅμως τοῦ χριστιανοῦ διαφέρει τῆς γνώσεως τῶν γνωστικῶν αἱρετικῶν, διότι ἡ γνῶσις τῶν γνωστικῶν στηρίζεται εἰς φανταστικὰς θεωρίας καὶ οὐχὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Προφητῶν, τοῦ Σωτῆρος, τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐν γένει τῆς Ἐκκλησίας.

Περὶ τῆς φιλοσοφίας, φρονεῖ ὁ Κλήμης, ὅτι εἶναι θεραπαινὶς τῆς θεολογίας. Ἡ φιλοσοφία, λέγει, εἶναι ἔργον τῆς θείας προνοίας· εἶναι δῶρον δοθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς Ἕλληνας· ἡ φιλοσοφία, ὡς ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, ὑπῆρξε παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν, παιδαγωγοῦσα τὸ Ἑλληνικόν, ὡς ὁ Νόμος ἐκεῖνος τοὺς Ἑβραίους.

6-3-51

3) Ὠριγένης.

Ὁ μέγιστος οὗτος συγγραφεὺς ὅλων τῶν ἐποχῶν ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν περὶ τὸ 185 ἐκ γονέων χριστιανῶν. Ὁ πατήρ του, παῖδα ἀκόμη, τὸν ἔστειλε νὰ σπουδάσῃ εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπου ἔδειξε εὐφυΐαν καὶ ἐπιμέλειαν καταπληκτικήν. Εἰς ἡλικίαν ὅμως 17 ἐτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του, ὅστις κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον. Ὁ νεαρὸς Ὠριγένης, ὅταν ὁ πατήρ του εὑρίσκετο εἰς τὴν φυλακήν, ἐζήτει νὰ μεταβῇ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ, διὰ νὰ ὑποστῇ μαρτυρικὸν θάνατον μαζὶ μὲ τὸν πατέρα του. Ἡ δυστυχὴς μήτηρ του, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθη μὲ ἄλλον τρόπον νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, τοῦ ἔκρυψε τὰ ἐνδύματά του. Τότε ὁ Ὠριγένης, ἀφοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, ἔστειλεν εἰς τὸν πατέρα του ἐπιστολὴν εἰς τὴν ὁποίαν τοῦ ἔγραφε «ἔπεχε μὴ δι' ἡμᾶς ἄλλο τι φρονήσῃς», δηλ. «πρόσεχε μήπως χάριν ἡμῶν μεταβάλῃς γνώμην».

Μετὰ τὸ μαρτύριον τοῦ πατρός του ὁ Ὠριγένης ἔμεινεν ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μόνος προστάτης τῆς μητρός του καὶ ἐξ μικροτέρων του ἀδελφῶν, χωρὶς καμμίαν περιουσίαν. Ἡ περιουσία τοῦ πατρός του ἐδημεύθη. Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἔγινε διευθυντὴς τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας, διέτρεφε δὲ τὴν οἰκογένειάν του μὲ τέσσαρας ὀβολοὺς ἡμερησίως, τοὺς ὁποίους ἐκέρδιζεν ἀντιγράφων χειρόγραφα, διότι ἀπὸ τοὺς μαθητάς του εἰς τὴν σχολὴν δὲν ἐδέχετο ἀμοιβήν.

Ἡ φήμη τοῦ Ὠριγένους διεδόθη εἰς ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, πολλοὶ δὲ καὶ ἄρχοντες ἀκόμη, τὸν ἐπεσκέπτοντο ἢ τὸν ἐκάλουν εἰς τὰς χώρας των, διὰ νὰ τὸν γνωρίσουν καὶ διὰ νὰ διδαχθοῦν ὑπ' αὐτοῦ.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ὁ Ὠριγένης μετέβη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, ὅπου ἵδρυσε νέαν θεολογικὴν σχολήν. Ἀπέθανε τὸ 254 μ. Χ. ἀπὸ τὰ βασανιστήρια ποὺ ὑπέστη κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ αὐτοκράτορος Δεκίου.

Ὁ Ὠριγένης ἔγραψε τὰ περισσότερα συγγράμματα ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς. Κατὰ χιλιάδας ἐμετρῶντο τὰ βιβλία του, τὰ ὁποῖα ἠσχολοῦντο μὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς θεολογίας. Ἡ ἔκδοσις τῶν τόσων βιβλίων του ὀφείλεται εἰς πλούσιον θαυμαστήν του, ὀνομαζόμενον Ἀμβρόσιον, ὅστις ἐπλήρωνεν ἑπτὰ ταχυγράφους καὶ ἄλλους τόσους καλλιγράφους, διὰ νὰ τὰ γράφουν ὑπαγορευόμενα νύκτα καὶ ἡμέραν ὑπὸ τοῦ Ὠριγένους. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ὠριγένους δυστυχῶς πολὺ ὀλίγα διεσώθησαν καὶ τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν εἰς λατινικὴν μετάφρασιν.

4) Γρηγόριος ὁ Νεοκαισαρείας, ὁ θαυματουργός.

Ὁ Γρηγόριος ἐγεννήθη εἰς τὴν Νεοκαισάρειαν τοῦ Πόντου ἀπὸ γονεῖς εἰδωλολάτρας, λέγεται δὲ θαυματουργός, διὰ τὰ πολλὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἐτέλεσεν. Εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του, ἡ δὲ μήτηρ του τὸν ἔστειλε εἴς τινα σχολὴν νὰ σπουδάσῃ τὴν ρητορικήν, διὰ νὰ γίνῃ δικηγόρος. Σκοπεύων νὰ μεταβῇ εἰς Ρώμην, διὰ νὰ σπουδάσῃ καλῶς τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον, ἐπέρασεν ἐκ τῆς Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης. Ἐκεῖ ὅμως ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Ὠριγένους, ὅστις ἐδίδασκε τότε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐκεῖ καὶ λησμονήσας τὴν Ρώμην καὶ τὰς νομικὰς σπουδάς, ἐφοίτησεν ἐπὶ πέντε ἔτη εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ὠριγένους. Κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του πλήρης σοφίας καὶ γνώσεως καὶ ἀπεσύρθη μακρὰν τῆς πόλεως παραδεδομένος εἰς τὴν μελέτην. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἀμασείας, Μητροπόλεως τοῦ Πόντου, πληροφορηθεὶς περὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς εὐσεβείας τοῦ Γρηγορίου, ἀπεφάσισε νὰ τὸν χειροτονήσῃ ἐπίσκοπον τῆς Νεοκαισαρείας. Ὁ Γρηγόριος ὅμως, θεωρῶν τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα βαρύ, δὲν ἐδέχετο, ἀλλ' ἐπὶ τέλους, κατόπιν τῆς ἐπιμονῆς τοῦ ἐπισκόπου Ἀμασείας, ὑπεχώρησεν. Ὁ πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας Γρηγόριος, ὁ ἐπίσκοπος Νύσσης, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι, ὅταν ὁ Γρηγόριος ἔγινεν ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας, ὑπῆρχον ἐκεῖ μόνον 17 χριστιανοί, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ὑπῆρχον μόνον 17 εἰδωλολάτραι.

Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου οἱ χριστιανοὶ τῆς Νεοκαισαρείας ὑφίσταντο φοβερὰ μαρτύρια ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς. Ὁ Γρηγόριος τότε φρονῶν, ὅτι δὲν ἔπρεπεν οἱ χριστιανοὶ ἑκουσίως νὰ παραδίδωνται εἰς τὰ μαρτύρια, ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Νεοκαισαρείας, ἐπανῆλθε δὲ μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ διωγμοῦ καὶ ἐξηκολούθησε μὲ ζῆλον τὸ ἔργον τῆς ἐκχριστιανίσεως τῶν ἐθνικῶν.

Ὁ Γρηγόριος ἀσχολούμενος εἰς τὸ νὰ κάμῃ χριστιανοὺς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς ἐπισκοπῆς του, δὲν ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα. Εἰς ἓν ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἔγραψε τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν, διὰ νὰ τοὺς ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ κάθε αἱρετικὴν πλάνην. Εἰς τὸ σύμβολον τοῦτο διδάσκει τὴν πίστιν εἰς ἕνα Θεὸν τέλειον γεννήτορα, εἰς ἕνα Υἱὸν μόνον ἐκ μόνου, Θεὸν ἐκ Θεοῦ κ.τ.λ. καὶ εἰς ἓν Πνεῦμα Ἅγιον, ἐκ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον. Ἐκ μιᾶς δὲ ἐπιστολῆς του μανθάνομεν, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του οἱ ἁμαρτάνοντες χριστιανοὶ ὑπεβάλλοντο εἰς χριστιανικὰ ἐπιτίμια ἅτινα ἦσαν: α) Νὰ μὴ συνεύχωνται μὲ τοὺς ἄλλους χριστιανούς, ἀλλὰ νὰ ἵστανται ἔξω τοῦ ναοῦ. β) νὰ συνεύχωνται μὲ τοὺς ἄλλους χριστιανοὺς μέσα εἰς τὸν ναόν, ἀλλὰ νὰ ἐξέρχωνται ὅταν ἐξήρχοντο καὶ οἱ κατηχούμενοι καὶ γ) νὰ συνεύχωνται εἰς τὸν ναὸν μέχρι τέλους τῆς λειτουργίας, ἀλλὰ νὰ μὴ μεταλαμβάνουν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀπολυτίκιον Γρηγορίου τοῦ Νεοκαισαρείας. Ἐν προσευχαῖς γρηγορῶν, ταῖς τῶν θαυμάτων ἐργασίαις ἐγκαρτερῶν, ἐπωνυμίαν ἐκτήσω τὰ κατορθώματα. Ἀλλὰ πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ, πάτερ Γρηγόριε, φωτίσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, μήποτε ὑπνώσωμεν ἐν ἁμαρτίαις εἰς θάνατον.

5) Τερτυλλιανός.

Ὁ Τερτυλλιανὸς ἐγεννήθη εἰς τὴν Καρχηδόνα τῷ 160 μ. Χ. ἐκ γονέων εἰδωλολατρῶν. Ὁ πατήρ του, ὅστις ἦτο ἑκατόνταρχος, τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐσπούδασε τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον. Ὅταν ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Καρχηδόνα καὶ ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου. Ἀλλ' ἡ περιφρόνησις τῶν χριστιανῶν εἰς τὰ μαρτύρια καὶ τὸν θάνατον καὶ ὁ ἠθικὸς βίος των, τὸν ἔκαμαν νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς χριστιανός. Χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος, ὅλον τὸν βίον του διῆλθε γράφων καὶ διδάσκων τὰς θείας χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ ἔτος 222 μ.Χ.

Ὁ Τερτυλλιανὸς ἠκολούθησε τὴν μέθοδον τῆς Ἀφρικανικῆς θεολογικῆς σχολῆς κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐχρειάζετο ἡ φιλοσοφία διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν. Οὗτος ἔγραψεν εἰς λατινικὴν γλῶσσαν καὶ ἦτο ὁ δημιουργὸς τῆς λατινικῆς χριστιανικῆς φιλολογίας. Ὁ Τερτυλλιανὸς ἔγραψε τὰ περισσότερα συγγράμματα ἀπὸ ὅλους τοὺς συγγραφεῖς τῆς Δύσεως. Ἀπὸ τὰ συγγράμματά του, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα διεσώθησαν, φαίνεται ὅτι ἐγνώριζε καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ὅτι εἶχε μελετήσει καὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Λατίνους ποιητὰς καὶ φιλοσόφους. Μὲ ὅλην ὅμως αὐτὴν τὴν μόρφωσίν του ἐνόμιζεν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ πιστεύουν, χωρὶς νὰ ἐρευνοῦν. Εἰς ἓν ἀπὸ τὰ βιβλία του ἔγραψε· «τί κοινὸν μεταξὺ Ἱεροσολύμων καὶ Ἀθηνῶν, μεταξὺ Ἀκαδημίας καὶ Ἐκκλησίας;»

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

17. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Α΄) ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Οἱ χριστιανοί, κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους συνηθροίζοντο, διὰ νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸν εἰς τὴν κατοικίαν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, ὅταν δὲ ἐδιώκοντο, συνηθροίζοντο εἰς ἐρήμους, σπήλαια καὶ κατακόμβας. Αἱ κατακόμβαι ἦσαν ὑπόγειοι κρύπται, σχηματιζόμεναι ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς οἰκοδομικῶν ὑλῶν. Τὰς κατακόμβας πολὺ ἐνωρὶς οἱ χριστιανοὶ ἐχρησιμοποίησαν ὡς κοιμητήρια. Ἀργότερα ἤρχισαν νὰ κτίζουν καὶ ἰδιαίτερα λατρευτικὰ οἰκήματα. Τὰ λατρευτικὰ οἰκήματα τῶν χριστιανῶν ἐκαλοῦντο **«προσευκτήρια»**, **«οἶκοι Θεοῦ»**, **«Κυριακά»**, **«ναοί»**. Τὰ λατρευτικὰ ταῦτα οἰκήματα δὲν εἶχον ὡρισμένον σχέδιον· μόνον τὸ μέγεθος τούτων καθωρίζετο ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φοιτώντων εἰς αὐτὰ χριστιανῶν ἑκάστης πόλεως. Ἑπομένως κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς περιόδου ταύτης δὲν καθωρίσθη ἰδιαιτέρα κοινὴ χριστιανικὴ ἀρχιτεκτονική.

Οἱ χριστιανοὶ κατ' ἀρχὰς ἀπέφευγον νὰ κοσμοῦν τοὺς τόπους τῆς λατρείας των μὲ ἔργα τέχνης (εἰκόνας, ἀγάλματα κτλ.), διότι τοιαῦτα μετεχειρίζοντο οἱ εἰδωλολάτραι. Δὲν ἤθελον ἡ λατρεία των νὰ ἔχῃ σχέσιν μὲ τὴν εἰδωλολατρείαν, διότι ἐφοβοῦντο μήπως ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης ἐπανέλθῃ κανεὶς χριστιανὸς εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Πολὺ ἐνωρὶς ὅμως ᾐσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξωτερικεύσουν διὰ τῆς τέχνης τὴν εὐσέβειάν των, τοὺς πόθους των καὶ τὰς ἐλπίδας των. Διὰ τοῦτο ἤρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὴν τέχνην, διὰ νὰ διακοσμοῦν τὰς κατακόμβας καὶ τοὺς τάφους. Τὴν τέχνην παρέλαβον οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν ἑλληνιστικὴν τέχνην, ἥτις ἐπεκράτει εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἶχε διαδοθῆ καὶ εἰς τὴν Δύσιν λαβοῦσα τὸ ὄνομα **Ἑλληνορωμαϊκή**. Ἀπὸ τὴν ἑλληνιστικὴν τέχνην οἱ χριστιανοὶ ἀντιγράφουν τὰ διάφορα διακοσμητικὰ σχέδια, ἀποφεύγοντες πᾶν ὅ,τι προσέκρουεν εἰς τὴν σεμνότητα τοῦ νέου Θρησκεύματος. Οὕτω ἄνθη, πτηνά, γεωμετρικὰ σχήματα, αἴγαγροι κλπ. διακοσμοῦν τὸ ἐξωτερικὸν τῶν τάφων (σαρκοφάγοι), καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ναῶν καὶ τῶν τμημάτων τῶν κατακομβῶν, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίουν ὡς ναούς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μαζὶ μὲ τὴν διακόσμησιν ταύτην οἱ χριστιανοὶ χρησιμοποιοῦν καὶ παραστάσεις συμβολικὰς διαφόρων προσώπων, πραγμάτων καὶ γεγονότων σχετιζομένων μὲ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Οὕτως ἐχρησιμοποίουν τὰς παραστάσεις ποιμένος, ἀμνοῦ ἢ ἰχθύος, εἰκονίζοντες τὸν Σωτῆρα, τῆς περιστερᾶς, διὰ νὰ εἰκονίσουν τὴν ἀθωότητα ἢ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τοῦ ταῶ ἢ τοῦ φοίνικος, διὰ νὰ εἰκονίσουν τὴν αἰωνιότητα, τῆς ἀγκύρας, διὰ νὰ εἰκονίσουν τὴν σωτηρίαν κλπ. Κατόπιν, ὅταν ὁ φόβος τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν ἐξέλιπεν, οἱ χριστιανοὶ μεταχειρίζονται πραγματικὰς εἰκόνας. Οὕτω κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης ἐμφανίζονται προσωπογραφίαι τοῦ Ἰησοῦ, τῆς Θεοτόκου δεομένης καὶ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Ἐπίσης ἐμφανίζονται παραστάσεις σκηνῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ θαυμάτων καὶ παραβολῶν ἢ γεγονότων ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν.

Γλυπταὶ χριστιανικαὶ παραστάσεις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην σπανίως ἐχρησιμοποιοῦντο. Τοῦτο συνέβη, διότι ἀφ' ἑνὸς οἱ χριστιανοὶ μισοῦν τὰ εἴδωλα καὶ ἀφ' ἑτέρου, διότι οἱ γλύπται δὲν τολμοῦν νὰ κατασκευάσουν εἰς τὰ ἐργαστήριά των γλυπτὰ χριστιανικά, φοβούμενοι τοὺς διώκτας τῶν χριστιανῶν. Δὲν συνέβαινε τὸ ἴδιον μὲ τὰς γραπτὰς εἰκόνας, τὰς ὁποίας ἠδύναντο νὰ κατασκευάσουν ἐντὸς τῶν κατακομβῶν, τῶν ναῶν ἢ τῶν κατοικιῶν των, χωρὶς νὰ λαμβάνουν γνῶσιν περὶ τούτου οἱ διῶκταί των.

Β') ΛΑΤΡΕΙΑ

Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους οἱ χριστιανοὶ συνερχόμενοι καθ' ἡμέραν εἰς τοὺς λατρευτικοὺς τόπους των, ἔψαλλον ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν, ἀνεγίνωσκον περικοπὰς ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ ἤκουον τὸ κήρυγμα τῶν χριστιανῶν διδασκάλων. Μετὰ ταῦτα ἐτέλουν τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, ἤτοι μετελάμβανον τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἅτινα μετὰ τὴν εὐλογίαν τῶν Ἀποστόλων καὶ κατόπιν τῶν διαδόχων των κληρικῶν, μετεβάλλοντο εἰς σῶμα καὶ αἷμα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ Χριστοῦ. Παρεκάθηντο τέλος εἰς κοινὸν δεῖπνον καὶ ἀπεχωρίζοντο ἀνταλλάσσοντες ἀδελφικὸν ἀσπασμόν. Ἐτέλουν ἐπίσης, ὅταν ἐχρειάζετο, τὸ βάπτισμα τῶν νεοπροσερχομένων εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Μετὰ τὸν πρῶτον ὅμως αἰῶνα οἱ χριστιανοὶ δίδουν μεγαλυτέραν προσοχὴν εἰς τὰς τελετάς. Καθωρίσθη τότε ἡ θεία λειτουργία, ἥτις ἐτελεῖτο τὴν πρωΐαν καὶ τῆς ὁποίας τὸ σπουδαιότερον μέρος ἦτο ἡ τέλεσις τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας. Τελοῦν ἐπίσης πλὴν τοῦ βαπτίσματος, τὸ Χρῖσμα, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ βαπτιζόμενοι, χριόμενοι μὲ τὸ Ἅγιον μύρον, ἐλάμβανον τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐτελοῦντο ἐπίσης αἱ ἱεραὶ τελεταί, διὰ τῶν ὁποίων συνεχωροῦντο οἱ μετανοοῦντες, ηὐλογεῖτο ὁ γάμος καὶ μετεδίδετο ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς κληρικούς, δηλ. εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐξέλεγον ὡς ἔργον των νὰ ὑπηρετοῦν τὴν Ἐκκλησίαν. Τέλος ἤλειφον τοὺς ἀσθενεῖς δι' ἡγιασμένου ἐλαίου, διὰ νὰ λάβουν τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν αὐτῶν θεραπείαν. Πᾶσαι αὗται αἱ τελεταί, διὰ τῶν ὁποίων μετεδίδετο εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἡ θεία χάρις, καλοῦνται μυστήρια. Τὰ μυστήρια ταῦτα, τὰ ὁποῖα τελοῦμεν μέχρι σήμερον, εἶναι ἑπτά· τὸ βάπτισμα, τὸ χρῖσμα, ἡ εὐχαριστία, ἡ μετάνοια, ἡ ἱερωσύνη, ὁ γάμος καὶ τὸ εὐχέλαιον.

Ἐπειδὴ οἱ χριστιανοί, λόγῳ τῶν οἰκογενειακῶν των ἀναγκῶν, δὲν ἠδύναντο νὰ συνέρχωνται καθ' ἡμέραν, διὰ νὰ λατρεύουν τὸν Θεόν, πολὺ ταχέως καθώρισαν ὡρισμένας ἡμέρας, διὰ νὰ πράττουν τοῦτο, **τὰς ἑορτάς.** Τοιαύτας ἑορτὰς κατ' ἀρχὰς ὥρισαν τὰς Κυριακάς, αἱ ὁποῖαι ἀντικατέστησαν τὸ ἑβραϊκὸν Σάββατον καὶ τὸ Πάσχα πρὸς ἀνάμνησιν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. Μέχρι τοῦ τέλους ὅμως τῆς περιόδου ταύτης ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑορτῶν ηὐξήθη. Οὕτω προσετέθησαν αἱ ἑορταὶ τῆς Πεντηκοστῆς, τῆς Ἀναλήψεως, τῶν Θεοφανείων καὶ ἄλλαι τοιαῦται, ἰδίως εἰς μνήμην τῶν διαφόρων μαρτύρων.

---

18. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Α' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Κατὰ τοὺς Ἀποστολικοὺς χρόνους διῴκουν τὴν Ἐκκλησίαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

οἱ Ἀπόστολοι, οἵτινες ἐχειροτόνουν ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ἄφηναν αὐτοὺς ὡς ἀντιπροσώπους των εἰς τὰς ἱδρυομένας ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίας. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν Ἀποστόλων, διεδέχθησαν τούτους ὡς προϊστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν οἱ ἐπίσκοποι, ἔχοντες βοηθοὺς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς διακόνους. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ τάξις τῶν κληρικῶν, δηλαδὴ τῶν χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἔργον εἶχον νὰ ὑπηρετοῦν τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ οἱ τρεῖς βαθμοὶ αὐτῶν, ὁ τοῦ **ἐπισκόπου,** τοῦ **πρεσβυτέρου** (τοῦ ἱερέως) καὶ τοῦ **διακόνου.** Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ὑπῆρχον καὶ αἱ λεγόμεναι **διακόνισσαι.** Αὗται δὲν εἶχον ἱερατικὸν βαθμόν, ἔργον δὲ εἶχον νὰ διδάσκουν τὰ γυναῖκας, νὰ φροντίζουν διὰ τὰς ἐξ αὐτῶν πτωχὰς καὶ ἀσθενεῖς καὶ νὰ παρίστανται ὡς βοηθοὶ εἰς τὸ βάπτισμά των.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη εἰς πολλὰς χώρας, ἑκάστη ἐξ αὐτῶν εἶχε τὴν ἰδιαιτέραν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν της, τὴν ὁποίαν διηύθυνεν ὁ ἐπίσκοπος, ἡ δὲ χώρα τὴν ὁποίαν διῴκει ἐκκλησιαστικῶς, ἐκαλεῖτο **Ἐπισκοπή.** Πολλάκις ὅμως παρουσιάζοντο ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις καὶ ζητήματα εἰς τὰς διαφόρους Ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων τὴν λύσιν ἐδίσταζε νὰ δώσῃ ὁ ἐπίσκοπος, φοβούμενος μήπως δὲν ἦτο σύμφωνος πρὸς τὰς διδασκαλίας τῆς καθόλου χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο συνεννοοῦντο οἱ ἐπίσκοποι ὁλοκλήρου τῆς περιφερείας καὶ συνηθροίζοντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν ταύτης, ὅπου συνεζήτουν καὶ ἀπεφάσιζον περὶ ὅλων τῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζοντο εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἑκάστου ἐπισκόπου. Εἰς τὰς συναθροίσεις ταύτας, τὰς ὁποίας λέγομεν **ἐπαρχιακὰς συνόδους,** πρόεδρος ἦτο ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης τῆς περιφερείας (τῆς **Μητροπόλεως**), ὅστις ἐκαλεῖτο **Μητροπολίτης.** Εἰς τοὺς Μητροπολίτας οἱ ἐπίσκοποι ἀπέδιδον τιμητικὸν πρωτεῖον, χωρὶς βέβαια νὰ ἔχουν ἀνώτερον βαθμόν. Οἱ Μητροπολῖται τοὺς ὁποίους ἐτίμων περισσότερον κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἦσαν, τῆς Ρώμης, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας, διότι ἦσαν ἐπίσκοποι τῶν μεγαλυτέρων χριστιανικῶν πόλεων τοῦ κόσμου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

19. ΤΑ ΗΘΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Α' ΠΕΡΙΟΔΟΝ. ΑΣΚΗΤΑΙ

Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήγαγεν εἰς τὸν κόσμον ἠθικὰς ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι ἀνύψωσαν τὴν κοινωνικὴν ζωήν. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἠθικῶν τούτων ἀρχῶν ἦσαν αἱ ἑξῆς:

Α') Ἡ Ἀγάπη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Σωτῆρος οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὸ πλεῖστον προσεπάθουν νὰ ἱκανοποιήσουν πᾶσαν ἐπιθυμίαν των, χωρὶς νὰ δίδουν προσοχήν, τίνα μέσα θὰ μετεχειρίζοντο, διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχουν. Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσάγει τὴν ἰδεολογίαν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης. Θεωρεῖ πάντας ὡς ἀδελφοὺς ἔχοντας κοινὸν πατέρα τὸν Θεόν. Τὴν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν ἀγάπην εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐξετίμησαν οἱ ἐθνικοί, οἵτινες ἔλεγον· «ἴδετε πῶς ἀγαπῶσιν ἀλλήλους καὶ πῶς εἶναι ἕτοιμοι νὰ ἀποθάνωσι δι' ἀλλήλους». Ἀποτέλεσμα τῆς ἀγάπης ταύτης ἦτο, νὰ μὴ ἐνδιαφέρωνται οἱ χριστιανοὶ μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν των, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Οὕτω παρουσιάσθη ἡ σχεδὸν ἄγνωστος μέχρι τότε φιλανθρωπία. Οἱ χορταίνοντες φροντίζουν διὰ τοὺς πεινῶντας, οἱ ὑγιεῖς διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, οἱ ἰσχυροὶ διὰ τοὺς ἀδυνάτους. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν πλεῖστοι χριστιανοὶ παρέδιδον ὅλην τὴν περιουσίαν των εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ἀργότερα δέ, ὅταν ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν, ἐγίνοντο ἔρανοι καὶ ἕκαστος χριστιανὸς προσέφερεν ὅσα ἠδύνατο, διὰ τοὺς πτωχούς, τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς γέροντας, τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανά.

Β') Ὁ καθαγιασμὸς τῆς ἐργασίας. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ἀποκτήσει ἀπὸ τὰς κατακτήσεις πολλοὺς δούλους. Τούτους μετεχειρίζοντο εἰς τὰς ἐργασίας των, αὐτοὶ δὲ δὲν εἰργάζοντο. Οὕτως ἐσχηματίσθη ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι ἐξευτελιστικὴ καὶ ἁρμόζει μόνον εἰς δούλους.

Ὁ Χριστιανισμὸς καθηγίασε τὴν ἐργασίαν καὶ ἐδίδαξεν ὅτι εἶναι τιμὴ καὶ δόξα. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐκαυχᾶτο, διότι διετρέφετο μὲ τὴν ἐργασίαν του καὶ δὲν ἐπεβάρυνε κανένα, ἐκήρυττε δὲ ὅτι «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω».

Γ') Ἡ Ἰσότης. Ἡ ἰδέα τῆς ἰσότητος εἰς τὰς πρὸ Χριστοῦ ἀνθρωπίνους κοινωνίας ἦτο κτῆμα μόνον τῶν σοφῶν. Οἱ ἄρχοντες συνήθως ἐθεώρουν κτῆμά των τοὺς ὑπηκόους των, τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁποίων ἡ εὐημερία, ἡ ἐλευθερία καὶ αὐτὴ ἡ ζωή των ἦτο εἰς τὰς χεῖράς των. Πλὴν τούτου ὑπῆρχε μέγα πλῆθος ἀνθρώπων, οἵτινες ἐγεννῶντο δοῦλοι, προορισμὸς δὲ τῶν δούλων ἦτο νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς ἐλευθέρους, ὅπως τὰ ἐργατικὰ ζῷα καὶ νὰ θυσιάζωνται ὑπερασπίζοντες τοὺς κυρίους των ἢ διὰ νὰ τοὺς διασκεδάσουν, διότι ἡ ζωή των δὲν εἶχε καμμίαν ἀξίαν. Συνεζητεῖτο κάποτε εἰς τὴν Ρώμην νὰ ψηφισθῇ νόμος κατὰ τὸν ὁποῖον νὰ συνθάπτωνται οἱ δοῦλοι μετὰ τῶν ἀποθνησκόντων κυρίων των.

Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήγαγε τὴν σωτήριον διδασκαλίαν τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων. Μὲ ὅλα τὰ παρουσιασθέντα ἐμπόδια, ἡ κολοσσιαία αὕτη κοινωνικὴ μεταρρύθμισις ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ καὶ νὰ γίνεται ἀντιληπτόν, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὴν αὐτὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν. Ὅταν συνέστησαν αἱ πρῶται χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι, οἱ ἔχοντες δούλους χριστιανοὶ ἀπηλευθέρωνον τούτους, οἱ δὲ πλούσιοι προθύμως προσέφερον τὰ χρήματά των, διὰ νὰ ἐξαγοράσουν καὶ κατόπιν νὰ ἀπελευθερώσουν, ὄχι μόνον χριστιανοὺς δούλους, ἀλλὰ καὶ ἐθνικούς.

Τὸ κήρυγμα τῆς ἰσότητος καὶ ἄλλην μεταβολὴν εἰσήγαγεν, ἥτις τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόοδον τῶν λαῶν. Μέχρι τότε εἰς τὰ πλεῖστα ἔθνη ἡ γυνὴ εἰς τὴν οἰκογένειαν κατεῖχε δουλικὴν θέσιν. Ὁ Χριστιανισμὸς ὅμως ἐκήρυξεν ὅτι «ἐν Χριστῷ οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ»· ὁ ἀνὴρ δὲν ἔχει προνόμιον νὰ εἶναι τύραννος καὶ κυρίαρχος τῆς γυναικός. Ἡ γυνὴ μήτηρ κατέστη ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς ἴση πρὸς τὸν ἄνδρα, οὕτω δὲ ἐπῆλθεν ἡ βελτίωσις καὶ ἀνύψωσις τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ἡ δὲ βελτίωσις καὶ ἀνύψωσις τῆς οἰκογενείας, εἶναι ὁ πρῶτος καὶ σπουδαιότατος ὅρος τῆς βελτιώσεως καὶ ἀνυψώσεως τῆς κοινωνίας, ἥτις εἶναι τὸ σύνολον πολλῶν οἰκογενειῶν.

Τέλος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην πολλοὶ Χριστιανοὶ ἤρχισαν νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ νὰ ἐγκαθίστανται εἰς ἔρημα μέρη. Ἐκεῖ ἔζων βίον λιτότατον καὶ ἐθεώρουν ὑψίστην εὐχαρίστησιν νὰ ἐπικοινωνοῦν διαρκῶς μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς προσευχῆς. Οὗτοι ἐλέγοντο **ἀσκηταί.** Οὕτω βλέπομεν, ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἤρχισαν νὰ δημιουργοῦνται τὰ ἀσκητήρια καὶ ὁ μοναχικὸς βίος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ (313 - 867 μ. Χ.)

14-3-51

20. Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐξηκολούθουν καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου αἰῶνος. Χιλιάδες χριστιανοὶ ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία ἐξηκολούθουν νὰ χύνουν τὸ αἷμά των διὰ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ἐποχὴν τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας παρουσιάζεται ἡ μορφὴ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅστις ἔθεσε τέρμα εἰς τὰ βασανιστήρια καὶ ἐστερέωσε τὴν ἐπὶ τῆς γῆς βασιλείαν τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναϊσσὸν[1] κατὰ τὸ 288 καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς Ἑλένης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ὁ στρατὸς αὐτοῦ τὸν ἀνεκήρυξεν Αὔγουστον (αὐτοκράτορα), ἀλλὰ καὶ ἄλλοι στρατοὶ ἀνεκήρυξαν ἄλλους πέντε αὐτοκράτορας. Ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὸν γενναῖον στρατόν του, ὅστις ἀπετελεῖτο κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ χριστιανούς, ἔκαμε πολλοὺς πολέμους πρὸς τοὺς ἄλλους αὐτοκράτορας, διὰ νὰ γίνῃ μονοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο συνεπάθησε πολὺ τοὺς χριστιανούς, τὴν πίστιν τῶν ὁποίων ἀρκετὰ ἐγνώρισεν ἐκ τῆς μετ' αὐτῶν συναναστροφῆς του, πιθανώτατα εἰς τὸ περιβάλλον τῆς αὐλῆς τοῦ πατρός του.

Ἡ συμπάθεια τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς χριστιανοὺς μετεβλήθη εἰς θερμὴν ἀγάπην καὶ ἐνδιαφέρον, ὅταν τὸ 312 ἐνίκησε τὸν ἀντίπαλόν του αὐτοκράτορα Μαξέντιον, ἔξω ἀπὸ τὴν Ρώμην, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Μεσημβρίαν τινά,

1. Ναϊσσὸς εἶναι ἡ σημερινὴ Νίσσα, πόλις τῆς Νοτιοσλαβίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἑνῷ παρεκάλει τὸν Θεὸν τῶν χριστιανῶν νὰ τὸν βοηθήσῃ, εἶδεν εἰς τὸν οὐρανὸν φωτεινὸν σταυρὸν μὲ τὰς λέξεις **«ἐν τούτῳ νίκα»**. Κατεσκεύασε τότε τὴν πρώτην χριστιανικὴν σημαίαν, σύμφωνα μὲ τὸ σχῆμα τὸ ὁποῖον εἶδεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἥτις ὠνομάσθη **λάβαρον**. Μὲ τὴν χριστιανικὴν ταύτην σημαίαν ἐμπρός, ὁ Κωνσταντῖνος ἐνίκησε τὸν Μαξέντιον. Ἀπὸ τότε εἰς ὅλας τὰς ἐκστρατείας του προηγεῖτο τὸ λάβαρον, ἐξηκολούθησε δὲ νὰ γίνεται τοῦτο καὶ κατόπιν εἰς ὅλους τοὺς πολέμους ποὺ ἔκαμνον οἱ χριστιανοὶ βασιλεῖς κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος.

Τὸ ἔτος 313 ὁ Κωνσταντῖνος ἐξέδωσε μετὰ τοῦ γαμβροῦ του συναυτοκράτορος Λικινίου εἰς τὸ Μεδιόλανον τὸ περίφημον ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν διάταγμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἔγινεν ἐλευθέρα. Διέταξε κατόπιν νὰ ἐπιστραφοῦν εἰς τοὺς χριστιανοὺς αἱ Ἐκκλησίαι καὶ τὰ κτήματά των, ἅτινα εἶχον δημευθῆ ὑπὸ τῶν διωκτῶν των. Ἀπὸ τοῦ 324, ὅτε ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε μονοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἐπροστάτευσε τοὺς χριστιανοὺς προτιμῶν αὐτοὺς εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἐπέτρεψεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας νὰ ἐλευθερώνουν τοὺς δούλους καὶ ὥρισε διὰ νόμου τὴν Κυριακὴν ἀργίαν. Τοιουτοτρόπως δι' ἀλλεπαλήλλων ἀποφάσεών του κατέστησε τὸν Χριστιανισμὸν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους, ὅπως ἦτο καὶ ἡ εἰδωλολατρεία. Τέλος ἔκτισε καὶ οὗτος καὶ ἡ εὐσεβὴς μήτηρ του Ἑλένη, ἥτις ἔγινε χριστιανή, χριστιανικοὺς ναοὺς εἰς διαφόρους πόλεις τοῦ κράτους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ σπουδαιότερος ἦτο ὁ περίφημος ναὸς τῆς Θείας Σοφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Σπουδαιοτάτης σημασίας ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν προσέφερεν ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ὅπως καὶ εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, ἦτο ἡ μετάθεσις τῆς πρωτευούσης τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀπὸ τὴν Ρώμην, ἡ ὁποία ἦτο πλήρης εἰδώλων, εἰς τὸ Βυζάντιον (330). Ἡ νέα πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἥτις τότε ὠνομάσθη **Νέα Ρώμη**, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ κτίσαντος αὐτὴν **Κωνσταντινούπολις**, ἔγινε βραδύτερον τὸ κέντρον τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ὁ Κωνσταντῖνος μὲ ὅλην τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν, δὲν ἔγινεν ἐπισήμως χριστιανός, ἀλλὰ διετήρησε τὸν τίτλον τοῦ μεγίστου ἀρχιερέως τῶν εἰδωλολατρῶν (pontifex maximus). Τοῦτο ἀπῄτουν τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους, ὅπερ ἀπετελεῖτο καὶ ἀπὸ χριστιανοὺς καὶ ἀπὸ εἰδωλολάτρας. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ βίου του ἐβαπτίσθη εἰς τὴν Νικομήδειαν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ταύτης Εὐσεβίου, ἀπέθανε δὲ τὴν 21ην Μαΐου τοῦ 337. Τὸν Κωνσταντῖνον ἡ μὲν Ἱστορία, διὰ τὰ μεγάλα ἔργα του ὠνόμασε «Μέγαν», ἡ δὲ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ Ἰσαπόστολον καὶ Ἅγιον.

Ἡ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Ἑλένη, ἐκτὸς τῆς τιμῆς ἡ ὁποία τῆς ὀφείλεται, διότι ἀνέθρεψε τοιοῦτον υἱόν, τῆς ὀφείλεται καὶ μεγάλη τιμή, διότι ἐξετέλεσε καὶ ἄλλο σπουδαιότατον χριστιανικὸν ἔργον. Ἡ Ἱερουσαλήμ, ἔνθα ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανεν ὁ Σωτήρ, ἕνεκα τῶν διαφόρων ἐπαναστάσεων τῶν Ἰουδαίων κατὰ τῶν Ρωμαίων κυρίων των κατεστράφη τελείως. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων της εἶχε κτισθῇ νέα Ρωμαϊκὴ πόλις, ἡ Αἰλία Καπιτωλίνα, ὁ δὲ τόπος, ὅστις ἐποτίσθη μὲ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου, ἦτο ἄγνωστος. Ἡ Ἑλένη τὸ 327 μετέβη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἐρεύνας, ἀνεῦρε τὸν ἅγιον τοῦ Σωτῆρος Τάφον καὶ τὸν ἐφ' οὗ ἐσταυρώθη τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρὸν καὶ διέταξε νὰ κτισθῇ ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Τάφου ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως. Τὴν μνήμην τῆς Ἁγίας Ἑλένης καὶ τοῦ υἱοῦ της Κωνσταντίνου ἑορτάζομεν τὴν 21ην Μαΐου.

Πάντες οἱ μετὰ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον αὐτοκράτορες —πλὴν ἑνὸς—ἦσαν χριστιανοὶ καὶ ἐπροστάτευσαν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Τινὲς ὅμως ἐξ αὐτῶν μετεχειρίσθησαν βίαια μέσα κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον πολλάκις διεμαρτυρήθησαν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565 μ. Χ.), ὁ κτίσας ἐκ νέου τὸν καταστραφέντα ναὸν τῆς Θείας Σοφίας, ἔκλεισε πάσας τὰς φιλοσοφικὰς σχολάς, διότι οἱ διδάσκοντες εἰς αὐτὰς δὲν ἦσαν χριστιανοί. Ὁ μόνος ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων, ὅστις προσεπάθησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰδωλολατρείαν, ἦτο ὁ Ἰουλιανὸς (361—363 μ.Χ.). Οὗτος ὠνομάσθη «παραβάτης» διότι, ἐνῷ ἀνετράφη χριστιανικῶς, ὅταν ἔγινε βασιλεὺς, ὑπεστήριξε τὴν εἰδωλολατρείαν.

Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχε σταλῆ εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ σπουδάσῃ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν φιλοσοφίαν. Ἐκεῖ οἱ εἰδωλολάτραι διδάσκαλοί του, τοῦ ἐνέπνευσαν σφοδρὰν ἀγάπην πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν. Ὅταν λοιπὸν ἐγένετο αὐτοκράτωρ, εἰργάσθη μὲ μέγαν ζῆλον, διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ, εἰσήγαγεν εἰς τὴν λατρείαν τὴν μουσικήν, τὸ κήρυγμα καὶ ἄλλας χριστιανικὰς συνηθείας. Αὐτὸς ὁ ἴδιος συχνότατα ἐπήγαινεν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ἐκήρυττε καὶ ἀφθόνους θυσίας προσέφερεν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς θεούς. Τίποτε ὅμως δὲν κατώρθωσε. Αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὅταν ἀπέθνησκε πολεμῶν κατὰ τῶν Περσῶν, ἀνεγνώρισεν ὅτι αἱ προσπάθειαί του νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰδωλολατρείαν ἀπέτυχον καὶ εἶπε: «νενίκηκάς με Ναζωραῖε».

Ἀπολυτίκιον τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου. Τοῦ Σταυροῦ Σου τὸν τύπον[1] ἐν οὐρανῷ θεασάμενος, καὶ ὡς ὁ Παῦλος, τὴν κλῆσιν[2] οὐκ ἐξ ἀνθρώπων δεξάμενος, ὁ ἐν βασιλεῦσιν Ἀπόστολός Σου, Κύριε, Βασιλεύουσαν πόλιν τῇ χειρί Σου[3] παρέθετο. Ἣν περίσῳζε[4] διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ, πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, μόνε φιλάνθρωπε.

20-3-51

2. ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΤΗΣ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΥ. ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑΙ ΣΥΝΟΔΟΙ

Κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον ἀρκετοὶ αἱρετικοὶ παρουσιάσθησαν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Δὲν ἐπροξένησαν ὅμως σπουδαίαν βλάβην εἰς τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, διότι οἱ διωγμοὶ ἐκράτουν τοὺς χριστιανοὺς ἡνωμένους. Κατὰ τὴν περίοδον ὅμως ταύτην οἱ αἱρετικοὶ ἔγιναν περισσότεροι, διότι οἱ διωγμοὶ εἶχον παύσει πλέον. Αἱ συζητήσεις μεταξὺ τῶν αἱρετικῶν καὶ τῶν γνησίων χριστιανῶν ἐγίνοντο τώρα μὲ πεῖσμα καὶ φανατισμὸν καὶ ὄχι μὲ ἡσυχίαν καὶ μὲ ἀδελφικὴν ἀγάπην, ὅπως ἐδίδασκε τὸ Εὐαγγέλιον. Ὁ φανατισμὸς αὐτὸς καὶ τὸ πεῖσμα μετεδίδετο, ὄχι μόνον εἰς τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς αὐτοκράτορας. Αἱ αἱρέσεις αὗται πολλάκις ἐδημιούργουν φο-

---

1. Τὸ σημεῖον. 2. Τὴν πρόσκλησιν. 3. Εἰς τὴν προστασίαν σου. 4. διαφύλαττε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βερὸν μῖσος μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ ἔγιναν αἰτία καὶ αἷμα χριστιανικὸν ἀκόμη ὄχι ὀλίγον νὰ χυθῇ. Παρ᾽ ὅλα ταῦτα αἱ αἱρέσεις ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νὰ συγκροτήσῃ τὰς λεγομένας **Οἰκουμενικὰς Συνόδους,** διὰ τῶν ὁποίων ὀρθῶς καὶ σαφῶς διετύπωσε τὰς θεμελιώδεις χριστιανικὰς διδασκαλίας ποὺ ἔθιγον αἱ αἱρέσεις καὶ πολλὰ ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν λατρείαν τῶν χριστιανῶν ἐτακτοποίησεν.

Πολλάκις παρουσιάζοντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αἱρέσεις ἢ ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τὰ ὁποῖα δὲν ἤρκουν νὰ λύσουν αἱ τοπικαὶ σύνοδοι. Οἱ αὐτοκράτορες τότε ἢ ἐξ ἰδίας των πρωτοβουλίας ἢ κατόπιν ὑποδείξεως τῆς Ἐκκλησίας, συνεκάλουν εἰς ὡρισμένην πόλιν συνόδους ἐξ ἐπισκόπων ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐλάμβανον σαφεῖς καὶ ὡρισμένας ἀποφάσεις

Αἱ σύνοδοι αὗται λέγονται **Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι,** διότι ἐλάμβανον μέρος εἰς αὐτὰς ἐπίσκοποι ἀντιπροσωπεύοντες πάσας τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας τῆς Οἰκουμένης. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας λέγονται **δόγματα, ὅροι, σύμβολα·** αἱ δὲ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν λατρείαν καὶ τὴν διοίκησιν λέγονται **κανόνες.**

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου τὴν Ἐκκλησίαν διευθύνει ἀοράτως τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους παρευρίσκετο διὰ τῶν ἀντιπροσώπων της ἐπισκόπων πᾶσα ἡ Ἐκκλησία, εἶναι φυσικὸν ὅτι τὰς ἐργασίας τούτων διηύθυνεν ἀοράτως τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Διὰ τοῦτο αἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰς θεμελιώδεις χριστιανικὰς διδασκαλίας, ἐθεωροῦντο θεόπνευστοι, οἱ δὲ αὐτοκράτορες καθίστανον ταύτας νόμους τοῦ κράτους καὶ ὅσοι δὲν ὑπήκουον εἰς αὐτάς, ἐθεωροῦντο αἱρετικοὶ καὶ ἀπεχωρίζοντο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν.

Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι εἶναι ἑπτὰ καὶ συνεκλήθησαν ὅλαι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ σχίσματος. Εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς :

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

21-3-51

Ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Νικαίᾳ (Αἵρεσις Ἀρείου).

Ἡ πρώτη Οἰκ. Σύνοδος συνεκλήθη εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας τὸ 325 ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Εἰς ταύτην συνῆλθον 318 ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν τῆς Οἰκουμένης. Τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοὺς τοὺς λέγομεν **Πατέρας**. Ἡ Σύνοδος αὕτη κατεδίκασεν ὡς αἱρετικοὺς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἀρείου.

Ὁ Ἄρειος ἦτο πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι κτίσμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδημιούργησε τοῦτον ὁ Θεὸς πρὶν δημιουργήσῃ τὸν κόσμον. Ἡ ἀληθὴς ὅμως χριστιανικὴ διδασκαλία εἶναι, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὑπῆρχε δὲ πάντοτε μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ εἶναι τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας (ὁμοούσιος) μὲ τὸν Πατέρα. Ἡ αἵρεσις αὕτη ἤρχισεν ἀπὸ τὸ ἔτος 318 μ.Χ. καὶ ἀποκτήσασα πολλοὺς ὀπαδοὺς ἐπροξένησε πολλὰς ταραχὰς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰς διάστημα ἑνὸς περίπου αἰῶνος. Εὐτυχῶς κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους ἡ αἵρεσις αὕτη ἐξέλιπε.

Πλὴν τούτου ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ὥρισε νὰ ἑορτάζεται τὸ Πάσχα τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας, συνέταξε δὲ καὶ τὰ ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως. Εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην ἔλαβε μέρος καὶ διεκρίθη διὰ τὸ θάρρος του ὁ νεαρὸς τότε διάκονος, ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, συνοδεύσας τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας.

21-3-51

Ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει. (Αἱρέσεις Μακεδονίου καὶ Ἀπολλιναρίου).

Τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον συνεκάλεσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ ἔτος 381 ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Μέγας. Εἰς ταύτην ἔλαβον μέρος 150 Πατέρες.

Ἡ σύνοδος αὕτη κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου. Ὁ Μακεδόνιος ἦτο ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως. Οὗτος ἐδίδασκεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι κτίσμα καὶ συνεπῶς τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος τὰ περιώριζεν εἰς δύο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κατεδίκασεν ἐπίσης ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀπολλιναρίου, ἐπισκόπου Λαοδικείας. Οὗτος ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι τέλειος Θεός, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τέλειος ἄνθρωπος, διότι μετὰ τῆς θεότητος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ ἡνώθη μόνον ἀνθρώπινον σῶμα καὶ ψυχή, τὴν δὲ θέσιν τοῦ πνεύματος κατεῖχεν ὁ θεῖος Λόγος. Συνέταξε προσέτι ἡ σύνοδος αὕτη τὰ ὑπόλοιπα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.

27-3-51

Ἡ τρίτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Ἐφέσῳ. (Αἵρεσις Νεστορίου).

Ἡ τρίτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνεκλήθη εἰς τὴν Ἔφεσον τῷ 431 ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ. Εἰς ταύτην προσῆλθον 200 πατέρες. Ἡ Σύνοδος αὕτη κατεδίκασε τοὺς αἱρετικοὺς νεστοριανοὺς καὶ ἐτακτοποίησε διάφορα ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Νεστόριος ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐδίδασκε δὲ ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία ἐγέννησε κοινὸν ἄνθρωπον, τὸν Χριστὸν καὶ μετὰ τὴν γέννησίν του ἡνώθη μὲ αὐτὸν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὠνόμαζε τὴν μητέρα τοῦ Θεοῦ οὐχὶ Θεοτόκον, ἀλλὰ Χριστοτόκον. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅστις ὑπῆρχε πάντοτε μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος γεννηθεὶς ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας. Ἑπομένως εἰς τὸν Χριστὸν ὑπάρχουν καὶ ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἡνωμέναι. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Νεστορίου (νεστοριανοὶ) ἐσχημάτισαν ἀργότερα ἰδικήν των Ἐκκλησίαν εἰς τὴν Περσίαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Σήμερον ὑπάρχουν ὄχι περισσότεροι ἀπὸ 70.000 νεστοριανοὶ εἰς τὰς Ἰνδίας, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν ἰδιαιτέραν Ἐκκλησίαν καὶ θέλουν νὰ ὀνομάζωνται χριστιανοὶ τοῦ Θωμᾶ, διότι ἰσχυρίζονται ὅτι ἐδίδαξεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Ἀπόστολος Θωμᾶς.

27-3-51

Ἡ τετάρτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Χαλκηδόνι. (Μονοφυσιτικὴ αἵρεσις).

Ἡ τετάρτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνεκλήθη εἰς τὴν Χαλκηδόνα τῷ 451 ὑπὸ τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ τῆς Πουλχερίας. Εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ταύτην παρευρέθησαν 630 πατέρες. Ἡ σύνοδος αὕτη, πλὴν τῶν ἄλλων ἀποφάσεων, κατεδίκασε τοὺς μονοφυσίτας, ὅπως ὠνόμάσθησαν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ αἱρετικοῦ Εὐτυχοῦς, πρεσβυτέρου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὗτος πολεμῶν τὴν αἵρεσιν τοῦ Νεστορίου περιέπεσεν εἰς ἄλλην ἀσεβῆ αἵρεσιν. Ἐδίδασκεν ὅτι εἰς τὸν Χριστὸν ὑπάρχει μόνον μία φύσις, ἡ θεία, διότι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀπερροφήθη ἀπὸ τὴν θείαν φύσιν καὶ ἐξηφανίσθη. Ἡ ὀρθὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ὅτι εἰς τὸν Χριστὸν ὑπῆρχον δύο φύσεις, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ἡνωμέναι, χωρὶς μὲν νὰ δύνανται νὰ χωρισθοῦν, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ συγχωνευθοῦν εἰς μόνον τὴν θείαν φύσιν. Ἡ μονοφυσιτικὴ ἔρις ἔγινεν αἰτία πολλῶν ταραχῶν, μέχρις ὅτου οἱ ὀπαδοὶ ταύτης ἀπεκόπησαν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐσχημάτισαν ἰδικάς των Ἐκκλησίας. Σήμερον ὑπάρχουν ἀκόμη μερικαὶ μονοφυσιτικαὶ Ἐκκλησίαι, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν μονοφυσιτῶν εἶναι περίπου 10 ἑκατομμύρια. Τοιαῦται Ἐκκλησίαι εἶναι τῶν Ἰακωβιτῶν, ἥτις ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ὀλίγους μονοφυσίτας τῆς Συρίας, Μεσοποταμίας καὶ Παλαιστίνης, ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἀρμενίων, ἡ Ἐκκλησία τῶν Κοπτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀβησσυνίας.

Ἡ πέμπτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὴν σύνοδον ταύτην συνεκάλεσε τὸ 553 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἰουστινιανός. Εἰς τὴν σύνοδον ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος 165 πατέρες, κατεδικάσθησαν διάφοροι αἱρέσεις, αἵτινες ὑπῆρχον εἰς τὰ βιβλία τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, Θεοδώρου ἐπισκόπου τῆς ἐν Κιλικίᾳ Μοψουεστίας, Θεοδωρήτου ἐπισκόπου τῆς Συριακῆς πόλεως Κύρου καὶ Ἴβα ἐπισκόπου τῆν ἐν Μεσοποταμίᾳ Ἐδέσσης.

Ἡ ἕκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει. (Μονοθελητικὴ αἵρεσις).

Αὕτη συνεκλήθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου τὸ ἔτος 680 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ σύνοδος αὕτη, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρέθησαν 289 πατέρες κατεδίκασε τοὺς αἱρε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τικοὺς μονοθελήτας. Τῆς αἱρέσεως ταύτης σπουδαιότερος ὀπαδὸς ἦτο ὁ Μητροπολίτης Ρώμης Ὀνώριος. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἱρέσεως ταύτης ἐνόμιζον, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε μόνον μίαν θέλησιν, διότι ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις ἐξηφανίσθη. Ἡ ὀρθὴ ὅμως διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὅτι εἰς τὸν Χριστὸν ὑπῆρχον δύο θελήσεις, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἀλλ' ὑπετάσσετο ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις εἰς τὴν θείαν. Σήμερον ἐλάχιστοι μονοθελῆται σῴζονται εἰς μίαν μονὴν τοῦ ὄρους Λιβάνου, λεγομένην τοῦ Μάρωνος, ὀνομάζονται δὲ Μαρωνῖται.

28-3-51

Ἡ ἑβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Νικαίᾳ. (Εἰκονομαχικὴ ἔρις).

Ταύτην συνεκάλεσεν εἰς τὴν Νίκαιαν τὸ ἔτος 787 ἡ αὐτοκράτειρα Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, ἥτις ἦτο ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Κωνσταντίνου τοῦ ἕκτου. Εἰς τὴν σύνοδον ταύτην προσῆλθον 350 πατέρες. Τὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον ἐτακτοποίησεν ἡ ἑβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἦτο τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων.

Πολλοὶ ἀμαθεῖς χριστιανοὶ ἀντὶ νὰ τιμοῦν καὶ νὰ σέβωνται τὰς ἱερὰς εἰκόνας καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων, ἀπέδιδον εἰς αὐτὰ λατρείαν, ἐνῷ μόνον τὸν Θεὸν ὀφείλομεν νὰ λατρεύωμεν. Ἐκτὸς τούτου ἐπειδὴ εἰς τὰς Μονὰς συνηθροίσθη πλοῦτος, οἱ δὲ μοναχοὶ δὲν ὑπηρέτουν εἰς τὸν στρατόν, πολλοὶ ἐγίνοντο μοναχοί, ὄχι ἀπὸ εὐσέβειαν, ἀλλὰ ἀπὸ ὀκνηρίαν. Τέλος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑορτῶν ηὐξήθη πολύ, οἱ δὲ χριστιανοὶ παρημέλουν τὰς ἐργασίας των καὶ ἐπήγαινον εἰς τοὺς ναούς. Τὰ ἄτοπα ταῦτα ἠθέλησαν νὰ διορθώσουν πολλοὶ λόγιοι χριστιανοί, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα τὸν Ἴσαυρον (717 — 741). Ἀντὶ ὅμως νὰ φροντίσῃ ὁ Λέων ὁ Ἴσαυρος νὰ διδαχθῇ ὁ ἀμαθὴς ὄχλος καὶ μὲ διαφόρους νόμους νὰ διορθώσῃ σιγὰ σιγὰ τὰ πράγματα, μετεχειρίσθη βίαν. Τὸ σπουδαιότερον κακὸν ποὺ διέπραξεν, ἦτο νὰ καταργήσῃ τελείως τὰς εἰκόνας. Τοῦτο ἐξήγειρε τὸ μεγαλείτερον μέρος τοῦ λαοῦ καὶ τοὺς μοναχούς, διῃρέθησαν δὲ οἱ χριστιανοὶ εἰς εἰκονομάχους καὶ εἰκονοφίλους καὶ ἀνεπτύχθη μεταξύ των μῖσος θανάσιμον. Οἱ εἰκονομάχοι, ἔχοντες μὲ τὸ μέρος των τὸν αὐτοκράτορα, κατέστρεφον ναούς, ἔκαιον σχολεῖα καὶ βιβλιοθήκας, ἔρριπτον εἰς τοὺς δρόμους καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κατεπάτουν τὰ ἱερὰ σκεύη τῶν ναῶν, τὰς εἰκόνας καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων, ἄφθονον δὲ ἐχύνετο χριστιανικὸν αἷμα κατὰ τὰς συγκρούσεις τῶν δύο μερίδων.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ αὐτοκράτειρα Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος συζύγου της Λέοντος τοῦ Δ΄, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους ἐπιτροπεύουσα τὸν ἀνήλικον υἱόν της Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον (780). Ἡ Εἰρήνη κατήγετο ἀπὸ ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου οἱ χριστιανοὶ παρέμειναν πάντοτε εἰκονόφιλοι.

Ὅταν ἀνέλαβε τὴν ἀντιβασιλείαν, ἀνεδείχθη μία ἀπὸ τὰς δεξιωτέρας γυναῖκας τοῦ Βυζαντίου. Ἡ Εἰρήνη κυβερνῶσα μόνη της τὴν τότε λίαν ἐκτεταμένην αὐτοκρατορίαν, κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν πρωτεύουσαν θέσιν τῆς αὐτοκρατορίας, ἐν τῷ μέσῳ διαφόρων ἰσχυρῶν ἐχθρῶν της. Ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς προσπαθείας, ἐπέτυχε νὰ συγκαλέσῃ τὴν ἑβδόμην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἥτις ἐπανέφερε τὰς εἰκόνας καὶ καθώρισεν, ὅτι ἡ τιμὴ καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν εἰκόνων ἀναφέρεται εἰς τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα, ἡ δὲ λατρεία ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸν Θεόν, σύμφωνα μὲ τὴν περὶ εἰκόνων ὀρθὴν διδασκαλίαν τοῦ σπουδαίου πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ μάθωμεν κατωτέρω. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν Εἰρήνην ἡ εἰκονομαχικὴ ἔρις ἐξηκολούθησε, κατέπαυσε δὲ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας τὸ 843. Ἀπὸ τότε ἑορτάζομεν τὴν κατάπαυσιν τῆς εἰκονομαχικῆς ἔριδος τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς πρὸ τοῦ Πάσχα τεσσαρακοστῆς καὶ τὴν ὀνομάζομεν **Κυριακὴν τῆς Ὀρθοδοξίας.** Τὸ Κοντάκιον τῆς ὀρθοδοξίας εἶναι τὸ ἑξῆς :

Ἀπερίγραπτος Λόγος τοῦ Πατρὸς ἐκ σοῦ Θεοτόκε περιεγράφη σαρκούμενος καὶ τὴν ῥυπωθεῖσαν εἰκόνα εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀναμορφώσας, τῷ θείῳ κάλλει συγκατέμιξεν. Ἀλλ' ὁμολογοῦντες τὴν σωτηρίαν ἔργῳ καὶ λόγῳ ταύτην ἀνιστοροῦμεν.

Μετὰ τὴν 6ην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ δεύτερος συνεκάλεσε καὶ ἄλλην σύνοδον τὸ ἔτος 691-2. Οἱ πατέρες τῆς Συνόδου ταύτης συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Κωνσταν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τινούπολιν καὶ συνεδρίαζον εἰς ἓν δωμάτιον τῶν ἀνακτόρων, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἄνωθεν θόλον (τροῦλλον) καὶ διὰ τοῦτο ἡ σύνοδος αὕτη λέγεται **ἡ ἐν τρούλλῳ.** Ἡ σύνοδος αὕτη συνέταξε διαφόρους κανόνας ἀναφερομένους εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ θεωρεῖται ὡς συμπλήρωσις τῆς 5ης καὶ τῆς 6ης Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Διὰ τοῦτο ὀνομάζεται καὶ **Πενθέκτη.**

---

22. ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐξηπλώθη μὲ θαυμαστὴν ταχύτητα καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὴν Δύσιν. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν διεδόθη εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν ἀπὸ τοῦ 327. Οἱ διαδόσαντες τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν, ἦσαν ὁ Αἰδέσιμος καὶ ὁ Φρουμέντιος. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μέγας Ἀθανάσιος ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον τὸν Φρουμέντιον, ὅστις ἔγινεν ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος Ἀβησσυνίας ἢ Αἰθιοπίας. Δυστυχῶς ἀργότερα ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀβησσυνίας ἔγινεν αἱρετικὴ (μονοφυσιτικὴ) καὶ τοιαύτη εἶναι μέχρι σήμερον. Διεδόθη ἐπίσης ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν Περσίαν. Κατόπιν ὅμως, πολλάκις ἔγιναν σκληροὶ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν, οἱ δὲ ὀλίγοι μείναντες χριστιανοὶ ἔγιναν αἱρετικοὶ (νεστοριανοί). Ἐξηπλώθη ἀκόμη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ Γεωργίαν, ἀλλ' ἡ Ἀρμενικὴ Ἐκκλησία ἔγινε καὶ αὐτὴ αἱρετικὴ (μονοφυσιτική). Τέλος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἕκτου αἰῶνος ὑπῆρχε χριστιανικὴ Ἐκκλησία εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἐθεωρεῖτο ἱδρυτὴς αὐτῆς ὁ Ἀπόστολος Θωμᾶς.

Εἰς τὴν Δύσιν τὸν τέταρτον, πέμπτον καὶ ἕκτον αἰῶνα ἐγκατεστάθησαν διάφοροι βάρβαροι λαοὶ ἐλθόντες ἀπὸ βορρᾶ. Οὗτοι ἀπετέλεσαν ἀργότερα τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη, παρέλαβον δὲ ἀπὸ τοὺς νικηθέντας λαοὺς τῆς Δύσεως, ὄχι μόνον τὸν πολιτισμόν των, ἀλλὰ καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Πρῶτοι ἐκ τῶν λαῶν τούτων, οἵτινες ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν ἦσαν οἱ Γότθοι. Οὗτοι κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἱσπανίαν. Ἀπὸ τούτους διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τοὺς Βουργουνδίους καὶ διὰ τούτων εἰς τοὺς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Φράγκους. Ἀπὸ τοῦ 5ου αἰῶνος διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν Ἰρλανδίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Σκωτίαν. Τῷ 596 ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Διάλογος εἰσήγαγε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν εἰς τοὺς Ἀγγλοσάξωνας, στείλας ἐκεῖ πολλοὺς βενεδικτίνους μοναχούς. Τέλος ὁ Χριστιανισμὸς ἐξηπλώθη τὸν ἕβδομον αἰῶνα εἰς τὰς Γερμανικὰς χώρας.

Ἀλλ' ὅμως, ἐνῷ ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη εἰς τὴν Δύσιν ταχύτατα καὶ ἔκαμε θαυμαστὰς προόδους, δὲν συνέβη τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν δὲν ἐπέτυχε νὰ ἐπικρατήση, οἱ δὲ ὀλίγοι χριστιανοὶ τῶν μερῶν τούτων ἔγιναν αἱρετικοὶ καὶ δὲν παρουσίασαν καμμίαν σχεδὸν πρόοδον. Αἰτία τούτου ἦτο ἡ ἀμάθεια τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ ἐμφάνισις τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, θρησκείας ἡ ὁποία ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸν χαμηλὸν πολιτισμὸν αὐτῶν. Ὁ ἱδρυτὴς τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας Μωάμεθ ἐγεννήθη εἰς Μέκκαν τῆς Ἀραβίας τῷ 571. Οὗτος παρέλαβεν ἀπὸ τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην, ὅ,τι τοῦ ἐχρειάζετο, τὸ ἀνέμιξε μὲ ἰδικάς του ἰδέας καὶ ἐσχημάτισε νέαν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν Ἰσλὰμ (= ὑποταγὴ εἰς τὸν Θεόν).

Κατὰ τὸ Ἰσλὰμ οἱ ὑπακούοντες εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον, τὸ κοράνιον, θὰ εὕρουν εἰς τὸν παράδεισον τὰς ὡραιοτέρας τῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων τοῦ κόσμου, εἰς αὐτοὺς δὲ περιλαμβάνονται καὶ οἱ φονευόμενοι εἰς τὸν πόλεμον, διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Ἰσλάμ. Μὲ τὰς ὑποσχέσεις αὐτὰς ὁ Μωάμεθ ἐφανάτισε τοὺς Ἄραβας, οἱ ὁποῖοι εἰς διάστημα 100 ἐτῶν κατώρθωσαν νὰ ἐπεκτείνουν τὸ Ἀραβικὸν κράτος καὶ νὰ ἐπιβάλουν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τὸν Μωαμεθανισμὸν εἰς τὴν Ἀσίαν μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ, εἰς τὴν Ἀφρικὴν μέχρι τοῦ Γιβραλτὰρ καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην μέχρι τῶν Πυρηναίων ὀρέων.

---

23. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον δὲν μετεβλήθη, ἀλλ' ἔγινε συστηματικὴ καὶ σταθερά. Ἕκαστος ἐπίσκοπος εἶναι ἀνεξάρτητος καὶ διοικεῖ τὴν ἐπαρχίαν του βοη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θούμενος ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς διακόνους, ἀλλ' ἡ διοίκησις στηρίζεται εἰς τοὺς ὡρισμένους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας. Εἰς τοὺς ἔχοντας τὰ τιμητικὰ πρωτεῖα Μητροπολίτας Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, προσετέθησαν ὁ ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων, ἔνθα ἔζησεν ὁ Σωτὴρ καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς πρωτευούσης τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Οἱ Μητροπολῖται οὗτοι ὠνομάσθησαν **Ἔξαρχοι** ἢ **Ἀρχιεπίσκοποι,** διότι ὡς Μητροπολῖται τῆς πρωτευούσης ἀπέκτησαν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐποπτεύουν τοὺς ἐπισκόπους ὅλης τῆς περιφερείας. Τέλος ἀπὸ τοῦ 5ου αἰῶνος ὠνομάσθησαν **Πατριάρχαι,** ὡς πνευματικοὶ ἄρχοντες τῶν χριστιανῶν, τίτλον τὸν ὁποῖον ἔφερον οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἰσραηλιτικῶν φυλῶν.

Οὕτω πᾶσα ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία διῃρέθη εἰς πέντε περιφερείας καὶ ἑκάστη περιφέρεια ἦτο ἓν Πατριαρχεῖον. Οἱ ἐπίσκοποι ἑκάστης περιφερείας ἦσαν ἡνωμένοι καὶ εἶχον ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Πατριάρχην, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέδιδον τιμητικὰ πρωτεῖα. Ἡ χριστιανικὴ λοιπὸν Ἐκκλησία ἀπετελεῖτο ἀπὸ πέντε Πατριαρχεῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀνεξάρτητα τὸ ἓν ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ εἶχον πάντα τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ τὴν αὐτὴν διοίκησιν, σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ μὲ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ πέντε Πατριαρχεῖα ἐθεωροῦντο ὡς ἀδελφοὶ τῆς μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας πατὴρ καὶ κυβερνήτης ἦτο ὁ Χριστός. Οὐδὲν ἐκ τῶν Πατριαρχείων μόνον του εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μεταβάλῃ τίποτε ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν καὶ ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχε μόνον ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἥτις ἦτο ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας (§ 16). Τὴν μεγαλειτέραν τιμὴν καὶ τὸν μεγαλείτερον σεβασμὸν εἶχεν ὁ Πατριάρχης τῆς Ρώμης, τῆς πρωτευούσης τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ὠνομάσθη δὲ **Πάπας.** Ἀπὸ τὸν 5ον ὅμως αἰῶνα τὴν αὐτὴν τιμὴν καὶ τὸν αὐτὸν σεβασμὸν εἶχε καὶ ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς νέας πρωτευούσης τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Αἱ σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἦσαν στεναί. Τὴν πολιτείαν ἀντιπροσώπευεν ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, διότι ἀπὸ τοῦ 5ου αἰῶνος, ὡς γνωστόν, ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία περιωρίσθη εἰς τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀνατολήν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως λαμβάνει τὸ στέμμα του ἀπὸ τὸν Πατριάρχην, ὅστις οὕτως ἐπικυρώνει τὴν ἀναγόρευσίν του. Τῷ 457 ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ πρῶτος, στέφεται καὶ διὰ θρησκευτικῆς τελετῆς εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐνῷ μέχρι τότε ἀνεβιβάζετο εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τοῦ στρατοῦ μόνον. Τέλος ἀπὸ τοῦ ἔτους 496 τακτικὰ πλέον ἡ Ἐκκλησία εὐλογεῖ καὶ ἐπιδοκιμάζει τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸν θρόνον, χωρὶς ὅμως νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὴν ἐκλογήν του. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἀγωνίζεται μὲ τὴν εὐλογίαν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομέων καὶ ὑπερασπίζει τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ κράτους. Ὁ αὐτοκράτωρ συνεργάζεται μὲ τὸν Πατριάρχην διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Φροντίζει ὡσαύτως νὰ διατηρῆται ἀμόλυντος ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὰς αἱρέσεις καὶ νὰ διατυπώνεται ὀρθῶς ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ Πατριαρχεῖον ὅμως τῆς Ρώμης ἤρχισε νὰ μεταβάλλῃ τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως. Ὅταν εἰσέβαλον εἰς τὴν Δύσιν διάφοροι λαοὶ καὶ ἵδρυσαν βασίλεια, παρέλαβον ἀπὸ τοὺς κατακτηθέντας λαοὺς τῆς Δύσεως, μαζὶ μὲ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Τὸν πάπαν ἐσέβοντο πάρα πολὺ οἱ τότε ἀμαθεῖς νέοι χριστιανοί, διότι τοὺς ἐδίδαξε τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Ὁ πάπας ἐπωφελήθη ἀπὸ τὸν σεβασμὸν αὐτὸν καὶ ἐπέτυχε νὰ γίνῃ ἀπόλυτος ἄρχων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως, εἰς τὸν ὁποῖον ὅλοι οἱ κληρικοὶ τῆς Δύσεως ὤφειλον νὰ ὑπακούουν. Κατόπιν οἱ πάπαι ἐπεδίωξαν νὰ ἀποκτήσουν καὶ κοσμικὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ ἐπέτυχον. Τῷ 754 οἱ ἐγκατασταθέντες Λογγοβάρδοι εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν ἠπείλουν νὰ ὑποτάξουν τὴν Ρώμην. Ὁ τότε πάπας Στέφανος ὁ 3ος ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων Πιπίνου. Οὗτος ἔσπευσεν εἰς τὴν Ρώμην καὶ κατέλαβε ταύτην, ἵνα κολακεύσῃ δὲ τὸν πάπαν, διὰ νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ αὐτοκράτορα τῆς Δύσεως, τοῦ ἐδώρησε τὴν Ρώμην. Ἀπὸ τότε οἱ πάπαι, ἀποκτήσαντες ἰδικόν των κράτος, ἐσχημάτισαν στρατόν, συνῆψαν συμμαχίας καὶ ἐπέβαλον εἰς πάντας τοὺς ἡγεμόνας τὴν κοσμικήν των ἐξουσίαν ἐκστρατεύοντες ἐναντίον τῶν ἀρνουμένων τὴν εἰς αὐτοὺς ὑποταγήν. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν των αὐτὴν οἱ πάπαι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπεδίωκον νὰ γίνουν ἀρχηγοὶ καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν τὰ ἄλλα τέσσαρα Πατριαρχεῖα, οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδωσεν εἰς τὰς παραλόγους ἀξιώσεις ταύτας τῶν παπῶν.

3-4-61

24. ΤΑ ΗΘΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΝ. ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Μετὰ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ἅπαντες οἱ αὐτοκράτορες, πλὴν τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου, ἦσαν χριστιανοὶ καὶ παρεῖχον εἰς τοὺς χριστιανοὺς πολλὰ προνόμια. Τινὲς μάλιστα ἐξ αὐτῶν κατεδίωκον τοὺς εἰδωλολάτρας, παρὰ τὰς συμβουλὰς τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας, νὰ μὴ μετέρχωνται βίαν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ εἰδωλολάτραι ἐγίνοντο χριστιανοί, ὄχι ἀπὸ πεποίθησιν, ἀλλὰ διὰ τὰ συμφέροντά των καὶ δὲν ἐγκατέλιπον τὰς κακὰς συνηθείας των. Τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ χαλαρωθοῦν τὰ ἁγνὰ ἤθη τῶν πρώτων χριστιανῶν. Πολὺ ἔβλαψαν τὴν ἠθικὴν τῶν χριστιανῶν καὶ αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες, εἰς τὰς ὁποίας ἀνεμιγνύετο ὁ ἀμαθὴς ὄχλος. Αἱ ἔριδες αὗται ἐμείωνον τὴν ἀγάπην μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, ἐδημιούργουν μεταξὺ των ἔχθρας, πολλοὶ δὲ ἤρχισαν νὰ ἀδιαφοροῦν διὰ τὴν θρησκείαν. Ὥστε ἡ ἠθικὴ τῶν χριστιανῶν, ἦτο μὲν ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν ἠθικὴν τῶν εἰδωλολατρῶν, ἀλλὰ κατωτέρα τῆς ἠθικῆς τῶν πρώτων χριστιανῶν.

Ἀλλ' ὅμως ἡ ἐπίδρασις τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὴν κοινωνίαν προξενεῖ θαυμασμόν. Ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ καθῆκον της νὰ φροντίζῃ διὰ τοὺς χριστιανούς. Μὲ τὸ κήρυγμα καὶ τὸ καλὸν παράδειγμα πολεμεῖ τὴν ἀνηθικότητα καὶ τὴν ἀσέβειαν καὶ μὲ τὰς δωρεὰς τῶν χριστιανῶν βοηθεῖ τοὺς δυστυχεῖς. Αἱ πόλεις τώρα στολίζονται μὲ νοσοκομεῖα, πτωχοκομεῖα, γηροκομεῖα καὶ ἄλλα φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἔνθα οἱ δυστυχεῖς εὑρίσκουν καταφύγιον. Οἱ χριστιανοὶ περιφρονοῦν τὰ βάρβαρα θεάματα τῶν μονομαχιῶν καὶ θηριομαχιῶν καὶ κάθε ἀνήθικον διασκέδασιν, μισοῦν δὲ τὴν δουλείαν.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην προώδευσε πολὺ ὁ μοναχικὸς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βίος. Οἱ περισσότεροι μοναχοὶ ἀνεφάνησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Μεταξὺ τῶν ἀσκητῶν διεκρίθη ὁ Μέγας Ἀντώνιος. Κατήγετο ἐκ Κόμας τῆς κάτω Αἰγύπτου, ἐκ γονέων εὐγενῶν καὶ πλουσίων, ἀλλὰ καὶ εὐσεβεστάτων καὶ ἐγεννήθη περὶ τὸ 250. Ὅταν ἐμεγάλωσε, συνεχῶς προσηύχετο καὶ ἐμελέτα τὰς Ἁγίας Γραφάς. Στερηθεὶς τῶν γονέων του πολὺ νέος, διένειμε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀπεσύρθη εἰς ἐρημικὸν φρούριον καὶ κατόπιν εἴς τι ὀροπέδιον παρὰ τὸν ποταμὸν Νεῖλον, ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (356). Κατὰ τοὺς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν καὶ ἔπειτα ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν, πολλάκις κατήρχετο εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἵνα ἐνθαρρύνῃ τοὺς χριστιανούς. Ἡ φήμη του διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Αἴγυπτον. Πλῆθος χριστιανῶν συνέρρεον εἰς τὸ ἐρημητήριόν του διὰ νὰ τὸν θαυμάσουν καὶ διὰ νὰ ἀκούσουν τὴν διδασκαλίαν του. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐμιμοῦντο τὸ παράδειγμά του. Τὴν μνήμην του ἑορτάζομεν τὴν 17ην Ἰανουαρίου.

Μετὰ τὸν Μέγαν Ἀντώνιον ὁ μοναχικὸς βίος ἐρρυθμίσθη καλλίτερα. Οἱ ἀσκηταὶ ἡνώνοντο πολλοὶ μαζὶ καὶ ἐσχημάτιζον κοινότητας, τὰς **Μονάς.** Πρῶτος συστηματοποιήσας τὸν μοναχικὸν βίον ἦτο ὁ μαθητὴς τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου, ὁ Παχώμιος. Οὗτος τὸ ἔτος 340 ὑπεχρέωσε τοὺς μοναχοὺς νὰ ζοῦν μὲ ὡρισμένους νόμους καὶ κανόνας εἰς τὰ μοναστήρια. Εἰς τὴν νῆσον Τάβενναν τοῦ Νείλου ἵδρυσε μοναστήριον, τὸ ὁποῖον, ὅταν ἀπέθανεν, εἶχεν 7000 μοναχούς. Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος ἔγραψε μοναχικοὺς κανόνας, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ ζοῦν οἱ μοναχοί. Ὡς κυριωτέρας ἀρετὰς τῶν μοναχῶν ὥρισε τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν πενίαν.

Ὁ μοναχικὸς βίος διεδόθη κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ εἰς τὴν Δύσιν. Τὸν διέδωσεν ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ὅστις ἄρκετὰ ἔτη ἔμεινεν εἰς τὴν Ρώμην ἐξόριστος. Ἀλλ' οἱ μοναχοὶ τῆς Δύσεως δὲν ἠδύναντο, λόγῳ τοῦ κλίματος, νὰ ζοῦν τὸν αὐστηρὸν ἀσκητικὸν βίον τῶν μοναχῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Βενέδικτος κατὰ τὸ τέλος τοῦ 5ου αἰῶνος συνέταξεν ὀργανισμὸν τῶν Μοναστηρίων τῆς Δύσεως ἠπιώτερον.

Αἱ Μοναὶ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν ὠφέλη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σαν πολύ. Ἐκτὸς τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, ἥτις ἐκαλλιεργεῖτο εἰς αὐτάς, ἐχρησίμευσαν αὗται καὶ ὡς σχολεῖα τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν καὶ διὰ τὸν λαὸν καὶ διὰ τὸν κλῆρον. Πλεῖστα ἀρχαῖα βιβλία σῴζονται μέχρι σήμερον, διότι πολλοὶ μοναχοὶ ἠσχολοῦντο εἰς τὸ νὰ ἀντιγράφουν διάφορα χειρόγραφα.

25. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Α'. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Μετὰ τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δου αἰῶνος ἀκολουθεῖ ἐκπληκτικὴ καλλιτεχνικὴ δραστηριότης μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Ἡ καλλιτεχνικὴ αὕτη κίνησις λαμβάνει χώραν εἰς τὴν Ἀνατολήν, διότι ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ αὐλὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἀνατολήν, κέντρον δὲ τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἕλληνες τέλος ἦσαν οἱ καλλιτέχναι οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν διὰ τὴν δημιουργίαν τῆς νέας ταύτης καλλιτεχνικῆς κινήσεως.

Ἡ χριστιανικὴ τέχνη εἶχεν ὡς βάσιν τὴν Ἑλληνιστικὴν τέχνην, ὅπως καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον. Ἀλλ' εἰς τὰς Ἑλληνικὰς παραδόσεις προσετέθησαν καὶ ἄλλαι ἐπιδράσεις προερχόμεναι ἀπὸ τὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Περσία, ἡ Συρία καὶ ἡ Αἴγυπτος καὶ πᾶσαι αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκυριάρχει ἡ Κωνσταντινούπολις; προσέφερον ὅ,τι ὡραῖον εἶχον εἰς τὴν Ἑλληνιστικὴν τέχνην, ἵνα ἐκ ταύτης οἱ χριστιανοὶ Ἕλληνες καλλιτέχναι δημιουργήσουν τὴν καλουμένην **Παλαιοχριστιανικὴν τέχνην,** ἥτις φθάνει μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ (6ος αἰών).

Τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον χρειάζεται τώρα εἰς τοὺς χριστιανοὺς εἶναι ἱδρύματα εὐρύχωρα, ἵνα ἐντὸς τούτων λατρεύουν τὸν Θεόν, διότι τὰ μέχρι τότε χρησιμοποιούμενα ἦσαν μικρὰ καὶ εὐτελῆ, εἶχον δὲ καταστραφῆ ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ. Οἱ χριστιανοὶ τώρα θέλουν **«ἐκκλησίας»** διὰ τὴν συνάθροισιν ἐντὸς αὐτῶν τῶν πιστῶν καὶ οὐχὶ ἁπλοῦς ναοὺς μὲ τὴν ἀρ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χαίαν σημασίαν τῆς λέξεως (ναίω=κατοικῶ), χρησιμεύοντας μόνον διὰ κατοικίαν τῶν θεῶν, ὅπως τοὺς ἐθεώρουν οἱ ἀρχαῖοι. Ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὴν ἀνέγερσιν εὐρυχώρων χριστιανικῶν ναῶν, ἔλαβον τὰς Ρωμαϊκὰς Βασιλικὰς (ἐνν. στοάς). Αὗται ἦσαν ἀγοραὶ ἐστεγασμέναι, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον καὶ ὡς δικαστήρια. Οὕτω οἱ πρῶτοι ἄξιοι λόγου χριστιανικοὶ ναοὶ ἔλαβον ὡρισμένον ρυθμόν, καλούμενον **Βασιλικῆς.**

Οἱ ναοὶ τοῦ ρυθμοῦ τῆς Βασιλικῆς, οἱ ἄλλως λεγόμενοι **«δρομικοί»,** ἦσαν οἰκοδομήματα ὀρθογώνια στεγαζόμενα διὰ ξυλίνης στέγης, καὶ οὐχὶ διὰ τῶν πολυδαπάνων κτιστῶν θόλων, διὰ τῶν ὁποίων ἐστεγάζοντο αἱ Ρωμαϊκαὶ ἀγοραί. Ὁ ναὸς διῃρεῖτο συνήθως διὰ διπλῆς σειρᾶς κιόνων εἰς τρία μέρη, καλούμενα **«κλίτη»,** ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μέσον κλίτος ἦτο μεγαλείτερον τῶν πλαγίων [1]. Ἡ στέγη τοῦ μέσου κλίτους συνήθως ἦτο γωνιώδης, αἱ δὲ στέγαι τῶν πλαγίων κλιτῶν κεκλιμένα ἐπίπεδα. Τὸ μέσον κλίτος κατέληγεν εἰς τὸ **Ἅγιον Βῆμα,** εἰς τὸ βάθος δὲ τοῦ Ἁγ. βήματος, ὅπερ ἦτο πάντοτε πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ναοῦ, ὑπῆρχε κυκλωτερὴς κόγχη. Τὸ Ἅγ. Βῆμα, ὅπερ ἦτο ὑψηλότερον τοῦ δαπέδου τοῦ λοιποῦ ναοῦ, ἐχωρίζετο διὰ δρυφράκτου [2] ἐκ πλακῶν ἢ στυλιδίων μεταλλίνων ἢ ξυλίνων. Ἐντὸς τοῦ Ἁγ. Βήματος εὑρίσκετο ἡ **Ἁγία Τράπεζα,** ἐφ' ἧς ἐτελεῖτο τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας. Πρὸ τῶν τριῶν κλιτῶν ὑπῆρχεν ὁ **νάρθηξ** συγκοινωνῶν μετὰ τοῦ ναοῦ διὰ τριῶν θυρῶν ἢ καὶ περισσοτέρων. Εἰς τὸν νάρθηκα ἔμενον τότε οἱ κατηχούμενοι ἢ οἱ μετανοοῦντες, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπηγορεύετο νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸν ναόν. Ἄνωθεν τέλος ἀπὸ τὰ πλάγια κλίτη ὑπῆρχον ὑπερῷα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν ἀργότερα, ἵνα εἰς αὐτὰ ἵστανται αἱ γυναῖκες.

Πλὴν τῶν ναῶν τοῦ ρυθμοῦ τῆς Βασιλικῆς ἐκτίσθησαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ ναοὶ κυκλικοὶ ἢ ὀκταγωνικοί, στεγαζόμενοι ὑπὸ **τρούλλου,** κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ πανθέου τῆς Ρώμης. Ἀλλ' ὁ τύπος οὗτος τῶν ναῶν δὲν ἐπεκράτησε.

---

1. Ἐνίοτε διῃρεῖτο διὰ τετραπλῆς σειρᾶς κιόνων, ὁπότε ὁ ναὸς ἦτο πεντάκλιτος. 2. Δρύφρακτον=τὰ κάγκελα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ χριστιανικὴ τέχνη ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ νέαν μορφήν, καὶ ἀρχίζει νὰ δημιουργῆται ἡ **Βυζαντινὴ τέχνη,** ἥτις κατὰ τὴν ἑπομένην περίοδον ἔλαβεν ὑψίστην ἀνάπτυξιν. Ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ὑπῆρξεν ὁ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐκ νέου κτισθεὶς περίφημος ναὸς τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ.

Ἡ «Μεγάλη Ἐκκλησία», ὅπως τὴν ὠνόμαζον οἱ Βυζαντινοί, μὲ τὸν θαυμάσιον ἀρχιτεκτονικὸν τύπον της, μὲ τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν συμμετρίαν της, μὲ τὸ ἄπλετον φῶς, τὸ ὁποῖον τὴν πλημμυρίζει καὶ μὲ τὸν ὑπερμεγέθη τροῦλλον της, εἶναι δημιούργημα τῆς Ἑλληνικῆς διανοήσεως καὶ ἐκτελέσεως, εἶναι δὲ ναὸς ρυθμοῦ Βασιλικῆς **μετὰ τρούλλου.** Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ σύνδεσις τῶν κιόνων, ὄχι μὲ ἐπιστύλιον, ὅπως εἰς τοὺς ἀρχαίους ναούς, ἀλλὰ μὲ τόξον. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἐν γένει τοῦ ναοῦ δὲν εἶναι εὐθύγραμμος, ἀλλὰ καμπυλόγραμμος.

2) Ὁ στεγάζων τετράγωνον ἐπιφάνειαν «τροῦλλος». Καὶ πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐστεγάζοντο οἰκοδομήματά τινα στρογγύλα ἢ ὀκταγωνικά, χριστιανικὰ καὶ μή, μὲ τροῦλλον, (πάνθεον τοῦ Ἀγρίππα, στρογγύλοι ναοί). Ἀλλ' ὁ τροῦλλος τῆς Ἁγίας Σοφίας στεγάζει χῶρον τετράγωνον. Τοῦτο ἐπέτυχον οἱ Μικρασιᾶται καλλιτέχναι τῆς Ἁγίας Σοφίας Ἀνθέμιος καὶ Ἰσίδωρος. Ἐπὶ τεσσάρων μεγάλων ἀψίδων, στηριζομένων ἐπὶ τεσσάρων χονδρῶν τετραγώνων κιόνων (πεσσῶν καλουμένων) ἔκτισαν στεφάνην, στηριζομένην εἰς τὰ τόξα τῶν ἀψίδων, τὰ δὲ κενὰ μεταξὺ τῆς στεφάνης καὶ τῆς κορυφῆς τῶν κιόνων συνεπλήρωσαν διὰ σφαιρικῶν τριγώνων (λοφίων). Τὰ τρίγωνα ταῦτα ἔδωσαν τὴν δύναμιν εἰς τὴν στεφάνην νὰ συγκρατήσῃ τὸν ἐπὶ ταύτης βαίνοντα ὑπερμεγέθη τροῦλλον.

Οἱ χριστιανικοὶ ναοί, διὰ νὰ εἶναι ἀντάξιοι τοῦ μεγαλείου τῆς θριαμβευσάσης Ἐκκλησίας, ἔπρεπε νὰ εἶναι μεγαλοπρεπέστατα στολισμένοι. Διὰ τοῦτο οἱ χριστιανοὶ καλλιτέχναι καλλιεργοῦν τὴν γλυπτικὴν καὶ τὴν ζωγραφικήν. Οὕτω μαζὶ μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἔλαβον εὐρυτάτην καὶ θαυμαστὴν ἀνάπτυξιν ἡ χριστιανικὴ γλυπτικὴ καὶ ἡ χριστιανικὴ ζωγραφική.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ γλυπτικὴ ἐστόλιζε θαυμασίως τὰ κιονόκρανα, τὰ πλαίσια τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων, τὰ θωράκια[1] κ. λ. π. Τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῆς χριστιανικῆς γλυπτικῆς εἶναι ἡ ποικιλία τῶν γλυπτῶν διακοσμήσεων. Ἡ μαλακὴ ἄκανθα τοῦ κιονοκράνου τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης ἀντικατεστάθη ἀπὸ δαντελωτὴν τοιαύτην διάτρητον, ἐπὶ δὲ τοῦ κιονοκράνου τίθεται συνήθως ἐπίθεμα ἔχον σχῆμα ἀνεστραμμένης πυραμίδος, διὰ νὰ στερεώνωνται ἐπ᾽ αὐτοῦ, οἱ πόδες τῶν τόξων. Τὸ ἐπίθεμα τοῦτο διακοσμεῖται πλουσίως μὲ σταυρούς, ζῷα, περικοκλάδας κ. λ. π. Τὰ πλαίσια τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων κοσμοῦνται μὲ τρίλοβον ἄκανθαν ἢ μὲ ἀκτινωτοὺς τροχοὺς ἢ σταυροὺς καὶ ἕλικας. Αἱ πλάκες τῶν θωρακίων τέλος κοσμοῦνται ἄλλοτε μὲν μὲ συμπλεκόμενα φυλλώματα καὶ κυκλικοὺς ἕλικας ἔχοντας εἰς τὸ μέσον ρόδακα[2], ἄλλοτε δὲ μὲ σταυρὸν ἁπλοῦν ἢ ἐντὸς κύκλου ἢ στεφάνης.

Ἡ χριστιανικὴ ζωγραφικὴ στολίζει ἐπίσης τοὺς ναοὺς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Οἱ χριστιανοὶ ζωγράφοι κοσμοῦν τοὺς τοίχους τῶν ναῶν διὰ προσωπογραφιῶν τοῦ Σωτῆρος, τῆς Θεοτόκου, τῶν Ἀποστόλων, τῶν προφητῶν καὶ τῶν διαφόρων ἱερῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα εἴτε διὰ τῆς ὁσιότητος τοῦ βίου των, εἴτε διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτῶν θανάτου, ἐπέτυχον τὸν θρίαμβον τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Κοσμοῦν ἐπίσης τοὺς τοίχους τῶν ναῶν διὰ τῆς παραστάσεως γεγονότων τῆς Π. καὶ Κ. Διαθήκης καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ χριστιανοὶ ζωγράφοι μαζὺ μὲ τὴν κανονικότητα καὶ τὴν συμμετρίαν προσπαθοῦν νὰ προσδώσουν εἰς τὰς εἰκόνας των τὴν ἐντύπωσιν τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς σεμνότητος τῶν εἰκονιζομένων.

Ἡ χριστιανικὴ ζωγραφικὴ τῆς περιόδου ταύτης προτιμᾷ τὴν ψηφιδογραφίαν. Λαμπρὰ ψηφιδωτὰ ἐκάλυπτον τοὺς τοίχους τῶν ναῶν προκαλοῦντα τὸν θαυμασμὸν μὲ τὴν ἁρμο-

---

1. Ταῦτα ἦσαν πλάκες καλύπτουσαι τὰ χωρίσματα μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου βήματος ἢ τοὺς ἄμβωνας ἢ τοὺς τοίχους τῶν ὑπερώων, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰς προσόψεις ναῶν. 2. Ρόδαξ = σχῆμα μικροῦ ρόδου μὲ ἀνοικτὰ φύλλα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νίαν καὶ τὴν ποικιλίαν καὶ ζωηρότητα τῶν χρωμάτων των. Ἡ ψηφιδογραφία εἶναι ζωγραφική, ἥτις ἐκτελεῖται διὰ μικρῶν πολυχρώμων λιθαρίων (ψηφίδων), τὰ ὁποῖα προσαρμόζονται ἐπὶ τῶν τοίχων κατὰ τρόπον ὥστε νὰ παρουσιάζουν ζωγραφικὸν πίνακα.

Ἡ χριστιανικὴ καλλιτεχνικὴ πρόοδος ἀνεκόπη κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων. Μετὰ τὴν λῆξιν ὅμως τούτων ἐσυνέχισε τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν της.

Β΄. ΛΑΤΡΕΙΑ

Ἡ λατρεία τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔγινε μεγαλοπρεπεστάτη, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἑορτῶν ηὐξήθη. Εἰς τὰς ὑπαρχούσας ἑορτὰς προσετέθησαν αἱ ἑορταὶ τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος (25 Δεκεμβρίου), τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος (6 Αὐγούστου), τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου (25 Μαρτίου), τῆς Ὑπαπαντῆς (2 Φεβρουαρίου), τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου), τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (15 Αὐγούστου), τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου) καὶ διάφοροι ἑορταὶ εἰς μνήμην τῶν Ἀποστόλων καὶ μαρτύρων. Πλεῖστοι ὡραιότατοι ὕμνοι συνετάχθησαν ὑπὸ ἐμπνευσμένων χριστιανῶν ποιητῶν, ὑμνογράφων καλουμένων. Τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς καὶ τῶν ἑορτῶν ἐτελεῖτο τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, συνωδεύετο δὲ ἡ τέλεσίς του μὲ διαφόρους ὕμνους καὶ προσευχὰς καὶ ἐκαλεῖτο **θεία λειτουργία.** Ἐπίσης τὰ ἕτερα ἓξ μυστήρια τελοῦνται πλέον μὲ ὡρισμένην τάξιν εἰς πάσας τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. Τέλος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀνεπτύχθη σπουδαίως ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ ἦτο πάντοτε φωνητική, μὴ συνοδευομένη ποτὲ ὑπὸ μουσικῶν ὀργάνων.

---

26. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ Β΄ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Α΄. ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παρουσιάσθησαν οἱ μεγαλείτεροι συγγραφεῖς, πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν. Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τού-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

των ἔζησαν τὸν 4ον καὶ 5ον αἰῶνα καὶ διὰ τοῦτο δύνανται οἱ αἰῶνες οὗτοι νὰ ὀνομασθοῦν «χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ἐκκλησίας». Οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ οὗτοι συγγραφεῖς καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας εἶχον μελετήσει καὶ ἐγνώριζον κατὰ βάθος, ὄχι μόνον τὴν θεολογίαν, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς ἰδέας τῶν σοφῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς των. Διὰ τοῦτο ἡρμήνευσαν καὶ ἀνέπτυξαν τὰς διδασκαλίας τῆς χριστιανικῆς πίστεως μεταχειρισθέντες καὶ κάθε ὀρθὴν σκέψιν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ. Οἱ κυριώτεροι ἐκ τούτων εἶναι οἱ ἑξῆς :

1. Ἀθανάσιος ὁ Μέγας.

Ὁ Ἀθανάσιος ἐγεννήθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν περὶ τὸ 295. Νέος ἀκόμη εἶχε μελετήσει καλῶς τὰς Ἁγίας Γραφὰς καὶ πᾶσαν τὴν μέχρι τῆς ἐποχῆς του Ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν. Ὅταν παρουσιάσθη ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου (318) ἦτο διάκονος τοῦ γέροντος ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου, συνώδευσε δὲ τοῦτον εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ συγκληθεῖσαν πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Ἐκεῖ διεκρίθη διὰ τὴν ἀκλόνητον πίστιν του, καὶ διὰ τὰ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν θεότητα τοῦ Σωτῆρος, ἐναντίον τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀρείου, ὅστις ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Σωτὴρ ἦτο κτίσμα καὶ ἑπομένως δὲν ἦτο Θεός. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔγινεν ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας. Οἱ ἀρειανοὶ τότε προσεπάθησαν μὲ κάθε τρόπον νὰ τὸν ἐξοντώσουν καὶ δημιουργοῦν ἐναντίον του διαφόρους ψευδεῖς κατηγορίας. Πολλάκις ἐκινδύνευσεν ὁ Ἀθανάσιος νὰ φονευθῇ ἀπὸ τὸν ὄχλον, τὸν ὁποῖον ἐξήγειρον ἐναντίον του οἱ ἐχθροί του. Ἀλλ' ὁ Ἀθανάσιος οὐδέποτε ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ ἐξηκολούθησε μέχρι τέλους τοῦ βίου του νὰ καταπολεμῇ τοὺς αἱρετικούς. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος διετέλεσεν ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐπὶ 45 ἔτη. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ μέγας οὗτος πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας 10 φορὰς ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν αὐτοκρατόρων καὶ 15 ὅλα ἔτη ἔζησεν ἐξόριστος. Εἰς μίαν ἐξορίαν του κατέφυγεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἔμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη, ἀπὸ αὐτὸν δὲ οἱ χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ἐγνώρισαν καὶ ἐξετίμησαν τὸν μοναχικὸν βίον, τοῦ ὁποίου ὁ Ἀθανάσιος ἦτο θαυμαστής.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ πλεῖστα τῶν συγγραμμάτων του καταπολεμοῦν τοὺς ἀρειανούς. Ὁ Ἀθανάσιος εἶχε τὴν ὀρθὴν γνώμην ὅτι, ἐὰν ἐγίνετο δεκτὴ ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου, ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ θρησκεία θὰ κατέπιπτεν εἰς μίαν ξηρὰν φιλοσοφίαν καὶ ἑπομένως θὰ ἐλάμβανε τὴν τύχην τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἐπεκράτησε.

Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται εἰς τὴν 18 Ἰανουαρίου.

18-4-54
24-4-54

2. Βασίλειος ὁ Μέγας.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας τὸ ἔτος 330. Ἡ εὐσεβὴς μήτηρ του Ἐμμέλεια καὶ ἡ μάμμη του Μακρίνη μετέδωσαν εἰς τὸν Βασίλειον ἀπὸ τῆς μικρᾶς του ἡλικίας τὴν θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ἀφοῦ ἐσπούδασεν εἰς τὴν Καισάρειαν καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μετέβη εἰς Ἀθήνας, διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν μόρφωσίν του. Εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν ἐφοίτησε τέσσαρα καὶ ἥμισυ ἔτη, εἶχε δὲ συμμαθητὰς τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν καὶ τὸν Ἰουλιανὸν τὸν παραβάτην. Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Καισάρειαν ἐξήσκει τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου τῆς ρητορικῆς. Πολὺ ταχέως ὅμως ἐγκατέλειψε τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν θεολογίαν, ἐπεσκέφθη δὲ πλείστας μονάς, ἔνθα ἔζη ὡς ἀσκητής, μελετῶν, συγγράφων καὶ προσευχόμενος.

Τῷ 370 ἔγινεν ἐπίσκοπος Καισαρείας, ὅπου ἡ πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ τοὺς πτωχοὺς φιλανθρωπία του ἦτο παραδειγματική. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἵδρυσεν εἰς τὴν Καισάρειαν παμμέγιστον πτωχοκομεῖον καὶ νοσοκομεῖον, τὴν Βασιλειάδα, διὰ τὸ ὁποῖον διέθεσε πᾶσαν τὴν περιουσίαν του καὶ πάντα τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐπισκοπῆς του. Ἀπέθανεν ἀπὸ σωματικὴν ἐξασθένησιν ἕνεκα τοῦ αὐστηροῦ ἀσκητικοῦ βίου του.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἦτο γλυκὺς καὶ εὐγενὴς εἰς τοὺς τρόπους, ἀλλ' ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πίστιν του, ἦτο ἄκαμπτος καὶ τολμηρότατος. Ὅταν ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀρειανοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος Μόδεστος συνίστα εἰς αὐτὸν νὰ παύσῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀρειανῶν καὶ τὸν ἠπείλει μὲ δήμευσιν τῆς περιουσίας του, ἐξορίαν, βασανιστήρια καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θάνατον, ἀπήντησε : «Ἀπείλησέ με μὲ τίποτε ἄλλο, διότι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν φοβοῦμαι. Δήμευσιν τῆς περιουσίας του δὲν φοβεῖται ὁ μὴ ἔχων ἄλλα, παρὰ παλαιά τινα ἐνδύματα καὶ ὀλίγα βιβλία· ἐξορίαν δὲν γνωρίζω, διότι εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ζῶ ὡς παρεπιδημῶν ξένος· τὰ μαρτύρια καὶ ὁ θάνατος δὲν μὲ τρομάζουν, διότι τὸ ἀσθενικόν μου σῶμα δὲν θὰ ἀνθέξῃ, ὁ δὲ θάνατος θὰ μὲ ἑνώσῃ μὲ τὸν Θεόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πολὺ ἐπιθυμῶ». Ἡ ἡρωϊκὴ ἀπάντησις αὕτη ἀφώπλισε τὴν ὀργὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου του, οἱ ὁποῖοι οὐδεμίαν παρατήρησιν πλέον τοῦ ἔκαμαν.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἔγραψε πολλὰς ἐπιστολάς, λόγους καὶ ἑρμηνείας τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρκετὰ σῴζονται. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐσυντόμευσε καὶ τὴν θείαν λειτουργίαν τοῦ Ἰακώβου καὶ οὕτω συνέταξε τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομά του θείαν λειτουργίαν. Εἰς τὰ βιβλία του βλέπομεν τὴν μεγάλην ἐκτίμησιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν μεγάλην δύναμιν νὰ πείθῃ. Εἰς μίαν ὁμιλίαν του πρὸς τοὺς νέους «πῶς ἂν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ὠφελοῖντο» διδάσκει πῶς δύνανται οἱ νέοι νὰ μελετοῦν τὴν φιλοσοφίαν καὶ νὰ ὠφελοῦνται ἐκ ταύτης. «Καθάπερ, λέγει, ροδονιᾶς τοῦ ἄνθους δρεψάμενοι τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων, ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι τὸ βλαβερὸν φυλαξόμεθα». Εἰς ἄλλον λόγον του περὶ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, γράφει περίπου τὰ ἑξῆς :

«Ὡς σοφὸς κυβερνήτης κράτει ἀσφαλῶς τὸ πηδάλιον τῆς ζωῆς. Κυβέρνα τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ πρόσεχε μήπως μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πέσῃ ἐπάνω σου τὸ κῦμα τῆς ἐπιθυμίας· κυβέρνα τὴν ἀκοήν σου, μήπως δεχθῇ τι βλαβερόν· κυβέρνα τὴν γλῶσσάν σου, μήπως εἴπῃ τι ἀπηγορευμένον. Ἂς μὴ σὲ ἀνατρέπῃ ἡ ζάλη τοῦ θυμοῦ· ἂς μὴ σὲ πλημμυρίσουν αἱ τῶν φόβων καταπλήξεις· ἂς μὴ σὲ καταβυθίσῃ τὸ βάρος τῆς λύπης. Κύματα εἶναι τὰ πάθη. Ἐὰν κρατήσῃς τὸν ἑαυτόν σου ὑψηλότερα ἀπὸ τὰ πάθη, θὰ εἶσαι ἀσφαλὴς κυβερνήτης τοῦ πλοίου. Ἐὰν ὅμως δὲν παρεκκλίνῃς ἐκ τῶν κυμάτων τούτων μὲ φρόνησιν καὶ ἐπιμονήν, ἀλλ' ὡς ἀνερμάτιστον καὶ ἀκυβέρνητον πλοῖον παρασύρεσαι ἀπὸ τὰ ἑκάστοτε πίπτοντα κατὰ σοῦ κύματα, θὰ καταποντισθῇς εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἁμαρτίας».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

3. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.

Ὁ Γρηγόριος ἐγεννήθη τῷ 328 εἰς τὴν Ἀριανζὸν τῆς Καππαδοκίας, ἥτις ἔκειτο πλησίον τῆς Ναζιανζοῦ, ὁ δὲ πατήρ του ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Ναζιανζοῦ. Οἱ γονεῖς του ἔδωσαν εἰς αὐτὸν λαμπρὰν θρησκευτικὴν ἀνατροφὴν καὶ κατόπιν, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ φιλοσοφικὴν μόρφωσιν, τὸν ἀπέστειλαν εἰς τὴν Καισάρειαν, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τέλος εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐσπούδασε μετὰ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Τελειώσας τὰς σπουδάς του ἐπέστρεψεν εἰς Ναζιανζόν, καὶ τῷ 361 ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ πατρός του παρὰ τὴν θέλησίν του πρεσβύτερος, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ λαοῦ. Ὁ Γρηγόριος ἐστενοχωρήθη πολὺ διὰ τοῦτο, διότι ἦτο ταπεινόφρων καὶ ἐθεώρει πολὺ μέγα τὸ ἀξίωμα τῆς Ἱερωσύνης, συνάμα δὲ ἠγάπα πολὺ τὸν ἐρημικὸν βίον. Ἠναγκάσθη ὅμως νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν Ναζιανζὸν καὶ νὰ βοηθῇ εἰς τὴν ἱερὰν ὑπηρεσίαν του τὸν γέροντα πατέρα του.

Πολλαὶ πόλεις ἐζήτησαν τὸν Γρηγόριον ὡς ἐπίσκοπόν των, ἀλλὰ πάντοτε ἀπέφυγε τὸ ἀξίωμα τοῦτο. Διὰ τοῦτο, οὔτε καὶ τὸν πατέρα του ἠθέλησε νὰ διαδεχθῇ, ἂν καὶ θερμότατα τὸν παρεκάλεσαν. Καὶ ὅμως ὁ τόσον πολὺ ἀποφεύγων τὸν κόσμον Γρηγόριος, ἐδέχθη νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, κληθεὶς διὰ νὰ ἐνισχύσῃ ἐκεῖ τοὺς ὀλίγους μὴ παρασυρθέντας ὑπὸ τοῦ Ἀρείου ὀρθοδόξους χριστιανούς, διότι τοῦτο ἐπέβαλεν ἡ πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἀφοσίωσίς του (379). Ἐκεῖ πολὺ ταχέως ἐπεβλήθη, προσελκύσας μὲ τὴν φωτεινὴν διάνοιάν του καὶ τὴν εὐγλωττίαν του εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν μέγαν ἀριθμόν, ὄχι μόνον ἀρειανῶν, ἀλλὰ καὶ Ἰουδαίων καὶ Ἐθνικῶν ἀκόμη. Μέσα εἰς τὸν μικρὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας ἐξεφώνησε τοὺς σῳζομένους πέντε λόγους του περὶ θεότητος τοῦ Σωτῆρος, διὰ τοὺς ὁποίους ἔλαβε τὸ ὄνομα **θεολόγος.**

Ὅταν ἀπέθανεν ὁ ἀρειανὸς αὐτοκράτωρ Οὐάλης, ὁ διάδοχός του Μέγας Θεοδόσιος ἀνύψωσε τὸν Γρηγόριον εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἀρειανῶν ὁ Γρηγόριος εἶχε δημιουργήσει πολλοὺς ἐχθρούς. Ἐκτὸς τούτου οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ παρεπονοῦντο ἐναντίον του διὰ τὴν ἐπιείκειαν τὴν ὁποίαν ἐδείκνυεν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰς τοὺς ἐπανερχομένους εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἀρειανούς. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ δώσῃ ἀφορμὴν ταραχῶν καὶ διὰ νὰ παύσῃ κάθε παρεξήγησις, ἐπροτίμησε νὰ θυσιάσῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ παραιτηθεὶς ἀπὸ τὸ ἀξίωμά του, μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (391) μελετῶν, γράφων καὶ προσευχόμενος.

Ὁ Γρηγόριος ἔγραψε πολλοὺς λόγους, ἐπιστολὰς καὶ θρησκευτικὰ ποιήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα σῴζονται. Εἰς ταῦτα θαυμάζομεν τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ποιητικὴν δύναμίν του. Πολλοὶ λόγοι του εἶναι πεζὰ ποιήματα. Οἱ λόγοι καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Γρηγορίου ἐχρησίμευσαν ὡς πλουσία καὶ ἀνεξάντλητος πηγὴ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας. Ἰδοὺ μὲ ποῖον τρόπον ἀρχίζει τὸν πανηγυρικὸν λόγον του εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος :

«Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε· Χριστὸς ἐξ οὐρανοῦ, ἀπαντήσατε· Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε· ἄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ καὶ ἵνα ἀμφότερα συνελὼν εἴπω, εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ διὰ τὸν ἐπουράνιον Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, εἶτα δὲ καὶ ἄνθρωπον γενόμενον. Χριστὸς ἐν σαρκί, ἀγαλλιᾶσθε ἐπὶ τούτῳ μετὰ τρόμου καὶ χαρᾶς· μετὰ τρόμου μὲν διὰ τὴν ἁμαρτίαν, μετὰ χαρᾶς δὲ διὰ τὴν ἐλπίδα...»

4. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Ὁ Ἰωάννης, ὅστις διὰ τὴν μεγάλην του εὐγλωττίαν ὠνομάσθη Χρυσόστομος, ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῷ 347. Νήπιον ἀκόμη ἔχασε τὸν πατέρα του, ὅστις ἦτο ἀξιωματικός. Ἀλλ' εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἔχῃ μητέρα τὴν εὐσεβῆ Ἀνθοῦσαν. Αὕτη μείνασα χήρα εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν, ἔθεσε μόνον σκοπὸν τῆς ζωῆς της τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ της. Ἡ Ἀνθοῦσα ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὸν περίφημον ἐθνικὸν φιλόσοφον Λιβάνιον, τὸν διδάσκαλον τοῦ Ἰωάννου, νὰ εἴπῃ «βαβαί, οἷαι παρὰ τοῖς χριστιανοῖς γυναῖκές εἰσι». Ἡ Ἀνθοῦσα πληρώσασα τὴν καρδίαν τοῦ υἱοῦ της μὲ τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου, παρέδωσε τοῦτον πρὸς μόρφωσιν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς διδασκάλους Ἀνδραγάθιον καὶ Λιβάνιον. Ὁ Λιβάνιος, ἐννοήσας τὴν ἀξίαν τοῦ Ἰωάννου, προώριζε τοῦτον ὡς διάδοχόν του.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«Τὸν Ἰωάννην, εἰ μὴ χριστιανοὶ ἐσύλουν» ἀπήντησεν εἰς τοὺς ἐρωτήσαντας αὐτὸν τίνα κρίνει ἄξιον διάδοχόν του.

Τελειώσας τὰς σπουδάς του ὁ Ἰωάννης, ἐξήσκησεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου. Πολὺ ταχέως ὅμως ἐγκατέλειψε τοῦτο καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν χριστιανικὴν φιλολογίαν, φοιτῶν ἐπὶ τρία ἔτη εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Ἀντιοχείας. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς εὐσεβοῦς μητρός του ὁ Χρυσόστομος ἔμεινεν ἀρκετὰ ἔτη εἰς διαφόρους μονὰς μελετῶν τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὰ συγγράμματα τῶν πρὸ αὐτοῦ πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ τῷ 386 ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος ἀναλαβὼν τὸ ἔργον τοῦ ἱεροκήρυκος. Ἡ φήμη τοῦ ἀνδρὸς ἔφθασε καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τότε ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον.

Ὁ Ἰωάννης ὡς ἀρχιεπίσκοπος δεικνύει εἰς ἡμᾶς ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἀληθὴς ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ναοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπληροῦντο μέχρις ἀσφυξίας ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἔσπευδον, ἵνα θαυμάσουν τὸν ῥήτορα καὶ ἵνα διδαχθοῦν τὰ χριστιανικά των καθήκοντα. Ὁ Ἰωάννης ἔζη βίον λιτότατον, περιώρισε δὲ εἰς τὸ ἐλάχιστον τὰ ἔξοδα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς του, διὰ νὰ περισσεύουν χρήματα, διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἀσθενεῖς. Ἐπειδὴ ὅμως ἤλεγχε τὴν κακίαν, ὁπουδήποτε τὴν συνήντα, ἐδημιούργησε πολλοὺς ἐχθροὺς μεταξὺ τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν κληρικῶν ἀκόμη. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ἡ αὐτοκράτειρα Εὐδοξία, τὴν ὁποίαν ἤλεγχε διὰ τὴν ἀθλίαν καὶ ἀσεβῆ ζωήν της. Διὰ τοῦτο ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἐχθροί του συνεννοήθησαν καὶ ἐπέτυχον νὰ συγκροτήσουν σύνοδον ἀπὸ κληρικοὺς ἐχθρούς του εἰς ἓν προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Δρῦν), ἡ ὁποία τὸν κατεδίκασεν εἰς ἐξορίαν (403), δεχθεῖσα διαφόρους ψευδεῖς καὶ γελοίας ἐναντίον του κατηγορίας. Τὴν ἀπόφασιν ὅμως ταύτην δὲν ἀφῆκε νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἐξέγερσις τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν ἠγάπα μέχρι λατρείας. Ἀλλὰ μετά τινα ἔτη τὸ μῖσος τῆς Εὐδοξίας καὶ τῶν ἄλλων ἐχθρῶν του ὑπερίσχυσε καὶ ὁ Ἰωάννης μεταφέρεται ἐξόριστος ἀπὸ τὸν ἕνα τόπον εἰς τὸν ἄλλον. Τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀσθενικόν του ὅμως σῶμα δὲν ἀντέσχεν εἰς τὰς πολλὰς ταλαιπωρίας, καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπέθανεν εἰς τὴν Κουκουσὸν τῆς Ἀρμενίας (407).

Ὁ Χρυσόστομος κατέχει τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας, ὡς ἀρχιερεύς, ὡς ἑρμηνευτής, ὡς διδάσκαλος, ὡς ῥήτωρ. Εἰς τὰ πολυάριθμα σῳζόμενα συγγράμματά του θαυμάζομεν τὰς ὡραίας λέξεις, τὰ ῥητορικὰ σχήματα καὶ τὰ θαυμάσια ἐπιχειρήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐλέγχει τὴν κακίαν καὶ ἀνυψώνει τὴν ἀρετήν. Ὁ Χρυσόστομος συντομεύσας τὴν λειτουργίαν τοῦ Μ. Βασιλείου, συνέταξε τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομά του λειτουργίαν, τὴν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει μέχρι σήμερον.

Ἰδοὺ πῶς ὁμιλεῖ μὲ τὰς ἰδίας λέξεις του ὁ μέγας οὗτος πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἕνα λόγον του κατὰ τῆς φιλαργυρίας, δίδων εἰς ἡμᾶς τὴν εἰκόνα τοῦ φιλαργύρου:

«Ὁ φιλάργυρος, φύλαξ οὐ δεσπότης ἐστὶ τῶν χρημάτων· δοῦλος οὐ κύριος· εὐκολώτερον γὰρ τῶν αὐτοῦ σαρκῶν μεταδοίη τινὶ ἢ τοῦ κατορωρυγμένου χρυσίου **(τὸ ὁποῖον ἔχει φυλάξει σκάψας ὑπὸ τὴν γῆν).** Καὶ καθάπερ τινὸς ἐπιτάττοντος καὶ κελεύοντος μηδενὸς ἅψασθαι τῶν ἀποκειμένων, οὕτω μετὰ πάσης ἀκριβείας αὐτὸ τηρεῖ καὶ κατέχει καθάπερ ἀλλοτρίων, ἀπεχόμενος τῶν ἰδίων· καὶ γὰρ ἔστιν ὄντως ἀλλότρια· ὃ γὰρ εἰς ἑτέρους ἐκβαλεῖν οὐκ ἂν ἔλοιτο, οὐδὲ τοῖς δεομένοις διανεῖμαι κἂν μυρίας ὑποστῇ τιμωρίας, πῶς ἂν δύναιτο ταῦτα ἴδια νομίζειν; Πῶς δὲ ἔχει τὴν κτῆσιν, ὧν τὴν χρῆσιν οὐκ ἔχει μετ' ἀδείας, οὐδὲ τὴν ἀπόλαυσιν;»

Μνημειώδης εἶναι ὁ λόγος του πρὸς τὸν πανίσχυρον πρωθυπουργὸν Εὐτρόπιον. Οὗτος, ἐνῷ πρὶν ἐπολέμει τὴν ἀσυλίαν τῶν καταφευγόντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅταν ὑπέπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐστερήθη καὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς δόξης του, κατέφυγεν εἰς τὸν Χρυσόστομον καὶ ἐζήτησε τὴν προστασίαν του.

Ἓν μέρος τοῦ λόγου εἶναι τὸ ἑξῆς:

«Ἐπειδὴ ἡ τῶν πραγμάτων ἀπάτη καὶ τὰ προσωπεῖα καὶ ἡ ὑπόκρισις, ἀλήθεια παρὰ τοῖς πολλοῖς εἶναι δοκεῖ, ταύτην καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ ἐν δείπνῳ καὶ ἐν ἀρίστῳ **(εἰς τὸ γεῦμα)** καὶ ἐν συλλό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γοις ἐπιλέγειν ἕκαστον τῷ πλησίον ἐχρῆν, καὶ παρὰ τοῦ πλησίον ἀκούειν ὅτι «ματαιότης ματσιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης». Οὐκ ἔλεγόν σοι συνεχῶς, ὅτι δραπέτης ὁ πλοῦτός ἐστι; Σὺ δὲ ἡμῶν οὐκ ἠνείχου **(δὲν μᾶς ἠνείχεσο)**. Οὐκ ἔλεγον, ὅτι ἀγνώμων ἐστὶν οἰκέτης; **(δοῦλος)**. Σὺ δὲ οὐκ ἐβούλου πείθεσθαι. Ἰδοὺ ἐκ τῶν πραγμάτων ἔδειξεν ἡ πεῖρα, ὅτι οὐ δραπέτης μόνον, οὐδὲ ἀγνώμων, ἀλλὰ καὶ ἀνδροφόνος· οὗτος γάρ σε καὶ τρέμων καὶ δεδοικέναι **(νὰ φοβῆσαι)** παρεσκεύασεν. Οὐκ ἔλεγόν σοι, ἡνίκα συνεχῶς ἐπετίμας μοι λέγοντι τἀληθῆ, ὅτι ἐγὼ σὲ φιλῶ μᾶλλον τῶν κολακευόντων; ἐγὼ ὁ ἐλέγχων πλέον κήδομαι **(ἐνδιαφέρομαι περισσότερον)** τῶν χαριζομένων; Οὐ προσετίθην τοῖς ῥήμασι τούτοις, ὅτι ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλων ὑπὲρ ἑκούσια φιλήματα ἐχθρῶν; Εἰ τῶν ἐμῶν ἠνέσχου τραυμάτων, οὐκ ἂν σου τὰ φιλήματα ἐκείνων τὸν θάνατον τοῦτον ἔτεκον· τὰ γὰρ ἐμὰ τραύματα ὑγείαν ἐργάζεται, τὰ δὲ φιλήματα ἐκείνων νόσον ἀνίατον κατεσκεύασε. Ποῦ νῦν οἱ οἰνοχόοι; Ποῦ δὲ οἱ σοβοῦντες **(περιφερόμενοι)** ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ μυρία παρὰ πᾶσιν **(εἰς ὅλους)** ἐγκώμια λέγοντες; Ἐδραπέτευσαν, ἠρνήσαντο τὴν φιλίαν, ἀσφάλειαν ἑαυτοῖς διὰ τῆς σῆς ἀγωνίας πορίζουσιν. Ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς οὕτως, ἀλλὰ τότε δυσχεραίνοντός σου οὐκ ἀπεπηδῶμεν **(ὅταν ὠργίζεσο δὲν ἀπεμακρυνόμεθα ἀπὸ σὲ)** καὶ νῦν πεσόντα περιστέλλομεν **(προστατεύομεν)** καὶ θεραπεύομεν».

Ὁ Χρυσόστομος μετὰ τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὀνομασθέντες **οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι,** θεωροῦνται οἱ μεγαλείτεροι διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι ἔχοντες πλήρη φιλοσοφικὴν μόρφωσιν, συνάμα δὲ ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ἐπέτυχον νὰ συνδυάσουν τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν μὲ τὸν Χριστιανισμόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία ἐξαιρετικῶς τιμοῦν τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας καὶ ἑορτάζουν τὴν μνήμην των τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου.

Ἀπολυτίκιον τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου θεότητος, τοὺς τὴν Οἰκουμένην ἀκτῖσι δογμάτων θείων πυρσεύσαντας [1], τοὺς μελιρρύτους [2] ποταμοὺς τῆς σοφίας, τοὺς

1. Φωτίσαντας. 2. Τοὺς ρέοντας μέλι, τοὺς εὐγλώττους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας[1], Βασίλειον τὸν Μέγαν καὶ τὸν θεολόγον Γρηγόριον σὺν τῷ κλεινῷ Ἰωάννῃ τῷ τὴν γλῶτταν χρυσορρήμονι[2], πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἐρασταὶ[3] συνελθόντες ὕμνοις τιμήσωμεν· αὐτοὶ γὰρ τῇ Τριάδι ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ πρεσβεύουσιν.

5. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.

Ὁ πατὴρ οὗτος τῆς Ἐκκλησίας ἐγεννήθη εἰς τὴν Δαμασκὸν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 7ου αἰῶνος. Ἔχων μεγάλην φιλοσοφικὴν μόρφωσιν, ἐδιδάχθη τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἀπὸ ἕνα μοναχὸν καὶ ἔγινε θερμότατος ὑπερασπιστὴς καὶ διδάσκαλος τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Ὁ Ἰωάννης ἔζη ὅταν ὁ Λέων ὁ Ἴσαυρος ἤγειρε τὸν κατὰ τῶν εἰκόνων διωγμὸν καὶ ἠγωνίσθη μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του προστατεύων τὴν χρῆσιν τῶν εἰκόνων.

Ὁ Δαμασκηνὸς ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα κατὰ τῶν εἰκονομάχων, κατὰ τῶν μονοφυσιτῶν, τῶν νεστοριανῶν καὶ τῶν μονοθελητῶν. Σπουδαιότατον σύγγραμμά του εἶναι τὸ «Πηγὴ γνώσεως». Εἰς τοῦτο κατέγραψε μὲ τάξιν τὰς διδασκαλίας τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἀποδεικνύων τὴν ἀλήθειαν τούτων διὰ τῆς φιλοσοφίας. Ὁ Δαμασκηνὸς ἔχει μεγάλην ἀξίαν καὶ ὡς ὑμνογράφος καὶ μουσικός. Συνέθεσε μέγαν ἀριθμὸν ὕμνων καὶ ἐρρύθμισε τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν δημιουργήσας τοὺς ὀκτὼ ἤχους (τρόπους τοῦ ψάλλειν), τοὺς ὁποίους ἔχομεν μέχρι σήμερον. Ὁ Ἰωάννης εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ ἰδιαίτερα μουσικὰ σημεῖα, πολλὰ ἐκ τῶν ὁποίων κατώρθωσαν νὰ ἐξηγήσουν κατόπιν οἱ διάφοροι μουσικοδιδάσκαλοι καὶ νὰ ὠφεληθοῦν πολὺ εἰς τὸ ἔργον των.

27. Β'. ΛΑΤΙΝΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς τῆς Δύσεως, οἱ ὁποῖοι ἐδίδαξαν καὶ ἔγραψαν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν εἶναι οἱ ἑξῆς :

1. Τοὺς ποτίσαντας ὅλην τὴν κτίσιν μὲ τὰς περὶ Θεοῦ διδασκαλίας των. 2. Τὸν λέγοντα χρυσοῦς λόγους, τὸν εὔγλωττον. 3. Οἱ ἀγαπῶντες τοὺς λόγους των.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1. Ἀμβρόσιος ὁ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων.

Ὁ Ἀμβρόσιος ἐγεννήθη ἐν Τρεβήροις τῆς Γαλλίας (Trier) τῷ 333 καὶ ἀνῆκεν εἰς εὐγενῆ καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν. Σπουδάσας εἰς τὴν Ρώμην διωρίσθη ὕπατος δύο ἐπαρχιῶν τῆς σημερινῆς βορείου Ἰταλίας μὲ ἕδραν τὸ Μεδιόλανον (Μιλᾶνον), ἐτιμᾶτο δὲ πολὺ ἀπὸ τὸν λαὸν διὰ τὴν μόρφωσίν του καὶ τὸν σεμνὸν βίον του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Μεδιολάνων οἱ ἀρειανοὶ χριστιανοὶ ἤριζον μὲ τοὺς ὀρθοδόξους περὶ τοῦ διαδόχου του. Ὁ Ἀμβρόσιος, ὅστις ἦτο τότε κατηχούμενος, ἐδιδάσκετο δηλαδὴ τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἵνα κατόπιν βαπτισθῇ, ἔμαθεν ὅτι εἶχον συναθροισθῆ εἴς τι μέρος οἱ χριστιανοὶ καὶ μὲ μεγάλην ζωηρότητα συνεζήτουν περὶ τοῦ καταλλήλου προσώπου διὰ τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῶν Μεδιολάνων. Ἔσπευσε τότε εἰς τὸ μέρος τοῦτο καὶ μὲ τὴν συνήθη εὐγλωττίαν του συνεβούλευε τούτους νὰ παύσουν τὰς φιλονικίας καὶ νὰ ἔχουν μεταξύ των ἀγάπην. Χριστιανός τις ἐφώναξεν ὅτι ὁ Ἀμβρόσιος ἦτο ἄξιος ἐπίσκοπος καὶ ἡ φωνὴ αὕτη διεδόθη εἰς ὅλον τὸ πλῆθος. Ὁ Ἀμβρόσιος κατ' ἀρχὰς ἠρνήθη τὴν τοιαύτην τιμήν, ἀλλ' ἦτο τόση ἡ ἐπιμονὴ τοῦ πλήθους, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ καὶ εἰς διάστημα ὀκτὼ ἡμερῶν ἐβαπτίσθη, ἔγινε διάκονος, πρεσβύτερος καὶ ἐπίσκοπος (374).

Ὁ Ἀμβρόσιος ἀνέλαβε τὸ ἔργον του μὲ μέγαν ἐνθουσιασμόν· διαρκῶς ἐδίδασκεν, ἡ δὲ οἰκία του ἦτο ἀνοικτὴ διὰ κάθε δυστυχῆ καὶ πτωχόν. Μὲ τὰ σοφὰ κηρύγματά του, ἀφ' ἑνὸς ἐνίσχυε τὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου προσείλκυσεν εἰς τὸν Χριστὸν πολλοὺς εἰδωλολάτρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν μεγαλύτερον ἐκκλησιαστικὸν συγγραφέα τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας Αὐγουστῖνον. Μὲ ἀξιοθαύμαστον θάρρος ἤλεγχε κάθε κακὴν πρᾶξιν, μὴ ὑποχωρῶν καὶ πρὸ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος. Οὕτως ἀπηγόρευσεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον τὸν πρῶτον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναόν, ὅταν κατόπιν διαταγῆς του ἐσφάγησαν χιλιάδες Θεσσαλονικέων, διότι εἶχε γίνει ἐκεῖ στάσις καὶ ἐφονεύθησαν μερικοὶ ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς του. Ἀφοῦ ἐπέρασαν ὀκτὼ μῆνες καὶ ὁ Θεοδόσιος ἐκήρυξε δημοσίᾳ τὴν εἰλικρινῆ του μετάνοιαν, τότε μόνον ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἀμβρόσιος νὰ κοινωνήσῃ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ Ἀμβρόσιος, ἂν καὶ ἦτο πολὺ ἀπησχολημένος μὲ τὰ ἀρχιερατικά του καθήκοντα, εὗρε καιρὸν νὰ γράψῃ πολλὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα θαυμάζονται διὰ τὰς περιεχομένας εἰς αὐτὰ ἐξόχους ἠθικὰς διδασκαλίας του.

2. Ἱερώνυμος. 29-5-51

Ὁ Ἱερώνυμος ἐγεννήθη εἰς τὴν Στριδῶνα τῆς Δαλματίας, πιθανῶς τῷ 340. Σταλεὶς ἀπὸ τοὺς γονεῖς του εἰς τὴν Ρώμην, ἐσπούδασε τὴν λατινικὴν φιλολογίαν, τὴν ρητορικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ἔμαθε δὲ καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐκεῖ ἐβαπτίσθη χριστιανὸς καὶ κατόπιν ἐπεσκέφθη διάφορα μέρη τῆς Ἀνατολῆς, διὰ νὰ ἀκούσῃ καὶ νὰ διδαχθῇ ἀπὸ τοὺς διαφόρους θεολόγους τῆς Ἀνατολῆς. Τῷ 378 μετέβη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας καὶ ἐκεῖ ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος. Τῷ 382 προσεκλήθη εἰς τὴν Ρώμην ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτῆς Δαμάσου, ὅστις τοῦ ἀνέθεσε νὰ διορθώσῃ τὴν λατινικὴν μετάφρασιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἥτις ἐλέγετο **Ἰτάλα.** Ὁ Ἱερώνυμος ἔμεινεν εἰς τὴν Ρώμην δύο ἔτη καὶ ἔκαμε νέαν μετάφρασιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τὴν ὁποίαν ἔχουν μέχρι σήμερον αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως καὶ ὀνομάζεται **Βουλγάτα** (κοινή). Κατόπιν μετέβη καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀνατολήν, διότι ᾐσθάνετο μεγάλην εὐτυχίαν νὰ ζῇ εἰς τὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἔζησεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἀπέθανε δὲ εἰς τὴν Βηθλεὲμ εἰς ἡλικίαν 81 ἐτῶν.

Ὁ Ἱερώνυμος ἔγραψε τὰ περισσότερα βιβλία ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς τῆς Δύσεως.

3. Αὐγουστῖνος. 30-8-54

Ὁ Αὐγουστῖνος κατέχει τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν λατίνων πατέρων καὶ σοφῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ταγάστην τῆς ἐν Ἀφρικῇ Νουμιδίας τὸ ἔτος 354. Ὁ πατήρ του ἦτο εἰδωλολάτρης, ἀλλὰ κατὰ τὸ τέλος τοῦ βίου του ἔγινε χριστιανὸς ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς χριστιανῆς συζύγου του Μονίκης. Ὁ Αὐγουστῖνος ἐστάλη ἀπὸ τοὺς γονεῖς του εἰς τὴν Καρχηδόνα, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὰς σπουδάς του. Ἐκεῖ ὅμως ἔζησε βίον διεφθαρμένον. Ἡ εὐσεβὴς μήτηρ του Μονίκη ἐθλίβετο πολὺ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διὰ τὴν κακὴν διαγωγὴν τοῦ υἱοῦ της καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν παρεκάλει τὸν Θεὸν διὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ υἱοῦ της. Τὰ δάκρυα τῆς εὐσεβοῦς μητρὸς δὲν ἐχύθησαν μάταια. Ὁ Αὐγουστῖνος ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα μετέβη εἰς Ρώμην καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Μεδιόλανον. Ἐκεῖ ἡ μελέτη χριστιανικῶν βιβλίων καὶ ἡ ἀκρόασις τοῦ κηρύγματος τοῦ ἐπισκόπου Ἀμβροσίου ἐπέφεραν ὁριστικὴν μεταβολὴν εἰς τὴν διαγωγήν του, καὶ τὸν ἔπεισαν νὰ γίνῃ χριστιανός, λαβὼν τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα παρὰ τοῦ Ἀμβροσίου. Τῷ 392 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Ἱππῶνος, πόλεως τῆς Νουμιδίας, ἀνέπτυξε δὲ ὡς τοιοῦτος ἀξιοθαύμαστον δρᾶσιν. Ζῶν βίον ἀσκητικὸν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν κληρικῶν, διέθεσεν ὅλην τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, χάριν τῶν ὁποίων πολλάκις ἐπώλει καὶ ἐκκλησιαστικὰ σκεύη. Ἡ σοφία του, ἡ μεγάλη του μόρφωσις καὶ ἡ εὐσέβειά του ἔγιναν γνωστὰ εἰς ὅλην τὴν Δύσιν, τὰ δὲ ἄφθονα συγγράμματά του ἐχρησίμευσαν καὶ τότε καὶ σήμερον ὡς πηγὴ θρησκευτικῶν γνώσεων εἰς τοὺς θεολόγους τῆς Δύσεως.

4. Γρηγόριος ὁ Διάλογος.

Ὁ Λατῖνος οὗτος διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας ὠνομάσθη «Διάλογος» ἀπὸ τὸ σύγγραμμά του, τὸ ὁποῖον μετεφράσθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν «Διάλογοι περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν θαυμάτων Ἰταλῶν ἁγίων». Ἐγεννήθη εἰς Ρώμην τὸ ἔτος 540. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἐπώλησε τὴν περιουσίαν του, ἔγινε μοναχὸς καὶ ἵδρυσεν ἓξ μοναστήρια εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἓν εἰς τὴν Ρώμην, ἔνθα διέμενε καὶ αὐτὸς ζῶν βίον ἀσκητικόν. Τῷ 590 ἔγινεν ἀρχιεπίσκοπος Ρώμης καὶ εἰργάσθη ἀποτελεσματικώτατα διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς διαφόρους λαοὺς τῆς Δύσεως, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀκόμη εἰδωλολάτραι. Ἐπὶ 14 ἔτη ζήσας ὡς ἀρχιερεύς, ὠργάνωσε τὸν μοναχικὸν βίον, ἐκαλλιέργησε τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ ἐφρόντιζε μὲ πολλὴν σύνεσιν νὰ διορθώνῃ κάθε ζήτημα, τὸ ὁποῖον εἰς τὰς διαφόρους Ἐκκλησίας παρουσιάζετο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ (867-1453 μ.Χ.)

28. ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνέβη τὸ θλιβερώτερον γεγονὸς τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο εἶναι τὸ σχίσμα, ἤτοι ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ πάπαι ἐξακολουθοῦν νὰ θέλουν καὶ νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Προσπαθοῦν τώρα νὰ στηρίξουν τὴν ἀξίωσίν των ταύτην εἰς τὴν Ἁγιαν Γραφήν. Δὲν ἦτο ὅμως τοῦτο εὔκολον, διότι δὲν ἔγραφε πουθενὰ ἡ Ἁγία Γραφὴ διὰ τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα. Διὰ τοῦτο οἱ πάπαι ἔδιδον ἰδικήν των ἐξήγησιν εἰς διάφορα ρητὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἢ ἔγραφον βιβλία ὑποστηρίζοντα τὴν ἀξίωσίν των, τῶν ὁποίων τὴν συγγραφὴν ἀπέδιδον ψευδῶς εἰς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ρητόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κυρίως ἐστηρίζοντο, διὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἀξίωσίν των, ἦσαν οἱ λόγοι τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸν Ἀπόστολον Πέτρον «**σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν** (Ματθ. ΙΣΤ' 18)». Οἱ πάπαι ἰσχυρίζοντο ὅτι μὲ τοὺς λόγους τούτους ὁ Σωτὴρ θεωρεῖ τὸν Πέτρον ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους καὶ ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπεστήριζον προσέτι ὅτι ὁ Πέτρος ἦτο ὁ ἱδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ πρῶτος ἐπίσκοπος ταύτης. Ὁ πάπας λοιπόν, ἔλεγον, ὡς διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, εἶναι ὁ ἀνώτατος ἐπὶ τῆς γῆς ἄρχων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος τῶν παπῶν δὲν εἶναι ἀληθής. Ἱδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἦτο ὁ Πέτρος, ἀλλὰ χριστιανοὶ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς μεταβαίνοντες εἰς τὴν Ρώμην χάριν ἐμπορίου.

Ἐκτὸς τούτου εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἦσαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπίσκοποι ὡρισμένων ἦσαν ἀλλ᾽πόλεων, πάντες ὁμοῦ ἐπίσκοποι ἁπάσης τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Πέτρος εἶναι ἱδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, ἔπρεπε καὶ πᾶσαι αἱ ὑπὸ τοῦ Πέτρου ἱδρυθεῖσαι Ἐκκλησίαι, νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν ἀξίωσιν τῶν παπῶν. Τέλος ἡ ἑρμηνεία τὴν ὁποίαν ἔδωσαν οἱ πάπαι εἰς τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος «σὺ εἶ Πέτρος κλπ.» δὲν εἶναι ὀρθή. Τοὺς λόγους τούτους εἶπεν ὁ Σωτὴρ διδάσκων, ὅτι τὸ θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ σταθερὰ πίστις, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει «πέτραν» δηλαδὴ «βράχον», λαβὼν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Πέτρου.

Τὴν ἐπιθυμίαν των οἱ πάπαι νὰ γίνουν ἀρχηγοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐνόμισαν ὅτι εὑρῆκαν κατάλληλον εὐκαιρίαν νὰ πραγματοποιήσουν, ὅταν αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ Μιχαὴλ ὁ 3ος. Οὗτος ἐλθὼν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν εὐσεβῆ μέν, ἀλλ᾽ ἀμόρφωτον καὶ ἀπότομον Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰγνάτιον, κατεβίβασεν αὐτὸν ἀπὸ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον καὶ ἀνεβίβασεν εἰς αὐτὸν τὸν πολὺ μορφωμένον καὶ ἐνάρετον Φώτιον. Ἐπειδὴ ὅμως ἕνεκα τούτου ἐδημιουργήθη ταραχὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὁ Φώτιος συνεκάλεσε σύνοδον (861) εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐκλογήν του. Εἰς ταύτην προσεκλήθη καὶ ὁ πάπας, ὡς εἷς ἀπὸ τοὺς πέντε Πατριάρχας τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ τότε πάπας Νικόλαος ὁ πρῶτος ἔστειλε δύο ἀντιπροσώπους του μὲ ἐπιστολὰς εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ εἰς τὸν Φώτιον, εἰς τὰς ὁποίας ἔγραφεν ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Φωτίου, ὡς Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἀνακρίσεις, τὰς ὁποίας θὰ ἐνήργουν οἱ ἀντιπρόσωποί του. Ὅπως ἦτο φυσικόν, δὲν ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ πάπα. Ἡ σύνοδος, εἰς τὴν ὁποίαν συνῆλθον 300 ἐπίσκοποι, ἐθεώρησε νόμιμον τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου, παρίσταντο μάλιστα εἰς τὰς συνεδριάσεις της, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα. Τοῦτο μαθὼν ὁ πάπας ἀφώρισε τοὺς ἀντιπροσώπους του καὶ συνεκρότησε σύνοδον εἰς τὴν Ρώμην ἐξ ἐπισκόπων τῆς Δύσεως, ἥτις δὲν ἀνεγνώρισε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου.

Κατόπιν τούτων ὁ Φώτιος κατὰ τὸ ἔτος 867 συνεκάλεσεν ἑτέραν σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐνώπιον ταύτης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁ Φώτιος κατήγγειλε τὴν διαγωγὴν τοῦ πάπα καὶ τὴν εἰσαγωγὴν ὑπὸ τῶν παπῶν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ρώμης διαφόρων νέων διδασκαλιῶν μὴ στηριζομένων εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Ἡ σύνοδος αὕτη ἀποτελεσθεῖσα ἀπὸ 1000 ἀντιπροσώπους τῶν τεσσάρων Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς, ἀπεδοκίμασε τὸν πάπαν καὶ τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτόν. Ἀπὸ τότε τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς διέκοψαν τὰς σχέσεις των πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ρώμης. Οὕτως ἤρχισε τὸ σχίσμα μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ σχίσμα ἔγινεν ὁριστικὸν τὸ ἔτος 1054, ὅταν Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος. Ὁ τότε αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνος ὁ μονομάχος, παρεκάλεσε τὸν πάπαν Λέοντα τὸν 9ον νὰ στείλῃ ἀντιπροσώπους εἰς Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ γίνῃ συζήτησις καὶ νὰ εὑρεθῇ τρόπος πρὸς συμφιλίωσιν. Ἐπειδὴ ὁ πάπας εἶχε μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν εἰς τὴν Δύσιν, ἤλπιζεν ὁ Κωνσταντῖνος, ὅτι ἐὰν ἐπιτύχῃ τὴν συμφιλίωσιν, θὰ τὸν ἐβοήθει νὰ πολεμήσῃ τοὺς Νορμανδούς, οἱ ὁποῖοι ἠπείλουν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλ' οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ πάπα ἐφέρθησαν δυστυχῶς μὲ τόσην περιφρόνησιν, ὥστε ἠνάγκασαν τὸν Πατριάρχην νὰ διακόψῃ πᾶσαν συζήτησιν πρὸς αὐτούς. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα βλέποντες ὅτι δὲν θὰ ἐπιτύχουν τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν πάπαν, εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐνῷ ἐτελεῖτο ἡ θεία λειτουργία, κατέθεσαν ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ πάσης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνεχώρησαν. Κατόπιν τῆς διαγωγῆς ταύτης ὁ Πατριάρχης συνεκάλεσε τοπικὴν σύνοδον τὴν 20ὴν Ἰουλίου τοῦ 1054, ἥτις ἀπέκοψεν ὁριστικῶς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐδέχθησαν προθύμως ὅλα τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς. Οὕτω τὸ σχίσμα ἔγινεν ὁριστικόν. Τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, ἡνωμένα μὲ κεφαλὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀπετέλεσαν τὴν **Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.** Αἱ ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως ἀπετέλεσαν ἰδιαιτέραν Ἐκκλησίαν, τὴν Παπικήν, μὲ ἀπόλυτον ἄρχοντα αὐτῆς τὸν Πάπαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

29. ΑΠΟΠΕΙΡΑΙ ΠΡΟΣ ΕΝΩΣΙΝ. ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΙ ΤΗΣ ΠΑΠΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Μετὰ τὸ σχίσμα ἔγιναν πολλαὶ προσπάθειαι διὰ τὴν συμφιλίωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχον, διότι δὲν προήρχοντο ἀπὸ εἰλικρινῆ ἐπιθυμίαν τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πάπαι ἐπεδίωκον τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ μὲ ὑποταγὴν εἰς αὐτοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐζήτουν τὴν ἕνωσιν, διότι ἤλπιζον ὅτι οἱ πάπαι θὰ παρεκίνουν τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως νὰ βοηθήσουν τὴν αὐτοκρατορίαν, τὴν ὁποίαν διάφοροι βάρβαροι λαοὶ ἐζήτουν νὰ κατακτήσουν.

Ἡ σπουδαιοτέρα ἀπόπειρα πρὸς ἕνωσιν ἔγινεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ 8ου τοῦ Παλαιολόγου (1425-1448). Οἱ τοῦρκοι εἶχον ὑποτάξει τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἠπείλουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἰωάννης ἐνόμιζεν, ὅτι μόνον μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ πάπα θὰ ἐσῴζετο ἡ αὐτοκρατορία. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ πάπα μὲ τὴν ὑποταγὴν εἰς αὐτὸν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐπρότεινε τότε εἰς τὸν πάπαν Μαρτῖνον τὸν 5ον νὰ γίνῃ σύνοδος πρὸς ἕνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ὁ πάπας προθύμως ἐδέχθη τὴν πρότασιν, ὁ δὲ διάδοχός του Εὐγένιος ὁ 4ος ἀπέστειλε πλοῖα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ παρέλαβε τὸν αὐτοκράτορα, τὸν Πατριάρχην Ἰωσὴφ καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀντιπροσώπους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κληρικοὺς καὶ λαϊκούς. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1438 ἤρχισαν αἱ συζητήσεις εἰς τὴν ἰταλικὴν πόλιν Φερράραν μὲ ἐπισημότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπεδείκνυον μὲ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα, ὅτι δὲν ἦσαν ὀρθαὶ αἱ νέαι διδασκαλίαι, τὰς ὁποίας εἰσήγαγον οἱ πάπαι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλ' οἱ παπικοὶ ἀντιπρόσωποι οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδον εἰς τοὺς λόγους τῶν ὀρθοδόξων. Τοῦτο βλέποντες ἐπεθύμουν νὰ φύγουν, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν εἶχον τὰ μέσα τῆς ἀναχωρήσεως.

Ὁ πάπας, διὰ νὰ δυσκολεύσῃ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, μετέθεσε τὴν σύνοδον εἰς τὴν Φλωρεντίαν (1439). Ἐκεῖ οἱ Ὀρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι ἤρ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χισαν πάλιν τὰς συζητήσεις, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Αἱ πιέσεις καὶ αἱ στερήσεις ἐξακολουθοῦν περισσότεραι. Ὁ πάπας δὲν παρεῖχε τὰ μέσα τῆς ἀναχωρήσεως εἰς τοὺς ὀρθοδόξους, ἐὰν δὲν ὑπέγραφον τὴν ὑποταγὴν εἰς αὐτὸν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἰς τὰς πιέσεις ταύτας προσετέθησαν αἱ πιέσεις καὶ ἀπειλαὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Οὗτος ἔβλεπεν ὅτι ἐὰν ἀπετύγχανεν ἡ σύνοδος, δὲν θὰ ἐλάμβανε τὴν βοήθειαν ποὺ ἐπερίμενεν ἀπὸ τὸν πάπαν. Οὕτως οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὀρθοδοξίας ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν βίαν καὶ νὰ ὑπογράψουν τὴν ἕνωσιν, δεχθέντες τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα καὶ τὰς νέας διδασκαλίας του. Ὀλίγοι μόνον ἠρνήθησαν νὰ ὑπαγράψουν τὴν ἕνωσιν καὶ δὲν ὑπετάγησαν εἰς τὴν βίαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίθη ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός. Ὁ Πατριάρχης Ἰωσὴφ εἶχεν ἀποθάνει.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος 1440 ἐπανῆλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ὁ λαὸς καὶ ὁ κλῆρος τοὺς μὲν ὑπογράψαντας τὴν ἕνωσιν ἀπεδοκίμασε, τοὺς δὲ μὴ ὑπογράψαντας ὑπεδέχθη μὲ πολλὰς τιμάς. Πολλαὶ σύνοδοι τότε ἔγιναν εἰς διάφορα κέντρα τῆς Ἀνατολῆς, αἱ ὁποῖαι ἀπεδοκίμασαν τὴν ψευδοένωσιν τῆς Φλωρεντίας. Τέλος τὸ ἔτος 1450 ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἰωάννην ἀδελφός του, ὁ ἐθνομάρτυς Κωνσταντῖνος ὁ 11ος ὁ Παλαιολόγος, συνεκάλεσε σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτις ἀπεκήρυξε τὴν ψευδοσύνοδον τῆς Φλωρεντίας. Μὲ τὴν σύνοδον τοῦ Κωνσταντίνου ἐσῴθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ χωρισμὸς τῶν Ἐκκλησιῶν εἶχεν ἀποτέλεσμα νὰ εἰσαγάγουν οἱ πάπαι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των καὶ πολλὰς ἄλλας νέας διδασκαλίας. Αἱ σπουδαιότεραι ἐκ τῶν καινοτομιῶν τῶν παπῶν μέχρι τοῦ τέλους τῆς περιόδου ταύτης ἦσαν αἱ ἑξῆς :

1. Ἡ διδασκαλία περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὄχι μόνον ἐκ τοῦ Πατρός, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τὴν ὁποίαν προσέθεσαν εἰς τὸ 7ον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως (filioque). Μὲ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἡ παπικὴ Ἐκκλησία θέτει εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα δύο ἀρχάς, τὴν τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐκπορεύεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐνῷ εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν Ἁγίαν Τριάδα ὑπάρχει **μία ἀρχή**, ἡ ἀρχὴ τοῦ Πατρός, ἐκ τοῦ ὁποίου γεννᾶται ὁ Υἱὸς καὶ ἐκπορεύεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

2. Ἡ διδασκαλία περὶ ἀξιομισθιῶν καὶ ἀφέσεων. Κατὰ ταύτην αἱ ἁμαρτίαι συγχωροῦνται, διὰ τῆς ἐκτελέσεως ἀγαθῶν πράξεων, τὰς ὁποίας ὁ ἱερεὺς ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἐξομολογούμενον, ὡς τιμωρίας. Ἀλλ' ὁ πάπας καὶ οἱ ἀντιπρόσωποί του δύνανται νὰ ὀλιγοστεύσουν τὰς τιμωρίας παρέχοντες τὴν «ἄφεσιν». Τοῦτο πράττουν δίδοντες εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς «ἀξιομισθίας», δηλαδὴ ἀγαθὰς πράξεις, αἱ ὁποῖαι περισσεύουν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα καὶ τοὺς Ἁγίους. Ἡ ὀρθὴ ὅμως διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι, ὅτι αἱ ἀγαθαὶ πράξεις ἐπιβάλλονται ὑπὸ τοῦ ἱερέως εἰς τοὺς μετανοοῦντας ἁμαρτωλούς, διὰ τὴν ψυχικὴν ὠφέλειάν των καὶ ὅτι δὲν ἔχει κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ διαθέσῃ κατὰ βούλησιν τὰς ἀγαθὰς πράξεις ἄλλων.

3. Ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς (purgatorium). Κατὰ ταύτην αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, ὅσοι ἐξωμολογήθησαν καὶ δὲν ἔπραξαν ὅσας καλὰς πράξεις ἐχρειάζοντο διὰ νὰ συγχωρηθοῦν, μεταβαίνουν καὶ παραμένουν εἰς κάποιον τόπον, τὸ καθαρτήριον, καὶ ἐκεῖ μένουν μέχρις ὅτου καθαρισθοῦν. Τὸ καθάρισμα αὐτὸ τῶν ψυχῶν ἐπιταχύνεται μὲ τὰς λειτουργίας καὶ τὰς «ἀφέσεις». Ἡ ὀρθὴ ὅμως διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι, ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων θὰ κριθοῦν κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ ὅτι οἱ ζῶντες δὲν κανονίζουν τὴν θέσιν τῶν ἀποθανόντων, ἀλλὰ μὲ τὰ μνημόσυνα παρακαλοῦν μόνον τὸν Θεὸν νὰ φανῇ ἐπιεικής.

4. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τρόπου τῆς τελέσεως ὅλων σχεδὸν τῶν μυστηρίων.

---

30. ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

Μετὰ τὸ σχίσμα ἀνεπτύχθη μεταξὺ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως σφοδρότατον μῖσος. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν πολὺ αἱ ὀργανωθεῖσαι ὑπὸ τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας σταυροφορίαι.

Ἀπὸ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ μήτηρ τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡ Ἁγία Ἑλένη ἔκτισε τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Ἀναστάσεως ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ πηγαίνουν ἐκεῖ πολλοὶ χριστιανοὶ προσκυνηταί. Ὅταν ὅμως οἱ τοῦρκοι ὑπεδούλωσαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην, οἱ προσκυνηταὶ κατεπιέζοντο ὑπ' αὐτῶν. Οἱ τοῦρκοι καὶ μάλιστα ἡ ἀγρία φυλὴ αὐτῶν, οἱ Σελτζοῦκοι, ἐλῄστευον καὶ ἐφόνευον τοὺς προσκυνητάς, περιύβριζον τὰ Ἱερὰ καὶ ἐκακοποίουν τοὺς χριστιανούς. Τὰ δεινὰ ταῦτα ἀντελήφθη ἐκ τοῦ πλησίον ὁ ἐξ Ἀμιένης μοναχὸς Πέτρος, ὅστις μετέβη εἰς Ἱερουσαλὴμ τὸ ἔτος 1093 ὡς προσκυνητής. Ὁ Πέτρος ἐπανελθὼν εἰς τὴν Εὐρώπην παρέστησε τὴν κατάστασιν ταύτην εἰς τὸν τότε πάπαν Οὐρβανὸν τὸν 2ον. Οὗτος συνεκάλεσε τὸ 1095 σύνοδον εἰς τὴν Κλερμὼν τῆς Γαλλίας, ὅπου προσῆλθον πολλοὶ ἡγεμόνες καὶ ἄρχοντες τῆς Δύσεως. Ἐνώπιον τοῦ συγκεντρωθέντος πλήθους ἠγόρευσεν ὁ Οὐρβανὸς μὲ μέγαν ἐνθουσιασμὸν καὶ προέτρεψε τὸν χριστιανικὸν κόσμον νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Ἁγίους Τόπους ἀπὸ τοὺς ἀλλοθρήσκους βαρβάρους κατακτητάς του. Πάντες ἐδέχθησαν τότε μὲ προθυμίαν νὰ ἐκστρατεύσουν καὶ ἀνέκραξαν «τοῦτο εἶναι θέλημα Θεοῦ».

Πολὺ πλῆθος χριστιανῶν τῆς Δύσεως ἐγράφοντο εἰς τοὺς καταλόγους διὰ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Ἐλάμβανον τότε ἕνα σταυρὸν ἐρυθρὸν καὶ τὸν ἔρραπτον εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα ἢ μεταξὺ τῶν ὤμων των. Διὰ τοῦτο αὐτοὶ μὲν ὠνομάσθησαν **σταυροφόροι,** αἱ δὲ ἐκστρατεῖαι **σταυροφορίαι.**

Ὀκτὼ ἐν ὅλῳ μεγάλαι σταυροφορίαι ἔγιναν ἀπὸ τοῦ 1099 μέχρι τοῦ 1270, δηλαδὴ ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας. Αἱ σταυροφορίαι ἦσαν ἀποκλειστικὸν ἔργον τῶν παπῶν καὶ ἀποδεικνύουν τὴν μεγάλην δύναμίν των εἰς τὴν Δύσιν. Αἱ θρησκευτικαὶ αὗται ἐκστρατεῖαι ἀπέβησαν ὠφελιμώταται εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως. Ἕνεκα τούτων ἀνεπτύχθη ἡ συγκοινωνία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, πλεῖστοι δὲ δουλοπάροικοι ἔγιναν σταυροφόροι καὶ ἀπέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των.

Δυστυχῶς αἱ σταυροφορίαι ἔφυγαν ἀπὸ τὸν ἱερὸν σκοπόν των. Οἱ σταυροφόροι ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς κάθε πόλιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν διῆλθον. Εἰς τοὺς χριστιανοὺς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς Ἀνατοχῆς ἐφέρθησαν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους κατακτητὰς τῶν Ἁγίων Τόπων. Οἱ πάπαι ἐπεθύμουν, ὄχι μόνον τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Παλαιστίνης, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Οὕτω θὰ ἠδύναντο πλέον νὰ ὑποτάξουν εἰς ἑαυτοὺς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἐπιθυμία των αὕτη ἐφάνη ἀμέσως ἀπὸ τὰς πρώτας σταυροφορίας. Ὅταν ἐκυριεύθη ἡ Ἱερουσαλήμ, οἱ σταυροφόροι ἐξεδίωξαν τὸν Πατριάρχην της καὶ ὁ πάπας ἵδρυσεν ἐκεῖ λατινικὸν Πατριαρχεῖον. Τὸ ἴδιον συνέβη εἰς τὴν Κύπρον καὶ εἰς ἄλλας Ἐκκλησίας τῶν πόλεων, τὰς ὁποίας ἐκυρίευον οἱ σταυροφόροι.

Ἐπὶ τέλους ὁ πόθος τῶν παπῶν ἐν μέρει ἐπραγματοποιήθη. Οἱ σταυροφόροι κατὰ τὴν τετάρτην σταυροφορίαν κατέλαβον τὴν Κωνσταντινούπολιν (1204). Εἶναι ἀνώτερα πάσης περιγραφῆς τὰ ὅσα ἔπραξαν οἱ σταυροφόροι μετὰ τὴν ἅλωσιν. Τοὺς ὀρθοδόξους κατοίκους της μετεχειρίσθησαν ὡς ἀλλοθρήσκους καὶ ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ. Δισχιλίους πολίτας κατέσφαξαν, ἄλλους δὲ κατεβασάνισαν, χωρὶς νὰ σεβασθοῦν οὔτε γῆρας, οὔτε γένος, οὔτε τάφους, οὔτε ἱερά. Τὰ ἀνάκτορα καὶ αἱ οἰκίαι ἐλεηλατήθησαν καὶ ὅλα τὰ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀριστουργήματα τῆς τέχνης κατεστράφησαν ἢ μετεφέρθησαν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Δύσεως. Τὴν Ἁγίαν Σοφίαν μετέβαλον εἰς ἱπποστάσιον, τὰς Ἁγίας Τραπέζας τῶν ναῶν ἀνέτρεπον, τὰς δὲ ἁγίας εἰκόνας καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη περιύβρισαν καὶ ἐβεβήλωσαν. Φυσικὰ ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξεδιώχθη καὶ ἐγκαθιδρύθη ἐκεῖ λατῖνος πατριάρχης καὶ οὕτως ὁ πάπας μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐπέτυχε τὴν ὑποταγὴν μεγάλου τμήματος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Πατριάρχης τότε ἐγκατεστάθη εἰς τὴν νέαν ἕδραν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν Νίκαιαν.

Ἡ ὑποταγὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Δύσιν καὶ τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν πάπαν διήρκεσε μόνον 57 ἔτη. Τὸ ἔτος 1261 οἱ Δυτικοὶ πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ κατακτηταὶ ἐξεδιώχθησαν. Τὸ ἀτυχὲς ὅμως τοῦτο συμβὰν τῆς ὑποταγῆς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, εἶχε τὸ λυπηρὸν ἀποτέλεσμα νὰ ἀναπτυχθῇ ὁ φανατισμὸς καὶ τὸ μῖσος μεταξὺ τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Τοῦτο κατέστησε βέβαια πολὺ δύσκολον τὸν πόθον παντὸς σώφρονος χριστιανοῦ, νὰ ἐπανέλθῃ ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν πρώτην της ἑνότητα.

---

31. ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, ὅλη σχεδὸν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀνήκει εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ὥστε **Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, Βυζαντινὴ Ἐκκλησία, Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία** καὶ **Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία** φανερώνουν τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Ὅπως τὸ κέντρον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις, οὕτω καὶ τὸ κέντρον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις. Τὰ θεμέλια τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὡς γνωστόν, ἦσαν ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμός, ἑπομένως ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εὑρίσκοντο εἰς στενωτάτην σχέσιν. Ἡ πρόοδος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ πρόοδος τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι πρόοδος τοῦ κράτους καὶ διὰ τοῦτο φροντίζουν καὶ διὰ τὰ δύο αὐτὰ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ Ἐκκλησία.

Ὁ αὐτοκράτωρ στέφεται εἰς τὸν ναὸν τῆς Θείας Σοφίας ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ ἐνδύεται ὑπ' αὐτοῦ τὰ ὡρισμένα αὐτοκρατορικὰ ἐνδύματα. Μετὰ τὴν στέψιν του παραδίδει εἰς τὸν Πατριάρχην τὸ σύμβολον τῆς πίστεως γραμμένον μὲ τὰς ἰδίας του χεῖρας καὶ ὁρκίζεται, ὅτι πάντοτε θὰ τὸ ὑπερασπίζῃ. Ὁ αὐτοκράτωρ θεωρεῖ ὑποχρέωσίν του νὰ εἶναι πιστὸς ὀπαδὸς τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἐξάπλωσίν της. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐνδιαφέρεται νὰ γίνῃ Πατριάρχης ὁ κατάλληλότερος διὰ τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ἔργον. Διὰ τοῦτο αὐτὸς ἐγκρίνει τὸν διορισμὸν τοῦ ἐκλεγέντος Πατριάρχου, τὸν ὁποῖον τοῦ προτείνει ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαός, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ ὑποταγήν, διότι τὸ ἀξίωμα τοῦ Πατριάρχου εἶναι ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος· ὁ Πατριάρχης διευθύνει τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τὰ πολιτικά.

Ὁ Πατριάρχης θέτει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος ὅλα τὰ ὄργανά του, δίδει θάρρος εἰς τὸ κράτος, ὅταν δυστυχῇ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ κρατεῖ ἡνωμένους μὲ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τοὺς λαοὺς τοὺς ὑποτελεῖς εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Πατριάρχης εὐλογεῖ τὸν στρατὸν μεταβαίνοντα διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ἡ δὲ σημαία φέρει τὸν τίμιον σταυρόν, ὅστις εἶναι σύμβολον τῆς τιμῆς τοῦ στρατιώτου, ἀλλὰ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ Πατριάρχης, ὅστις εὑρίσκεται πλησιέστερα πρὸς τὸν λαόν, δίδει τὴν γνώμην του εἰς τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις τοῦ κράτους.

Ἐνίοτε ὅμως οἱ αὐτοκράτορες ἔκαμνον κατάχρησιν τοῦ ἀξιώματός των· ἐπενέβαινον εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἀπῄτουν ἡ Ἐκκλησία νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὰς θελήσεις των. Ἀλλ' ἡ διαγωγὴ αὕτη τῶν αὐτοκρατόρων πάντοτε κατεκρίθη. Ἡ Ἐκκλησία πάντοτε ἐκυβερνᾶτο μὲ τὰς ἐκκλησιαστικάς της διατάξεις καὶ ἐθεώρει παράνομον τὴν ἀνάμιξιν τῶν αὐτοκρατόρων εἰς καθαρῶς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα μόνη αὐτὴ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κανονίσῃ.

---

32. ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἡ Ὀρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία ἐξηπλώθη εἰς τοὺς σλαυικοὺς λαοὺς τοὺς ἐγκατασταθέντας εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Διεδόθη ἐπίσης εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ εἰς τοὺς Ρώσους.

Οἱ σλαυικοὶ λαοὶ οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν Σέρβοι, Κροᾶται, Σλαβῶνοι, Δαλματοὶ καὶ Βουκοβίνιοι. Εἰς τοὺς σλαυικοὺς λαοὺς ἤρχισε νὰ ἐξαπλώνεται ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τὴν προηγουμένην περίοδον. Κατὰ τὸν 9ον ὅμως αἰῶνα οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ ἐκ Θεσσαλονίκης Κύριλλος καὶ Μεθόδιος κατέστησαν πάντας χριστιανούς. Οὗτοι ἐδημιούργησαν τὸ σλαυικὸν ἀλφάβητον καὶ μετέφρασαν εἰς τὴν σλαυικὴν γλῶσσαν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ διάφορα βιβλία τῶν Ἑλλήνων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τῶν χωρῶν τὰς ὁποίας κατῴκουν οἱ Σλαῦοι, ἡ Κροατία, ἡ Σλαβωνία καὶ ἡ Δαλματία ὑπάγονται σήμερον εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νοτιοσλαβίας, ἡ δὲ Βου-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κοβίνα εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ρουμανίας. Ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν παρέλαβον τὸν Χριστιανισμὸν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας. Πάντες οὗτοι οἱ λαοὶ ἡνώθησαν ἐκκλησιαστικῶς μὲ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Χριστιανισμὸς ἔγινεν ἐπίσημος θρησκεία τῆς Βουλγαρίας. Ὅταν οἱ βούλγαροι ἐγκατεστάθησαν ὁριστικῶς εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν (6ος αἰών), ἀρκετοὶ ἐξ αὐτῶν ἦσαν χριστιανοί, οἵτινες μάλιστα εἶχον ὀργανώσει καί τινας χριστιανικὰς κοινότητας. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν των, ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν ηὐξήθη σημαντικῶς, λόγῳ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν βουλγάρων μὲ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλ' ἡ Βουλγαρία ἔγινεν ὁριστικῶς χριστιανικὴ κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου. Ὁ ἡγεμὼν τῶν βουλγάρων Βόγορις ἔλαβε τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα τῷ 865 καὶ μετωνομάσθη Μιχαήλ, πολὺς δὲ λαὸς τότε ἐβαπτίσθη εἰς τὴν Βουλγαρίαν, μιμηθεὶς τὸν ἡγεμόνα του. Κατόπιν αἰτήσεως τοῦ Βογόριδος ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἀπέστειλεν εἰς Βουλγαρίαν ἀρχιεπίσκοπον μέλλοντα νὰ ἑδρεύῃ εἰς τὴν τότε πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας Πρεσθλάβαν καὶ ἄλλους ἀνωτέρους καὶ κατωτέρους κληρικοὺς διὰ νὰ ὀργανώσουν τὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλ' ὁ Βόγορις ἐφοβήθη μήπως ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐξάρτησις ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιφέρῃ καὶ τὴν πολιτικὴν ὑποδούλωσιν ὑπὸ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Διὰ τοῦτο ἀπῄτησε νὰ καταστῇ ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἀνεξάρτητος καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βουλγαρίας νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἐδέχθη τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, διότι ἔβλεπεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διοικηθῇ καλῶς μόνη της ἡ νεοσύστατος Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία. Ὁ Βόγορις τότε ἐξεδίωξε τοὺς Ἕλληνας κληρικοὺς (866) καὶ ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν πάπαν, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ποθούμενον. Ὁ πάπας ἀπέστειλεν ἀμέσως εἰς τὴν Βουλγαρίαν Λατίνους κληρικούς, οἵτινες εἰσήγαγον τὴν λατρείαν καὶ τὰς διδασκαλίας τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη καὶ οὗτος τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Βόγορις ἀπογοητευθεὶς ἐστράφη πάλιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ τότε Πα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τριάρχης τῆς Κων/λεως Ἰγνάτιος (870) ἐχειροτόνησεν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Βουλγαρίας, ἀπέστειλε δὲ πάλιν ἱκανοὺς κληρικοὺς πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία παρέμεινεν Ὀρθόδοξος.

Κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὴν Ρωσίαν ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας, ἀλλ' ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἔλαβε καμμίαν πρόοδον. Οἱ ρῶσοι ἦσαν καὶ ἔμειναν εἰδωλολάτραι. Ὁ Χριστιανισμὸς ἤρχισε νὰ διαδίδεται εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅταν ἦτο αὐτοκράτειρα ἡ χήρα τοῦ τσάρου Ἰγώρ, Ὄλγα. Αὕτη τῷ 957 ἔλαβε τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μετονομασθεῖσα Ἑλένη, ὁ δὲ ἔγγονός της Βλαδίμηρος κατέστησε τὸν Χριστιανισμὸν ἐπίσημον θρησκείαν τῆς Ρωσίας. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἦτο εἰδωλολάτρης, ἀλλὰ κατόπιν ἐπείσθη, ὅτι ἡ καλλιτέρα θρησκεία τοῦ κόσμου ἦτο ὁ Χριστιανισμός. Διὰ τοῦτο τὸ ἔτος 988 ἔλαβε τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα καὶ ὠνομάσθη Βασίλειος, ἐνυμφεύθη δὲ τὴν Ἄνναν, τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Τὸ παράδειγμα τοῦ Βλαδιμήρου ἠκολούθησαν οἱ αὐλικοί, οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ ρωσικὸς λαός, βαπτισθέντες εἰς τὸν ποταμὸν Δνείστερον.

Ὁ Βλαδίμηρος μετὰ τῆς συζύγου του Ἄννης εἰργάσθη μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸ μέγα κράτος του. Διὰ τοῦτο ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία τὸν ὠνόμασε μέγαν καὶ ἰσαπόστολον καὶ τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν ἁγίων.

Μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον εἰργάσθη καὶ ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Βλαδιμήρου Ἰαροσλάβος. Οὗτος ἔκτισε πλείστους μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς καὶ μοναστήρια καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ρωσίαν τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν καὶ πολλὰς βυζαντινὰς συνηθείας. Ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ὠργανώθη κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ μητροπολῖται τοῦ Κιέβου, ὅπερ ἦτο τότε πρωτεύουσα τῆς Ρωσίας, ἐχειροτονοῦντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπέδιδον τιμητικὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ μητροπολῖται τοῦ Κιέβου ἦσαν σχεδὸν πάντοτε Ἕλληνες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

33. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Ἡ παγκόσμιος παιδεία κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὴν παιδείαν τῆς Ἀνατολῆς, ἥτις εἶναι Ἑλληνικὴ καὶ καλεῖται **Βυζαντινή**. Ἡ βυζαντινὴ παιδεία, ὅπως καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον, στρέφεται περὶ τὴν θεολογίαν, ὅλαι δὲ αἱ τάξεις τῶν μορφωμένων, κληρικῶν καὶ μή, ἐνδιαφέρονται διὰ τὰ θεολογικὰ ζητήματα. Ἀλλ' οἱ θεολογοῦντες κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν εἶχον πλήρη ἐλευθερίαν πνεύματος. Μελετοῦν τὰ συγγράμματα τῶν πατέρων τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τῆς Ἐκκλησίας, μανθάνουν ταῦτα καὶ διατυπώνουν μόνον τὰς εἰς αὐτὰ θεωρίας καὶ σκέψεις συστηματικώτερον καὶ ἐπιστημονικώτερον.

Παρ' ὅλα ταῦτα μέγας ἀριθμὸς σπουδαίων θεολόγων ἐμφανίζεται καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, οἵτινες διακρίνονται διὰ τὴν πολυμάθειάν των καὶ τὴν γνῶσιν πολλῶν ὁμοῦ ἐπιστημῶν. Ἐκ τῶν θεολόγων τούτων μνημονεύομεν τοὺς σπουδαιοτάτους.

1. Φώτιος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 820 καὶ ἀνῆκεν εἰς εὔπορον καὶ ἐπιφανῆ οἰκογένειαν. Ὁ Φώτιος ὑπερέχει πάντων τῶν σοφῶν τῆς παρούσης περιόδου. Ἦτο θεολόγος, φιλόλογος, ἱστορικός, φιλόσοφος, νομικός, ἰατρός, μαθηματικός. Γενόμενος Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰργάσθη διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ κλήρου καὶ διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ρωσίαν. Μεγίστην ὑπηρεσίαν παρέσχεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας της κατὰ τῶν παραλόγων ἀξιώσεων τῶν παπῶν.

Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Φωτίου εἶναι ἡ **«Μυριόβιβλος»**, εἰς τὸ ὁποῖον περιέχονται περιλήψεις 280 συγγραμμάτων θεολογικῶν καὶ μή. Ἐξέδωσεν ἐπίσης πιθανώτατα εἰς δευτέραν ἔκδοσιν τὸν **«Νομοκάνονα»**, ἤτοι συλλογὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2. Εὐθύμιος ὁ Ζυγαβηνός.

Ὁ πατὴρ οὗτος τῆς Ἐκκλησίας ἔζησεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081—1118). Τὸ σπουδαιότερον σύγγραμμά του εἶναι «Πανοπλία δογματική». Εἰς τοῦτο περιέχονται κατὰ τάξιν μέρη ἐκ διαφόρων συγγραμμάτων τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῶν ὁποίων καταπολεμοῦνται αἱ αἱρέσεις μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ συγγραφέως. Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς παρεκίνησε τὸν Ζυγαβηνὸν νὰ γράψῃ τὸ βιβλίον τοῦτο, διὰ νὰ καταπολεμῶνται εὐκόλως οἱ αἱρετικοὶ μὲ τὴν βοήθειαν τούτου.

3. Εὐστάθιος, ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης.

Ὁ Εὐστάθιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολὺ διάκονος εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἔγινε μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (1175).

Ὁ Εὐστάθιος εἰργάσθη διὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἔγραψε βιβλία, εἰς τὰ ὁποῖα συμβουλεύει τοὺς μοναχοὺς νὰ εἶναι εὐσεβεῖς καὶ νὰ ἀγαποῦν τὴν παιδείαν. Ὁ Εὐστάθιος δὲν ἦτο μόνον θεολόγος, ἀλλὰ καὶ φιλόλογος. Ἔγραψε σπουδαιότατα σχόλια εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Πινδάρου, τὰ ὁποῖα δεικνύουν τὴν πολυμάθειάν του.

4. Μιχαὴλ καὶ Νικήτας οἱ Χωνιᾶται.

Οἱ δύο οὗτοι ἀδελφοὶ ἐγεννήθησαν εἰς τὰς Χώρας τῆς Φρυγίας (τὰς ἀρχαίας Κολοσσὰς) κατὰ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος, ὀνομαζόμενοι ἕνεκα τούτου Χωνιᾶται. Οἱ εὔποροι γονεῖς των ἐφρόντισαν πολὺ διὰ τὴν καλὴν μόρφωσίν των. Ὁ Μιχαὴλ νεώτατος ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς εὐρυτέραν μόρφωσιν. Μετὰ τοῦτο ἀφιερώθη εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον καὶ προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ἔτος 1182 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν. Ὅταν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) περιῆλθον εἰς αὐτοὺς καὶ αἱ Ἀθῆναι, ὁ Μιχαὴλ ἐγκατέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λειψε θλιβόμενος τὰς Ἀθήνας. Ἐπισκεφθεὶς διαφόρους πόλεις ἐγκατεστάθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Προδρόμου τῆς νήσου Κέω, ὅπου ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν. Ὁ Μιχαὴλ εἶναι ἐκ τῶν πολυγραφωτέρων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Ἔγραψεν ἀφθόνους ὁμιλίας ἐπὶ περικοπῶν ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, λόγους πανηγυρικούς, διδακτικὰς ἐπιστολὰς καὶ θρησκευτικὰ ποιήματα.

Ὁ νεώτερος ἀδελφός του Νικήτας ἐσπούδασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ δὲ τὴν μεγάλην του μόρφωσιν, ἔφθασεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωθυπουργοῦ (μεγάλου λογοθέτου). Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων ἠκολούθησε τὸν αὐτοκράτορα Θεόδωρον Λάσκαρην εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ τὰ θεολογικά του συγγράμματα εἶναι ὁ «Θησαυρὸς τῆς Ὀρθοδοξίας». Τὸ σύγγραμμά του τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ 27 βιβλία, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκθέτει τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ καταπολεμεῖ τὰς διαφόρους αἱρέσεις.

5. Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός.

Ὁ διδάσκαλος οὗτος τῆς Ἐκκλησίας ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1400, ἔλαβε δὲ λαμπρὰν μόρφωσιν. Κατὰ τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἐμοίρασε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔγινε μοναχός. Τὸ 1437 ἔγινεν ἐπίσκοπος Ἐφέσου. Ὁ Μᾶρκος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ψευδοσύνοδον τῆς Φλωρεντίας (1483), ὅλοι δὲ τότε τὸν ἐθαύμασαν διὰ τὴν εὐγλωττίαν του καὶ διὰ τὰ σοβαρώτατα ἐπιχειρήματά του μὲ τὰ ὁποῖα ἐπολέμησε τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν πάπαν. Ὁ Μᾶρκος ἔγραψε πολλὰ βιβλία καὶ ἐπιστολάς, εἰς τὰ ὁποῖα πρὸ πάντων καταπολεμεῖ τὰς καινοτομίας τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας.

---

34. ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ.
ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

α) Βυζαντινὴ τέχνη καὶ λατρεία.

Ἡ χριστιανικὴ τέχνη κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνεχίζει τὴν πρόοδόν της. Ἀπὸ τοῦ δεκάτου μάλιστα αἰῶνος ἐδημιούρ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γήθη ὁριστικῶς ἡ περίφημος **Βυζαντινὴ Τέχνη**, ἥτις ἔφθασεν εἰς μεγίστην ἀκμὴν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας καὶ τῶν Κομνηνῶν (ἀπὸ Θ΄—ΙΑ΄ αἰῶνος). Ἡ ἀκμὴ αὕτη τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων, ἤτοι μέχρι τέλους τῆς περιόδου ταύτης. Ἡ Βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ σύνηθες διακριτικὸν γνώρισμα ἔχει τὸ σταυροειδὲς σχῆμα τῶν ναῶν, τὸ ὁποῖον ὑφίσταται καὶ μέχρι σήμερον. Τὸ σχῆμα τοῦτο τοῦ ναοῦ δίδει τὴν ἐντύπωσιν σταυροῦ καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ ὄψιν. Αἱ τέσσαρες μεγάλαι ἀψῖδες, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ὁ τροῦλλος, ἐπεκτείνονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς στέγης τοῦ οἰκοδομήματος φθάνουσαι μέχρι τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων. Οὕτω σχηματίζονται πέριξ τοῦ τρούλλου σταυροειδῶς τέσσαρες καμάραι, αἵτινες ἀποτελοῦν τὰ τέσσαρα σκέλη τοῦ σταυροῦ.

Ἐπίσης εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι συνήθως ὁ τροῦλλος δὲν στηρίζεται ἁπλῶς ἐπὶ τῆς στεφάνης τῆς ἐρειδομένης ἐπὶ τῶν τεσσάρων πεσσῶν, ὅπως εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν (§ 25), ἀλλὰ μεταξὺ τῆς στεφάνης καὶ τῆς στέγης του παρεμβάλλεται πολυγωνικὸς πύργος, τὸ **τύμπανον.** Οἱ βυζαντινοὶ ἀρχιτέκτονες δὲν ἀρκοῦνται πάντοτε εἰς ἕνα μόνον τροῦλλον, ἀλλ' εἰς πολλούς, πολλάκις πέντε, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τέσσαρες χαμηλότεροι εἰς τὰς γωνίας τοῦ τετραγώνου τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ ὑψηλότερος καὶ ὡραιότερος εἰς τὸ κέντρον. Ἡ ἐξωτερικὴ τοιχοδομὴ καθίσταται ποικιλωτάτη, ἄφθονα δὲ μεγάλα παράθυρα δίτοξα ἢ τρίτοξα (δίλοβα ἢ τρίλοβα) ἐπὶ τοῦ τυμπάνου, τῶν κογχῶν καὶ τῶν τοίχων τῆς Ἐκκλησίας, πλουσίως διακοσμημένα, καθιστοῦν τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τοῦ ναοῦ θαυμασίαν. Ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις τῶν ναῶν συνεχίζεται μεγαλοπρεπεστάτη, ἡ δὲ ζωγραφικὴ καὶ πρὸ πάντων ἡ ψηφιδογραφία συνεχίζουν τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν πολυτέλειάν των. Ὡς πρὸς τὴν εἰκονογραφίαν ὅμως δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος δίδεται μεγαλυτέρα προσοχὴ εἰς τὴν διὰ τῶν εἰκόνων ἐξωτερίκευσιν τοῦ αὐστηροῦ ἤθους καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀφοσιώσεως τῶν πιστῶν. Διὰ τοῦτο οἱ εἰκονογράφοι ἀπομακρύνονται συνήθως ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ προσέχουν εἰς τὸ αἴσθημα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Συνεχίζεται ὡσαύτως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ **μεγαλοπρέπεια τῆς λατρείας**. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑμνογράφων αὐξάνεται σημαντικῶς, πλεῖστοι δὲ **κανόνες** συνετάχθησαν ἀναφερόμενοι εἰς τὸν Ἰησοῦν, τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς Ἁγίους. Οἱ κανόνες ἦσαν ἄθροισμα πολλῶν τροπαρίων κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον συντεταγμένων καὶ ψαλλομένων. Ὡς ὑμνογράφοι διεκρίθησαν ὁ Ἰωάννης ὁ Γεωμέτρης, ὁ Ἰωάννης ὁ Εὐχαΐτων, ὁ Πατριάρχης Φιλόθεος, ὁ Μᾶρκος ὁ Ἐφέσου, ὁ Ζωναρᾶς κ.λ.π. Ἐγράφησαν προσέτι τὰ λεγόμενα **«λειτουργικὰ βιβλία»**, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναγράφονται οἱ ὕμνοι, αἱ προσευχαὶ καὶ ἡ τάξις πασῶν τῶν χριστιανικῶν τελετῶν, οὕτως ὥστε τελοῦνται αὗται εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας ὁμοιομόρφως. Ἡ Βυζαντινὴ τέλος μουσικὴ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐκαλλιεργήθη ἐντονώτερα.

β) Διοίκησις.

Ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν τρίτην περίοδον δὲν μετεβλήθη καὶ πάλιν, ἀλλ' ἔτι περισσότερον ἐτελειοποιήθη. Ἡ Ἐκκλησία διοικεῖται σύμφωνα μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν νομοθεσίαν. Ἀπετελεῖτο δὲ αὕτη ἀπὸ τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἀπὸ τὰ διατάγματα τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι, λεγόμενοι **Κανόνες**, ἀπετέλεσαν τὸ **Κανονικὸν δίκαιον.**

Διὰ τὰ γενικώτερα Ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα ἐκαλοῦντο, ὅπως καὶ πρίν, ὑπὸ τῶν Πατριαρχῶν οἱ ἐπίσκοποι τῆς Πατριαρχικῆς περιφερείας καὶ συνεκρότουν **Πατριαρχικὴν Σύνοδον.** Ἡ σύνοδος αὕτη συνήρχετο συνήθως δύο φορὰς τὸ ἔτος. Πολλάκις ὅμως ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνεκάλει εἰς σύνοδον τοὺς τυχαίως εὑρισκομένους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀρχιερεῖς. Αἱ σύνοδοι αὗται ἐλέγοντο **Ἐνδημοῦσαι Σύνοδοι.**

Ἅπασαν τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν διηύθυνε ὡς πρὸς τὰ γενικῆς φύσεως ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνος ὠνομάσθη **Οἰκουμενικὸν** καὶ ὁ Πατριάρχης **Οἰκουμενικός.** Τοῦτο συνέβη, διότι αἱ ἐπὶ μέρους Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι εἶχον μεγά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λην ἐκτίμησιν καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἐκτὸς τούτου τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, ἤτοι τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, εὑρίσκοντο εἰς παρακμήν, διότι τὰ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον ἦσαν ὑπόδουλα· ἡ Αἴγυπτος, ἡ Συρία καὶ ἡ Παλαιστίνη εἶχον κατακτηθῆ ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Διὰ τοῦτο, ἂν καὶ ἦσαν ἀνεξάρτητα, ἠκολούθουν προθύμως τὰς ὁδηγίας καὶ ἐδέχοντο τὴν βοήθειαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο εἰς ὑψίστην ἀκμήν. Τὸ αὐτὸ ἔπραττον καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Κύπρου καὶ τῆς παρὰ τὸν Καύκασον κειμένης Γεωργίας ἢ Ἰβηρίας. Αἱ Ἐκκλησίαι αὗται ἀπὸ τῆς προηγουμένης περιόδου εἶχον ἀναγνωρισθῆ ὡς ἀνεξάρτητοι.

Ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας, αἱ δύο ἀρχαί, ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἐκκλησιαστική, ἐνισχύουν μὲν ἡ μία τὴν ἄλλην, ἀλλ' εἶναι ἀνεξάρτητοι, ὅπως καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον. Ἐξακολουθοῦν ὅμως, ὅπως καὶ πρίν, νὰ ἀναμιγνύωνται οἱ αὐτοκράτορες εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ προξενοῦν εἰς αὐτὴν ἀρκετὰς ἀνωμαλίας. Ἀνεμιγνύοντο πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ δὲν ἐπέτρεπον νὰ ἐκλεγῆ τοιοῦτος χωρὶς τὴν συγκατάθεσίν των. Τὴν ἀνάμιξιν ταύτην κατέστησε νόμιμον πλέον ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Κατακουζηνὸς (1341 — 1354). Οὗτος ὥρισε διὰ νόμου νὰ συνέρχωνται οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ νὰ προτείνουν τρεῖς ὑποψηφίους διὰ τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον, ἐκ τῶν ὁποίων τὸν ἕνα νὰ ἐκλέγῃ ὁ αὐτοκράτωρ. Οἱ μητροπολῖται ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ἐκ τριῶν τοὺς ὁποίους ἐπρότεινεν ἡ Πατριαρχικὴ Σύνοδος. Οἱ ἐπίσκοποι ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν μητροπολιτῶν, προτείνονται δὲ ὑπὸ τοῦ κατωτέρου κλήρου καὶ τῶν λαϊκῶν χριστιανῶν. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῆ, ὅτι οἱ πατριάρχαι, οἱ μητροπολῖται, οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ οἱ ἐπίσκοποι δὲν ἔφερον διαφόρους βαθμούς, ἀλλὰ μόνον διαφόρους τίτλους. Ἅπαντες οὗτοι εἶχον τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπισκόπου.

γ) Ἤθη. Μοναχικὸς βίος.

Τὰ ἤθη τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐχειρο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τέρευσαν. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ κηρύγματος καὶ εἰς τὴν ἀτελῆ μόρφωσιν τῶν χριστιανῶν. Οἱ χριστιανοὶ τώρα εἶναι φανατικοὶ καὶ δεισιδαίμονες. Πολλοὶ ἐτήρουν τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους μόνον καὶ ἔκαμνον μακρὰς προσευχάς, ἐνῷ παρέβαινον καὶ τὰ ἁπλούστατα παραγγέλματα τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς καὶ ἐπίστευον ὅτι εἶναι εὐσεβεῖς. Πολλοὶ ἔβλαψαν τὰ ἤθη τῶν χριστιανῶν τὰ κακὰ παραδείγματα μερικῶν αὐτοκρατόρων. Ἐδείκνυον θρησκευτικὸν ζῆλον, ἔκτιζον ναοὺς μεγαλοπρεπεῖς καὶ μοναστήρια, ἐνήργουν πομπώδεις τελετάς, συνέτασσον ὕμνους αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Καὶ ὅμως ἔκαμνον ἀπανθρώπους πράξεις, ἐτύφλωνον ἢ ἠκρωτηρίαζον ἢ ἐφόνευον τοὺς προκατόχους των, τοὺς συγγενεῖς των, ἐν γένει τοὺς ἐχθρούς των, τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἔζων βίον ἀνήθικον.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ **μοναχικὸς βίος** ἐκ τῆς Αἰγύπτου διεδόθη εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ μοναχοὶ ἐτιμῶντο πολὺ ἀπὸ τὸν λαόν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον μεγάλην ἐπιρροήν. Διὰ τοῦτο ἦσαν ἐπίφοβοι εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ εἰς τὸν Πατριάρχην, ὅταν οὗτοι ἐνήργουν ἐναντίον τῆς θελήσεώς των. Κέντρον τοῦ μοναχικοῦ βίου ἦτο τώρα τὸ ὄρος Ἄθω τῆς Χαλκιδικῆς, ὠνομάσθη δὲ **Ἅγιον Ὄρος**. Ἐπὶ τοῦ Ἄθω εἶχον κτισθῆ περὶ τὰ 20 μοναστήρια. Τὰ μοναστήρια ἦσαν δύο εἰδῶν, ἰδιόρρυθμα καὶ κοινόβια. Εἰς τὰ ἰδιόρρυθμα ἕκαστος μοναχὸς ἐλάμβανεν ἀπὸ τὸ μοναστήριον τὰ πρὸς συντήρησίν του εἰς χρῆμα ἢ εἰς προϊόντα καὶ παρεσκεύαζε τὴν τροφήν του μόνος του. Οἱ μοναχοὶ τῶν ἰδιορρύθμων μοναστηρίων ἐκανόνιζον κατὰ βούλησιν τὸν ἀσκητικὸν βίον των καὶ εἶχον δικαίωμα, πλὴν τῆς ὑπὲρ τῆς μονῆς των ἐργασίας, νὰ κάμνουν καὶ ἰδιαιτέρας ἐργασίας πρὸς ἴδιον ὄφελος καὶ νὰ ἔχουν ἰδίαν περιουσίαν. Εἰς τὰ κοινόβια ἔζων πάντες οἱ μοναχοὶ ὅπως εἰς μίαν οἰκογένειαν, ἔτρωγον εἰς τὴν αὐτὴν τράπεξαν, τὰ δὲ κέρδη ἐκ πάσης ἐργασίας των περιήρχοντο εἰς τὸ ταμεῖον τῶν μοναστηρίων των. Ἡ διοίκησις τῶν μοναστηρίων ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου, εἴτε μόνου εἴτε βοηθουμένου ἀπὸ συμβούλιον, ἐξελέγοντο δὲ οὗτοι ὑπὸ τῶν μοναχῶν.

Πλὴν τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, εἶχον κτισθῆ καὶ ἄλλαι εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Σπουδαιότεραι ἐκ τούτων

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἦσαν τοῦ Στουδίου, πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὴν Πάτμον καὶ τοῦ Σινᾶ εἰς τὸ ὁμώνυμον ὄρος. Εἰς τὴν Ἑλλάδα σπουδαιότατα μοναστήρια ἦσαν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοῦ Δαφνίου εἰς τὴν Ἀττικήν, τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ τὰ μοναστήρια τῶν Μετεώρων εἰς τὴν Θεσσαλίαν, κτισμένα ἐπάνω εἰς ἀποτόμους βράχους.

Μεταξὺ τῶν μοναχῶν ὑπῆρχον πολλοὶ λόγιοι. Διὰ τοῦτο πολλὰ μοναστήρια ἀπέκτησαν πλουσιωτάτας βιβλιοθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ κληρονομίας τῶν ἀποθνησκόντων λογίων μοναχῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἀγορὰν χειρογράφων.

---

35. Η ΠΑΠΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Ὁ πάπας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀπέκτησε μεγίστην δύναμιν, καὶ θρησκευτικὴν καὶ πολιτικήν. Κοσμικὴν ἐξουσίαν ἀπέκτησεν ὁ πάπας, ἀφ' ὅτου ὁ βασιλεὺς τῶν Φράγκων Πιπῖνος ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν Ρώμην. Ὁ κατόπιν ἡγεμὼν τῶν Φράγκων Κάρολος ὁ Μέγας (768—848), ὄχι μόνον ἀνεγνώρισε τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τοῦ πάπα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπεξέτεινε, ἀναγνωρίσας τὸν πάπαν ἡγεμόνα τῆς Μέσης Ἰταλίας. Ὁ πάπας εἰς ἀντάλλαγμα ἔστεψε τὸν Κάρολον Ρωμαῖον αὐτοκράτορα, τίτλον τὸν ὁποῖον ἔφερον μόνον οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες.

Ἤδη οἱ πάπαι ὑποστηρίζουν ὅτι εἶναι ἐπίτροποι τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὅτι ἔλαβον ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, καὶ θρησκευτικὴν καὶ κοσμικήν. Συνεπῶς ὅλοι οἱ ἡγεμόνες πρέπει νὰ ὑποτάσσωνται εἰς αὐτοὺς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ διορίζωνται. Ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ 7ος (1072 — 1085) ἔλεγεν ὅτι, ὅπως ἡ σελήνη λαμβάνει τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιον, οὕτω καὶ οἱ ἡγεμόνες λαμβάνουν τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν πάπαν. Κατὰ παντὸς ἡγεμόνος ἀνθισταμένου εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των οἱ πάπαι μετεχειρίζοντο δύο ὅπλα, τὰ ὁποῖα ἐπροξένουν εἰς τὴν Δύσιν τὴν φρίκην καὶ τὸν τρόμον. Ἦσαν ἡ ἀπαγόρευσις καὶ ὁ ἀφορισμός. Μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν ἀπηγορεύετο εἰς τὴν ἡγεμο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νίαν πᾶσα ἱεροτελεστία. Μὲ τὸν ἀφορισμὸν ἐθεωρεῖτο ἁμάρτημα καὶ νὰ χαιρετήσῃ κανεὶς τὸν ἀφοριζόμενον.

Ἡ παπικὴ δύναμις ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀνώτατον ὕψος της ἐπὶ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ 3ου (1178—1216). Οὗτος ἐπεξέτεινε τὴν ἐκκλησιαστικήν του ἐξουσίαν καὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, ὅταν ἡ Κωνσταντινούπολις κατελήφθη ὑπὸ τῶν σταυροφόρων (1204—1261). Ἡ ἀκμὴ αὕτη τοῦ παπισμοῦ ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 13ου αἰῶνος. Τότε οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἤρχισαν νὰ μορφώνωνται. Δὲν φοβοῦνται πλέον τοὺς πάπας καὶ δὲν ὑποτάσσονται τυφλῶς εἰς αὐτούς. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως αἰσθάνονται τὴν δύναμιν τοῦ ἀξιώματός των καὶ δύνανται νὰ ἐπιβληθοῦν διὰ τῶν στρατῶν των. Διὰ τοῦτο δὲν ἀνέχονται πλέον τὴν παντοδυναμίαν τῶν παπῶν καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν ἐξάρτησίν των.

Οἱ πάπαι, βλέποντες ὅτι ἡ δύναμίς των ἀρχίζει νὰ καταπίπτῃ, μεταχειρίζονται πᾶν μέσον, ἵνα τὴν διατηρήσουν. Τὸ σπουδαιότερον χρησιμοποιηθὲν μέσον ἦτο νὰ θεωρῆται αἱρετικὸς πᾶς μὴ ἀναγνωρίζων τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν καὶ νὰ τιμωρῆται ἀπὸ τὴν περίφημον **Ἱερὰν Ἐξέτασιν.** Ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις ἦτο δικαστήριον ἀποτελούμενον ἀπὸ μοναχοὺς καὶ προορισμὸν ἔχον νὰ καταδικάζῃ τοὺς αἱρετικούς. Τὰ δικαστήρια ταῦτα ἱδρύθησαν ὑπὸ τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ 9ου (1227—1241) εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Δύσεως καὶ ἦσαν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος εἰς τοὺς χριστιανούς. Οἱ συλλαμβανόμενοι ἐβασανίζοντο φρικωδῶς, διὰ νὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἦσαν αἱρετικοί. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, καίτοι ἀθῶοι, ἐβεβαίωναν ὅτι ἦσαν αἱρετικοί, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν τῶν βασανιστηρίων διὰ τοῦ θανάτου των. Συνήθης τιμωρία τῶν καταδικαζομένων ἦτο ὁ διὰ τῆς πυρᾶς θάνατος. Τὰ θύματα τῶν δικαστηρίων τούτων ὑπολογίζονται εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων, διετηρήθησαν δὲ ἰδίως εἰς τὴν Ἱσπανίαν μέχρι τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος, ὅστις τὸ 1808 τὰ κατήργησε.

Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ πάπαι δὲν κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν δύναμίν των. Ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φίλιππος ὁ Ὡραῖος ἦλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν τότε πάπαν Βονιφάτιον τὸν 8ον, διέταξε τὸν στρατηγόν του Νογάρετον νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐνίκησε καὶ διεσκόρπισε τὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παπικόν, ὁ δὲ Βονιφάτιος ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν ταραχήν του. Ὁ Φίλιππος ἐνήργησε τότε τὴν ἐκλογὴν ὡς πάπα τοῦ Κλήμεντος τοῦ 2ου καὶ μετέθεσε τὴν ἕδραν τοῦ παπισμοῦ ἀπὸ τὴν Ρώμην εἰς τὴν Ἀβινιῶνα. Ἐκεῖ ἔμενον οἱ πάπαι ἀπὸ τοῦ 1309 μέχρι τοῦ 1378, ὠνόμασαν δὲ τὸ διάστημα τοῦτο Βαβυλωνιακὴν αἰχμαλωσίαν.

---

36. ΠΑΙΔΕΙΑ, ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ, ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΗΣ ΠΑΠΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μέχρι μὲν τοῦ 11ου αἰῶνος, ἡ ἐπιδρομὴ βαρβάρων λαῶν κατέστρεψε τὴν παιδείαν τῆς Δύσεως. Ἀπὸ τὸν 11ον ὅμως αἰῶνα οἱ κατακτηταὶ τῆς Δύσεως σχηματίζουν τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης, συνάπτουν σχέσεις μὲ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἀρχίζουν νὰ ἐκπολιτίζωνται. Τότε παρουσιάζεται εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἐκκλησιαστικὴ φιλολογία. Ἡ θεολογία τῆς Δύσεως ὀνομάζεται **σχολαστικὴ θεολογία,** ἀπὸ τὰ σχολεῖα τῶν μοναστηρίων εἰς τὰ ὁποῖα ἐδιδάσκετο. Ἡ σχολαστικὴ θεολογία τῆς Δύσεως ἀρκεῖται νὰ ἐπαναλαμβάνῃ ὅσα ἔγραψαν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν προσθέτει τίποτε νέον. Ἡ θεολογία αὕτη παρουσιάσθη κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀλλ' εἰς τὴν Δύσιν παρουσιάσθη μὲ τὴν χειροτέραν της μορφήν. Οἱ θεολόγοι τῆς Δύσεως θεωροῦν ὅτι τὰ πάντα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἔχουν καλῶς. Πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν πολλάκις μεταχειρίζονται οὐχὶ σοβαρὰς ἀποδείξεις, παραμελοῦν δὲ τὴν ἱστορικὴν ἐξέτασιν τῶν χριστιανικῶν διδασκαλιῶν καὶ πολὺ ὀλίγον μεταχειρίζονται τὴν ἀρκετὰ χρήσιμον ἀρχαίαν Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν.

Ἐκτὸς τῆς σχολαστικῆς θεολογίας εἰς τὴν Δύσιν παρουσιάσθη καὶ ἡ λεγομένη **μυστικὴ θεολογία.** Οἱ ὀπαδοί της ἐζήτουν νὰ ἑνωθοῦν μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀνυψούμενοι εἰς αὐτὸν μὲ τὴν σκέψιν των. Τότε μόνον ἐνόμιζον ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν τὰ μυστήρια τοῦ κόσμου.

Διοίκησις. Εἰς τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν οἱ πάπαι εἶχον τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Εἰς αὐτοὺς ὑπετάσσοντο οἱ ἐπίσκοποι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ πάντες οἱ κληρικοί. Ὅλοι οὗτοι ὀφείλουν νὰ ἐκτελοῦν τυφλῶς τὰς διαταγὰς τοῦ πάπα, δὲν ἔχουν δὲ ἰδικήν των θέλησιν.

Λατρεία. Τὴν λατρείαν τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας κανονίζουν, ὅπως θεωροῦν καλὸν οἱ πάπαι. Γλῶσσαν εἰς τὴν λατρείαν μεταχειρίζονται τὴν Λατινικήν, ἥτις εἰς τοὺς πλείστους χριστιανοὺς εἶναι ἄγνωστος. Οἱ περισσότεροι κληρικοὶ τελοῦν τὰ μυστήρια καὶ τὰς ἄλλας τελετάς, ἀναγιγνώσκοντες τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς ὕμνους ποὺ εἶναι γραμμένοι εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοοῦν.

Οἱ ναοὶ εἰς τὴν Δύσιν κτίζονται μεγαλοπρεπέστατοι, προτιμᾶται δὲ ὁ ρυθμὸς τῆς Βασιλικῆς. Ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Δύσιν ὁ λεγόμενος **Ρωμανικὸς** ρυθμός, ὅστις ἦτο Βασιλικὴ μὲ παραλλαγάς τινας, τῶν ὁποίων σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ προσθήκη ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου ὑψηλῶν πύργων. Ἐδημιουργήθη ἐπίσης εἰς τὴν Δύσιν καὶ ὁ **Γοτθικὸς** ρυθμός. Οἱ ναοὶ τοῦ ρυθμοῦ τούτου εἶναι πολὺ ὑψηλοί, ὅλαι δὲ αἱ κορυφαὶ τῶν θόλων των καὶ τὰ ἀνώφλια τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων καταλήγουν εἰς ὀξεῖαν γωνίαν. Οἱ ναοὶ εἰς τὴν Δύσιν κοσμοῦνται, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς εἰκόνας, καὶ μὲ ἀγάλματα.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑορτῶν ηὐξήθη, ὅπως καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἁγίων, διότι πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν ἁγίων δὲν ἐχρειάζετο παρὰ μόνον ἡ ἔγκρισις τούτου ὑπὸ τοῦ πάπα. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσική, ἥτις ἐρρυθμίσθη ἀπὸ τὸν Γρηγόριον τὸν Διάλογον, ἔφθασεν εἰς ἀρκετὴν πρόοδον, εἰσήχθη δὲ εἰς τὴν λατρείαν καὶ ἡ ὀργανικὴ μουσική.

Ἤθη. Τὰ ἤθη τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως δὲν ἦσαν ὅπως ἤρμοζεν εἰς τοὺς χριστιανούς. Οἱ χριστιανοὶ δὲν ἠννόουν τὰ τελούμενα κατὰ τὴν λατρείαν, ἀφοῦ δὲν ἐγνώριζον τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Διὰ τοῦτο ἡ λατρεία πολὺ ὀλίγον ἐβοήθει τὴν δημιουργίαν καλῶν ἠθῶν. Ὅλη ἡ εὐσέβειά των συνίστατο εἰς τὴν τήρησιν διαφόρων ἐξωτερικῶν τύπων. Πολὺ ἐζημίωσε τὰ ἤθη τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως ἡ διδασκαλία τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας περὶ τῶν ἀξιομισθιῶν καὶ τῶν ἀφέσεων. Ἐνόμιζον πολλοὶ ὅτι δὲν εἶχον πολλὴν ἀξίαν αἱ ἀγαθαὶ πράξεις των, ἀφοῦ ἠδύναντο νὰ ἐξαγοράσουν τοιαύτας διὰ μέσου τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῶν ἀξιομισθιῶν (§ 26).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μοναχικὸς βίος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναχῶν εἰς τὴν Δύσιν ηὐξήθη πολύ. Ἡ κυριωτέρα ἀσχολία των ἦτο ἡ ὑπεράσπισις καὶ ἡ ἐξάπλωσις τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ μοναχοὶ εἰς τὴν Δύσιν ἀπετέλουν τὰ λεγόμενα **μοναχικὰ τάγματα.** Κάθε τάγμα ἀπετέλει ἓν ἢ περισσότερα μοναστήρια καὶ εἶχεν ὡρισμένον σκοπόν. Τὰ σπουδαιότερα τάγματα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἦσαν τῶν Δομινικανῶν καὶ τῶν Φραγκισκανῶν. Τοῦ τάγματος τῶν Δομινικανῶν ἱδρυτὴς ἦτο ὁ Ἱσπανὸς Δομίνικος (1170), σκοπὸς δὲ αὐτοῦ ἦτο ἡ διόρθωσις τῶν αἱρετικῶν. Τοῦ δὲ τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν ἱδρυτὴς ἦτο ὁ ἐξ Ἀσσίζης τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας Φραγκῖσκος (1182), σκοπός του δὲ ἡ διδασκαλία εἰς τοὺς χριστιανοὺς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς μετανοίας. Οἱ σκοποὶ τῶν μοναχῶν τούτων ἀπῄτουν καλὴν μόρφωσιν.

Ἀντωνίου Γ. Παππαδάτου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ (1453 - 1940)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

37. Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μετὰ τὸ σχίσμα ἀπετελεῖτο, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ ἀπὸ τὰς ἀνεξαρτήτους Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ τῆς Γεωργίας. Εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπήγετο καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας. Ὅλαι ὅμως αἱ χῶραι τῶν Πατριαρχείων, πλὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ, ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος ἀπώλεσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των ὑποταχθεῖσαι εἰς λαοὺς μωαμεθανικούς. Φυσικὰ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ταῦτα πᾶσα πρόοδος ἀνεκόπη, τὴν δὲ Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀντιπροσωπεύει τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Συνεπῶς ἡ διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρακμὴ καὶ ἐξασθένησις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, παρασύρει ὁλόκληρον τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Καὶ ὅμως ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ δὲν ἐπέτρεψε νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία διετήρησε καθαρὸν καὶ ἀνόθευτον τὴν διδασκαλίαν τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν διὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ του.

Ὁ Μωάμεθ ὁ 2ος μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀντελήφθη, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διοικήσῃ χριστιανοὺς ἐφαρμόζων τοὺς μουσουλμανικοὺς νόμους. Ἀντελήφθη ἐπίσης, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς κάμῃ διὰ τῆς βίας μωαμεθανούς, διότι ἢ θὰ εἶχε διαρκῶς ταραχὰς ἢ θὰ ἠρημώνετο τὸ κράτος του, ἐπειδὴ οἱ πλεῖστοι χριστιανοὶ θὰ ἐξεπατρίζοντο. Ἐφοβεῖτο τέλος μήπως οἱ χριστιανοὶ πιεζόμενοι ὑποτα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χθοῦν ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸν πάπαν, ὁπότε οὗτος ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς βοηθήσῃ πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των. Ὁ μόνος λοιπὸν τρόπος διὰ νὰ διατηρήῃ τὴν κυριαρχίαν του, ἦτο νὰ δώσῃ εἰς τοὺς χριστιανοὺς θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἓν εἶδος αὐτοδιοικήσεως.

Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Μωάμεθ διέταξε τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐκλέξουν Πατριάρχην. Οἱ ἐκ τῆς σφαγῆς σωθέντες κληρικοὶ καὶ προύχοντες λαϊκοὶ συνῆλθον καὶ ἐξέλεξαν Πατριάρχην τὸν Γεώργιον Σχολάριον ὀνομασθέντα μετὰ τὴν χειροτονίαν του Γεννάδιον. Ὁ Μωάμεθ ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν καὶ ἀπένειμε πολλὰς τιμὰς εἰς τὸν χριστιανὸν Πατριάρχην. Ὅταν τὸν ἐπεσκέφθη εἰς τὰ ἀνάκτορά του, τὸν ἐνέδυσε μὲ λαμπρὸν ἐπενδύτην, τοῦ ἐνεχείρισε χρυσῆν ράβδον, ὡς σημεῖον τῆς ἐξουσίας του ἐπὶ τῶν χριστιανῶν, τοῦ ἐδώρησε δὲ καὶ ἵππον βασιλικὰ ἐστολισμένον καὶ ὁ ἴδιος τὸν ἐβοήθησεν, ἵνα ἀναβῇ ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του. Ἔπειτα ἐξέδωκε βεράτιον (διάταγμα), διὰ τοῦ ὁποίου κατέστησε τὸν Πατριάρχην **ἐθνάρχην** ὅλων τῶν χριστιανῶν, ἤτοι Ἑλλήνων, Ἀλβανῶν, Σέρβων, Βουλγάρων καὶ Ἀρμενίων. Σύμφωνα μὲ τὸ βεράτιον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διετήρησε πολλὰ προνόμια. Διοικεῖ τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια· δικάζει καὶ φορολογεῖ τοὺς κληρικοὺς καὶ ὅλους τοὺς χριστιανούς. Οἱ χρίστιανοὶ διετήρουν τοὺς ναούς των καὶ τὰς περιουσίας των καὶ δύνανται νὰ λατρεύουν τὸν Θεόν των ἐλευθέρως.

Δυστυχῶς ὁ σεβασμὸς εἰς τὰ προνόμια ταῦτα ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν καλὴν θέλησιν τῶν κατακτητῶν. Καλὴ θέλησις ὅμως δὲν ὑπῆρχε. Δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος καὶ ἡ Ἐκκλησία ἤρχισε νὰ καταδιώκεται, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῶν διωγμῶν της. Οἱ χριστιανοὶ πιέζονται φοβερά, διὰ νὰ γίνουν μουσουλμάνοι. Λεηλασίαι, αἰχμαλωσίαι καὶ σφαγαὶ ἐνεργοῦνται εἰς διαφόρους χριστιανικὰς πόλεις. Πολλοὶ χριστιανοὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον, διὰ νὰ μὴ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστόν. Ἄλλοι ἠναγκάζοντο νὰ ἀλλαξοπιστήσουν, διὰ νὰ μὴ φονευθοῦν. Οἱ μεγαλοπρεπεῖς ναοὶ τῶν χριστιανῶν κρημνίζονται ἢ γίνονται τζαμιά. Εἰς τοὺς ὀλιγίστους μείναντας ναοὺς ἀπηγορεύθησαν οἱ κώδωνες, ἡ πολυτέλεια καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κάθε μεγαλοπρέπεια εἰς τὴν λατρείαν. Οἱ σουλτᾶνοι αὐθαιρέτως ἀναβιβάζουν καὶ καταβιβάζουν τοὺς Πατριάρχας καὶ ἀπαιτοῦν νὰ τοὺς δίδουν πλούσια δῶρα (πεσκέσια).

Ἡ ἀθλία αὕτη κατάστασις ἐξηκολούθησε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος. Τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἤρχισαν τώρα πλέον νὰ προοδεύουν, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι χάνουν τὴν στρατιωτικήν των ἀξίαν. Δὲν τολμοῦν τώρα νὰ συνεχίσουν τὰς πιέσεις, διότι φοβοῦνται τοὺς χριστιανοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων τῆς Ὀρθοδόξου Ρωσίας. Ἐκτὸς τούτου τώρα πρέπει νὰ συνεννοοῦνται μὲ τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης· πρέπει νὰ ἔχουν διπλωματίαν. Δὲν ἔχουν ὅμως ἰδικούς των μορφωμένους διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν καὶ προσλαμβάνουν Ἕλληνας. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι ἐλέγοντο Φαναριῶται, διότι κατῴκουν εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Φανάριον. Οἱ Φαναριῶται διωρίζοντο γραμματεῖς, διερμηνεῖς, ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας ἐμπιστευτικὰς θέσεις, δύνανται δὲ τώρα νὰ προστατεύουν τοὺς ἀδικουμένους χριστιανούς.

Ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τῶν χριστιανῶν ἐσταμάτησεν, ὅταν ἤρχισαν τὰς ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν κατακτητῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν των καὶ πρὸ πάντων, ὅταν ἔγινεν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821. Οἱ Τοῦρκοι τότε ἐνήργησαν φοβερὰς σφαγάς. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ 5ος ἐκρεμάσθη· πλῆθος κληρικῶν ἀπεκεφαλίσθη· τὸ χριστιανικὸν αἷμα ἀφθονώτατα ἐπότισε τὸ ἱερὸν δένδρον τῆς ἐλευθερίας τῶν χριστιανῶν.

Ἡ ἀγριότης αὕτη ἐξήγειρε τὰ πλεῖστα τῶν πεπολιτισμένων Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἡ Ρωσία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἀνέλαβον τὴν προστασίαν τῶν χριστιανῶν. Ἓν μέρος τῆς Ἑλλάδος ἠλευθερώθη, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μαυροβούνιοι ἀποκτοῦν κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνεξαρτησίαν. Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1856 ὁ σουλτᾶνος ἐξέδωκε τὸ περίφημον **Χάτι χουμαγιούν,** διὰ τοῦ ὁποίου ἐδόθησαν τινὰ πολιτικὰ δικαιώματα εἰς ὅλους τοὺς ὑπ' αὐτὸν χριστιανούς. Ἀλλὰ μετὰ τινα ἔτη νέαι σφαγαὶ καὶ λεηλασίαι ἐπέφερον τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον καὶ τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878. Τότε εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα προσετέθησαν μέρος τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ ἐδόθη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πλήρης ἐλευθερία εἰς τοὺς Σέρβους, Ρουμάνους, Βουλγάρους καὶ Μαυροβουνίους. Οἱ Τοῦρκοι ὑπεσχέθησαν πάλιν νὰ σεβασθοῦν τὴν θρησκείαν, τὴν ζωήν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν.

Ἀλλ' αἱ ὑποσχέσεις τῶν Τούρκων καὶ πάλιν δὲν ἐτηρήθησαν. Διὰ τοῦτο τὰ Βαλκανικὰ κράτη Ἑλλάς, Σερβία, Βουλγαρία καὶ Μαυροβούνιον συμμαχήσαντα τῷ 1912 - 13 καὶ νικηφόρως πολεμήσαντα τοὺς Τούρκους, ἀπέδωκαν τὴν ἐλευθερίαν εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς ὑπολοίπους ὑποδούλους χριστιανούς. Τέλος τῷ 1922 πάντες οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ τῆς Τουρκίας Ἕλληνες κατὰ τὸ πλεῖστον ὄντες, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ ἐλεύθερα κράτη των. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν παρέμεινε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μὲ ὀλίγας χιλιάδας χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑπήκοοι Τοῦρκοι. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τοῦ 1922 ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ ἐλευθέρους πλέον χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι συγκροτοῦν πολλὰς αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας.

---

38. ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολλοὶ μωαμεθανοὶ ἐζήτουν νὰ ἐξοντώσουν τοὺς χριστιανούς, ἄλλοι μὲν ἐπιδιώκοντες ἀτομικὰ συμφέροντα καὶ ἄλλοι ἀπὸ φανατισμόν, νομίζοντες ὅτι ἐδείκνυον οὕτω τὴν πίστιν των εἰς τὸν Μωάμεθ. Πολλάκις ὡδήγουν τοὺς χριστιανούς, ὡς ὕβριστὰς δῆθεν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, ἐνώπιον τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων, ἐκεῖ δὲ τοὺς ἐπίεζον ν' ἀρνηθοῦν τὸν Χριστὸν καὶ νὰ ἀσπασθοῦν τὸν μωαμεθανισμόν. Οἱ χριστιανοὶ ἠρνοῦντο νὰ πράξουν τοῦτο καὶ διὰ τοῦτο ὑφίσταντο σκληρὰ μαρτύρια καὶ ἐθανατώνοντο, ὅπως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαρτύρων τούτων, τοὺς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζει **νεομάρτυρας,** εἶναι μέγας, ἀλλ' ὀλίγοι ἐκ τούτων εἶναι γνωστοί. Οἱ χριστιανοὶ συνέλεγον τὰ λείψανα τῶν νεομαρτύρων ἢ ἠγόραζον ταῦτα ἀπὸ τοὺς βασανιστάς, ἀντὶ μεγάλης ἀμοιβῆς, τὰ ἐφύλασσον κρυφίως καὶ τὰ ἐτίμων ὅπως τοὺς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἁγίους. Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία ἐλαχίστους ἐκ τούτων ἀνεκήρυττεν ἐπισήμως μάρτυρας, διότι ἐφοβεῖτο τὴν ὀργὴν τῶν κατακτητῶν. Διὰ τοῦτο ἡ τιμὴ τῶν τότε νεομαρτύρων παρέμεινε τοπική.

Ἐκ τῶν νεομαρτύρων ἀναφέρομεν τοὺς ἑξῆς:

α) Ἡ ὁσία Φιλοθέη.

Ἡ νεομάρτυς αὕτη κατήγετο ἀπὸ ἀρχοντικὴν Ἀθηναϊκὴν οἰκογένειαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της (1539) ἔγινε μοναχὴ καὶ ἵδρυσε γυναικεῖον μοναστήριον, ἐκεῖ ὅπου σήμερον εὑρίσκεται ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν. Αἱ μοναχαί, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς τάχιστα ἀνῆλθεν εἰς 200, μὲ τὰ χειροτεχνήματά των διετρέφοντο καὶ αὐταὶ καὶ συνετήρουν ξενῶνα, νοσοκομεῖον καὶ γυναικεῖον σχολεῖον. Ἐπειδὴ ἡ Φιλοθέη ἐπροστάτευε πάντα καταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐθεωρήθη ὑπ' αὐτῶν ἐπικίνδυνος ἡ ἐπὶ τῶν χριστιανῶν ἐπιρροή της, λόγῳ τῆς φιλανθρωπικῆς δράσεώς της, συνελήφθη καὶ ὑπεβλήθη εἰς πολλὰ μαρτύρια, ἐκ τῶν ὁποίων τὴν 19ην Φεβρουαρίου 1589 ἀπέθανεν.

β) Ἀναστάσιος ὁ Ναυπλιεύς.

Οὗτος διεκρίθη ὡς ζωγράφος καὶ ἐξήσκει τὴν τέχνην του εἰς τὴν πατρίδα του Ναύπλιον καὶ εἰς τὴν λοιπὴν τότε τουρκοκρατουμένην Ἑλλάδα. Ἐκήρυττε συνάμα τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μὲ θάρρος καὶ κατέκρινε τὰ κακουργήματα τῶν Τούρκων κατὰ τῶν χριστιανῶν εἰς τὸ Ναύπλιον. Διὰ τοῦτο συνελήφθη ὑπ' αὐτῶν καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ὅταν ἐξῆλθεν ὁ Ἀναστάσιος ἀπὸ τὸ κρατητήριον, οἱ Τοῦρκοι ἐπέπεσαν ἐναντίον του μὲ ξύλα, ξίφη καὶ μαχαίρας καὶ τὸν κατεκομάτιασαν (1 Φεβρουαρίου 1655). Ἡ Ἐκκλησία ἀργότερον τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν νεομαρτύρων, ἡ δὲ μνήμην του πανηγυρίζεται μεγαλοπρεπέστατα εἰς τὸ Ναύπλιον.

γ) Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.

Ἐγεννήθη τῷ 1714 εἰς τὸ χωρίον Μεγάλο Δένδρο τῆς Αἰτωλίας, ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Ἀθωνιάδα σχολὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἔγινε μοναχός. Κατόπιν μεταβὰς εἰς τὴν Κων/λιν ἔλαβε τὴν ἄδειαν τοῦ Πατριαρχείου νὰ κηρύττῃ. Τότε περιῆλθε τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἰονίου πελάγους, τὴν Μακεδονίαν, Ἤπειρον, Θεσσαλίαν καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα, κηρύττων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν εὐγλωττίαν, ἵδρυσε δὲ καὶ πολλὰ σχολεῖα. Τόσον πολὺ τὸν ἐξετίμων, ὥστε εἰς ὅποιον μέρος ἐδίδασκεν, ἐκάρφωνον ξύλινον σταυρόν, παραμένοντα ἐκεῖ ὡς σημεῖον τῆς διαβάσεώς του. Πολλοὶ ἐκ τῶν σταυρῶν τούτων διατηροῦνται μέχρι σήμερον. Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἠπείρου μὲ διαφόρους συκοφαντίας ἐπέτυχον νὰ συλληφθῇ ὁ Κοσμᾶς καὶ νὰ θανατωθῇ εἰς τὸ χωρίον Μουζακιά, παρὰ τὴν Αὐλῶνα. Ὅταν οἱ δήμιοι ὡδήγησαν αὐτὸν εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως καὶ τοῦ ἀνήγγειλαν τὴν καταδίκην, ὁ Κοσμᾶς ἐπανέλαβε τὸ ῥητὸν τοῦ Δαβὶδ «διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχὴν» καὶ μὲ χριστιανικὴν καρτερίαν ὑπέστη τὸ μαρτύριον τὴν 24ην Αὐγούστου 1779. Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς ὑπῆρξε πράγματι μέγας ἐθναπόστολος, διότι διέσῳσε τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἤπειρον ἀπὸ τὸν ἐξισλαμισμὸν καὶ μετέδωσεν εἰς τὸ ὑπόδουλον Ἑλληνικὸν ἔθνος τὴν ἑλληνικὴν χριστιανικὴν παιδείαν.

---

39. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Δ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Τοῦρκοι ἔκλεισαν πάντα σχεδὸν τὰ σχολεῖα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ λόγιοι χριστιανοὶ ποὺ διεσῴθησαν ἀπὸ τὴν σφαγήν, ἔφυγον εἰς τὴν Δύσιν, ἔνθα συνετέλεσαν ὄχι ὀλίγον εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς Δύσεως. Ἑπομένως εἰς τὴν Ἀνατολὴν πᾶσα κίνησις εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν ἀνεκόπη. Ἡ Ρωσία ἠδύνατο νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν, ἀλλ' ἐκεῖ ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶχεν ἀκόμη πλήρως ὀργανωθῆ. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως ἀγωνίζεται, ἵνα μὴ τελείως ἀφανισθῇ ἡ μόρφωσις τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν. Σχολεῖα γίνονται τώρα τὰ μοναστήρια, οἱ ναοὶ καὶ αἱ οἰκίαι τῶν κληρικῶν, διδάσκα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λοι δὲ οἱ κληρικοί. Μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των οἱ κληρικοὶ συναθροίζουν τὰ χριστιανόπαιδα καὶ μὲ τὸ θαμπὸν φῶς τοῦ κανδηλιοῦ, τὰ μανθάνουν νὰ διαβάζουν, νὰ ἀγαποῦν τὴν πίστιν των καὶ νὰ μισοῦν τὴν τυραννίαν. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος. Μὲ ὅλην ὅμως τὴν δυστυχίαν αὐτὴν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δὲν ἔλειψαν περίφημοι θεολόγοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ κήρυγμά των καὶ μὲ τὰ βιβλία των διετήρουν τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν τῶν χριστιανῶν καὶ ἐματαίωνον τὰς προσπαθείας τῶν Τούρκων, ὅπως τοὺς ἐξισλαμίσουν.

Ἀπὸ τὸν 18ον αἰῶνα, ὅτε ἤρχισαν νὰ λάμπουν μεταξὺ τῶν ὑποδούλων αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ φωτὸς τῆς ἐλευθερίας, τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία καλλιεργεῖται μὲ πόθον καὶ μὲ ζωήν, διότι τώρα ὁ κατακτητὴς δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τὸ ἐμποδίσῃ. Φυσικὰ πολὺ περισσότερον καλλιεργεῖται μεταξὺ τῶν ἐλευθερωθέντων χριστιανῶν. Πλεῖσται θεολογικαὶ σχολαὶ ἱδρύθησαν, εἰς τὰς ὁποίας διακεκριμένοι θεολόγοι ἐδίδαξαν καὶ διδάσκουσι, ἄφθονα δὲ συγγράμματα γράφονται, εἰς τὰ ὁποῖα ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης ἀναπτύσσονται. Τοιαῦται θεολογικαὶ σχολαὶ ἦσαν τῆς Χάλκης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τῶν Ἱεροσολύμων, τοῦ Βελιγραδίου, τοῦ Βουκουρεστίου καὶ αἱ θεολογικαὶ ἀκαδημίαι τῆς Ρωσίας.

Ἐκ τῶν θεολόγων τῆς τετάρτης περιόδου ἀναφέρομεν τοὺς σπουδαιότερους.

1. Μελέτιος ὁ Πηγᾶς.

Οὗτος ἐγεννήθη τῷ 1549 εἰς Χάνδακα τῆς Κρήτης. Ἡ Κρήτη κατείχετο τότε ἀπὸ τοὺς Ἐνετούς, ὁ δὲ Χάνδαξ τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον, ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς Κρήτης. Σπουδάσας φιλοσοφίαν εἰς τὴν Πάδουαν τῆς Ἰταλίας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἔγινε διευθυντὴς τοῦ ἐκεῖ ἑλληνικοῦ σχολείου. Πολὺ ταχέως ἡ φήμη του διεδόθη καὶ πέραν τῆς Κρήτης. Τῷ 1590 ἔγινε Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Ὁ Μελέτιος εἰργάσθη ἐκεῖ πολὺ διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἵδρυσε πολλὰ σχολεῖα. Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἔγραψεν ἐναντίον τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2. Κύριλλος ὁ 2ος ὁ Λούκαρης.

Ὁ Κύριλλος ἦτο ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνων. Ἐγεννήθη εἰς Χάνδακα τῆς Κρήτης τῷ 1572. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Βενετίαν καὶ κατόπιν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παδούης τὴν φιλοσοφίαν. Ἠσχολήθη ὡσαύτως εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐν γένει τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης. Ὁ συμπολίτης του Μελέτιος ὁ Πηγᾶς ἐκτιμήσας τὴν μόρφωσιν καὶ τὸ θάρρος τοῦ ἀνδρός, ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν νὰ προστατεύσῃ τὴν Ὀρθοδοξίαν κατὰ τοῦ Παπισμοῦ ἐνεργοῦντος προσηλυτισμὸν ἰδίως μεταξὺ τῶν χριστιανῶν τῆς Ρωσίας. Ὁ Κύριλλος ἐπὶ πενταετίαν ἐργασθεὶς ἀποτελεσματικώτατα διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, τῷ 1601 ἐπέστρεψεν ἐκ Ρωσίας εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου διεδέχθη τὸν ἀποθανόντα Πατριάρχην Μελέτιον. Ὁ Κύριλλος μὲ μέγαν ζῆλον ἠγωνίσθη, ἵνα ματαιώσῃ τὰς ἐνεργείας τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως προσηλυτίσῃ τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανοὺς εἰς τὸν Παπισμόν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπεσκέφθη προσωπικῶς πλὴν τῆς Ρωσίας, τὴν Βλαχίαν, τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔστειλε δὲ πλῆθος ἐπιστολῶν συνιστῶν τὴν ἐμμονὴν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1620 ἐξελέγη Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εὑρίσκετο τότε εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν. Ἐκινδύνευεν ἡ Ὀρθοδοξία τῶν χριστιανῶν ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς παπικούς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς διαμαρτυρομένους. Ἐνήργουν καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι, διὰ νὰ προσελκύσουν τοὺς ὀρθοδόξους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των. Ὁ Κύριλλος τότε ἦλθεν εἰς φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς διαμαρτυρομένους νομίζων, ὅτι τοῦτο θὰ ὠφέλει εἰς τὸν ἀγῶνά του κατὰ τοῦ Παπισμοῦ. Πραγματικῶς καὶ μὲ τὸ μέσον αὐτὸ ὁ μέγας οὗτος Πατριάρχης ἐπέτυχε νὰ ἀνακόψῃ τὸ ἔργον τοῦ παπικοῦ μοναχικοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν, τὸ ὁποῖον ἐνήργει τὸν προσηλυτισμὸν τῶν ὀρθοδόξων *.

Οἱ Ἰησουῖται ὅμως μὲ διαφόρους συκοφαντίας ἐπέτυχον

* Περὶ τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν θὰ μάθωμεν εἰς τὴν § 49.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πεντάκις νὰ τὸν ἐκδιώξουν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον. Ἀλλ' ὁ Κύριλλος κατώρθωνε νὰ ἐκμηδενίζῃ τὰς ἐνεργείας τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ νὰ ἐπανέρχεται εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον. Τὴν πέμπτην ὅμως φορὰν (1637) ἐπέτυχον οἱ ἐχθροί του τὴν σύλληψίν του ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς προετοιμάζοντος ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων. Ἐφυλακίσθη εἰς ἓν φρούριον τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, ἐκεῖθεν δὲ (1638) οἱ γενίτσαροι ἐπεβίβασαν αὐτὸν εἰς μίαν λέμβον, ὅπου τὸν ἐστραγγάλισαν γονυπετῆ προσευχόμενον καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν.

3. Μητροφάνης Κριτόπουλος.

Ὁ Μητροφάνης ἐγεννήθη τὸ 1589 εἰς τὴν Βέρροιαν, ἐσπούδασε δὲ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης τῆς Ἀγγλίας. Κατόπιν ἐπεσκέφθη τὴν Γερμανίαν καὶ Ἑλβετίαν, ὅπου ἐγνωρίσθη μὲ διακεκριμένους θεολόγους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐτίμων πολὺ διὰ τὴν σοφίαν του. Τὸ ἔτος 1630 μετέβη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἵδρυσε σπουδαίαν βιβλιοθήκην, τῷ δὲ 1636 ἔγινε Πατριάρχης αὐτῆς. Ὁ Μητροφάνης ἔγραψε πολλὰ θεολογικὰ βιβλία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ «Ὁμολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας».

4. Δοσίθεος, Πατριάρχης Ἱεροσολύμων.

Ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1641 εἰς Ἀράχωβαν τῶν Καλαβρύτων. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, κειμένην πλησίον τῆς Κορίνθου, τὴν εὐρεῖαν δὲ μόρφωσίν του ἀπέκτησεν ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων του μελετῶν. Γενόμενος κληρικὸς προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην εὑρισκόμενος ἀπέκτησε μεγάλην φήμην, διὰ τὴν μόρφωσίν του καὶ τὸν ἔνθεον ζῆλόν του, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1669 ἐξελέγη Πατριάρχης Ἱεροσολύμων.

Ἐπὶ Δοσιθέου οἱ Λατῖνοι ἐζήτουν νὰ γίνουν κύριοι τῶν προσκυνημάτων τῶν Ἱεροσολύμων. Ὁ Δοσίθεος μεταβὰς εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἔνθα εὑρίσκετο ὁ σουλτᾶνος Μεχμὲτ ὁ 4ος, ἔπεισεν αὐτὸν νὰ ἐκδώσῃ διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεγνώριζεν ὡς κυρίους τῶν προσκυνημάτων τοὺς Ἕλληνας. Δυ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στυχῶς ἐπέτυχον ἀργότερα οἱ Λατῖνοι (1689) νὰ τοὺς παραχωρηθῇ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἡ κυριότης τμημάτων τινῶν τῶν Ἁγίων τόπων, τὸ δικαίωμα νὰ λειτουργοῦν ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Τάφου καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν Βηθλεὲμ σπηλαίου τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος. Ὁ Δοσίθεος ἔγραψε πολλὰ θεολογικὰ βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαῖον καὶ χρησιμώτατον ἔγινεν ἡ «**Ἱστορία τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων**».

5. Μελέτιος, Μητροπολίτης Ἀθηνῶν.

Ὁ σοφὸς οὗτος ἱεράρχης γεννηθεὶς τὸ 1661 κατήγετο ἐξ Ἰωαννίνων, ἐσπούδασε δὲ εἰς Πατάβιον τῆς Ἰταλίας ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν. Ὅταν ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ διωρίσθη σχολάρχης. Εἰς ἡλικίαν 31 ἐτῶν ἔγινε Μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης. Ἐπειδὴ ἐθεωρήθη συνένοχος ἐπαναστατικοῦ κινήματος καὶ κατεζητεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων (1696), ἐκρύβη ἐπὶ δύο ἔτη εἰς τὴν πατρίδα του, ἐκεῖθεν δὲ ἀμνηστευθεὶς μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τῷ 1701 ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὡς ἔξαρχος εἰς τὴν Πελοπόννησον, κατόπιν δὲ (1703) ἔγινε μητροπολίτης Ἀθηνῶν καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ θανάτου του (1714).

Ὁ Μελέτιος ἔγραψε γεωγραφίαν, ἐκκλ. ἱστορίαν, ρητορικήν, διδαχάς, περὶ ἀστρονομίας καὶ πολλὰς ἐπιστολάς.

6. Ἠλίας Μηνιάτης.

Ὁ Ἠλίας Μηνιάτης ἐγεννήθη εἰς Κεφαλληνίαν τῷ 1669. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας κατέδειξε τὰ διανοητικά του προτερήματα καὶ διὰ τοῦτο δεκαετὴς μόλις ἐστάλη, ἵνα μορφωθῇ εἰς τὴν Βενετίαν. Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του, ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς εἰς τὴν Κεφαλληνίαν, τὴν Ζάκυνθον καὶ τὴν Κέρκυραν, εἰς δὲ τὰ τακτικὰ κηρύγματά του εἰς τοὺς ναούς, ἀπέδειξε τὴν ἐξαίρετον εὐγλωττίαν του καὶ τὰς πολλὰς γνώσεις του. Ἐκλήθη κατόπιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη ἦτο διδάσκαλος τῆς Πατριαρχικῆς σχολῆς καὶ ἱεροκῆρυξ. Τῷ 1711 ἐγένετο ἐπίσκοπος Καλαβρύτων καὶ διετέλεσε τοιοῦτος ἐπὶ τρία ἔτη, ἀποθανὼν μόλις 45 ἐτῶν (1714). Αἱ διασωθεῖσαι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁμιλίαι του εἶναι ὑποδείγματα ρητορικῆς δυνάμεως, ζωηρᾶς φαντασίας καὶ πειθοῦς.

7. Εὐγένιος ὁ Βούλγαρης.

Ὁ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρης ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τῷ 1717. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παδούης θεολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ μαθηματικά. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Κέρκυραν ἐχειροτονήθη διάκονος τῷ 1738. Ὁ Βούλγαρης διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη διευθυντὴς τῶν σχολῶν Ἰωαννίνων, Ἄθωνος καὶ τῆς Πατριαρχικῆς σχολῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη ἡ Β΄, πληροφορηθεῖσα περὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς πολυμαθείας του, τὸν προσεκάλεσεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ἔνθα τῷ 1776 ἐχειροτονήθη Ἀρχιεπίσκοπος Σλαβωνίας καὶ Χερσῶνος καὶ ἀπέθανε τὸ ἔτος 1806.

Ὁ Βούλγαρης ἦτο πολυμαθέστατος καὶ πολύγλωσσος. Ἐγνώριζε τὴν ἑλληνικήν, τὴν λατινικήν, τὴν γερμανικήν, τὴν ἰταλικήν, τὴν γαλλικήν, τὴν ἑβραϊκήν, τὴν τουρκικήν, τὴν ἀραβικὴν καὶ τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν. Ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ἡ **«Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ πρώτου αἰῶνος»** καὶ τὸ **«Θεολογικὸν σύνταγμα»**.

8. Νικηφόρος Θεοτόκης.

Ὁ Νικηφόρος ἐγεννήθη εἰς Κέρκυραν τῷ 1736, ἐσπούδασε δὲ φιλοσοφίαν καὶ μαθηματικὰ εἰς Βολωνίαν καὶ Πατάβιον τῆς Ἰταλίας. Ἀσχοληθεὶς κατόπιν εἰς θεολογικὰς μελέτας ἀνεδείχθη εἷς ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων θεολόγων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Κέρκυραν ἐδίδασκε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἀπὸ τοῦ 1762 ἐχειροτονήθη ἱερομόναχος καὶ ἤρχισε νὰ κηρύττῃ τὸν θεῖον λόγον, τάχιστα δὲ ἡ φήμη του διεδόθη εἰς ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν. Τὸ 1799 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ ἐχειροτονήθη Ἀρχιεπίσκοπος Σλαβωνίας καὶ Χερσῶνος, διαδεχθεὶς τοῦτον.

Ὁ Θεοτόκης ἔγραψε διάφορα βιβλία θεολογικά, φυσικὰ καὶ μαθηματικά. Τὸ σπουδαιότερον σύγγραμμά του εἶναι τὰ **«Κυριακοδρόμια»**. Τοῦτο περιέχει ἑρμηνείαν καὶ ὁμιλίας ἐπὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν Εὐαγγελίων καὶ Ἀποστόλων τῶν ἀναγινωσκομένων εἰς πάσας τὰς Κυριακὰς τοῦ ἔτους.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος σπουδαῖοι θεολόγοι ἀνεφάνησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, περὶ τῶν ὁποίων θὰ μάθωμεν κατωτέρω εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

---

40. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ, ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Δ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ. ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Διοίκησις. Μολονότι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔζησεν εἰς τοιαύτην δυστυχίαν, διετήρησε τὴν ἐσωτερικὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ τὸν τρόπον τῆς διοικήσεώς της. Κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς τέσσαρας Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκ τούτων μείζονα αὐθεντίαν ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶχεν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, χάρις εἰς τὸ πρωτεῖον τιμῆς, τὸ ὁποῖον ἀπεδίδετο εἰς αὐτόν, ὡς προϊστάμενον τῆς σπουδαιοτέρας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ συνάμα, διότι διὰ μέσου τούτου ὁ σουλτάνος ἤρχετο εἰς σχέσιν μὲ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα.

Σύμφωνα μὲ τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον, διῴκει τὴν Ἐκκλησίαν συνεργαζόμενος μὲ σύνοδον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον μέρος καὶ μερικοὶ λαϊκοὶ ἔχοντες ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. Μεταξὺ τῶν λαϊκῶν ἦτο ὁ μέγας λογοθέτης, ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς διερμηνεὺς μεταξὺ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ σουλτάνου. Ἡ σύνοδος ἀπετελεῖτο συνήθως ἀπὸ ἀρχιερεῖς τῶν πλησίον ἐπαρχιῶν καὶ ἀρχιερεῖς προσωρινῶς μένοντας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ σύνοδος αὕτη ἐξέλεγε καὶ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ Ἐκκλησία διῴκεῖτο ὅπως καὶ κατὰ τὴν τρίτην περίοδον. Ἡ διοίκησις αὕτη ἐξηκολούθησε μὲ ἐλαχίστας μεταβολὰς μέχρι τοῦ 1856, ὅτε ἐξεδόθη τὸ περίφημον Χάτι Χουμαγιοὺν (διάταγμα), τὸ ὁποῖον ἐτροποποίησε τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου.

Μετὰ τὸ Χάτι Χουμαγιοὺν ἔγινε συνέλευσις ὅλων τῶν ἀν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τιπροσώπων τῶν χριστιανῶν τῆς Τουρκίας. Ἡ συνέλευσις αὕτη συνέταξε νέον κανονισμὸν τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τοῦτον διοικοῦν τὴν Ἐκκλησίαν δύο Σώματα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πατριάρχου. Τὸ ἓν Σῶμα, λεγόμενον **σύνοδος**, ἀπετελεῖτο ἀπὸ 12 ἀρχιερεῖς, (συνοδικούς), τὸ δὲ ἄλλο Σῶμα, λεγόμενον **μικτὸν Συμβούλιον**, ἀπετελεῖτο ἀπὸ 4 συνοδικοὺς καὶ ἀπὸ 8 προκρίτους λαϊκούς. Ἔργον τῆς συνόδου ἦτο νὰ ἀποφασίζῃ διὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, τοῦ δὲ μικτοῦ συμβουλίου νὰ ἀποφασίζῃ περὶ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ νὰ διαχειρίζεται τὰς περιουσίας τῶν μονῶν καὶ τῶν ναῶν. Τὸ μικτὸν συμβούλιον δὲν ὑφίσταται σήμερον, διότι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἡ ἕδρα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν εἶναι ἐλάχιστος.

Λατρεία. Ἡ λατρεία τῶν χριστιανῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν ἀπώλεσε τὴν μεγαλοπρέπειάν της. Οἱ καλλιτεχνικώτατοι ναοὶ κατεστράφησαν ἢ ἔγιναν τζαμιά, παρέμειναν δὲ εἰς τοὺς χριστιανοὺς οἱ ἡμικατεστραμμένοι καὶ ἄνευ στολισμάτων. Οἱ πιστοὶ ἐκαλοῦντο εἰς τοὺς ναούς, οὐχὶ διὰ κωδώνων, ἀλλὰ διὰ **σημάντρων** ἐκ μετάλλου ἢ ξύλου καὶ διὰ τῆς φωνῆς τῶν **κρακτῶν**. Ἡ λατρεία ἐτελεῖτο συνήθως τὴν νύκτα, ἄνευ πομπῶν καὶ λιτανειῶν, τὸ δὲ κήρυγμα ἦτο σπανιώτατον. Ἡ ζωγραφικὴ τέλος καὶ ἡ μουσικὴ παρημελήθησαν.

Ἡ πτωχεία αὕτη τῆς λατρείας ἐξηκολούθησε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ τὴν προηγουμένην ζωήν της, ἰδίως δὲ εἰς τὰς χώρας, αἵτινες ἀπέκτων τὴν ἐλευθερίαν των. Τώρα κτίζονται ναοὶ μεγαλοπρεπεῖς συνήθως ρυθμοῦ βυζαντινοῦ. Ἡ χριστιανικὴ ζωγραφικὴ προοδεύει σημαντικά, οἱ δὲ ἁγιογράφοι εἰς τὸ σοβαρὸν ὕφος τῶν βυζαντινῶν εἰκόνων προσθέτουν τὸ ὡραῖον καὶ τὸ φυσικόν. Ἐπίσης ἀρκετὰ καλλιεργεῖται ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ καὶ καταβάλλεται σπουδαία προσπάθεια νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ πολλὰ ξένα στοιχεῖα καὶ νὰ συνδυασθῇ μὲ τὸ νεώτερον μουσικὸν πνεῦμα.

Ἤθη. Τὰ ἤθη τῶν χριστιανῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν ἔγιναν αὐστηρότερα. Τὰ δεινὰ τῆς δουλείας ἐπλησίασαν τοὺς χριστια-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νοὺς περισσότερον εἰς τὴν θρησκείαν, ὅπου εὕρισκον παρηγορίαν, τηροῦν δὲ μὲ ἀφοσίωσιν τὰ θρησκευτικά των καθήκοντα. Ἡ εὐσέβεια ὅμως αὕτη, ἕνεκα τῆς ἀμαθείας, περιωρίζετο εἰς μακρὰς προσευχάς, νηστείας καὶ ἐν γένει εἰς αὐστηρὰν τήρησιν μόνον τῶν ἐξωτερικῶν τύπων, ἄφθονοι δὲ δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις ἐδημιουργήθησαν, ξέναι πρὸς τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα. Ἡ κατάστασις αὕτη ἀρχίζει νὰ διορθώνεται ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἰδίως μεταξὺ τῶν ἐλευθερωθέντων χριστιανῶν. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ὅταν ἤρχισε νὰ ἀναπνέῃ τὸν γλυκὺν τῆς ἐλευθερίας ἀέρα, μεγάλας προσπαθείας καταβάλλει, ἵνα μορφώσῃ τοὺς κληρικοὺς καὶ ἀπαλλάξῃ τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ κάθε δεισιδαιμονίαν καὶ πρόληψιν.

Τὸ αἴσθημα τέλος τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἀνεπτύχθη εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ κατόπιν καὶ οὕτως ἐσυνεχίσθη ἡ βυζαντινὴ παράδοσις. Πολλὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα κοσμοῦν τὰς διαφόρους χριστιανικὰς πόλεις, ὅπου ὁ κάθε δυστυχὴς εὑρίσκει παρηγορίαν καὶ περίθαλψιν.

Μοναχικὸς βίος. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δουλείας αἱ περιουσίαι τῶν μονῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἠρπάγησαν. Καὶ ὅμως ὁ μοναχικὸς βίος διετηρήθη. Οἱ μοναχοὶ συντηροῦνται μὲ τὰ ἐλάχιστα κτήματα, τὰ ὁποῖα τοὺς ἀφῆκεν ὁ κατακτητής, μὲ τὴν σκληρὰν ἐργασίαν αὐτῶν καὶ μὲ τὰ ἐλέη τῶν χριστιανῶν. Τὰ μοναστήρια παρέσχον μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς χριστιανούς. Ἐκεῖ κατέφευγον καὶ ἐκρύπτοντο οἱ καταδιωκόμενοι ἀπὸ τὸν τύρρανον· ἐκεῖ εὕρισκον περίθαλψιν οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ πτωχοί· ἐκεῖ τὰ χριστιανόπουλα καὶ πρὸ πάντων τὰ Ἑλληνόπουλα ἐμάνθανον ὀλίγα γράμματα ἀπὸ τοὺς ὀλίγους μορφωμένους μοναχούς· ἐκεῖ ἐκαλλιεργήθη ὁ πόθος τῆς ἐλευθερίας, ὅστις ὥπλισε τοὺς γενναίους μαχητὰς διὰ νὰ τὴν ἀποκτήσουν.

---

41. ΤΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Τὰ Πατριαρχεῖα Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων κατὰ τὴν πρώτην περίοδον προώδευσαν πολύ. Ἡ πρόο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δός των ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 7ου αἰῶνος, πού αἱ χῶραί των Αἴγυπτος, Συρία καὶ Παλαιστίνη ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ἄραβας. Τότε ἡ πρόοδός των ἀνεκόπη καὶ ἤρχισαν νὰ παρακμάζουν. Πολλοὶ χριστιανοὶ τῶν Πατριαρχείων τούτων ὑπεχώρησαν εἰς τὴν βίαν καὶ ἔγιναν μουσουλμᾶνοι, ἀρκετοὶ δὲ παρεσύρθησαν ἀπὸ αἱρετικοὺς καὶ ἐσχημάτισαν αἱρετικὰς Ἐκκλησίας.

Τὸν 11ον αἰῶνα οἱ χριστιανοὶ τῶν Πατριαρχείων τούτων ὑπέστησαν φοβερὰς καταστροφὰς ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους. Οἱ σταυροφόροι ἐξεδίωξαν τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ διώρισαν Λατίνους, οἵτινες ἐπίεζον τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς, ἵνα γίνουν παπικοί. Εὐτυχῶς κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα οἱ Τουρκομάνοι Μαμελοῦκοι κατέλαβον τὰς χώρας ταύτας καὶ ἐκδιώξαντες τοὺς Λατίνους κληρικοὺς ἐπανέφερον τοὺς ὀρθοδόξους Πατριάρχας. Κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον τὰ Πατριαρχεῖα ταῦτα εὑρίσκονται ὑπὸ τοὺς Τούρκους. Μὲ τὴν προστασίαν ὅμως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τῆς ὁμοδόξου Ρωσίας καὶ ἔπειτα τῶν ἐλευθερωθέντων ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν νέαν ζωήν.

Τὸ **Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας** μὲ τὴν οἰκονομικὴν καὶ ἠθικὴν προστασίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας καὶ τῆς Ρωσίας, ἤρχισε νὰ ἀνυψώνεται. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ σημερινοῦ αἰῶνος, προώδευσεν ἀρκετά, διότι ἡ Αἴγυπτος ἀπέκτησε τὴν ἐλευθερίαν της. Πολλοὶ Ἕλληνες ἔμποροι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἵδρυσαν ἑλληνικὰς κοινότητας καὶ ηὔξησαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Σήμερον τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας περιλαμβάνει 8 περιφερείας μὲ 8 ἀρχιερεῖς, διατηρεῖ ἰδικόν του τυπογραφεῖον καὶ ἐκδίδει σπουδαῖα χριστιανικὰ περιοδικὰ καὶ βιβλία. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἀνέρχεται εἰς 140.000.

Τὸ **Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας** ἐλάχιστα προοδεύει, διότι τὸ κατέστρεψαν αἱ ἐσωτερικαὶ ἔριδες, διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀξιώματος. Αἱ ἔριδες αὗται ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ 1555 καὶ ἐξηκολούθησαν μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἀποτέλεσμα τῶν ἐρίδων τούτων ἦτο νὰ ἐπιτύχουν οἱ παπικοὶ νὰ προσελκύσουν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀρκετοὺς ὀρθοδόξους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των. Οὕτως ἱδρύθη ἐκεῖ Οὐνιτικὸν Πατριαρχεῖον. Τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο, εἶναι ἡνωμένον μὲ τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν, οἱ δὲ ἀνήκοντες εἰς αὐτὸ χριστιανοὶ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ μεταχειρίζωνται εἰς τὴν λατρείαν των τὴν γλῶσσάν των καὶ ὄχι τὴν λατινικήν, καὶ οἱ ἱερεῖς του νὰ φέρουν τὸ ἔνδυμα ποὺ ἔφερον πρὶν γίνουν παπικοί. Διέτρεξε τότε κίνδυνον τὸ Ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον τῆς Ἀντιοχείας νὰ ἐξαφανισθῇ τελείως, διότι πολλοὶ ἀραβόφωνοι ἀρχιερεῖς του εἶχον γίνει Οὐνῖται. Εὐτυχῶς μὲ τὰς προσπαθείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀνεδείχθησαν Ἕλληνες Πατριάρχαι καὶ Ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι διέσωσαν τὴν Ὀρθοδοξίαν τοῦ Πατριαρχείου. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους οἱ Σλαῦοι χριστιανοὶ θέλοντες νὰ ἐξαπλώσουν τὸν σλαυϊσμὸν (πανσλαυϊσμὸς) ἐπέτυχον νὰ μεταβάλουν τὴν ἑλληνικότητα τοῦ Πατριαρχείου τούτου. Ἀπὸ τοῦ 1899 τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας ἐκλέγει ἀραβόφωνον Πατριάρχην. Σήμερον ἔχει περὶ τοὺς 15 Μητροπολίτας, ὁ δὲ Πατριάρχης ἑδρεύει εἰς τὴν Δαμασκόν. Οἱ χριστιανοί του ἀνέρχονται εἰς 300.000 καὶ εἶναι οἱ περισσότεροι ἀραβόφωνοι.

Τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων παρουσιάζει κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον σημαντικὰς προόδους. Διὰ τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο δεικνύουν μέγα ἐνδιαφέρον γενικῶς οἱ χριστιανοί. Ὅλοι σέβονται τὰ ἱερὰ προσκυνήματα τῆς Παλαιστίνης, ὅπου ἐγεννήθη, ἔζησεν, ἐδίδαξεν, ἐσταυρώθη καὶ ἀνεστήθη ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Τὸ Πατριαρχεῖον τῶν Ἱεροσολύμων διοικεῖται πάντοτε ἀπὸ Ἕλληνας, ἔχει δὲ 19 Μητροπολίτας καὶ Ἀρχιεπισκόπους. Ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν του ἀνέρχεται εἰς 75.000, οἱ περισσότεροι ὅμως εἶναι ἀραβόφωνοι. Τὰ προσκυνήματά του ἀνῆκον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ἀλλὰ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπέτυχον μερικὰ προνόμια οἱ χριστιανοὶ ὅλων τῶν δογμάτων, ὅπως τὸ νὰ δύνανται νὰ τελοῦν ἱεροτελεστίας εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, εἰς τὸ ὁρισθὲν διὰ κάθε χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν μέρος.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους οἱ ἀραβόφωνοι ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ ἐπροκάλεσαν ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας, διότι ἀπῄτουν νὰ ἐκλέξουν ἀραβόφωνον Πατριάρχην. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νησις, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ὁποίας διατελεῖ ἀπὸ τοῦ 1917, δὲν ἐπέτρεψε τὴν μεταβολὴν ταύτην. Ἐθεώρησεν ὀρθὸν νὰ σεβασθῇ τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως, ὅστις ὑφίσταται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία περιλαμβάνει καὶ τὰς ἀνεξαρτήτους Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἰβηρίας ἢ Γεωργίας. Καὶ αὐταὶ εἶχον ὑποδουλωθῆ εἰς τοὺς Τούρκους. Κατόπιν ὅμως τὴν μὲν Κύπρον κατέλαβον τῷ 1878 οἱ Ἄγγλοι, τὴν δὲ Γεωργίαν τῷ 1811 οἱ Ρῶσοι.

Ἡ διοίκησις καὶ ἡ λατρεία τῶν Πατριαρχείων καὶ τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, γίνεται κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

---

42. ΑΙ ΛΟΙΠΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ. ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΝ ΣΧΙΣΜΑ

Πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι ἱδρύθησαν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὑπήγοντο εἰς αὐτό. Κατόπιν ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην ἔγιναν ἀνεξάρτητοι. Τοῦτο συνέβη ἰδίως κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον, διότι τὸ Πατριαρχεῖον ἦτο ὑπόδουλον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν Ἐκκλησίαι ἐλευθέρων κρατῶν νὰ ὑπάγωνται εἰς τοῦτο.

Ἡ πρώτη Ἐκκλησία, ἥτις ἔγινεν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἦτο τῆς Ρωσίας. Τῷ 1589 ὁ Μητροπολίτης τῆς Μόσχας, πρωτευούσης τότε τῆς Ρωσίας, ἔγινε Πατριάρχης τῆς Ρωσίας καὶ διῴκει ἐλευθέρως τὴν Ἐκκλησίαν του. Τυπικῶς μόνον ἐπεκύρωνε τὴν ἐκλογήν του ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Τότε οἱ Πατριάρχαι τῆς Ρωσίας, ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν. Τοῦτο ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ ὁ θεμελιωτὴς τοῦ μεγαλείου τῆς Ρωσίας Τσάρος Πέτρος ὁ Μέγας. Οὗτος κατὰ τὸ ἔτος 1722 συνέστησεν ὡς ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας **Σύνοδον,** τῆς ὁποίας ἕδρα ἦτο ἡ νέα πρωτεύουσα τῆς Ρωσίας Πετρούπολις. Εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς συνόδου παρευρίσκετο ἀντιπρόσωπος τοῦ Αὐτοκράτορος. Τὸν τρόπον τοῦτον τῆς διοικήσεως ἐδέχθη προθύμως ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, τὸν ἠκολούθησε δὲ κατόπιν καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λάδος. Ἀπὸ τότε ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἔκαμε μεγάλας προόδους. Ἵδρυσε θεολογικὰς σχολάς, ἐβελτίωσε τὴν λατρείαν της καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Σιβηρίαν, Ἀμερικήν, Σινικήν, Κορέαν καὶ Ἰαπωνίαν. Δυστυχῶς κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας ἐτέθη ἐν διωγμῷ ὑπὸ τοῦ ἐπικρατήσαντος εἰς τὴν Ρωσίαν νέου κοινωνικοῦ καθεστῶτος.

Ἀνεξάρτητοι ἐπίσης ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἔγιναν τὸν 18ον αἰῶνα οἱ ὀρθόδοξοι τῆς Αὐστρίας καὶ οἱ Μπουκοβίνιοι καὶ τὸν 19ον αἰῶνα αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Τρανσυλβανίας, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας (Ρουμανίας) καὶ τῆς Σερβίας. Εἰς τὰς Ἐκκλησίας ταύτας τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον προθύμως ἐπέτρεψε νὰ γίνουν αὐτοκέφαλοι.

Ἡ μόνη Ἐκκλησία, ἥτις ἐδημιούργησεν ἀνωμαλίας εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἦτο ἡ Βουλγαρική. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἐζήτησε τῷ 1868 ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ὁ τότε Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ 6ος ἐδέχθη τοῦτο προθύμως. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ περιλάβῃ ἡ Ἐκκλησία των καὶ πάντας τοὺς ὑποδούλους εἰς τοὺς Τούρκους Βουλγάρους. Ἀπῄτησαν μάλιστα νὰ διορίσουν Βουλγάρους Ἐπισκόπους εἰς τὰς ὑποδούλους χώρας, ποὺ ὑπῆρχον Βούλγαροι καὶ ἰδικόν των ἐκκλησιαστικὸν ἀρχηγὸν (Ἔξαρχον) εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅστις νὰ διοικῇ καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους Βουλγάρους. Ἡ ἀπαίτησίς των ἦτο παράλογος καὶ ἀσεβής. Εἰς τὰς ὑποδούλους πόλεις, οὔσας ἑλληνικάς, ὑπῆρχον Ἕλληνες Ἐπίσκοποι ὅλων τῶν Ὀρθοδόξων χριστιανῶν ὑπαγόμενοι εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, συμφωνα δὲ μὲ τοὺς κανόνας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπάρχουν δύο Ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς πόλεως. Καὶ ὅμως οἱ Βούλγαροι ἐπέμεναν μέχρις ὅτου μὲ διάφορα μέσα ἔλαβον τὴν ἄδειαν τῷ 1870 νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἐπιθυμίαν των, διώρισαν δὲ καὶ ἰδικόν των Ἔξαρχον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατόπιν τῆς ἀναρχικῆς ταύτης διαγωγῆς ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἄνθιμος ὁ 6ος συνεκάλεσε τοπικὴν σύνοδον, ἥτις ἐκήρυξε τὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν **σχισματικήν.** Ἀπὸ τότε διεκόπη κάθε σχέσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἐπάνοδος τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἶναι εὐκολωτάτη, διότι σήμερον δὲν ὑπάρχουν διὰ τὴν Βουλγαρίαν οἱ ἐθνικοὶ ἴσως λόγοι, ἕνεκα τῶν ὁποίων δὲν ἐσεβάσθη τότε τοὺς ὑπάρχοντας κανόνας τῆς Ὀρθοδοξίας.

Τέλος κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους (1912—1914) καὶ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1914 ἡ σύνθεσις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μετεβλήθη. Σήμερον ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία περιλαμβάνει περὶ τὰ 160 ἑκατομμύρια χριστιανῶν, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ τὰς ἑξῆς ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίας:

1) Τὰ τέσσαρα Πατριαρχεῖα, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων. Μὲ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἡνωμέναι καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῶν Ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς κεντρῴας Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας. Ἑκάστην ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων διοικεῖ εἷς Ἀρχιεπίσκοπος. Εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπάγεται καὶ ἡ ἡμιαυτόνομος Ἐκκλησία τῆς Κρήτης. Αὕτη διοικεῖται ὑπὸ ἰδίας συνόδου, ἑδρευούσης εἰς τὸ Ἡράκλειον, μετέχει δὲ ταύτης καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους (Βασιλικὸς Ἐπίτροπος).

2) Τὰς αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, Ἰβηρίας, Ἀλβανίας καὶ Πολωνίας.

3) Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ρωσίας.

4) Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Νοτιοσλαυΐας. Τοῦτο ἀποτελοῦν αἱ πρῴην αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι τῆς Σερβίας, τῶν ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ Ὀρθοδόξων καὶ τοῦ Μαυροβουνίου.

5) Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ρουμανίας. Τοῦτο ἀποτελοῦν αἱ πρῴην αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι τῆς Ρουμανίας, τῆς Μπουκοβίνας καὶ μέρους τῆς Τρανσυλβανίας. Αἱ χῶραι, τὰς ὁποίας κατοικοῦν οἱ χριστιανοὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων, ἀποτελοῦν τὸ Βασίλειον τῆς Ρουμανίας.

6) Τὴν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.

7) Τὴν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας, ἥτις, ὡς εἴπομεν, εἶναι σχισματική.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

43. Η ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν συντόμως τὴν Ἱστορίαν τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς συστάσεώς της μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ὅταν ἐνεφανίσθη ὁ Χριστιανισμός, ἡ Ἑλλὰς εἶχε παρακμάσει καὶ ἦτο ὑπόδουλος. Οἱ Ρωμαῖοι μετέβαλον ταύτην εἰς ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Ἀχαΐαν καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἐγνώρισαν κυρίως τὴν Ἑλλάδα οἱ πρῶτοι κήρυκες τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Τὰς πρώτας χριστιανικὰς κοινότητας, εἰς τὴν Ἑλλάδα συνέστησεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Οὗτος ἵδρυσεν Ἐκκλησίας εἰς τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἦσαν ἡ Κόρινθος, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Θεσσαλονίκη κ.τ.λ. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμῶν μητρόπολις τῆς τότε χριστιανικῆς Ἑλλάδος ἦτο ἡ Κόρινθος, εἰς δὲ τὴν βόρειον Ἑλλάδα ἡ Θεσσαλονίκη. Ἀλλ' οἱ διωγμοί, αἱ διάφοροι πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν Ἑλλήνων εἰδωλολατρῶν φιλοσόφων ἦσαν σπουδαῖα ἐμπόδια, διὰ τὴν πρόοδον τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ μόλις κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα ἐπεκράτησεν.

Ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἡ κυρίως Ἑλλὰς μετὰ τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τινων νήσων ἀπετέλεσαν τὴν Ὑπαρχίαν τοῦ **Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ**. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης εἶχεν ὑπ' αὐτὸν τὰς ἑλληνικὰς Μητροπόλεις Νικοπόλεως, Δυρραχίου, Λαρίσης, Κορίνθου καὶ Γόρτυνος τῆς Κρήτης. Οὕτω κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, ὅτε ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ ἡ Θεσσαλονίκη, ὁ Ἐπί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σκοπος ταύτης ἔγινεν ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἀπετελεῖτο ἀπὸ 12 Μητροπόλεις, μίαν εἰς ἑκάστην τῶν ὑποδιοικήσεων τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Ἐκ τούτων αἱ ἓξ ἀναφέρονται ἀνωτέρω, αἱ δὲ λοιπαὶ ἓξ λατινικαὶ Μητροπόλεις ταχέως περιῆλθον εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς εἰς τὰ Βαλκάνια βαρβάρους.

Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν τοῦ Κράτους αἱ χῶραι τῆς κυρίως Ἑλλάδος παρέμειναν εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἀπετέλεσαν ἰδιαιτέραν ἡμιαυτόνομον Ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ διετέλουν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Οἱ Ἐπίσκοποι τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐσωτερικῶν ἐρίδων τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, λόγῳ τῶν αἱρέσεων, ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος καὶ ὑπερήσπιζον πάντοτε τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐποπτεία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διετηρήθη μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου. Ὁ Λέων τῷ 733 διὰ διατάγματος κατήργησε τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἥνωσε ταύτην διοικητικῶς, ὅπως ἦτο ὀρθόν, μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους προσεπάθησαν πολλάκις οἱ Πάπαι νὰ ἀνακτήσουν τὴν δικαιοδοσίαν των ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχον. Ἀπὸ τότε ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔδειξε μεγίστην πρόοδον, πλεῖστοι δὲ κληρικοὶ ἐξ Ἑλλάδος ἀνῆλθον εἰς τὰ ὕψιστα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ πλεῖστοι λόγιοι χριστιανοὶ ἐξ Ἑλλάδος διεκρίθησαν. Ἤκμασεν ἐπίσης ἐν Ἑλλάδι καὶ ὁ μοναχικὸς βίος (Νίκων ὁ Μετανοεῖτε, Ὅσιος Λουκᾶς, Ὅσιος Μελέτιος, Ἅγιον Ὄρος, Μονὴ Δαφνίου).

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν σταυροφοριῶν (13ος αἰών), οἱ Πάπαι ἀνέκτησαν διὰ τῆς βίας τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐγκατέστησαν Λατίνους ἐπιτρόπους καὶ προσεπάθουν μὲ πάντα τρόπον νὰ καταστήσουν Παπικοὺς τοὺς Ὀρθοδόξους χριστιανοὺς τῆς Ἑλλάδος. Αἱ προσπάθειαι αὗται τῶν Παπῶν ἐξηκολούθησαν καὶ μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Λατίνων ἐκ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες ἐξηκολούθησαν νὰ κατέχωνται ἀπὸ Φράγκους ἡγεμό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νας. Αἱ προσπάθειαι αὗται δὲν ἐπέτυχον, διότι οἱ Ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ τῆς Ἑλλάδος ἐνέμενον πάντοτε εἰς τὴν Ὀρθόδοξον αὐτῶν πίστιν. Ὅταν ὅμως ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἠπειλεῖτο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ Αὐτοκράτορες καὶ μετ' αὐτῶν πλεῖστοι Ὀρθόδοξοι χριστιανοί, ἐνόμισαν ὅτι, ἐὰν ὑπετάσσετο ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τὴν Παπικήν, θὰ ἐσῴζετο ἡ ἐλευθερία τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ σκέψις αὕτη διήρησε τοὺς χριστιανοὺς τῆς Αὐτοκρατορίας εἰς ἑνωτικοὺς καὶ ἀνθενωτικούς. Οὕτω καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία συνεταράσσετο ἀπὸ τὰς ἔριδας μεταξὺ τῶν ἑνωτικῶν καὶ τῶν ἀνθενωτικῶν. Εἰς τὴν ἀνώμαλον ταύτην κατάστασιν τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας ἔθεσε τέρμα ἡ κατάκτησις τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἔπαυσαν τότε αἱ ἔριδες, πλεῖστοι δὲ Μητροπολῖται τῆς Ἑλλάδος, ἔλαβον σουλτανικὸν βεράτιον καὶ κατέστησαν ἐν σμικρῷ ἐθνάρχαι τῆς Ἑλλάδος.

---

44. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ κατακτητὴς ἐπιδιώκει τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας. Μόνη δύναμις ἔμεινε διὰ νὰ διασῴζῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὴν περιπέτειαν αὐτήν, ἡ Ἐκκλησία. Καὶ πραγματικῶς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς καταστραφείσης Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἠγέρθη τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον σῴζει τὴν ἔνδοξον ἑλληνικὴν παράδοσιν καὶ συγκρατεῖ τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Κατὰ τὰ 400 ἔτη τῆς δουλείας ἡ Ἐκκλησία ἀνέλαβε νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἀγάπην τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν πίστιν, πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ὁ ρακένδυτος καὶ πεινῶν ἑλληνικὸς κλῆρος, μέσα εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια δίδει εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν πνοὴν ποὺ τοὺς ἐχρειάζετο, διὰ νὰ ἀποκρούσουν τὸν κίνδυνον τῆς ἀφομοιώσεως μὲ τοὺς κατακτητάς.

Εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ μακρὸν διά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στημα τῆς δουλείας, τὴν πρώτην θέσιν κατεῖχον συνήθως οἱ κληρικοί. Συχνότατα οἱ Ἀρχιερεῖς ἐγίνοντο ἀρχηγοὶ σωμάτων καὶ ἐπολέμουν μαζὶ μὲ τοὺς ἁρματωλούς, πλεῖστοι δὲ ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι κληρικοὶ ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον. Ὅταν ἔγινεν ἐπαναστατικὸν κίνημα εἰς τὴν Θεσσαλίαν τὸ ἔτος 1600, ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Μητροπολίτης Τρίκκης καὶ Λαρίσης Διονύσιος. Ὑπέστη τότε μαρτυρικὸν θάνατον ὁ Μητροπολίτης Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου Σεραφεὶμ μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους κληρικούς. Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις, τὰς ὁποίας ὑπεκίνησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη, ὁ Μητροπολίτης Λακεδαίμονος Ἀνανίας ἐκαρατομήθη, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μελέτιος ἐξωρίσθη, ὁ Μητροπολίτης Λήμνου ἐσφάγη. Οἱ κληρικοὶ ὡς μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας εἰργάσθησαν μὲ δραστηριότητα καταπληκτικήν. Εἷς ἁπλοῦς ἱερεὺς ὁ Παπα-Γεώργιος κατὰ τὸ ἔτος 1817, ἐντὸς δύο μηνῶν, ἐνέγραψε 15 χιλιάδας μέλη εἰς τὴν ἑταιρίαν μέσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὅταν ἐξερράγη ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821, οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐμφανίζονται, ἄλλοτε κηρύττοντες, ἄλλοτε πολεμοῦντες, ἄλλοτε διωκόμενοι καὶ τέλος ὑφιστάμενοι μαρτυρικὸν θάνατον. Ὁ Μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὑψώνει τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἰς τὴν Τρίπολιν φυλακίζονται οἱ περισσότεροι Ἀρχιερεῖς τῆς Πελοποννήσου. Ἐπίσης οἱ Μητροπολῖται Θεσσολονίκης, Τυρνάβου καὶ Ἀδριανουπόλεως φυλακίζονται ὡς ὅμηροι. Ὁ ἐθνομάρτυς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ 5ος γίνεται ὁ πρῶτος μάρτυς τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἀπαγχονισθεὶς πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Πατριαρχείου τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1821. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπηγχονίσθησαν οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Ἐφέσου, Νικομηδείας καὶ Ἀγχιάλου εἰς διάφορα μέρη τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ πλῆθος ἄλλων κληρικῶν. Ὁ Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως Κύριλλος ἀπεκεφαλίσθη μὲ δώδεκα ἀνωτέρους κληρικούς. Τὸν Μάϊον τοῦ ἰδίου ἔτους ὑφίστανται μαρτυρικὸν θάνατον ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου καὶ τρεῖς ἄλλοι ἐπίσκοποι τῆς νήσου. Εἰς τὴν Κρήτην φονεύονται κατὰ διαταγὴν τοῦ πασᾶ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ πέντε Ἐπίσκοποι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰς τὴν Νέαν Μονὴν Χίου ἐσφάγησαν ὁ Μητροπολίτης Πλάτων καὶ 200 μοναχοί.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως οἱ Ἐπίσκοποι Βρεσθένης, Ἀνδρούσης, Ταλαντίου, Καρύστου καὶ ἄλλοι μάχονται ὡς ἀρχηγοὶ σωμάτων. Ὁ Παπαφλέσας παρακολουθεῖ τὸν ἀγῶνα καὶ πίπτει ἐπὶ τέλους ἡρωικῶς μαχόμενος κατὰ τοῦ Ἰμβραὴμ εἰς τὸ Μανιάκι, ἔνθα ἐστάθη μὲ τοὺς ὀλίγους του λεοντοκάρδους πολεμιστάς, διὰ νὰ τοῦ ἐμποδίσῃ τὴν διάβασιν. Ὁ Ἐπίσκοπος Σαλώνων (Ἀμφίσσης) Ἡσαΐας προπαρασκευάζει τὴν ἐπανάστασιν περιελθὼν τὴν Πελοπόννησον, κατόπιν δὲ πίπτει μὲ τὸν σταυρὸν εἰς τὴν χεῖρα, ἐνθαρρύνων τοὺς γενναίους μαχητὰς τοῦ Πανουργιᾶ, εἰς τὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας. Ὁ ἥρως Ἀθανάσιος Διᾶκος σουβλίζεται εἰς τὴν Λαμίαν. Ὁ Ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσὴφ προσφέρει τὸν ἑαυτόν του ὡς ὁλοκαύτωμα κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου. Πολὺ μεγάλος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν Μητροπολιτῶν, Ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων καὶ μοναχῶν, οἵτινες προσέφεραν τὴν περιουσίαν των καὶ τὴν ζωήν των εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα.

---

45. ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἡ Ἐκκλησία ἑκάστης τῶν ἐλευθερωνομένων πόλεων ἔπαυε νὰ ἀποτελῇ μέρος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Δὲν ἦτο ὀρθόν, οὔτε λογικόν, αἱ Ἐκκλησίαι αὗται νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ διοικοῦνται ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον, ὅπερ ἦτο ὑπόδουλον εἰς τοὺς Τούρκους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως αἱ Ἐκκλησίαι τῶν ἐλευθερωνομένων πόλεων διηυθύνοντο προσωρινῶς ἀπὸ τοὺς Ἐπισκόπους των. Τῷ 1828 ὁ πρῶτος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας συνέστησεν ἐπιτροπήν, διὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὁ θάνατός του ἐσταμάτησε τὸ ἔργον της.

Κατὰ τὸ ἔτος 1833 ὁ πρῶτος Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων Ὄθων συνέστησεν ἄλλην ἐπιτροπήν, διὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνέταξε σχέδιον, (καταστατικὸν χάρτην) μὲ τὸ ὁποῖον καθώριζε τὴν σύστασιν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως αὐτῆς. Κατόπιν ὅλοι οἱ Ἀρχιερεῖς τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος συνηθροίσθησαν εἰς τὴν τότε Πρωτεύουσαν, τὸ Ναύπλιον, ἐμελέτησαν τὸν καταστατικὸν χάρτην καὶ τὸν ἐδέχθησαν. Τὸ ἴδιον ἔτος ὁ χάρτης οὗτος ἔγινε νόμος τοῦ Κράτους.

Κατὰ τοῦτον ἱδρύθη αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἡνωμένη μὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ μὲ τὰς ἄλλας Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὴν πίστιν καὶ ἔχουσα κεφαλὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἀνωτάτη διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὡρίσθη ἡ **Ἱερὰ Σύνοδος.** Αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ πέντε Ἀρχιερέων ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν κατ' ἔτος ἀνανεουμένων, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχαιοτέρου κατὰ τὴν χειροτονίαν (πρεσβεῖα Ἀρχιερωσύνης). Εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Συνόδου ἔπρεπε νὰ παρίσταται καὶ λαϊκὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Πολιτείας, ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος. Οὗτος δὲν εἶχε δικαίωμα ψήφου, ἀλλὰ παρηκολούθει μήπως ἀπόφασίς τις τῆς Συνόδου συγκρούεται πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους. Διὰ νὰ ἀναγνωρίζωνται δὲ αἱ ἀποφάσεις τῆς Συνόδου ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ἔπρεπε νὰ εἶναι ὑπογεγραμμέναι καὶ ἀπὸ τὸν βασιλικὸν ἐπίτροπον.

Ἡ ἵδρυσις τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δὲν ἀνεκοινώθη ἀμέσως εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὅπως ἀπῄτει ἡ τάξις τῆς Ἐκκλησίας. Μόλις τὸ ἔτος 1850 ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀνεκοίνωσεν ἐπισήμως εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὴν σύστασιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τότε ἐξέδωκεν ὁ Πατριάρχης τὸν **συνοδικὸν τόμον,** δηλαδὴ ἀπόφασιν τῆς Συνόδου, ἥτις ἀνεγνώρισε τὴν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ καθώριζε καὶ τὸν τρόπον τῆς διοικήσεώς της. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις κατὰ τὸ ἔτος 1852 ἐψήφισε νέον καταστατικὸν χάρτην τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ παρεδέχθη μερικὰ ἀπὸ ὅσα ὥριζεν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εἰς τὸν συνοδικὸν τόμον. Κατὰ τὸν νέον τοῦτον χάρτην διοικεῖ ἡ ἰδία Σύνοδος μὲ πρόεδρον πάντοτε τὸν Μητροπολίτην Ἀθηνῶν, τῆς νέας Πρωτευούσης τῆς Ἑλλάδος, λαμβάνεται δὲ τὸ Ἅγιον Μύρον ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ καὶ τιμῆς.

Ὁ καταστατικὸς χάρτης τοῦ 1852 εἶχε πολλὰς ἀτελείας. Διὰ τοῦτο αἱ διάφοροι Ἑλληνικαὶ Κυβερνήσεις συνεννοούμεναι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μὲ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον ἐπέφεραν διαφόρους μεταβολὰς καὶ τροποποιήσεις καὶ οὕτω κατηρτίσθη ὁ σήμερον ἰσχύων καταστατικὸς χάρτης τῆς Ἐκκλησίας Ἑλλάδος.

Κατὰ τοῦτον ἀνωτάτη ἐποπτεύουσα ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ **Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἑλλάδος.** Αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἀρχιερεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου καὶ συνέρχεται ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος (ὅπως τιτλοφορεῖται σήμερον ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν) τακτικὰ κατὰ πενταετίαν καὶ ἐκτάκτως ὅταν παραστῇ ἀνάγκη. Ἀνωτάτη διοικητικὴ ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ **Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.** Αὕτη ἑδρεύει διαρκῶς εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, ὡς πρόεδρον καὶ ἀπὸ 5 Ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται κατ' ἔτος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς χειροτονίας των. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν σύμφωνα μὲ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας καὶ μὲ τὰς γενικωτέρας ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας.

Εἰς τὰς συνεδριάσεις καὶ τῆς Διαρκοῦς Συνόδου καὶ τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, παρίσταται ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Κράτους, ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος, ὅστις γνωμοδοτεῖ ἄνευ ψήφου ἐπὶ τῶν συζητουμένων θεμάτων, πλὴν τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν λατρείαν. Ἡ γνώμη τοῦ ἐπιτρόπου γράφεται εἰς ἰδιαίτερον βιβλίον πρακτικῶν.

---

46. ΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἡ παιδεία τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εὑρίσκετο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Τὰ ὀλίγα σχολεῖα, τὰ ἱδρυθέντα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας δὲν ἦσαν ἐπαρκῆ, διὰ νὰ μορφωθοῦν οἱ κληρικοί. Πολὺ ταχέως ὅμως καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὰ γράμματα. Πολλοὶ σοφοὶ Ἕλληνες, μένοντες μέχρι τότε εἰς τὴν Εὐρώπην, ἦλθον εἰς τὴν μητέρα των Ἑλλάδα καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν μόρφω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σιν τῶν Ἑλλήνων ἀδελφῶν των, ὁ δὲ πρῶτος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας ἵδρυσεν ἱερατικὴν σχολὴν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς νήσου Πόρου. Τὸ ἔτος 1837 ἱδρύθη ἐπὶ Βασιλέως Ὄθωνος τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ Θεολογικὴ τούτου σχολή. Τὸ ἔτος 1844 ἱδρύθη ἡ Ριζάρειος σχολὴ ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν ἀδελφῶν Ριζαρῶν, διὰ νὰ μορφώνωνται εἰς αὐτὴν οἱ κληρικοί. Ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον πλεῖσται ὅσαι ἱερατικαὶ σχολαὶ ἱδρύθησαν, αἱ ὁποῖαι ἔργον ἔχουν νὰ μορφώνουν τοὺς μέλλοντας νὰ ὑπηρετήσουν τὴν Ἐκκκησίαν κληρικούς.

Μέγας ἀριθμὸς θεολόγων παρουσιάσθη εἰς τὴν Ἐκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος μέχρι σήμερον. Οὗτοι ὡς ἀρχιερεῖς, ὡς ἐφημέριοι, ὡς ἱεροκήρυκες καὶ ὡς καθηγηταί, εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας μὲ μεγάλον ζῆλον καὶ μὲ τὰ σοφὰ συγγράμματά των ἔφεραν καὶ φέρουν νέαν πρόοδον εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν. Σπουδαιότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι:

Ὁ ἀρχιμανδρίτης **Θεόκλητος Φαρμακίδης** († 1860), περίφημος διὰ τὰς πολλὰς θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς γνώσεις του. Ὅταν ἐξερράγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐσπούδαζεν εἰς τὴν Γοτίγγην. Διέκοψε τότε τὰς σπουδάς του καὶ ἔσπευσεν, ἵνα προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν πατρίδα του. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔφορος τῶν σχολείων καὶ τέλος ἔγινε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου (1837). Ὁ Φαρμακίδης ἔλαβε σπουδαῖον μέρος εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ πρεσβύτερος **Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος** († 1857). Ὁ διαπρεπὴς οὗτος θεολόγος ἦτο ἱεροκήρυξ καὶ καθηγητής. Ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἐζήτουν νὰ τὸν φονεύσουν, ἠναγκάσθη τῷ 1819 νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ρωσίαν, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν πλέον τῷ 1834. Ὁ Οἰκονόμος μᾶς ἀφῆκε πολλὰ συγγράμματα μεγάλης ἀξίας, φαίνεται δὲ ἀπ' αὐτὰ ὅτι ἦτο βαθὺς γνωστης ὅλων τῶν βιβλίων τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ φιλόπονος συγγραφεύς, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου **Κοντογόνης** († 1878), ὅστις ἔγραψε πολλὰ ἱστορικὰ καὶ ἑρμηνευτικὰ βιβλία. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου **Ρομπότης**

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

(† 1875), συγγράψας ἱερὰν ἱστορίαν, ἠθικὴν καὶ λειτουργικήν. Οἱ σπουδαῖοι ἑρμηνευταὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου **Ν. Δαμαλᾶς** († 1892) καὶ **Ε. Ζολώτας** († 1919). Ὁ ἱστορικὸς **Α. Δ. Κυριακὸς** († 1923), καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, ὅστις συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τρεῖς τόμους. Ὁ Ἐπίσκοπος Διδυμοτείχου **Φιλάρετος Βαφείδης** († 1933), ὅστις συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τρεῖς τόμους. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν **Χρυσόστομος** († 1938), ὅστις διεκρίθη διὰ τὴν εὐσέβειάν του καὶ διὰ τὰ σοφὰ ἱστορικὰ συγγράμματά του. Οἱ σοφοὶ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου **Ζῆκος Ρώσης** († 1933) καὶ **Χ. Ἀνδροῦτσος** († 1935). Οὗτοι ἔγραψαν σπουδαιότατα συγγράμματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνέπτυξαν φιλοσοφικῶς πάσας τὰς διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας (δόγματα). Πλεῖστοι τέλος κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ θεολόγοι ὑπάρχουν σήμερον, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται μὲ θαυμαστὸν ζῆλον διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας.

---

47. ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ λατρεία τῶν χριστιανῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅταν ἠλευθερώθη, ἐτελεῖτο ὅπως ὅλων τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν χριστιανῶν. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅμως μὲ μεγάλα βήματα βελτιοῦται. Εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἐκτίσθησαν μεγαλοπρεπεῖς ναοί. Οἱ ἑλληνικοὶ ναοὶ συνήθως εἶναι ρυθμοῦ βυζαντινοῦ μὲ ὀλίγας τροποποιήσεις, στολίζονται δὲ μὲ εἰκόνας καλλιτεχνικωτάτας σπουδαίων ζωγράφων ξένων καὶ Ἑλλήνων. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἐκαλλιεργήθη ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ καὶ ἀπὸ τοῦ 1905 διδάσκεται εἰς τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν.

Τὰ ἤθη τῶν χριστιανῶν τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἐκ τῆς δουλείας, εὑρίσκοντο εἰς καλὴν κατάστασιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἱκανὴν μόρφωσιν, ἔδιδον μεγαλειτέραν προσοχὴν εἰς τὰς νηστείας, τὰς προσευχὰς καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, παρὰ εἰς τὰ ἀγαθὰ ἔργα. Ἡ Ἐκκλησία

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μας κατέβαλε καὶ καταβάλλει μεγάλας προσπαθείας διὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὰ ἤθη τῶν χριστιανῶν. Σήμερον εἰς τοὺς περισσοτέρους ναοὺς γίνεται κήρυγμα ὑπὸ τῶν Ἀρχιερέων καὶ ἱεροκηρύκων, συνεστήθησαν δὲ πολλὰ κατηχητικὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα χιλιάδες νέοι πηγαίνουν καὶ διδάσκονται. Ἱδρύθησαν ἐπίσης ἀπὸ εὐσεβεῖς χριστιανοὺς ἀρκετὰ θρησκευτικὰ σωματεῖα καὶ ἐκδίδονται πολλὰ θρησκευτικὰ περιοδικά, τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἠθικῆς τῶν χριστιανῶν. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἡ Ἐκκλησία μας ἵδρυσε καὶ τὴν **Ἀποστολικὴν Διακονίαν.** Ὁ ὀργανισμὸς οὗτος διευθύνεται ὑπὸ Συνοδικῶν Ἀρχιερέων καὶ ἐργάζεται μὲ μεγάλον ζῆλον διὰ νὰ θερμάνῃ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν χριστιανῶν.

Εἰς τοὺς Ἕλληνας χριστιανοὺς ἀνεπτύχθη τὰ μέγιστα τὸ αἴσθημα τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Τοῦτο μαρτυροῦν τὰ ἄφθονα φιλανθρωπικὰ καταστήματα τῆς Ἑλλάδος, τὰ ὁποῖα ἱδρύθησαν καὶ ἐργάζονται μὲ δωρεὰς εὐσεβῶν καὶ φιλανθρώπων χριστιανῶν. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἡ Ἐκκλησία μας ἀσκεῖ τὸ ἱερὸν ἔργον τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας συστηματικῶς. Εἰς ἑκάστην Μητρόπολιν ἱδρύθησαν **φιλόπτωχα ταμεῖα.** Τὰ ταμεῖα αὐτὰ συλλέγουν χρήματα ἀπὸ τὰς συνεισφορὰς τῶν χριστιανῶν καὶ τὰ διαθέτουν, διὰ νὰ βοηθοῦν τὰς ἀπόρους οἰκογενείας, νὰ ἀποφυλακίζουν τοὺς κρατουμένους διὰ χρέη, νὰ ὑπανδρεύουν πτωχὰ κορίτσια, νὰ δίδουν βιβλία, ἐνδύματα, ὑποδήματα εἰς ἀπόρους μαθητὰς κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΠΑΠΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

48. ΠΤΩΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΠΙΣΜΟΥ.

ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΩΝ

Ἀπὸ τῆς προηγουμένης περιόδου, ὅπως γνωρίζομεν, ἡ δύναμις τοῦ Παπισμοῦ ἤρχισε νὰ καταπίπτῃ. Κατὰ τὴν παροῦσαν ὅμως περίοδον, ἐπῆλθεν ἡ παρακμή του. Οἱ Πάπαι τώρα προσ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παθοῦν νὰ διασῴσουν τὴν δύναμίν των μὲ τὴν βοήθειαν τῶν μοναχικῶν ταγμάτων. Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν ταγμάτων τούτων ἦτο τῶν Ἰησουϊτῶν. Τὸ τάγμα τοῦτο ἵδρυσεν εἷς Ἱσπανὸς ἀξιωματικός, ὁ Λοϋόλας, ἀνεγνώρισε δὲ τοῦτο τὸ ἔτος 1540 ὁ Πάπας Παῦλος ὁ 3ος. Σκοπὸς τοῦ τάγματος ἦτο νὰ ἐκχριστιανίσῃ τοὺς ἀπίστους καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν τοὺς αἱρετικούς. Μεταξὺ τῶν αἱρετικῶν ἦσαν καὶ οἱ μὴ ἀναγνωρίζοντες τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ πολιτικὸν πρωτεῖον τοῦ Πάπα. Ἀλλὰ καὶ τὸ τάγμα τοῦτο δὲν ἐπέτυχε τίποτε. Οἱ Ἰησουῖται, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὸν Πάπαν, ἐδημιούργουν ταραχάς, διότι ἐφανάτιζον τὸν λαόν, καὶ ἐκαλλιέργουν τὰ θρησκευτικὰ μίση. Διὰ τοῦτο τὰ διάφορα κράτη τῆς Δύσεως, τὸν ἓν μετὰ τὸ ἄλλο ἐξεδίωξαν τοὺς Ἰησουῖτας. Τέλος τὸ ἔτος 1775 ὁ Πάπας Κλήμης ὁ 14ος διέλυσε τὸ τάγμα τοῦτο καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς μοναχούς του, νὰ ἐγγραφοῦν εἰς ἄλλα τάγματα.

Ὁ Πάπας τὸ ἔτος 1545 συνεκάλεσε Σύνοδον εἰς τὴν ἰταλικὴν πόλιν Τρίδεντον (Τρέντο), διὰ νὰ συζητήσῃ περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας. Ἤλπισαν τινὲς τότε, ὅτι ἡ Σύνοδος αὕτη θὰ ἐπετύγχανε τὸ περιορισμὸν τῶν ἀξιώσεων τοῦ Πάπα. Οὕτω μόνον ἦτο δυνατὸν νὰ σταματήσῃ ἡ παρακμὴ τοῦ Παπισμοῦ. Δυστυχῶς ὅμως εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ Τριδέντου ἦσαν περισσότεροι οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ Πάπα. Διὰ τοῦτο ἡ Σύνοδος αὕτη, ὄχι μόνον δὲν περιώρισε τὰς ἀξιώσεις τῶν Παπῶν, ἀλλ' ἐψήφισε τὴν τελείαν ὑποταγὴν εἰς τὸν Πάπαν καὶ ἀπηγόρευσεν ἀκόμη καὶ τὴν ἐλευθέραν ἔρευναν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Συνεπῶς ἡ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος δὲν ἀνέκοψε τὴν παρακμὴν τοῦ Παπισμοῦ.

Οὕτω μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος ἀπεχωρίσθησαν οἱ Προτεστάνται, ἀπὸ δὲ τὸν 17ον αἰῶνα ἤρχισαν νὰ ζητοῦν τὴν ἀνεξαρτησίαν των λαοὶ τῆς Δύσεως, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε μὲ φανατισμὸν ὑπερήσπιζαν τὸν Πάπαν. Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ Πάπαι ἐπιμένουν εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς ἀξιώσεις των. Τὸ ἔτος 1870 ὁ Πάπας Πίος ὁ 9ος συνεκάλεσε Σύνοδον εἰς τὸ Βατικανόν, ἡ ὁποία ἐψήφισε τὸ ἀλάθητον τοῦ Πάπα. Ἐνόμισεν ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη θὰ τὸν ἐνίσχυεν, ἀλλὰ δὲν ὠφέλησε. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Πάπας ἔχασε τὴν κοσμικήν του ἐξουσίαν. Μέχρι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τότε τὸ Κράτος τοῦ Πάπα, τὸ ὁποῖον περιελάμβανεν ὅλην τὴν Μέσην Ἰταλίαν, εἶχε περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν Ρώμην. Τῷ 1870 ὅμως ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας Βίκτωρ Ἐμμανουήλ, ὅστις ἥνωσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ὅλας τὰς ἰταλικὰς χώρας, κατέλαβε τὴν Ρώμην, καταστήσας ταύτην Πρωτεύουσαν τοῦ Ἰταλικοῦ Κράτους. Ὁ Πάπας τότε ἐκλείσθη εἰς τὸ Βατικανὸν περιμένων νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν κοσμικήν του ἐξουσίαν. Τέλος τὸ Ἰταλικὸν Κράτος κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1929 ἀνεγνώρισε τὸ Βατικανὸν ὡς ἀνεξάρτητον Παπικὸν Κράτος, τὸ ὁποῖον ἔχει δικαίωμα νὰ διορίζῃ πρέσβεις (τοὺς Νούντσιους), νὰ ἔχῃ δικαστάς, ἀστυνομίαν, ἰδικά του νομίσματα, γραμματόσημα, κλπ. Τὸ Κράτος τοῦ Βατικανοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Βατικανὸν λόφον τῆς Ρώμης, ὅστις εὑρίσκεται εἰς τὴν βορείαν ὄχθην τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ. Ἔχει ἔκτασιν περὶ τὸ ἥμισυ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον καὶ πληθυσμὸν 600 περίπου ἄτομα, ἀνήκοντα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Παπικῆς Αὐλῆς.

Ἡ ἀπόφασις τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ τοῦ 1870 περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Πάπα ἐδημιούργησε τὴν Παλαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν. Πολλοὶ θεολόγοι δὲν παρεδέχθησαν τὴν ἀπόφασιν ταύτην καὶ ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν, ἱδρύσαντες τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Παλαιοκαθολικῶν. Οἱ περισσότεροι Παλαιοκαθολικοὶ εὑρίσκονται εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ ἔχουν ἰδίους ναοὺς καὶ δύο Ἐπισκόπους. Παλαιοκαθολικοὶ εὑρίσκονται καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, Ὁλλανδίαν, Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν καὶ Μεξικόν. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ δὲν ἀναγνωρίζουν τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα, καὶ πλησιάζουν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ διετήρησαν πολλὰς καινοτομίας τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἔδειξαν μεγάλην προθυμίαν νὰ ἑνωθοῦν μὲ τοὺς Ὀρθοδόξους.

---

49. ΠΑΙΔΕΙΑ, ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ, ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΗΣ ΠΑΠΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Δ΄ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Ἡ παιδεία τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς περιόδου ταύτης δὲν παρουσιάζει πρόοδον, διότι οἱ Πάπαι ἀπη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γόρευσαν τὴν ἐλευθέραν ἔρευναν. Ἡ Σύνοδος τοῦ Τριδέντου (1545) συνέστησεν ἐπιτροπὴν εἰς τὴν Ρώμην, ἡ ὁποία ἀνεγίνωσκε πᾶν βιβλίον, ὅπερ ἐπρόκειτο νὰ ἐκτυπωθῇ καὶ ἐὰν δὲν τὸ ἐνέκρινε κατέγραφε τοῦτο εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀπηγορευμένων βιβλίων καὶ δὲν ἐπετρέπετο ἡ ἐκτύπωσις.

Ἀπὸ τοῦ 17ου ὅμως αἰῶνος ἤρχισαν νὰ προοδεύουν τὰ γράμματα εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὰ περισσότερα Κράτη, τὰ ὁποῖα ἀνῆκον εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν, δὲν ἔδιδον καὶ τόσην προσοχὴν εἰς τὰς ἀπαγορεύσεις τοῦ Πάπα, διότι ὑπερήσπιζον τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος μέχρι σήμερον ἡ θεολογικὴ ἐπιστήμη εἰς τὴν Δύσιν ἀνῆλθεν εἰς μεγίστην πρόοδον.

Ἡ Διοίκησις τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῆς προηγουμένης περιόδου· τὰ πάντα διευθύνει ὁ Πάπας.

Ἡ λατρεία εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην γίνεται πομπώδης καὶ μεγαλοπρεπής. Οἱ Πάπαι ἐπιδιώκουν καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ διατηρήσουν τὸν σεβασμὸν τῶν χριστιανῶν. Ἡ ἀναγέννησις τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόοδον τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκτίσθησαν μεγαλοπρεπέστατοι ναοί, ὅπως ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἰς τὴν Ρώμην, τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἰς τὴν Βιέννην, ἡ Notre Dame εἰς Παρισίους κτλ., ἐδημιουργήθη δὲ καὶ νέος ρυθμὸς ναῶν, ὁ ρυθμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡνώθησαν ὁ ρυθμὸς τῆς Βασιλικῆς καὶ ὁ Βυζαντινός. Ἡ ζωγραφικὴ ἀνεπτύχθη πολύ· μεγάλοι ζωγράφοι, ὅπως ὁ Τισιανός, ὁ Ραφαήλ, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐφιλοτέχνησαν ἔργα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν θαυμασμόν. Ἀνεπτύχθη ἐπίσης ἡ γλυπτική, διότι ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ἔχει εἰς τοὺς ναούς της καὶ ἀγάλματα. Καὶ ἡ μουσικὴ τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας ἀνεπτύχθη πάρα πολύ, πλησιάζει ὅμως πρὸς τὴν κοσμικὴν μουσικήν.

Τὰ ἤθη τῶν χριστιανῶν τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν ἐκαλλιτέρευσαν. Ἐξακολουθοῦν νὰ τελοῦν μόνον ἐξωτερικοὺς τύπους καὶ νὰ διατηροῦν πολλὰς δεισιδαι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μονίας καὶ προλήψεις. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ λειτουργία ἐτελεῖτο εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς δὲν κατενόει. Διὰ νὰ αὐξήσῃ τὴν ἐξουσίαν της ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία, ἔκαμε πολλὰς ἐνεργείας πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ ἀπολιτίστων λαῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, ἔστω καὶ μὲ αὐτὸν τὸν σκοπὸν τελούμενον, ἔχει μεγάλην ἀξίαν, διότι πολλοὶ εἰδωλολάτραι εἶδον τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ἵδρυσεν ἄφθονα μοναχικὰ τάγματα, τὰ ὁποῖα ἀσχολοῦνται διὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ παπικοῦ ἀξιώματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Πολλοὶ ἱεραπόστολοι εἰργάσθησαν μὲ θεῖον ζῆλον, διὰ νὰ διαδώσουν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ἀπολιτίστους λαοὺς τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς, Ἀμερικῆς καὶ Αὐστραλίας. Ὄχι ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς ἱεραποστόλους τούτους, διὰ νὰ ἐκτελέσουν τὸ θεάρεστον τοῦτο ἔργον, ὑπέστησαν πολλὰς στερήσεις καὶ κακουχίας καὶ ἐθυσίασαν καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ο ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ

50. Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ. ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΩΝ

Οἱ Πάπαι προσεπάθησαν κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον μὲ ὅλα τὰ μέσα, νὰ μὴ ἀπολέσουν τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ οἱ χριστιανοὶ τῆς Δύσεως δὲν ἔμενον καθόλου εὐχαριστημένοι καὶ ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν καὶ ἀπὸ τὸν κλῆρον τῆς Ἐκκλησίας των. Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν, οἱ δὲ κληρικοὶ ἐνδιεφέροντο μόνον πῶς νὰ ζοῦν καλλίτερα. Διὰ τοῦτο πολλοὶ χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ἐθεώρουν ἀναγκαίαν τὴν μεταρρύθμισιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐζήτουν νὰ ἐπαναφέρουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἀρχαίαν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἀγνότητα τῶν ἠθῶν. Οἱ πρῶτοι ἐξεγερθέντες ἦσαν ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βίκλεφ, ὁ Οὖσος, ὁ Ἱερώνυμος καὶ ὁ Σαβαναρόλας. Ἀλλ' ὁ Πάπας κατεδίωξε τούτους καὶ τοὺς ὀπαδούς των σκληρότατα· οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν κατεδικάσθησαν εἰς τὸν διὰ τῆς πυρᾶς θάνατον. Τὸ ρεῦμα ὅμως τῶν μεταρρυθμιστῶν ἐμεγάλωσε τόσον πολύ, ὥστε δὲν κατώρθωσαν οἱ Πάπαι νὰ τὸ ἀνακόψουν. Ἀρχηγοὶ τῶν μεταρρυθμιστῶν ἔγιναν τώρα, ὁ Λούθηρος εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ὁ Σβίγγλιος καὶ Καλβῖνος εἰς τὴν Ἑλβετίαν.

Ὁ **Λούθηρος** ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀϊσλέβεν τῆς Σαξωνίας τῷ 1483. Γενόμενος μοναχὸς Αὐγουστινιανὸς ἐχειροτονήθη κατόπιν ἱερεύς, τὸ ἔτος δὲ 1508 ἔγινε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης. Ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶδεν, ὅτι οἱ Πάπαι δὲν διεφύλαξαν τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ προσέθεσαν πολλὰς νέας ἰδικάς των διδασκαλίας καὶ συνηθείας. Διὰ τοῦτο ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐργασθῇ μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις διὰ τὴν διόρθωσιν (τὴν μεταρρύθμισιν) τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἀπόφασίν του ταύτην ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν, ὅταν μετέβη εἰς τὴν Βιττεμβέργην ὁ δομινικανὸς μοναχὸς Τέτζελος καὶ ἐπώλει συγχωροχάρτια, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Πάπα Λέοντος τοῦ 10οῦ. Ἠδύνατο δηλαδὴ ὁ κάθε χριστιανὸς νὰ ἀγοράζῃ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν του. Κατόπιν τούτου ὁ Λούθηρος τῷ 1517, κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων, ἐτοιχοκόλλησεν εἰς τὴν θύραν τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τὰ 95 ἄρθρα του (θέσεις), διὰ τῶν ὁποίων ἤλεγχε τὰς καταχρήσεις τῶν Παπῶν καὶ ἐκάλει τοὺς χριστιανοὺς νὰ μεταρρυθμίσουν τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀπὸ τότε ὁ Λούθηρος καὶ ὁμιλῶν καὶ γράφων παρεκίνει καὶ τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν παπικὸν ζυγὸν καὶ νὰ καταργήσουν πᾶσαν συνήθειαν καὶ πᾶσαν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, μὴ ἀναγεγραμμένην ῥητῶς εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Ὁ Πάπας κατ' ἀρχὰς δὲν ἐθεώρησε σπουδαῖον τὸ κίνημα τοῦτο. Ὅταν ὅμως ἔμαθεν, ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Λουθήρου ἐξηπλώνετο εἰς τὰς γερμανικὰς χώρας μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα, ἐκάλεσε τὸν Λούθηρον εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ ἀπολογηθῇ, καὶ ἐπειδὴ δὲν μετέβη, τοῦ ἔστειλεν ἀφορισμόν. Ὁ Λούθηρος, ὅταν ἔλαβε τὸ ἔγγραφον τοῦ ἀφορισμοῦ, χωρὶς καθόλου νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀνησυχήσῃ, τὸ ἔκαυσεν ἐνώπιον ἀπείρου πλήθους χριστιανῶν, τὸ ὁποῖον εἶχε μὲ τὸ μέρος του.

Ἐνῷ ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ἐξηπλοῦτο εἰς τὴν Γερμανίαν, ἄλλος ἐχθρὸς τοῦ Παπισμοῦ παρουσιάζεται εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ὁ ἐφημέριος τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Ζυρίχης **Σβίγγλιος.** Οὗτος λαβὼν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν πώλησιν συγχωροχαρτίων εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ἤρχισε τῷ 1519 νὰ κηρύττῃ τὴν μεταρρύθμισιν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ κήρυγμα τοῦ Σβιγγλίου ἐπροκάλεσεν ἐμφύλιον πόλεμον εἰς τὴν Ἑλβετίαν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος τῷ 1531. Τὸ ἔργον ὅμως τοῦ Σβιγγλίου ἔφερεν εἰς πέρας ὁ ἐκ Νοϋὼν τῆς Γαλλίας Καλβῖνος καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ὑπερίσχυσεν ἡ μεταρρύθμισις, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλβετίας ὠνομάσθη Καλβινική.

Ὁ Λούθηρος ἐδημιούργησεν ἰδίαν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν μέ τινας παραλλαγὰς καὶ οἱ ἄλλοι μεταρρυθμισταί. Δυστυχῶς ὁ Λούθηρος κατήργησε πολλὰς ὀρθὰς διδασκαλίας καὶ συνηθείας τῆς ἀρχαίας Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας ἔχει διαφυλάξει ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Εἰς τὸ σφάλμα αὐτὸ περιέπεσε, διότι ἀπέρριψε τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, ἐνῷ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, ἥτις περιέχεται εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ εἰς τὰ συγγράμματα τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ εἶναι σεβαστή. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀπορρίψεως τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία μεταξὺ τῶν ἀκολουθησάντων τὴν μεταρρύθμισιν πλείστων Ἐκκλησιῶν, αἵτινες εἶναι κεχωρισμέναι καὶ μόνον συγγένειάν τινα ἀναγνωρίζουν μεταξύ των, ἐπειδὴ κοινὴν πηγὴν τῶν διδασκαλιῶν των ἔχουν τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Αὐτὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἐκκλησιῶν ἐδημιουργήθη, διότι κάθε θεολόγος δύναται νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικήν του ἀντίληψιν, ὅσοι δὲ παραδέχονται τὴν διδασκαλίαν του δύνανται νὰ σχηματίσουν ἰδικήν των Ἐκκλησίαν.

Κατὰ τὸν Λούθηρον πηγὴ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μόνον ἡ Ἁγία Γραφή, ἡ δὲ λατρεία πρέπει νὰ τελῆται εἰς τὴν γλῶσσαν ἑκάστου χριστιανικοῦ λαοῦ. Ἐκ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων τὰ πέντε εἶναι ἁπλαῖ χριστιανικαὶ τελεταὶ καὶ μόνον τὸ βάπτισμα καὶ ἡ εὐχαριστία μεταδίδουν θείαν χάριν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰς τὴν εὐχαριστίαν ὅμως δὲν δέχεται, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ οἶνος μεταβάλλεται εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Οἱ κληρικοὶ εἶναι ἁπλοῖ ὑπάλληλοι, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ ζοῦν βίον ἄμεμπτον, καὶ ἔχουν δύο μόνον βαθμούς, τὸν τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τὸν τοῦ διακόνου. Ἑορτὰς ὁ Λούθηρος ἐδέχθη μόνον τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν (Γέννησις τοῦ Σωτῆρος, Βάπτισις, Ἀνάστασις κτλ.).

---

51. ΑΓΩΝΕΣ ΠΡΟΣ ΕΞΑΠΛΩΣΙΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΚΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, οἵτινες ἠκολούθησαν τὴν μεταρρύθμισιν καὶ τῶν πιστῶν εἰς τὸν Πάπαν ἀνεπτύχθη φοβερὸν μῖσος. Διὰ τοῦτο ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Κάρολος ὁ 5ος, ὅστις ὑπερήσπιζε τὸν Πάπαν, συνεκάλεσε τὸ ἔτος 1521 συνέδριον τῶν ἡγεμόνων εἰς τὸ Βὸρμς τῆς Γερμανίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκάλεσε καὶ τὸν Λούθηρον. Ὁ Λούθηρος μὲ πολὺ θάρρος ὑπεστήριξε τὴν μεταρρύθμισιν καὶ ἠρνήθη νὰ παύσῃ τὸ κήρυγμά του. Τότε οἱ ἡγεμόνες διῃρέθησαν εἰς ὀπαδοὺς τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ὀπαδοὺς τοῦ Παπισμοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Κάρολος. Τῷ 1527 ἔγινε καὶ ἕτερον συνέδριον τῶν ἡγεμόνων εἰς τὸ Σπάϊερ τῆς Γερμανίας, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπερίσχυσεν ἡ μερὶς τοῦ Καρόλου καὶ ἀπεκήρυξε τὴν μεταρρύθμισιν. Τότε οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Λουθήρου διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ συνεδρίου καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν **διαμαρτυρόμενοι** ἢ **προτεστάνται.**

Ἄγριοι ἐμφύλιοι πόλεμοι τότε ἔλαβον χώραν εἰς τὴν Γερμανίαν, κατὰ τοὺς ὁποίους ἄφθονον χριστιανικὸν αἷμα ἐχύθη ἐν ὀνόματι Ἐκείνου, ὅστις ἔχυσε τὸ ἰδικόν του αἷμα, διὰ τὴν εἰρήνην τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τοὺς πολέμους αὐτοὺς ἀνεμίχθησαν ὑπὲρ τῶν μεταρρυθμιστῶν οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, προσπαθοῦντες μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν νὰ ταπεινώσουν τὸν Κάρολον. Οἱ πόλεμοι οὗτοι ἐτελείωσαν μὲ τὴν εἰρήνην τῆς Βεστφαλίας (πόλεως τῆς Πρωσσίας), κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ προτεστάνται ἔλαβον πλήρη ἐλευθερίαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ μεταρρύθμισις ἐξηπλώθη ἀπὸ τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν καὶ εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Βόρειον καὶ Κεντρικὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ κατόπιν αἱματηρῶν ἐμφυλίων πολέμων. Οἱ πλέον καταστρεπτικοὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἔγιναν εἰς τὴν Γαλλίαν. Εἰς τὴν Γαλλίαν εἰσήγαγε τὸν προτεσταντισμὸν ὁ βασιλεὺς Φραγκῖσκος ὁ πρῶτος. Ἀλλ' οἱ Παπικοὶ ἤγειρον σκληροὺς διωγμοὺς κατὰ τῶν Προτεσταντῶν, τοὺς ὁποίους ἔλεγον Οὐγενότους δηλαδὴ νυκτερινὰ φαντάσματα, διότι ἐκ φόβου ἐλάτρευον τὸν Θεὸν τὴν νύκτα. Ὁ ἐμφύλιος αὐτὸς θρησκευτικὸς πόλεμος εἰς τὴν Γαλλίαν ἔγινεν ἀγριώτατος, ὅταν ἔλαβε καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα. Ἀνεμίχθησαν εἰς αὐτὸν οἱ ἐρίζοντες διὰ τὸν Γαλλικὸν θρόνον δοῦκες Γυῖζαι καὶ οἱ πρίγκηπες Βουρβῶνοι. Καὶ οἱ μὲν Γυῖζαι ἐτάχθησαν μὲ τοὺς Παπικούς, οἱ δὲ Βουρβῶνοι μὲ τοὺς Προτεστάντας. Ἐπειδὴ δὲ ὑπερίσχυον οἱ Παπικοί, ἐξηκολούθησεν ὁ διωγμὸς τῶν Οὐγενότων μέχρι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως (1789). Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο μυριάδες Οὐγενότων ἐσφάγησαν, 70 δὲ χιλιάδες περίπου ἐξ αὐτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Μετὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν ἕκαστος Γάλλος, ἠδύνατο ἐλευθέρως νὰ ἔχῃ τὰς θρησκευτικάς του πεποιθήσεις.

Τέλος ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις εἰσήχθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς διωγμοὺς ὑπερίσχυσε τῷ 1558 ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ καὶ συνετάχθησαν τὰ 39 ἄρθρα τῆς πίστεως τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις τῆς Ἀγγλίας ἐσεβάσθη πολλὰς ἀρχαίας χριστιανικὰς παραδόσεις καὶ τελετάς, διετήρησε δὲ τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας ὀνομάζεται **Ἐπισκοπικὴ** ἢ **Ἐπισκοπιανή.** Ἐκ τῆς Ἀγγλίας διεδόθη ἡ μεταρρύθμισις εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπου πλεῖσται ἐπισκοπιαναὶ Ἐκκλησίαι ἱδρύθησαν.

---

52. ΠΑΙΔΕΙΑ, ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ, ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΩΝ

Ἡ Χριστιανικὴ παιδεία τῶν προτεσταντῶν ἔφθασεν εἰς πρόοδον ἀξιοζήλευτον. Πολλαὶ θεολογικαὶ σχολαὶ ἱδρύθησαν,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρὸ πάντων εἰς τὴν Γερμανίαν, εἰς τὰς ὁποίας φοιτοῦν καὶ διδάσκονται, ὄχι μόνον Διαμαρτυρόμενοι, ἀλλὰ καὶ Ὀρθόδοξοι καὶ Παπικοί. Μεταξὺ τῶν Προτεσταντῶν παρουσιάσθησαν πρώτης τάξεως θεολόγοι, τῶν ὁποίων πάντες θαυμάζουν τὰ σοφὰ συγγράμματα. Ἡ μεγάλη αὕτη πρόοδος τῆς θεολογικῆς παιδείας εἰς τοὺς Προτεστάντας ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οἱ κληρικοί των πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μορφωμένοι, ἐπειδὴ τὸ σπουδαιότερον ἔργον των εἶναι τὸ κήρυγμα. Ἐκτὸς τούτου αἱ Προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι ἁμιλλῶνται μεταξύ των τίς θὰ ἐπιδείξῃ μεγαλυτέραν πρόοδον.

Ἡ διοίκησις τῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν ἀνατίθεται εἰς ἐπιτροπὰς ἀπὸ κληρικοὺς καὶ λαϊκούς, αἱ ὁποῖαι διορίζονται ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας ἢ ἀπὸ τὰς κοινότητας. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται διοικοῦν ὡς ἀνώτεραι ἀρχαί. Εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῶν διαφόρων πόλεων διευθύνουν πρεσβύτεροι, οἱ λεγόμενοι ἔφοροι, μὲ συμβούλιον ἀπὸ λαϊκούς. Τὰς ἐφορείας αὐτὰς ἐποπτεύει ἡ γενικὴ ἐφορεία. Ἄλλοτε τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν εἶχον οἱ ἡγεμόνες, ἀλλὰ συνέβαινεν οἱ ἡγεμόνες νὰ μὴ εἶναι Προτεστάνται ἢ ἐζήτουν νὰ ἐπιβάλουν τὰς ἰδικάς των διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο εἰς πολλὰς Προτεσταντικὰς χώρας διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν ἐλευθέρως ἐπιτροπὴ καὶ ἐποπτεύει μόνον ἡ πολιτεία.

Ἡ λατρεία τῶν Προτεσταντῶν περιωρίσθη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τὸ κήρυγμα καὶ ὀλίγους ὕμνους. Οἱ ναοὶ κτίζονται συνήθως κατὰ τὸν Γοτθικὸν ρυθμόν, στολίζονται δὲ ἐσωτερικῶς μὲ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ μὲ ρητὰ ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀναγραφόμενα ἐπὶ τῶν τοίχων. Μερικοὶ ναοὶ στολίζονται καὶ μὲ εἰκόνας ζωγραφισμένας εἰς τοὺς ὑαλοπίνακας τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων.

Τὰ ἤθη τῶν Προτεσταντῶν δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ἄριστα, διότι ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ εἰς αὐτοὺς ἀδιαφορία τις πρὸς τὴν θρησκείαν. Ἀλλὰ τὸ συχνὸν κήρυγμα εἰς τοὺς ναοὺς ἀνέπτυξεν ἀρκετὰ τὸ αἴσθημα τῆς φιλανθρωπίας. Τὰς Προτεσταντικὰς χώρας στολίζουν πλῆθος φιλανθρωπικὰ καταστήματα, προστατεύοντα τοὺς δυστυχεῖς. Ὑπάρχουν ἐπίσης πολλὰ ἱδρύματα, τὰ ὁποῖα φροντίζουν διὰ τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λαοῦ. Ἱδρύθησαν τέλος ἀρκεταὶ χριστιανικαὶ ἑταιρεῖαι, αἱ ὁποῖαι στέλλουν ἱεραποστόλους εἰς τοὺς ἀπολιτίστους λαούς, διὰ νὰ τοὺς μορφώσουν, διαδίδοντες εἰς αὐτοὺς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Σήμερον ὁ ἀριθμὸς τῶν Προτεσταντῶν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀνέρχεται εἰς τὰ 200 ἑκατομμύρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

53. ΣΧΕΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΠΙΣΜΟΝ

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Πάπαι κατέβαλον μεγάλας προσπαθείας διὰ νὰ ὑποτάξουν τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐζήτησαν νὰ ἐξεγείρουν τοὺς ἡγεμόνας κατὰ τῶν Τούρκων. Ἤλπιζον ὅτι θὰ ἐξησφάλιζον τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅταν οἱ ἡγεμόνες κατελάμβανον τὸ Βυζαντινὸν Κράτος. Εἰς τὰς προτροπὰς ὅμως ταύτας δὲν ἐφάνησαν πρόθυμοι οἱ ἡγεμόνες. Δὲν ἦσαν πλέον τυφλὰ ὄργανα τῶν Παπῶν. Ἐπειδὴ οἱ Πάπαι δὲν ἐπέτυχον νὰ ἐξεγείρουν τοὺς ἡγεμόνας, ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν πρὸς ὑποταγὴν τῶν Ὀρθοδόξων τὸ μέσον τοῦ προσηλυτισμοῦ. Πλῆθος μοναχῶν, διαφόρων μοναχικῶν ταγμάτων τῆς Δύσεως, διεσπάρησαν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἐκεῖ μὲ διάφορα μέσα, κυρίως δὲ μὲ τὴν ἵδρυσιν σχολείων, ἐνήργουν προσηλυτισμόν. Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν μοναχῶν τούτων ἦσαν οἱ Ἰησουῖται. Ἄλλο μέσον προσηλυτισμοῦ μετεχειρίσθησαν οἱ Πάπαι τὴν ἵδρυσιν σχολῆς εἰς Ρώμην ἀποκλειστικῶς διὰ τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην προσειλκύοντο καὶ ἐσπούδαζον Ἕλληνες ἀρνησίθρησκοι, ἐστέλλοντο δὲ κατόπιν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐνήργουν προσηλυτισμόν. Τῷ 1622 ἱδρύθη εἰς τὴν Ρώμην ἡ ἑταιρεία «Ρωμαϊκὴ προπαγάνδα» συντηροῦσα σπουδαῖον κολλέγιον. Σκοπός της ἦτο νὰ κάμῃ χριστιανοὺς τοὺς ἀπίστους καὶ νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸν Παπισμὸν πάντας τοὺς χριστιανούς.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν τούτων ἦσαν ἀσήμαντα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀναλόγως τῶν καταβληθεισῶν προσπαθειῶν. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐπέτυχον νὰ ἱδρύσουν Οὐνιτικὸν Πατριαρχεῖον ἐν Συρίᾳ, τὸ ὁποῖον περιέλαβε τοὺς προσηλυτισθέντας Ὀρθοδόξους τῆς Συρίας, Καραμανίας, Μεποποταμίας καὶ Αἰγύπτου (§ 41). Οἱ Ἐπίσκοποι τοῦ Πατριαρχείου τούτου ἐκλέγουν Πατριάρχην καὶ ἡ ἐκλογὴ ἐπικυροῦται ἀπὸ τὸν Πάπαν. Οἱ Παπικοὶ οὗτοι ἀνέρχονται εἰς 120.000 περίπου. Ἐλάχιστοι Οὐνῖται ἔγιναν ἐπίσης εἴς τινας νήσους τῆς Ἑλλάδος. Περισσότερον ὅμως ἐπέτυχεν ὁ προσηλυτισμὸς μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων τῆς Οὐγγαρίας, Σλαβωνίας, Δαλματίας καὶ τινων ἄλλων σλαυϊκῶν μερῶν. Ἐπίσης ἀποτελεσματικῶς ἐνήργησαν οἱ Παπικοὶ εἴς τινας Ὀρθοδόξους κοινότητας. Τὰς εἶχον ἱδρύσει πρὸ πάντων Ἕλληνες ἐκπατρισθέντες, ἀφ' ἑνὸς λόγῳ τῶν τουρκικῶν διωγμῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου χάριν ἐμπορίου. Τοιαῦται κοινότητες ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἐνετίαν καὶ εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας.

Οἱ Πάπαι ἐξηκολούθησαν τὰς ἐνεργείας των, ἵνα ὑπαγάγουν εἰς τὴν ἐξουσίαν των τοὺς Ὀρθοδόξους καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν πλείστων Ὀρθοδόξων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τοὺς ἐκάλουν μὲ διαφόρους ἐγκυκλίους νὰ προσέλθουν εἰς τὸν Παπισμόν. Εἰς τὰς ἐγκυκλίους ταύτας ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς τὸν ὁποῖον συνήθως ἀπηυθύνοντο, ἀπήντα καταλλήλως καὶ ἀπεδείκνυεν εἰς τοὺς Πάπας, ὅτι ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὡς πρὸς τὰ δόγματα καὶ ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν καὶ ὡς πρὸς τὴν λατρείαν. Συνέστησεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀποβάλουν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν των πᾶσαν καινοτομίαν καὶ νὰ ἑνωθοῦν μὲ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία διετήρησεν ἀμετάβλητον τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ὅπως ἐδίδαξε ταύτην ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι, νὰ ἀποτελέσουν δὲ μὲ αὐτὴν τὴν Μίαν, Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν μὲ κεφαλὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Εἶναι πιθανὸν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου νὰ ἐπιτύχῃ μία τοιαύτη ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν, ἔστω καὶ μὲ ἀμοιβαίας ὑποχωρήσεις μὴ βλαπτούσας τὰς βάσεις τῆς Καθολικῆς Ὀρθοδοξίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἤρχισαν νὰ ἐργάζωνται διάσημοι θεολόγοι καὶ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἔχοντες ὡς πρόγραμμά των τὴν ἑνότητα τῶν χριστιανῶν, ὅπως ἀποτελεσθῇ **μία ποίμνη καὶ εἷς ποιμὴν** κατὰ τὸ λόγιον τοῦ Ἰησοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

54. ΣΧΕΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΚΗΝ

Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Προτεσταντισμοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν, Ἑλβετίαν, Ἀγγλίαν καὶ ἄλλας χώρας καὶ τὴν ἵδρυσιν τῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν, πολλοὶ ἐπιφανεῖς θεολόγοι Προτεστάνται ἐξεδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν των νὰ ἔλθουν εἰς φιλικὰς σχέσεις μὲ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ὁ πρῶτος, ὅστις ἠθέλησε νὰ συνάψῃ σχέσεις μὲ τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἐνῷ διῄρκει ἀκόμη ὁ ἀγὼν τῆς μεταρρυθμίσεως, ἦτο ὁ βοηθὸς τοῦ Λουθήρου Μελάγχθων.

Οὗτος τῷ 1569 ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωάσαφ. Εἰς ταύτην καθίστα εἰς αὐτὸν γνωστόν, ὅτι οἱ Προτεστάνται ἔχουν ὡς βάσιν τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὸν συνέχαιρε, διότι ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διεφύλαξεν ἀμετάβλητον τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Μὲ παρόμοιον τρόπον ἔγραψαν κατόπιν διάφοροι Προτεστάνται θεολόγοι εἰς τὸν Πατριάρχην καὶ ἐπρότεινον τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἕνωσιν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ δηλοῦν, ἐὰν θὰ ἀκολουθήσουν τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὀρθοδοξίας.

Ὁ Πατριάρχης ἔδειξε συμπάθειαν εἰς τὸν Προτεσταντισμόν, διότι κατεπολέμησε τὰς καταχρήσεις τῶν Παπῶν καὶ τὰς ψευδοδιδασκαλίας των. Ἀλλ' οὐδέποτε ἐπεδοκίμασε τὴν ὑπὸ τῶν Προτεσταντῶν ἀπόρριψιν πάσης χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία δὲν ἀναφέρεται ρητῶς εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς ἀπαντήσεις του πρὸς τὰς προτάσεις τῶν Προτεσταντῶν ἀνέπτυξεν εἰς αὐτούς, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία συμφωνεῖ πρὸς τὴν Προτεσταντικὴν ὡς πρὸς τὴν ἀποδοκιμασίαν τῶν καινοτομιῶν, τὰς ὁποίας εἰσήγαγεν ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία εἰς τὸν Χριστιανισμόν, δὲν θὰ συμφωνήσῃ ὅμως ποτὲ μὲ τὴν περιφρόνησιν τῶν Προτεσταντῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Παράδοσιν. Αἱ προσπάθειαι αὗται διαφόρων Προτεσταντῶν θεολόγων ἐξηκολούθησαν μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος. Δὲν ἔφθασαν εἰς εὐχάριστον ἀποτέλεσμα, διότι αἱ δογματικαὶ διαφοραὶ εἶναι σημαντικαί.

Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα αἱ φιλικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Προτεσταντῶν ἐχαλαρώθησαν. Διάφοροι ἱε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ραποστολικαὶ ἑταιρεῖαι συνέστησαν εἰς τὴν Γερμανίαν, Ἑλβετίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικήν, καὶ διέσπειραν ἱεραποστόλους εἰς τὴν Ἀνατολήν. Αὗται διέδιδον τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ ἵδρυον σχολεῖα πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας. Κατ' ἀρχὰς αἱ ἐνέργειαι αὗται τῶν ἱεραποστόλων ἐθεωρήθησαν εἰλικρινεῖς καὶ σκοπὸν ἔχουσαι τὴν μόρφωσιν τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Διὰ τοῦτο τὸ Πατριαρχεῖον ἐπέτρεψε νὰ μεταφράσουν τὰς Ἁγίας Γραφὰς εἰς τὴν ὁμιλουμένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ τὰς διαδόσουν. Ἀλλ' ὅταν ἀπέκτησαν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἤρχισαν νὰ προσηλυτίζουν τοὺς ὀρθοδόξους καὶ νὰ διαδίδουν κρυφίως διάφορα βιβλία προσβάλλοντα τὴν Ὀρθοδοξίαν. Ἐξηγέρθησαν τότε πάντες ἐναντίον των καὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοί. Οὕτως αἱ προσπάθειαι αὗται τῶν Προτεσταντῶν ἀπέτυχον καὶ ἐλάχιστον ἀριθμὸν Ὀρθοδόξων ἠδυνήθησαν νὰ προσελκύσουν.

Ἐκ τῆς διαδόσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς μεταφρασμένης, ἔλαβεν ἀφορμὴν ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐξετάσῃ, ἐὰν ἡ ἀνάγνωσις τῶν Ἁγίων Γραφῶν μεταφρασμένων ὠφελῇ τοὺς χριστιανούς. Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ ζητήματος προέκυψεν, ὅτι ἡ μελέτη τῶν Ἁγίων Γραφῶν μεταφρασμένων δὲν συντελεῖ εἰς τὸ νὰ κατανοήσωμεν τὰς διδασκαλίας των καὶ νὰ ἐξαγάγωμεν ὀρθὰ συμπεράσματα. Μόνον διὰ τῆς ἑρμηνείας καὶ ἀναπτύξεως τοῦ πρωτοτύπου κειμένου τῶν Ἁγίων Γραφῶν καὶ οὐχὶ διὰ τῆς μεταφράσεως ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀλάνθαστος κατανόησις τῶν διδασκαλιῶν αὐτῶν.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους αἱ σχέσεις τῶν Προτεσταντῶν καὶ Ὀρθοδόξων εἶναι λίαν φιλικαί. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε πολὺ ἡ μετάβασις πολλῶν Ὀρθοδόξων θεολόγων εἰς Προτεσταντικὰ πανεπιστήμια πρὸς εὐρυτέρας σπουδάς, διότι ἡ θεολογικὴ ἐπιστήμη εἰς τὰ πανεπιστήμια ταῦτα, καλλιεργεῖται σπουδαίως. Ἡ τοιαύτη συνάφεια τῶν θεολόγων ἐπιστημόνων, εἶναι δυνατὸν μίαν ἡμέραν νὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπάνοδον τῆς Προτεσταντικῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδοξίας. Τοῦτο ἀσφαλῶς θὰ γίνῃ, ὅταν δὲν θὰ θεωρῆται ἀντιτιθεμένη εἰς τὸν ἐγωϊσμὸν τῶν Προτεσταντῶν ἡ ὁμολογία τῶν ἐλλείψεών των καὶ ἡ ἀναγνώρισις, ὅτι μόνη ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λικὴ Ἐκκλησία διετήρησε σῴαν καὶ ἀκεραίαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν.

---

55. ΣΧΕΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΓΓΛΙΚΑΝΟΥΣ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΟΥΣ

Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, ὡς εἴδομεν, δὲν ἠκολούθησεν ὅλας τὰς διδασκαλίας τῶν ἀρχηγῶν τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ διὰ τοῦτο ἀπετέλεσεν ἰδιαιτέραν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται καὶ Ἐπισκοπιανή, διότι διετήρησε τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἐπισκόπου. Τοιαῦται Ἐπισκοπιαναὶ Ἐκκλησίαι ἱδρύθησαν εἰς Ἀγγλίαν, Ἀμερικὴν καὶ Αὐστραλίαν. Αὗται, καίτοι διοικητικῶς εἶναι χωρισμέναι, συνδέονται ὅλαι μὲ τὴν αὐτὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως καὶ ἀποτελοῦν τὴν Ἀγγλικανικὴν ἢ Ἐπισκοπιανὴν ἐν γένει Ἐκκλησίαν.

Ἡ Ἐπισκοπιανὴ Ἐκκλησία πλὴν τῆς διατηρήσεως τῶν τριῶν βαθμῶν τῶν κληρικῶν, ἤρχισε νὰ τελῇ τὰ τῆς λατρείας της κατὰ παραπλήσιον τρόπον πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον. Οὕτως οἱ ναοί της κοσμοῦνται δι' εἰκόνων εἰς τὰ παράθυρα ἢ εἰς τοὺς τοίχους, εἰς πολλοὺς δὲ ναοὺς ἀνάπτονται κανδύλαι πρὸ τῶν εἰκόνων, χρησιμοποιοῦνται κηρία, θυμίαμα καὶ ψάλλονται ὕμνοι πρὸς τιμὴν τῶν Ἁγίων. Τέλος πρό τινων δεκαετηρίδων εἰσήχθη εἰς τὴν Ἐπισκοπιανὴν Ἐκκλησίαν ὁ μοναχικὸς βίος κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ μοναχικοῦ βίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ τοιαύτη προσέγγισις πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἐδημιούργησεν εἰς πολλοὺς Ἀγγλικανοὺς θεολόγους τὴν ἰδέαν νὰ συνάψουν φιλίας μὲ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, καὶ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἕνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἀπὸ τοῦ 1842 ἤρχισε σπουδαία ἑνωτικὴ κίνησις μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, διάφοροι δὲ ἔκτοτε Σύνοδοι τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐξέφρασαν τὴν εὐχὴν τῆς ἑνώσεως. Ἡ κατὰ τὸ 1862 συσταθεῖσα ἑταιρεία ἐξ Ἀγγλικανῶν Ἐπισκόπων καὶ θεολόγων τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς, καλουμένη Ἀγγλοηπειρωτική, πρὸς στενωτέραν ἕνωσιν τῶν Ἐπισκοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀπεδοκίμασε πᾶσαν πρασηλυτιστικὴν ἐνέργειαν μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ πολλάκις ἔδειξε τὴν συμπάθειάν της πρὸς τούτους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τῷ 1899 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας ἔγραψε πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως εὐχόμενος ὑπὲρ στενωτέρας σχέσεως καὶ ἐπικοινωνίας τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἀποτέλεσμα τούτου ὑπῆρξεν ἡ σύστασις ἐπιτροπῆς πρὸς ἐξέτασιν τῶν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν διαφορῶν. Αὕτη κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη σαφοῦς ἐκθέσεως τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Συνετάχθη τότε ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν ἡ ἔκθεσις αὕτη, ἐκ τῆς ὁποίας κατεδείχθη, ὅτι ἡ ἕνωσις θὰ συναντήσῃ δυσκολίας τινάς, διότι οὔτε οἱ Ἀγγλικανοὶ εἶναι εὔκολον νὰ ἀπαρνηθοῦν τὰς ἀρχάς των καὶ τὰς παραδόσεις των, οὔτε οἱ Ὀρθόδοξοι νὰ μεταβάλουν τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν παρέλαβον ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν. Αἱ δυσκολίαι αὗται δὲν ἐθεωρήθησαν ἀνυπέρβλητοι καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1914 καὶ πάλιν ζωηροτάτη κίνησις ἐσημειώθη πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἀπὸ τοῦ 1874 συσταθεῖσα ἑταιρεία τῆς Ἀγγλικανικῆς καὶ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας λειτουργεῖ μέχρι σήμερον καὶ μετέχουν ταύτης οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν θεολόγων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Τὰ διάφορα συνέδρια, ἅτινα συνηθίζει νὰ κάμνῃ ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, πάντοτε ἠσχολήθησαν μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως μὲ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Εἰς τὸ τελευταῖον συνέδριον τοῦ Λάμπεθ (συνοικία τοῦ Λονδίνου), εἰς τὸ ὁποῖον παρίστατο ἀντιπροσωπεία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Μελέτιον, οἱ Ἀγγλικανοὶ Ἐπίσκοποι ἐξεδήλωσαν τὴν ἀγάπην των καὶ τὸν σεβασμόν των πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ τὴν περὶ ἑνώσεως ἐλπίδα των (1930).

Ἡ πλησιέστερον ἱσταμένη πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν Ἐκκλησία εἶναι ἡ Παλαιοκαθολική. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἐδημιουργήθη, ὡς εἴπομεν, ἀπὸ τοὺς μὴ ἀναγνωρίζοντας τὸ ἀλάθητον τοῦ Πάπα, τὸ ὁποῖον ἐθέσπισεν ἡ Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ τοῦ 1870. Οἱ παλαιοκαθολικοὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνας ἐπέτυχον νὰ σχηματίσουν ἰδικήν των Ἐκκλησίαν. Ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία περιέλαβε τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς τῆς Γερμανίας, Ἑλβετίας, καὶ ἄλλων χωρῶν καὶ ἀνέδειξεν ἰδίους Ἐπισκόπους, ἵδρυσε δὲ εἰς Βέρνην θεολογικὴν σχολήν.

Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ καὶ ἕνεκα τῆς προσεγγίσεώς των πρὸς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν Ὀρθοδοξίαν, διότι σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέρριψαν καὶ ἄλλας παπικὰς καινοτομίας, καὶ διὰ νὰ ἔχουν τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Ὀρθοδόξων κατὰ τοῦ πολεμοῦντος αὐτοὺς Παπισμοῦ, ἐπιθυμοῦν τὴν ἕνωσίν των μὲ τὴν Ἀνατολικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο ἐπανειλημμένως συνεκάλεσαν συνέδρια, εἰς τὰ ὁποῖα παρεκάθησαν ἀντιπρόσωποι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς ταῦτα οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἀπεδέχθησαν κατ' ἀρχὴν νὰ ἀκολουθήσουν πᾶσαν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ σχίσματος. Συνεπῶς οὐδεμία δυσκολία ὑφίσταται διὰ τὴν ἕνωσίν των μὲ τοὺς Ὀρθοδόξους. Ὑπολείπεται ἤδη ἡ πραγματοποίησις τῆς ἑνώσεως, ἀφοῦ προηγουμένως καθορισθοῦν σαφῶς αἱ ἀντιλήψεις τῶν Παλαιοκαθολικῶν διά τινας διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

---

56. ΣΧΕΣΙΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΠΡΟΣ ΑΛΛΗΛΑΣ

Ἕκαστον Πατριαρχεῖον καὶ ἑκάστη αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν ἔχουν πλήρη ἐλευθερίαν, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἀποτελοῦν μέλη τοῦ σώματος τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ὁποίου κεφαλὴ εἶναι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Μεταξὺ ὅλων τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποδίδομεν πρωτεῖον τιμῆς. Τοῦτο ἔγινε, διότι ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε γίνει Πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους καὶ τὸ κέντρον τῶν Ὀρθοδόξων χριστιανῶν καὶ συνάμα, διότι αἱ πλεῖσται Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἐδιδάχθησαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ἱδρύσεως τῶν διαφόρων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν συνέβησαν διάφορα γεγονότα καὶ διάφοροι μεταβολαὶ εἰς τὴν κοινωνίαν. Πολλαὶ νέαι σκέψεις καὶ διδασκαλίαι διεδόθησαν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλαι μὲν ἐνισχύουν τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἠθικότητα τῶν χριστιανῶν, ἄλλαι δὲ παρέχουν προσκόμματα. Ἐπίσης τύποι τινὲς τῆς λατρείας καὶ συνήθειαι τινὲς τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς Ἐκ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κλησίας ἔλαβον μορφὴν διάφορον ἀναλόγως πρὸς τὸ πνεῦμα ἑκάστου χριστιανικοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦτο παρουσιάσθησαν πολλὰ ζητήματα εἰς τὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα ἀδυνατεῖ μόνη της νὰ λύσῃ ἡ κάθε μία ἐξ αὐτῶν. Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη νὰ συζητήσουν μαζὶ ὅλαι αἱ Ἐκκλησίαι καὶ νὰ καθορίσουν ποῖα μέσα πρέπει νὰ μεταχειρισθοῦν διὰ τὴν καλλιτέραν ἐκτέλεσιν τοῦ προορισμοῦ των. Αὐτὰ ὅλα ἔχων ὑπ' ὄψει του ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπρότεινε νὰ συγκληθῇ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ λάβουν μέρος ὅλαι αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι.

Πρὶν κληθῇ ἡ σύνοδος, ἐθεωρήθη ὀρθὸν νὰ ὁρισθοῦν ποῖα θέματα θὰ συζητήσῃ διὰ νὰ τὰ μελετήσῃ πρότερον ἑκάστη Ἐκκλησία. Διὰ τοῦτο ἐκλήθη ἐπιτροπὴ πανορθόδοξος εἰς τὴν Μονὴν Βατοπεδίου, τοῦ Ἁγίου Ὄρους, διὰ νὰ συντάξῃ πίνακα τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ συζητηθοῦν. Εἰς τὴν πανορθόδοξον ἐπιτροπὴν ταύτην ἔλαβον μέρος ἀντιπρόσωποι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας, Σερβίας καὶ Ρουμανίας καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἑλλάδος, Κύπρου καὶ Πολωνίας. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνῆλθε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1930 καὶ συνέταξε τὸν πίνακα τοῦτον, τὸν ὁποῖον ἐδέχθησαν ὅλαι αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἀπεφασίσθη δὲ νὰ γίνῃ προσύνοδος καὶ νὰ λάβῃ ἀποφάσεις περὶ τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Ἀνεμένετο νὰ συγκληθῇ ἡ προσύνοδος αὕτη καὶ κατόπιν ἡ σύνοδος πασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία θὰ ἐλάμβανεν ὁριστικὰς ἀποφάσεις, ἀλλ' ἡ ἔκρηξις τοῦ πολέμου δὲν ἐπέτρεψεν οὐδεμίαν ἐνέργειαν.

Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ζητημάτων, ἅτινα θὰ συζητηθοῦν, εἶναι ἡ στενωτέρα σχέσις τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ μόρφωσις καὶ ἡ ὀργάνωσις τοῦ κλήρου, ἡ ἀνύψωσις τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὁ τρόπος τῆς καταπολεμήσεως τῆς ἀθεΐας καὶ τῆς ἀσεβείας μερικῶν χριστιανῶν καὶ αἱ σχέσεις πρὸς τὰς ἄλλας μὴ Ὀρθοδόξους χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. Ἐπίσης θὰ συζητηθῇ ἡ ὀργάνωσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων διὰ τοὺς ἁμαρτάνοντας κληρικούς, ἡ τέλεσις τῆς λατρείας μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ὑφ' ὅλων τῶν Ὀρθοδόξων κ. λ. π.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εἰσαγωγή

Σελ.

Ὁρισμὸς καὶ πηγαὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας 5

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

14-10 1. Ἡ κατάστασις τῶν ἀνθρώπων πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Σωτῆρος. Ἵδρυσις τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας 7

21-10 2. Ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγ. Πνεύματος εἰς τοὺς Ἀποστόλους. Ἵδρυσις τῆς πρώτης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας 10

24-10 3. Θεραπεία χωλοῦ. Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου 12

25-10 4. Ἡ ζωὴ τῶν πρώτων χριστιανῶν. Οἱ Ἀπόστολοι εἰς τὴν φυλακήν. 14

31-10 5. Ἡ χειροτονία τῶν ἑπτὰ διακόνων καὶ ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Στεφάνου 16

7-11 6. Κλῆσις τοῦ Παύλου εἰς τὸ Ἀποστολικὸν ἀξίωμα 19

7-11 7. Ἡ πρώτη πορεία τοῦ Παύλου 21

8-11 8. Ἡ Ἀποστολικὴ Σύνοδος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα 23

14-11 9. Δευτέρα Ἀποστολικὴ πορεία τοῦ Παύλου. Ἵδρυσις τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν 25

15-11 10. Ἡ τρίτη καὶ ἡ τέτάρτη Ἀποστολικὴ πορεία τοῦ Παύλου. Φυλακίσεις καὶ θάνατος αὐτοῦ 29

21-11 11. Οἱ Ἀπόστολοι Ἀνδρέας καὶ Πέτρος 33

28-11 12. Οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι 36

5-12-6-12 13. Οἱ Εὐαγγελισταὶ Μᾶρκος καὶ Λουκᾶς καὶ οἱ ἀδελφόθεοι . . . 40

6-12-5-1 14. Ἐμπόδια εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αἱρέσεις . . 42

13-12-15. Οἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμοί. Μάρτυρες 46

16. Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῆς Α΄ περιόδου 53

17-1-51 Α΄. Ἀποστολικοὶ πατέρες 55

24-1-51 Β΄. Ἀπολογηταί 58

20-2-51 Γ΄. Οἱ λοιποὶ Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς 60

17. Χριστιανικὴ τέχνη καὶ λατρεία κατὰ τὴν Α΄ περίοδον 65

18. Διοίκησις τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Α΄ περίοδον 68

13-3-51 19. Τὰ ἤθη τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν Α΄ περίοδον. Ἀσκηταί . . 70

Ο. ΕΞΑΜΗΝΟΝ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Σελ.

14-3-51 20. Ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ 72
20-3-51 21. Αἱρέσεις τῆς Β΄ περιόδου. Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι 75
~~22. Ἐξάπλωσις τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Β΄ περίοδον 82~~
~~23. Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Β΄ περίοδον . . . . . 83~~
3-4-51 24. Τὰ ἤθη τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν Β΄ περίοδον. Μοναχικὸς Βίος 86
4-4-51 25. Χριστιανικὴ τέχνη καὶ λατρεία τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν Β΄ περίοδον 88
11-4-51 26. Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῆς Β΄ περιόδου. Α΄ Ἕλληνες ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς 92
23-5-51 27. Β΄ Λατῖνοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς 101

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

28. Τὸ Σχίσμα 105
29. Ἀπόπειραι πρὸς ἕνωσιν. Καινοτομίαι τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας 108
30. Σταυροφορίαι 110
31. Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία καὶ Ἐκκλησία 113
32. Ἐξάπλωσις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Γ΄ περίοδον 114
33. Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῆς Γ΄ περιόδου 117
34. Βυζαντινὴ τέχνη καὶ λατρεία. Διοίκησις καὶ ἤθη τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν Γ΄ περίοδον 119
35. Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὴν Γ΄ περίοδον 124
36. Παιδεία, διοίκησις, λατρεία καὶ ἤθη τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Γ΄ περίοδον 126

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Κεφάλαιον πρῶτον

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία

37. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὑπὸ τοὺς τούρκους 129
38. Νεομάρτυρες 132
39. Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Δ΄ περίοδον 134
40. Διοίκησις, λατρεία καὶ ἤθη τῶν Ὀρθοδόξων χριστιανῶν κατὰ τὴν Δ΄ περίοδον. Μοναχικὸς βίος 140
41. Τὰ Πατριαρχεῖα Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων 142
42. Αἱ λοιπαὶ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι. Βουλγαρικὸν σχίσμα . . . 155

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κεφάλαιον δεύτερον

Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος

43. Ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως 148
44. Ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν 150
45. Σύστασις καὶ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 152
46. Τὰ Ἐκκλησιαστικὰ γράμματα ἐν Ἑλλάδι 154
47. Λατρεία καὶ ἤθη τῶν χριστιανῶν τῆς Ἑλλάδος 156

Κεφάλαιον τρίτον

Ἡ παπικὴ Ἐκκλησία

48. Πτῶσις τοῦ παπισμοῦ. Ἵδρυσις τῆς Ἐκκλησίας τῶν παλαιοκαθολικῶν 157
49. Παιδεία, διοίκησις, λατρεία καὶ ἤθη τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Δ΄ περίοδον 159

Κεφάλαιον τέταρτον

Ὁ Προτεσταντισμὸς

50. Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις εἰς τὴν Δύσιν. Διδασκαλία τῶν μεταρρυθμιστῶν 161
51. Ἀγῶνες πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἵδρυσις τῶν προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν 164
52. Παιδεία, διοίκησις, λατρεία καὶ ἤθη τῶν προτεσταντῶν . . . 165

Κεφάλαιον πέμπτον

Σχέσεις τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν

53. Σχέσις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Παπισμὸν . . . 167
54. Σχέσις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Προτεσταντικὴν 169
55. Σχέσις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς Ἀγγλικανοὺς καὶ Παλαιοκαθολικοὺς 171
56. Σχέσις τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας 173

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐκτύπωσις - Βιβλιοδεσία
Μ. καὶ Π. Γ. ΜΠΕΤΣΑΚΟΥ
Ὁδὸς Σόλωνος 100 — Τηλ. 23.053

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εκτύπωσις - Βιβλιοδεσία
Μ/σεις Η. Γ. ΜΠΕΤΣΑΚΟΥ
Οδός Σόλωνος 100 — Τηλ. 22.053

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Digitized by Google